

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
STATYBOS IR ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS**

Gintarė Vitovaitė

**KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS
TENDENCIJOS KRAŠTOVAIZDYJE**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas

Doc. dr. Vilma Karvelytė-Balbierienė

KAUNAS, 2017

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
STATYBOS IR ARCHITEKTŪROS FAKULTETAS**

**KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS
TENDENCIJOS KRAŠTOVAIZDYJE**

Baigiamasis magistro projektas
Architektūra (621K10001)

Vadovas

(parašas) Doc. dr. Vilma Karvelytė-Balbierienė
(data)

Recenzentas

(parašas) Doc. dr. Aušra Mlinkauskienė
(data)

Projektą atliko

(parašas) Gintarė Vitovaitė
(data)

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Statybos ir architektūros fakultetas

(Fakultetas)

Gintarė Vitovaitė

(Studento vardas, pavardė)

Architektūra, 621K10001

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

„Kaimo istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijos kraštovaizdyje“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

20 ____ m. _____ d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Gintarės Vitovaitės**, baigiamasis projektas tema „Kaimo istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijos kraštovaizdyje“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Gintarė Vitovaitė. Kaimo istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijos kraštovaizdyje. Magistro baigiamasis projektas. Vadovas doc. dr. Vilma Karvelytė-Balbierienė; Kauno technologijos universitetas, Statybos ir architektūros fakultetas.

Mokslo kryptis ir sritis: menai

Reikšminiai žodžiai: *urbanistinė struktūra, kraštovaizdis, istorinis miestelis, bažnytkaimis, kaimo vietovė*

Kaunas, 2017. 150 p.

SANTRAUKA

Baigiamajame magistro darbe analizuojamos kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijos kraštovaizdyje. Siekiama išsiaiškinti šių vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijas ir jų pokyčių įtaką kraštovaizdžio kompozicinėms savybėms. Tikslas suformuoti vertingųjų kaimo istorinių urbanistinių struktūrų apsaugos ir tvarkymo kryptį ir joms įgyvendinti priemonių modelį. Atliekama literatūros šaltinių analizė, remiantis ja nustatomi trys skirtingi kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų pokyčių laipsniai: nepakitusios, dalinai pakitusios, visiškai pakitusios. Atliekama sociologinė bendruomenės ir specialistų anketinė apklausa, empiriniai tyrimai vietose, kurių rezultatais patvirtinamos įvardintos kaitos tendencijos. Remiantis tyrimų rezultatais suformuotas vertingųjų kaimo istorinių urbanistinių struktūrų apsaugos ir tvarkymo krypties koncepcinis modelis. Koncepcinio modelio tvarkymo kryptys pritaikomos pasirinktiems objektams: Kalviams, Čekiškei ir Kruoniui, juos pasirenkant pagal skirtingus urbanistinių struktūrų pokyčių laipsnius. Sprendinių metu numatoma išsaugoti šių vietovių vertingąsias urbanistines struktūras, gerinti viešųjų erdvių sistemą, išryškinti vertingus, vietovės identitetą atskleidžiančius, objektus kraštovaizdyje ir išsaugoti vertingąsias kraštovaizdžio kompozicines savybes.

Gintarė Vitovaitė. The Trends of Changes of Historic Urban Structures in Rural Landscape: Master's thesis in Architecture. Supervisor assoc. prof. Vilma Karvelytė-Balbierienė. The Faculty of Civil Engineering and Architecture, Kaunas University of Technology.

Research area and field: Arts

Key words: *urban structure, landscape, historic town, village, countryside*

Kaunas, 2017. 150 p.

SUMMARY

The thesis examines trends of changes of historic urban structures in rural landscape. The aim is to find out historic urban structures trends of changes and their changes impact on compositional characteristics of rural landscape. The aim is to form the model of protection and regulation directions and the means to implement them for valuable rural historic urban structures. Carried out analysis of literature, according to it, it is set three different degrees of changes of rural historic urban structures: unchanged, partly changed, completely changed. Carried out sociological survey of community and specialists whose results confirm the identified trends. According the results of the survey is formed the conceptional model of protection and regulation directions for valuable rural urban structures. Regulation directions of conceptional model are adapted for selected objects: Kalviai, Čekiškė, Kruonis, choosing them according to the different degree of urban structure changes. By solutions are planned to preserve rural valuable urban structures, to improve the system of public spaces, to highlight the valuable objects revealing the identity of the area in landscape and preserve valuable compositional properties of landscape.

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. LITERATŪROS ŠALTINIŲ APIE KAIMO VIETOVIŲ ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJAS KRAŠTOVAIZDYJE ANALIZĖ.....	5
1.1. KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ SAMPRATA	5
1.1.1. Istorinių kaimo vietovių samprata ir sandara	5
1.1.2. Istorinės – urbanistinės struktūros samprata	6
1.2. KAIMO VIETOVIŲ ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ TIPOLOGIJA IR SKLAIDA.....	8
1.3. KAIMO VIETOVIŲ ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ FUNKCINĖS – URBANISTINĖS SAVYBĖS	11
1.4. LIETUVOS ISTORINIŲ KAIMO VIETOVIŲ KOMPOZICINĖS STRUKTŪROS BRUOŽAI KRAŠTOVAIZDYJE	14
1.4.1. Kaimo vietovių urbanistinės struktūros įtaka kraštovaizdžiui	14
1.4.2. Priežastys lėmusios kraštovaizdžio pokyčius.....	16
1.5. KAIMO VIETOVIŲ KAITAI ĮTAKOS TURINTYS TEISINIAI DOKUMENTAI	18
1.6. KAIMO VIETOVIŲ DABARTINĖS KAITOS TENDENCIJOS	20
1.7. KAIMO VIETOVIŲ ERDVINIO FORMAVIMO PRAKTIKA IR VYRAUJANČIOS KAITOS TENDENCIJOS KRAŠTOVAIZDYJE.....	21
1.8. KAIMO VIETOVIŲ ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO HIPOTEZĖ.....	28
1.9. LITERATŪROS ANALIZĖS REZULTATŲ APIBENDRINIMAS.....	32
2. KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJŲ KRAŠTOVAIZDYJE EMPIRINIAI TYRIMAI.....	33
2.1. KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJŲ KRAŠTOVAIZDYJE EMPIRINIŲ TYRIMŲ PROGRAMA.....	33
2.2. KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJŲ KRAŠTOVAIZDYJE EMPIRINIŲ TYRIMŲ EIGA IR REZULTATAI.....	37
2.2.1. Sociologinių tyrimų eiga ir rezultatai.....	37
2.2.2. Istorinių miestelių ir bažnytkaimių tyrimai vietoje	60
1.3. KAIMO VIETOVIŲ ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJŲ KRAŠTOVAIZDYJE GALIMYBIŲ MODELIS	89
1.4. EMPIRINIŲ TYRIMŲ REZULTATŲ APIBENDRINIMAS	91

3. KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJŲ KRAŠTOVAIZDYJE EKSPERIMENTINIS PROJEKTAS	93
3.1. PROJEKTO SPRENDINIUS LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ ANALIZĖ.....	93
3.2. ESAMOS BŪKLĖS ANALIZĖ	94
3.3. PROJEKTO SPRENDINIŲ IDĖJA	97
3.4. PROJEKTO SPRENDINIAI	98
3.5. EKPERIMENTINIO PROJEKTO REZULTATŲ VERTINIMAS	101
REZULTATAI IR IŠVADOS	103
LITERATŪRA	105
ILIUSTRACIJŲ IR LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	108
GRAFINĖS DALIES KOPIJOS.....	113
PRIEDAI.....	125

IVADAS

Darbo aktualumas

Kaimo vietovės užima didesniąją Lietuvos dalį. Šių vietovių formuojamos kraštovaizdžio savybės turi įtakos bendram šalies įvaizdžio formavimui. Kaimo vietovės yra sukaupusios vertingomis savybėmis pasižymintį kultūros paveldą, kuris yra vertinga medžiaga šalies identiteto stiprinimui ir unikalumui atskleisti. Aktyviai vykstantys demografiniai, ekonominiai, socialiniai procesai šalyje, turi įtakos šių vietovių pokyčiams. Todėl yra svarbu šiose vietovėse vykstančius kaitos procesus numatyti ir reguliuoti, ne tik dėl patrauklaus įvaizdžio svečiams, bet ir kultūrinio gyventojų identiteto išlaikymo ir formavimo.

Darbo tikslas – remiantis teorinės ir praktikos medžiagos analize, empirinių tyrimų ir eksperimentinio projekto rezultatais, suformuoti vertingų kaimo istorinių urbanistinių struktūrų apsaugos ir tvarkymo kryptis ir joms įgyvendinti priemones.

Uždaviniai:

1. Surinkti, išanalizuoti literatūros šaltinių medžiagą, apibendrinti kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų sklaidą ir tipologiją bei įtaką kraštovaizdžiui, įvardinti kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijas kraštovaizdyje ir išvelgiamas problemas, pateikti šių struktūrų kaitos kraštovaizdyje reglamentavimo hipotetinį modelį;
2. Pateikti ir apibendrinti empirinių tyrimų rezultatus, įvardinti svarbiausius aspektus;
3. Pagal literatūros šaltinių analizės ir empirinių tyrimų rezultatus pateikti koncepcinį kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijų kraštovaizdyje galimybių modelį;
4. Pateikti vertingų kaimo istorinių urbanistinių struktūrų apsaugos ir tvarkymo siūlymus remiantis šių vietovių kaitos tendencijų galimybių modelio koncepciniais teiginiais;
5. Apibendrinti siūlymuose pritaikytas koncepcinio modelio tvarkymo krypties priemones ir gautus rezultatus.

Metodika

- Mokslinės literatūros, Lietuvos Respublikos teisinių reglamentų bei dokumentų ir tarptautinių dokumentų analizė, Lietuvos ir užsienio pavyzdžių analizė;
- Specialistų ir bendruomenės sociologinė apklausa atlikta anketinės apklausos metodu;
- J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizė;
- Istorinė, ikonografinė ir esamos būklės analizė ir fotofiksacija.

Struktūra

Magistro baigiamąjį darbą sudaro tekstinė ir grafinė dalys. Tekstinė dalis kartu su priedais pateikia tris magistro baigiamojo darbo etapus:

Pirmasis etapas – literatūros šaltinių analizė. Pasirenkama temai aktuali literatūra, atliekama jos analizė. Šio etapo rezultatas – teorinio hipotetinio modelio sudarymas.

Antrasis etapas – empiriniai tyrimai. Atliekama sociologinė bendruomenės ir architektūros specialistų anketinė apklausa, vykdomi tyrimai vietoje. Pateikiami empirinių tyrimų rezultatai ir jų apibendrinimas. Rezultatas – suformuotas koncepcinis modelis.

Trečias etapas – eksperimentinis projektavimas. Ankstesnėse dalyse gauti rezultatai pritaikomi pasirinktam objektui, atliekama objekto esamos būklės analizė. Rezultatas – pateikiami eksperimentinio projektavimo sprendiniai.

1. LITERATŪROS ŠALTINIŲ APIE KAIMO VIETŪVIŲ ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJAS KRAŠTOVAIZDYJE ANALIZĖ

1.1. KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ SAMPRATA

1.1.1. Istorinių kaimo vietovių samprata ir sandara

Literatūros šaltiniuose kaimo vietovių sąvoka apibrėžiama skirtingai.

Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas (1994) išskiria gyvenamąsias vietas į miesto ir kaimo gyvenamąsias vietas. Kaimo gyvenamosioms vietovėms priskiria miestelius, kaimus ir viensėdžius. Įstatyme pateikiamos tokios sąvokos:

„Miesteliai yra kompaktiškai užstatytos gyvenamosios vietovės turinčios nuo 500 iki 3000 gyventojų, kurių daugiau kaip pusė dirbančiųjų dirba pramonėje, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse, taip pat tradiciniai miesteliai.

Kaimai yra gyvenamosios vietovės, neturinčios miesto, miestelio ir viensėdžio požymių.

Viensėdžiai yra istoriškai susiformavusios gyvenamosios vietovės, paprastai sudarytos arba kilusios iš vienos sodybos ir turinčios ne daugiau kaip 20 objektų skirtingu adresu.“ (Lietuvos Respublikos seimas, 1994).

Kaimo sąvoka papildoma Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje (2006) pateikta sąvoka - „kaimas, istoriškai susiklosčiusi g-tė (nuo kelių iki keliasdešimt ir daugiau sodybų), kurios dauguma gyventojų verčiasi žemės ūkiu (pajūryje - žvejyba); ek., visuom. ir social. gyvenimo būdas. Kaimas, kuriame yra bažnyčia, Lietuvoje tradiciškai vadinamas bažnytkaimiu.“ (*Visuotinė lietuvių enciklopedija*, 2006).

Randamas S. Vaitekūno ir E. Čepienės (2014) pateiktas apibrėžimas: „kaimas – tai gyvenamoji vietovė, kurios dalis gyventojų verčiasi su žeme susijusiais darbais ar kitais kaimiškaisiais verslais, glaudžiai susiję su gamtine gyvenamąja aplinka, puoselėja tradicines vertybes, sudaro pirminės bendruomenės branduolį.“ (Vaitekūnas ir Čepienė, 2014).

L. Dringelis (2013) detaliau pateikia kaimo gyvenamųjų vietovių skirstymą pagal gyventojų skaičių: „Prie kaimų kategorijos priskiriamos gyvenamosios vietovės, kuriose gyventojų skaičius iki 3 tūkst. gyventojų. Savo ruožtu kaimo vietovės skirstomos į miestelius, kuriuose gyventojų skaičius yra nuo 0,5 iki 3 tūkst., ir kaimus bei viensėdžius, kuriuose gyventojų skaičius iki 0,5 tūkst.“ (Dringelis, 2013).

E. Kriaučiūnas ir kt. (2014) – pateikia tris kriterijų grupes, apibrėžiančias kaimo vietovę: apgyvenimo, ekonominę ir socialinę. Be to, pažymi kaimo vietovės sąvokos sudėtingumą, nes: „Teritoriškai kaimo gyvenamąją vietovę Lietuvoje dažniausiai sudaro urbanizuota vietovė su pastatais ir žemės, miškų ūkiu ar kt. naudmenos aplink ją. Pagal LR įstatymus (Lietuvos Respublikos..., 2014)

kaimo gyvenvietė ir aplink esančios naudmenos nėra atskirtos ir sudaro teritorinį vienetą – kaimo gyvenamąją vietovę.“ (Kriauciūnas, Krupickaitė, Pociūtė-Sereikienė ir Ubarevičienė, 2014).

Literatūros šaltiniuose pateikiamos kitos kaimo vietovę apibrėžiančios sąvokos, kurios susijusios su analizuojama tema. Tai būtų etnografinis kaimas, bažnytkaimis.

Lietuvos etnografinių kaimų išlikimo ilgalaikės programos projekte (2004) pateikiama tokia etnografinio kaimo sąvoka: „Etnografinis kaimas – kaimo gyvenamoji vietovė, išlaikiusi tradicinius, istoriškai susiklosčiusius ir būdingus tam regionui, etninės kultūros bruožus. Etnografiniai kaimai iš kitų kaimų išsiskiria savitu itin turtingu etninės kultūros vertybių kompleksu - etnoarchitektūra [...], archeologijos, mitologijos, gamtos paminklais, vertybėmis ir gyvąja tradicija [...].“ (Lietuvos etnografinių kaimų išliko ilgalaikės programos projektas, 2004).

V. Karvelytė-Balbierienė (2014) pateikia bažnytkaimio sąvoką: „Bažnytkaimis – tai istorinis Lietuvos gyvenvietės tipas, turintis miestelio ir kaimo funkcinių bei fizionominių bruožų, užimantis tarpinę grandį tarp šių gyvenviečių. Parapijos buvimas yra vienas pagrindinių funkcinių požymių, skiriančių bažnytkaimius nuo kaimo gyvenviečių, o prekybinė funkcija ir urbanistinė struktūra yra mažiau išvystytos negu miesteliuose.“ (Karvelytė-Balbierienė, 2014).

Apžvelgus literatūros šaltinių pateikiamas kaimo vietovių sąvokas, galima išskirti pagrindinius skirtumus, kuriais šios vietovės skiriasi nuo miesto gyvenamųjų vietovių. Kaimo vietovėse mažesnis gyventojų skaičius, jų užimtumas skirtingose darbo sferose (pramonės, paslaugų, žemės ūkio ir kt.), urbanistinis teritorijos išsivystymas. Apibendrinant, būtų galima išskirti šias kaimo vietoves: miesteliai, bažnytkaimiai, kaimai, viensėdžiai, etnografiniai kaimai.

1.1.2. Istorinės – urbanistinės struktūros samprata

Analizuojamai temai aktualu išsiaiškinti urbanistinės struktūros sampratą.

LR terminų bankas pateikia tokį apibrėžimą: Urbanistinė struktūra - „Gyvenamųjų vietovių struktūrinių elementų išdėstymo ir funkcionavimo ypatumų visuma.“(Urbanistinės struktūros sąvoka).

J. Bučas (2001) Lietuvos istorinėmis urbanistinėmis struktūromis įvardija – mažuosius miestus, miestelius, bažnytkaimius, senuosius viensėdžius ir dvarų sodybas. Taip pat, išskiria šių struktūrų dėmenis: užstatymo struktūrą ir inžinerinę struktūrą.

Šiame darbe pasirenkamos kelios istorinės urbanistinės struktūros: istoriniai miesteliai, bažnytkaimiai ir etnografiniai kaimai. Jų sąvokos pateikiamas prieš tai buvusiame poskyryje.

Kraštovaizdžio samprata

Kita svarbi sąvoka – kraštovaizdis. Literatūros šaltiniuose pateikiamos kelios kraštovaizdžio sąvokos.

Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 1526 „Dėl Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašo patvirtinimo“ (2004) pateikia tokią kraštovaizdžio sąvoką:

„Kraštovaizdis – žemės paviršiaus gamtinių (paviršinių uolienu ir reljefo, pažemio oro, paviršinių ir gruntinių vandenu, dirvožemio, gyvųjų organizmų) ir (ar) antropogeninių (archeologinių liekanų, statinių, inžinerinių įrenginių, žemės naudmenų ir informacinio lauko) komponentų, susijusių medžiaginiai, energiniai ir informaciniai ryšiais, teritorinis junginys. Tai žmonių suvokiama vietovė (teritorija), kurios pobūdį nulėmė gamtiniai ir (ar) antropogeniniai veiksniai ir jų sąveika.“ (Lietuvos Respublikos vyriausybė, 2004).

Tame pačiame nutarime apibrėžiama kaimiškojo kraštovaizdžio sąvoka: „Kaimiškasis (antropogenuotas, agrarinis) kraštovaizdis – dėl gamtinių procesų ir žmonių veiklos sąveikos susiformavęs ir svarbiausius gamtinės struktūros bruožus išsaugojęs kraštovaizdis (žemės ūkio naudmenos, ekstensyviai užstatyti kaimai)“ (Lietuvos Respublikos..., 2004).

Šiame darbe svarbu paminėti kitą sąvoką - „Kultūrinis kraštovaizdis (tiek kaimiškasis, tiek miestiškas) – teigiamas žmogaus ir aplinkos darnaus sambūvio rezultatas. Tai kryptingai formuojamas, tenkinantis biologinius, psichologinius (informacinius, estetinius), socialinius, ergonominius (tinkamumo veiklai), ekonominius gyvenamosios, darbo ir poilsio aplinkos kokybės poreikius kraštovaizdis“ (Lietuvos Respublikos..., 2004).

Tarptautiniuose dokumentuose kraštovaizdžio sąvoka apibūdinama paprasčiau: „kraštovaizdis – tai žmonių suvokiama vietovė, kurios pobūdį nulėmė gamtos ir (arba) žmonijos faktorių veikimas ir sąveika.“(Europos kraštovaizdžio konvencija, 2000).

„Kaimo kraštovaizdis – tai antropogenuoto kraštovaizdžio funkcinis tipas, kurio teritorinėje struktūroje vyrauja žemės ūkio naudmenos.“ (Bučas, 1988).

Pagal J. Bučą kaimo kraštovaizdį formuoja antropogeniniai ir gamtiniai elementai. Antropogeniniai elementai – tai užstatymo struktūra (miesteliai, bažnytkaimiai, dvarų, kaimų vienkiemių, sodybos, rekreaciniai ir gamybiniai pastatai), inžinerinės struktūros (keliai).

„Istoriniais kraštovaizdžiais laikomi išlikę antropogeninių kraštovaizdžių tipai, žmogaus veiklos suformuoti įvairiuose visuomenės istorinio vystymosi etapuose.“ (Bučas, 1988).

Šiame darbe bus analizuojami kaimo vietovių: istorinių miestelių, bažnytkaimių ir etnografinių kaimų, urbanistinių struktūrų formuojamos kompozicinės savybės ir jų pokyčiai kraštovaizdyje.

1.2. KAIMO VIETОВIŲ ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ TIPOLOGIJA IR SKLAIDA

Kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų tipologija

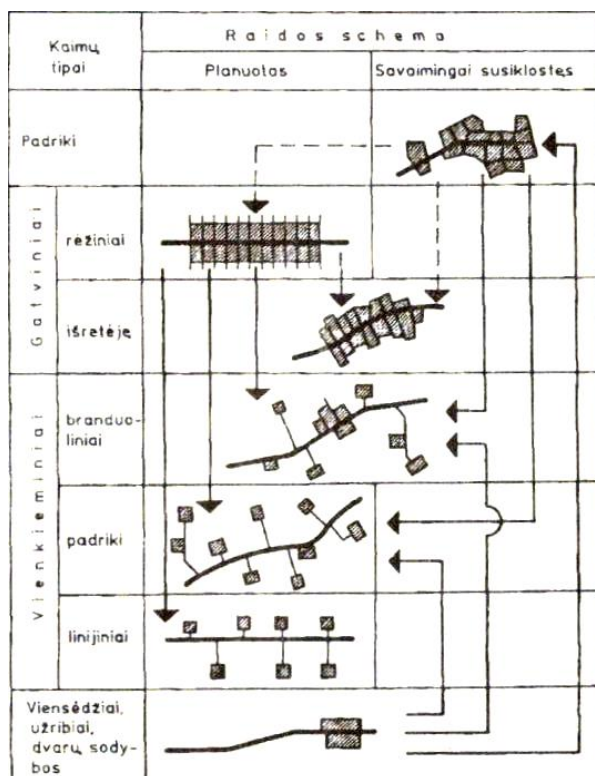
J. Bučas (2001) išskiria Lietuvos urbanistines struktūras į: mažuosius miestus, miestelius, bažnytkaimius, senuosius viensėdžius ir dvarų sodybas. Iš jų analizuojamai temai aktualios kaimo vietovės: istoriniai miesteliai, bažnytkaimiai, etnografiniai kaimai. Mažieji miestai priskiriami prie miestų kategorijos dėl didesnio gyventojų skaičiaus. Dvarai ir dvarų sodybos buvo kurtos profesionalių architektų pagalba. Pastarosios vietovės formavosi veikiamos planingos išorinės įtakos, pasirinkti analizuoti objektai – veikiami įvairių socialinių, ekonominių veiksnių.

Pagal Visuotinę lietuvių enciklopediją (2006) kaimai skirstomi į: padrikus, kupetinius, gatvinius, vienkieminius; šį skirstymą lemia skirtingais bruožais pasižymintis sodybų išsidėstymas.

Pagal K. Šešelgį vienkieminius kaimus galima skirstyti į:

- vienkieminius branduolinius;
- vienkieminius linijinius kaimus.

Gatviniai kaimai skirstomi į: gatvinius režinius ir gatvinius išretėjusius.

1 pav. Kaimo gyvenviečių tipai ir jų kaita. Šaltinis: K. Šešelgis, „Lietuvos urbanistikos bruožai“, 1996 m., 150 psl.

1 pav. vaizduoja K. Šešelgio išskirtus kaimo tipus, pagal jų suplanavimą ir žemėvaldą. K. Šešelgis apibūdina, kad padrikose kaimo gyvenvietėse matomas sodybinių sklypų išsidėstymas palei

gatves be aiškesnės tvarkos. Gatvinės kaimo gyvenvietės išsiskiria tiesia arba nežymiai lenkta gatve, palei kurią tvarkingai yra išsidėsčiusios taisyklingos formos sodybos. Vienkieminių kaimo gyvenviečių sodybos yra išsidėsčiusios padrikai, pagal linijas arba branduoliais. Viensėdžiai – tai sodybos, turinčios atskirus pavadinimus.

Kolūkio laikotarpiu suformuotas kaimas šiame darbe nėra priskiriamas istorinei urbanistinei struktūrai. Jis formuotas remiantis ne kaimo projektavimo tradicijomis, o buvo suformuotas pagal miesto poreikius: „Kaip žinia, kolūkinės kaimo gyvenvietės buvo formuojamos ne kaimo, o miesto užsakovo, todėl etnografinės raiškos neturi ir su etnografiniais regionais nėra susiję.“ (Bučas, 2005). Šios gyvenvietės nėra priskiriamos istorinėms urbanistinėms struktūroms, nes istorine aplinka yra įvardijama istoriškai susiklosčiusi saugojama urbanistinė teritorija, o nauja architektūra joje įvardijami statiniai pastatyti po Antrojo pasaulinio karo nuo 1945 m. Taigi, pačios kolūkinės gyvenvietės pradėtos kurti II-ojo pasaulinio karo metu, todėl negali būti įvardijamos istorinėmis.

Taigi, kaip matoma kaimo gyvenvietes galima susiskirstyti į savaime susiklosčiusias (padrikos, kupetinės) ir tikslingai formuotas (gatvinės, vienkieminės). Šį skirstymą lemia jų formavimosi priežastys. Savaimingai suformuotos iš paties pavadinimo suprantamos kaip tendencingai atsirandančios, o tikslingai formuotos, paskatintos tam tikrų priežasčių, kaip katalikiškų parapijų sklaida ir žemės reformos.

Kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų sklaida

Analizuojamai temai yra svarbu išsiaiškinti kaip yra pasiskirsčiusios kaimo vietovės. K. Šešelgis 1996 m. rašė, kad „Įvairios kaimo gyvenvietės teritorijoje pasiskirsčiusios nevienodai.“ (K. Šešelgis, 1996). 2 pav. vaizduoja kaimo gyvenviečių tipų pasiskirstymą Lietuvos teritorijoje XIX a. vid. Paveikslėlis atvaizduoja skirtingus kaimo gyvenviečių tipus ir pagal tai: „XIX a. pabaigoje Žemaitijoje ir Užnemunėje daugiausia buvo vienkieminių kaimų ir viensėdžių, Aukštaitijoje vyravo gatvinės, atskiras salas sudarė padrikos kaimavietės“ (K. Šešelgis, 1996).

2 pav. Kaimo gyvenviečių tipų pasiskirstymas Lietuvos teritorijoje XIX a. viduryje. 1 – padrikos; 2 – gatvinės; 3 – vienkieminės; 4 – viensėdžiai; 5 – stambūs miškų masyvai. Šaltinis: K. Šešelgis, „Lietuvos urbanistikos bruožai“, 1996 m., 151 psl.

Keičiantis gyventojų skaičiui, vykstant urbanizacijos procesams svarbu apžvelgti dabartinę situaciją. Ji matoma 1 lentelėje.

1 lentelė. Gyvenamųjų vietovių skaičiaus pokytis apskrityse 2001-2011 m. Šaltinis: L. Dringelis, 2013

Eil. Nr.	Apskritis pavadinimas	2001 m.												2011 m.				2011 m. kaimo gyv. vietovės be gyventojų, proc.								
		Miesto gyv. vietovės				Kaimo gyv. vietovės								Miesto gyv. vietovės					Kaimo gyv. vietovės							
		didmies. sk.	vid. miest. sk.	mažų miest. sk.	miestelių sk.	kaimų sk.				viensėdžių sk.				didmies. sk.	vid. miest. sk.	mažų miest. sk.	miestelių sk.		kaimų sk.				viensėdžių sk.			
						bendras	iš jų be gyventojų	bendras	iš jų be gyventojų	bendras	iš jų be gyventojų	bendras	iš jų be gyventojų						bendras	iš jų be gyventojų	bendras	iš jų be gyventojų				
1	Alytaus apsk.	–	3	4	12	1146	94	13	5	–	2	5	12	1101	111	11	3	10,25								
2	Kauno apsk.	1	6	7	34	2573	411	50	32	1	4	8	35	2434	458	48	36	19,90								
3	Klaipėdos apsk.	1	4	4	20	978	49	3	2	1	4	4	20	937	62	3	1	6,70								
4	Marijampolės apsk.	–	2	7	19	1543	210	5	1	–	2	7	20	1467	223	5	3	15,35								
5	Panevėžio apsk.	1	2	9	34	2497	440	281	129	–	3	8	35	2404	560	276	161	26,90								
6	Šiaulių apsk.	1	5	9	31	2424	411	163	72	1	2	11	32	2297	481	160	94	23,40								
7	Tauragės apsk.	–	2	5	20	1225	124	10	4	–	2	5	20	1174	141	12	7	12,48								
8	Telšių apsk.	–	3	4	21	909	88	7	4	–	3	4	21	859	104	7	5	12,59								
9	Utenos apsk.	–	3	7	26	3274	518	523	201	–	3	7	27	3183	780	499	262	28,30								
10	Vilniaus apsk.	1	4	11	27	3273	339	680	228	1	4	11	27	3148	426	666	301	19,06								
Iš viso:		5	34	67	244	19 842	2684	1735	678	4	29	70	249	19 004	3346	1687	873	20,39								
Bendras skaičius:		miestų – 106				kaimo gyv. vietovių – 21 821, iš jų be gyventojų – 3362								miestų – 103				kaimo gyv. vietovių – 20 940, iš jų be gyventojų – 4219								

Dabartiniais duomenimis L. Dringelis (2013) pateikia apibendrinimus, kad kaimo vietovių yra 20

- miesteliai – 249;
- kaimai – 19004;
- viensėdžiai – 1687.

Papildomai E. Kriauciūnas ir kt. (2014) apibūdina ir kaimo vietovių dydžių pasiskirstymo esamą situaciją: „Šiaurės rytų Lietuva pasižymi smulkiais ir mažais kaimais bei didesniu jų tankiu, vakarų Lietuva – stambiomis kaimo gyvenvietėmis ir mažesniu kaimo gyvenviečių tankiu.“ (E. Krauciūnas ir kt., 2014).

Be to, reikia paminėti ir bažnytkaimių bei etnografinių kaimų situaciją. V. Karvelytė-Balbirienė (2014) nurodo, kad daugiausia bažnytkaimių sutelkta pietvakarinėje ir vidurio Lietuvoje. Tai rodo ir jų pasiskirstymas: 91 – Kauno regione, 24 – Alytaus regione, 28 – Marijampolės regione. Įvardijamas jų skaičius 143. Žinoma, jų gali būti ir daugiau. V. Karvelytė-Balbirienė ir Mlinkauskienė (2014) įvardija 38 etnografinius kaimus.

Apžvelgiant kaimo vietovių tipų pasiskirstymą M Purvinas (2011) pateikia tokias įžvalgas: Rytų Lietuvoje nemažai išlikę gatvinių – rėžinių kaimų, Pietvakarių Lietuvoje – Užnemunėje jau nuo XIX a. formavosi vienkiemiai, Mažoji Lietuva išsiskiria įvairiomis kaimo gyvenvietėmis, netgi yra išlikusių senoviškų baltiškųjų kaimų.

Tipologijos ir sklaidos įvertinimas leidžia įvertinti kaimo vietovių vertę kraštovaizdžiui. Apžvelgiant statistinius duomenis, matoma, kad didesnę šalies teritoriją užima kaimo vietovės. Todėl galima teigti, kad tai turi didelę įtaką šalies bendram kraštovaizdžio formavimui.

1.3. KAIMO VIETOVIŲ ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ FUNKCINĖS – URBANISTINĖS SAVYBĖS

Kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų funkcinės savybės

Pateikiant kaimo kraštovaizdžio sąvoką, J. Bučas įvardija kaimo vietovių funkciškumą: „Kaimo kraštovaizdis – tai antropogenuoto kraštovaizdžio funkcinis tipas, kurio teritorinėje struktūroje vyrauja žemės ūkio naudmenos.“ (Bučas, 1988) Taigi, galima sakyti, kad urbanistinės struktūros, formuojančios kraštovaizdį, atlieka tam tikras funkcijas. Pagrindiniai urbanistinių struktūrų dėmenys yra: užstatymo struktūra ir inžinerinė struktūra. Užstatymo struktūra – tai „gyvenviečių tinklas ir kiti statiniai“ (Bučas, 1988), inžinerinė struktūra – „kelių bei kitų inžinerinių įrenginių tinklas“ (Bučas, 1988). Šie dėmenys kartu su gamtiniais dėmenimis, agrožemėvalda ir agroželdynais, formuoja „kaimo kraštovaizdžio planinę bei erdvinę struktūrą“ (Bučas, 1988). Šios struktūros atlieka kraštovaizdžio kompozicinių savybių formuojančiąją funkciją. Taip pat užstatymo struktūra (gyvenamieji, rekreaciniai, gamybiniai ir ūkiniai pastatai) atlieka gyvenamąją, ūkinę, rekreacinę funkcijas; keliai – susisiekimo.

Taip pat J. Bučas (1988) išskiria tris pagrindines kaimo kraštovaizdžio funkcijas visuomenės gyvenime: 1) gyvenamąją; 2) ūkinę; 3) rekreacinę. Šios funkcijos pasireiškia per kraštovaizdį formuojančias struktūras. Tiek etnografiniams kaimams, tiek bažnytkaimiams ir miesteliams yra būdingos šios funkcijos. Gyvenamoji ir rekreacinė funkcija matoma tūriniais elementais, kurie kraštovaizdyje yra antropogeniniai orientyrai. Ūkinė funkcija – tai įvairios paskirties laukai, jais formuojamos kraštovaizdžio foninės plokštumos.

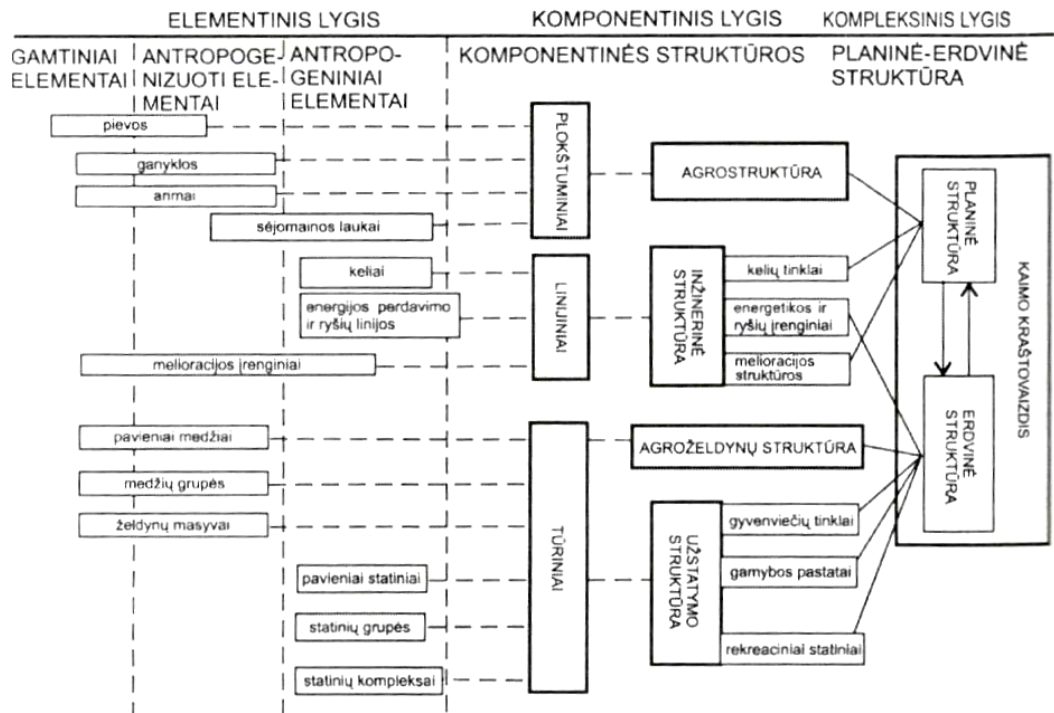
Bažnytkaimis – miestelis yra didesnė urbanistinė struktūra, ji atlieka daugiau funkcijų. „Pagrindinėmis bažnytkaimių funkcijomis laikytinos sakralinė funkcija ir žemdirbystė, o papildoma funkcija – proginė prekyba (sekmadieniais ir atleidų metu)“ (V. Karvelytė-Balbierienė, 2014). Religinė - sakralinė funkcija lėmė kraštovaizdžio tūrinių elementų atsiradimą, kurie formuoja dominantes kraštovaizdyje. Tai bažnyčios, koplyčios, taip pat, suteikiančios bažnytkaimiui – miesteliui išskirtinumą. Prekyba lėmė didesnę pastatų sancaupą vienoje vietoje, tankesnę gatvių užstatymą. Šios funkcijos ir toliau išlieka svarbios kaimo vietovėse.

Nuo XX a. 9 dešimt. dėl įvairių veiksnių ir priežasčių kaimo gyvenamosios vietovės atliko daugiau funkcijų. Atsirado buitinio aptarnavimo funkcija, kuri lėmė naujų inžinerinių statinių atsiradimą, taip kraštovaizdyje susiformavo naujos dominantės. Bažnytkaimiuose ir miesteliuose plito gamybinė funkcija. Tai lėmė naujų tūrių, nepasižyminčių istorinėms urbanistinėms struktūroms būdingais bruožais, atsiradimą. Jie kraštovaizdyje veikė kaip naujos dominantės. Tinkamai įkomponuotos šios dominantės papildė istoriškai susiformavusių kraštovaizdį, tačiau netinkamai – tapo vizualinės taršos objektais. Kita svarbi funkcija – visuomeninė, ji lėmė naujų antropogeninių elementų atsiradimą. Dėl istoriškai susiformavusių principų, tai dažniausiai centre statyti naujų projektavimo principų pastatai. Jiems būdingas stambus tūris, kitokių statybinių medžiagų panaudojimas. Kraštovaizdyje tai matoma kaip antropogeninių elementų sancaupa, kuri kraštovaizdyje tampa subdominantėmis. Naujos funkcijos turi įtakos urbanistinių struktūrų kaitai, kurios formuoja tiek teigiamus, tiek neigiamus kraštovaizdžio pokyčius.

Kaimo vietovių urbanistinių struktūrų urbanistinės – kompozicinės savybės

Norint suvokti kaimo istorinių urbanistinių struktūrų urbanistines savybes, reikia išsiaiškinti, kaip jos tarpusavyje kuria kompoziciją. J. Bučas teigia, kad „kaimo kraštovaizdžio kompoziciją reikia suvokti kaip dinamišką plokštumų ir tūrių sąveikos harmoniją, kurioje kompozicinis karkasas vienokiu ar kitokiu intensyvumu „organizuoja“ kraštovaizdžio foną, o ją galima laikyti vientisa tik tuo atveju, kai ji turi tokią karkaso struktūrą, kuri nenutrūkstamai „organizuoja“ fonines plokštumas (Bučas 1988).“

3 pav. pavaizduoti kaimo kraštovaizdžio dėmenys ir kaip jie formuoja kaimo kraštovaizdį.

3 pav. Kaimo kraštovaizdžio dėmenys. Šaltinis: J. Bučas „Kraštovarkos pagrindai“, 2001, 140 psl.

J. Bučas (1988) išskiria tris funkcinius – kompozicinius procesus:

„1) sukaupiantys visuomeninius ir gamybinius srautus; jų padarinys – tokie kraštovaizdžio tūriniai elementai kaip gyvenvietės, gamybiniai centrai, poilsiavietės, kulto statiniai ir kt., kurie jo erdvinėje struktūroje sudaro antropogeninius orientyrus ir formuoja funkcinių bei kompozicinių mazgų karkasą;

2) nukreipiantys visuomeninius ir gamybinius srautus; šių procesų rezultatas – linijiniai kraštovaizdžio elementai (keliai, takai, išvaros), sudarantys mazgų funkcinius ryšius ir nulemiantys kompozicijos stebėjimo pagrindines zonas;

3) paskleidžiantys minėtus srautus; šie procesai formuoja plokštuminius kaimo kraštovaizdžio elementus (įvairios paskirties laukai), sudarantys kaimo kraštovaizdžio pagrindines fonines plokštumas.“ (Bučas, 1988).

„Šių trijų funkcinių kompozicinių procesų padariniai ir jų vizualiniai ryšiai nulemia kaimo kraštovaizdžio kompozicijos pobūdį.“ (Bučas, 1988).

Taigi, kaimo vietovių kraštovaizdis yra formuojamas fonu ir kompoziciniu karkasu. Kraštovaizdžio fonas yra gamtiniai elementai ir susiliejęs į „beasmenę vientisą visumą“ (Bučas, 2001) antropogeniniai elementai. Kompozicinį karkasą sudaro: dominantės, akcentai ir subdominantės. Kaip teigia J. Bučas (2001): „Ekspančių hierarchija – tai esminė Lietuvos kaimo kraštovaizdžio kompozicinio karkaso savybė, nusakanti jo kompozicinio brandumo lygį.“ Apie tai plačiau pateikiama J. Bučo 2001 metais išleistame vadovėlyje „Kraštovarkos pagrindai“.

Kaimo vietovių istorinės urbanistinės struktūros kraštovaizdyje tiek etnografiniuose kaimuose, tiek bažnytkaimiuose – miesteliuose yra pasiskirsčiusios panašiai: gyvenamąją funkciją atliekantys pastatai yra antropogeniniai orientyrai arba foninės plokštumos, bažnyčios ir kiti religinės funkcijos pastatai, pasižymintys stambesniu tūriu, aukščiu – dominantės, nauji gamybiniai pastatai ar buitinio aptarnavimo inžineriniai statiniai tampa dominantėmis, konkurencingomis esamoms, taip sukuriant chaotišką, išsiskaidančią, nebūdingą istoriškai susiformavusią kompoziciją arba tampa akcentais, kurie papildė šią kompoziciją. Taigi, istorinių urbanistinių struktūrų kompozicija kraštovaizdyje yra papildoma naujais elementais, o tai turi įtakos šios kompozicijos pokyčiams ir lemia kraštovaizdžio urbanistinių struktūrų formuojamas kompozicines savybes.

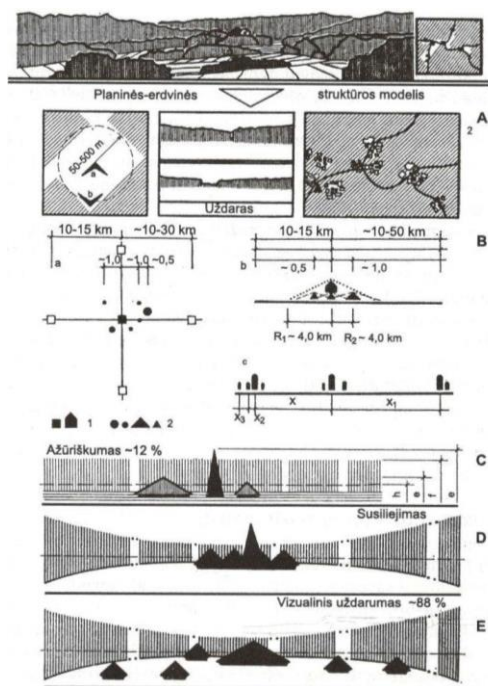
1.4. LIETUVOS ISTORINIŲ KAIMO VIETOVIŲ KOMPOZICINĖS STRUKTŪROS BRUOŽAI KRAŠTOVAIZDYJE

1.4.1. Kaimo vietovių urbanistinės struktūros įtaka kraštovaizdžiui

Pagal J. Bučą (2001), kaimo kraštovaizdžio dėmenis sudaro: agrostruktūra, užstatymo struktūra, inžinerinė struktūra, agroželdynų struktūra. Jos sudaro kaimo kraštovaizdžio planinę ir erdvinę struktūrą. „Užstatymo struktūros ir inžinerinės struktūros elementai kraštovaizdžio erdvinėje kompozicijoje daugelį amžių išsiskyrė kaip funkciniai bei kompoziciniai mazgai ir jų ryšiai, sudarantys erdvinių orientyrų tinklą“ (Bučas, 2001).

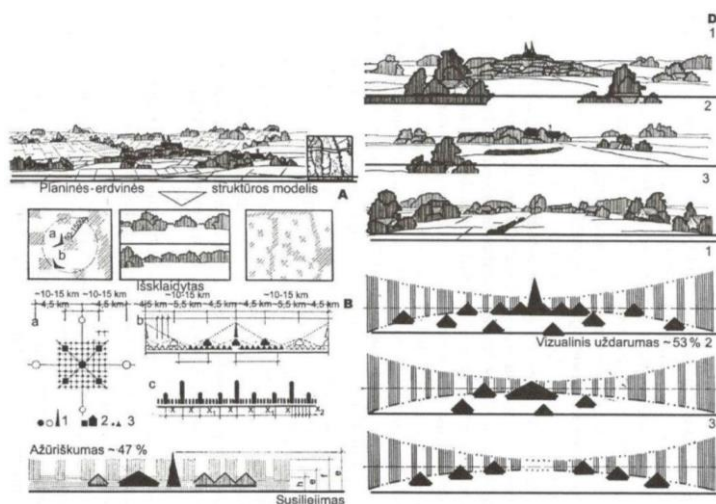
Kiekvienu istoriniu laikotarpiu istorinių urbanistinių struktūrų kaita lėmė vis kitokią kaimo kraštovaizdžio urbanistinę kompoziciją.

4 pav. vaizduoja ikivalakinio kaimo kraštovaizdžio erdvinės struktūros kompoziciją. „[...] planinės-erdvinės struktūros regimoji įvairovė nebuvo labai didelė, o estetinė kokybė nebuvo labai gera.“ (Bučas, 2001). Išskiriami du kompoziciniai tipai: „1) padrikos akcentuotos ir 2) kompaktiškos akcentuotos kompozicijos“. (Bučas, 2001).

4 pav. Ikivalakinio kaimo kraštovaizdžio erdvinės struktūros kompozicija. A – agrarinių erdvių (1) ir erdvinės struktūros planinio vaizdo (2) tipai. B – kompozicijos modelis: a-kompozicijos karkasas; b-erdvinių orientyrų hierarchija; c-orientyrų ritmas: 1-feodalų pilys, didikų pilaitės ir besikuriančių dvarų sodybos (dominantės), 2-kaimų gyvenvietės ir viensėdžiai (subdominantės). C – fono ir orientyrų vizualinis ryšys: e-orientyrų lygis; f-vertikaliajo fono lygis; h-horizonto lygis. D – vyraujantys agrarinių erdvių tipai: 1-kompaktiškos akcentuotos ir 2-padrikos akcentuotos kompozicijos. Šaltinis: J. Bučas, „Kraštovarkos pagrindai“, 2001, 155 psl.

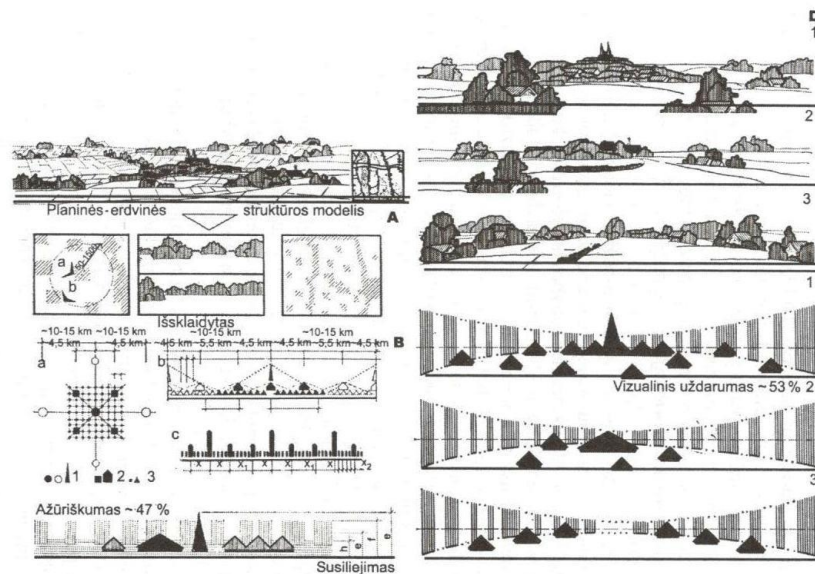
Valakinio kaimo kraštovaizdžio kompozicija skyrėsi nuo ikivalakinio. Ji tapo brandesnė, vientisesnė. Ją vaizduoja 5 pav.

5 pav. Valakinio kaimo kraštovaizdžio erdvinės struktūros kompozicija. A – agrarinių erdvių (1) ir erdvinės struktūros planinio vaizdo (2) tipai. B – kompozicijos modelis: a-kompozicijos karkasas; b-erdvinių

orientyrų hierarchija; c-orientyrų ritmas: 1-miesteliai ir bažnytkaimiai (dominantės), 2-dvarų sodybos (akcentai), 3-kaimų gyvenvietės (subdominantės). C – fono ir orientyrų vizualinis ryšys: h-horizonto lygis; f-vertikaliajo fono lygis; e-orientyrų lygis. D – vyraujantys agrarinių erdvių kompoziciniai tipai: 1-1 kompaktiškos akcentuotos, 2-2 kompaktiškos beakcentės, 3-3 išskaidytos akcentuotos kompozicijos. Šaltinis: J. Bučas, „Kraštovarkos pagrindai“, 2001, 161 psl.

J. Bučas išskiria „Būdingiausias vienkieminio kraštovaizdžio struktūros bruožas – teritorinė įvairovė, funkcinis tikslingumas ir smulkus visų komponentinių struktūrų mastelis...“ (J. Bučas, 2001). Vienkieminio kaimo kraštovaizdžio erdvinės struktūros kompozicija pavaizduota 6 pav.

6 pav. Vienkieminio kaimo kraštovaizdžio erdvinės struktūros kompozicija. A – agrarinių erdvių (1) ir erdvinės struktūros planinio vaizdo (2) tipai. B – kompozicijos modelis: a-kompozicijos karkasas; b-erdvinių orientyrų hierarchija; c-orientyrų ritmas: 1-miesteliai ir bažnytkaimiai (dominantės), 2-dvarų sodybos (akcentai), 3-kaimų gyvenvietės (subdominantės). C – fono ir orientyrų vizualinis ryšys: h-horizonto lygis; f-vertikaliajo fono lygis; e-orientyrų lygis. D – vyraujantys agrarinių erdvių kompoziciniai tipai: 1-1 – mišrus (padrikos ir kompaktiškos akcentuotos kompozicijos), 2-2 – padrikos akcentuotos ir 3-3 – linijinės beakcentės kompozicijos. Šaltinis: J. Bučas, „Kraštovarkos pagrindai“, 2001, 167 psl.

Kiekvienu laikotarpiu urbanistinės struktūros elementų grupavimas lėmė skirtingas kompozicines kaimo kraštovaizdžio savybes.

1.4.2. Priežastys lėmusios kraštovaizdžio pokyčius

Apžvelgus autorių mintis apie analizuojamą temą, galima išskirti kelias veiksnių grupes lėmusias kaimo vietovių urbanistinių struktūrų pokyčius. Jas galima suskirstyti taip:

- kultūrinė situacija;

- gamtinė situacija;
- padėtis miestų sistemos atžvilgiu.

Mažiausiai aptarta yra kultūros įtaka urbanistinių struktūrų pokyčiams. Kultūros veiksnį mini J. Bučas, K. Šešelgis ir V. Karvelytė-Balbierienė. Kultūrai galima priskirti K. Šešelgio (1988) paminėtas etnoso kultūros tradicijas, kurios padeda rasti tinkamiausius būdus išspręsti žmonių poreikius, nulemtus gamtinių ir socialinių – ekonominių sąlygų.

Tradicijos padeda formuoti kaimo vietovėms būdingus bruožus. J. Bučas (1988) mini kultūros perimamumo veiksnį, kaip svarbų veiksnį siekiant išlaikyti kraštovaizdžio struktūros kompoziciją. Perimamumo veiksnys neleido žemės reformų metu sunaikinti susiformavusios regioninės etnografinės architektūros. Tai būdinga etnografiniams kaimams. Tautinė sudėtis miesteliuose ir bažnytkaimiuose turėjo įtakos etninių mažumų architektūros atsiradimui, taip pat skatino tarptautinių stilių, tokių kaip gotika, renesansas, barokas ir kt., puoselėjimą, kuris atsispindi religinių pastatų architektūroje.

Kitas svarbus veiksnys, lėmęs kraštovaizdžio pokyčius – gamtinė situacija. Šį veiksnį mini J. Bučas, K. Šešelgis, V. Karvelytė-Balbierienė. Pasak J. Bučo (1988), gamtinės sąlygos turėjo įtakos teritorinei įvairovei. K. Šešelgis (1980) mini, kad gamtinės sąlygos greta kitų lėmė kaimo vietovių planinės struktūros formavimąsi, nulėmė „gyvenvietės teritorijos plėtimosi galimybes.“ (Šešelgis, 1980). V. Karvelytė-Balbierienė (2014) išskiria geografinės padėties ypatybes, kurios turėjo įtakos „planinių ir erdviųjų gyvenviečių struktūrų“ pokyčiams XX amžiuje.

Svarbus veiksnys urbanistinių struktūrų pokyčiams – padėtis miestų sistemos atžvilgiu. Pavyzdžiui: „Tarpukariu miesteliai, bažnytkaimiai ir etnografiniai kaimai patyrė mažesnius arba didesnius planinės struktūros ir užstatymo pokyčius. Vietovių plėtra priklausė nuo veiklos, vietos, situacijos prekybinių kelių ir pramonės centrų atžvilgiu“ (Bertašiūtė, 2015). Šis veiksnys lemdavo socialinę ekonominę kaimo vietovės būklę, taip pat į ją galima įtraukti prekybinių kelių, geležinkelių tinklo ir funkcijų pasiskirstymą, kurie turėjo įtakos kaimo vietovės plėtimuisi, raidai ir sklaidai.

Veiksniai visada vienaip ar kitaip turėjo įtakos istorinių urbanistinių struktūrų pokyčiams. Tačiau esminius pokyčius įnešdavo tam tikros priežastys. Tai būtų katalikiškų parapijų sklaida (Kontreformacija 1578 m.) ir žemės reformos: Valakų reforma (1557 m.), vienkieminė reforma, kolūkių formavimas. Kiekvienu atveju tai keitė istorinių urbanistinių struktūrų sklaidą ir jų formuojamas kompozicinių savybių pokyčius kraštovaizdyje.

Daugiausia aptarta priežastis – žemės reforma. Jas mini ir aptaria S. Vaitekūnas, V. Pranckietis ir kt., L. Dringelis, A. Baležentis, V. Karvelytė-Balbierienė, J. Bučas, K. Šešelgis. S. Vaitiekūnas šio veiksnio įtakos rezultatus išskiria kaimų skaičiaus ir jų tankumo pokyčius. Valakų reformos metu keitėsi žemėvalda: įsivyravo dvarų žemėvalda, susiformavo gatviniai režiniai kaimai, palivarkai. Vienkieminė reforma lėmė valakinių gatvinių režinių kaimų transformaciją į vienkiemines

gyvenvietes. Kolūkio formavimas turėjo bene didžiausią įtaką tiek kaimo vietovių sklaidai, tiek urbanistinių struktūrų pokyčiams kraštovaizdyje. Šios reformos pasekmė naujos kolūkio gyvenvietės, kurios jau nebe priskiriamos istorinėms urbanistinėms struktūroms. Taip pat istorinių urbanistinių struktūrų transformacijos: jos papildomos naujais elementais, keičiasi jų kompozicija kraštovaizdyje, ir kita svarbi pasekmė – vienkiemių naikinimas. Sovietmečiu daugelis senųjų kaimų prarado savo vaizdą: „Persekiojant iki 1944 m. turtingiau gyvenusius kaimiečius, buvo nusavinti jiems priklausę gamybiniai pastatai (vandens ir vėjo malūnai, pieninės, sūrinės, vilnų karšyklos, aliejaus spaudyklos, audinių vėlyklos, įvairios amatininkų dirbtuvės ir kt). Sovietmečiu tie pastatai dažniausiai buvo apleisti, dalis jų likviduota“. (Purvinas, 2011). Išlikusių kaimų pokyčius sovietmečiu lėmė turtingų kaimiečių trėmimas į Sibirą. Taip didžiausi ir puošniausi pastatai ir sodybos buvo apleisti ir likviduoti. Kaimai darėsi paprastesni ir mažesni. Taip pat autoriai nurodo urbanistinių struktūrų pokyčius: gatvių tinklo, gatvės užstatymo keitimąsi, sodybų pokyčius. Žemės reformos daugiau įtakos turėjo etnografinėms kaimo gyvenvietėms.

V. Karvelytė-Balbirienė (2014) išskiria kitą svarbią priežastį – katalikiškų parapijų sklaidą. Aktyvi katalikiškų parapijų sklaida (Kontreformacija 1578 m.) lėmė naujo gyvenvietės tipo atsiradimą – bažnytkaimį. Jis skyrėsi nuo kaimo gyvenvietės, nes turėjo sakralinę funkciją, o nuo miestelio – prekyba, kuri nebuvo pagrindinė funkcija, tik proginė (sekmadieniais ir atlaidų metu). Taip susiformavo tarpinė istorinė urbanistinė struktūra tarp kaimo ir miestelio – bažnytkaimis. Tuo metu kartu su religine funkcija plito ir prekybinė, todėl kaimo „gyvenvietėse noriai kūrėsi amatininkai ir prekybininkai, vyko turgūs, buvo steigiamos karčemos“ (V. Karvelytė-Balbirienė, 2014). Taip sėkmingai kūrėsi nauji miesteliai, formavosi tankus bažnytkaimių ir miestelių tinklas.

Taigi, kaip matoma, daugiausia įtakos istorinėms urbanistinėms struktūroms ir jų pokyčiams turėjo žemės reformos, katalikiškų parapijų sklaida, veiksniai kaip gamtinė situacija, kultūra ir padėtis miestų sistemos atžvilgiu visada turėjo įtakos. Gamtinė situacija lemia kaimo gyvenviečių kraštovaizdžio išskirtinius bruožus. Žemės reformos sukūrė skirtingų istorinių laikotarpių palikimą, kurį padėjo išsaugoti etnoso kultūros tradicijos – kultūra. Be šio veiksnio nebūtų tiek išsaugota kaimo vietovių su skirtingų laikmečių ir reformų bruožais.

1.5. KAIMO VIETOVIŲ KAITAI ĮTAKOS TURINTYS TEISINIAI DOKUMENTAI

Kaimo vietovių įtaką šalių kraštovaizdžio formavimui ir savitumui mini tokie tarptautiniai dokumentai: Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija (Grenada, 1985), Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencija (Valeta, 1992), Pasaulinio kultūros ir gamtos paveldo globos konvencija (Paryžius, 1972), Europos kraštovaizdžio konvencija (Florencija, 2000).

Europos architektūros paveldo apsaugos konvencijoje (1985) pabrėžiama, kad „svarbu ateities kartoms perduoti kultūrinių simbolių sistemą, gerinti miesto ir kaimo vietovių aplinką ir tuo būdu

skatinti vertybių bei regionų ekonominę, socialinę ir kultūrinę plėtrą.“ Taigi, kaimo vietovių kokybės gerinimas suteiktų ne tik kraštovaizdinę naudą, bet ir būtų ekonomikos ir kultūros šaltinis.

Europos kraštovaizdžio konvencijoje (2000) daugiau akcentuojama kraštovaizdžio reikšmė, tačiau ir čia minimos kaimo vietovės, „kad kraštovaizdis yra svarbi gyvenimo kokybės dalis žmonėms visur: miesto ir kaimo vietovėse, sunykusiose ir gerai sutvarkytose vietovėse, pripažintose nepaprasto grožio vietovėse ir įprastinėse vietovėse.“

Europos kraštovaizdžio konvencijoje (2000) numatomos bendro pobūdžio priemonės: „integruoti kraštovaizdį kaip reiškinį į savo teritorijų ir miestų planavimo politiką bei savo kultūros, aplinkos, žemės ūkio, socialinę ir ekonominę politiką, taip pat į kiekvieną kitą politikos sritį, galinčią turėti poveikio kraštovaizdžiui.“

Lietuvoje kaimo vietovių pokyčius reglamentuoja: Teritorijų planavimo įstatymas (1995), Saugomų teritorijų įstatymas (1993), Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (1994). Yra išleista 2013 metais Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio erdvinės struktūros įvairovės ir jos tipų identifikavimo studija. 2004 metais priimtas nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašo.

Lietuvos Respublikos nutarime Dėl Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašo patvirtinimo yra numatomos priemonės, „kuriomis siekiama užtikrinti darnią šalies plėtrą, išsaugoti kraštovaizdį [...] taip pat kaimo plėtros rėmimo priemonės, kurių tikslas – sumažinti antropogeninę apkrovą aplinkai išsaugoti arba atkurti tradicinį Lietuvos kraštovaizdį, įdiegti kompensacinį aplinkosaugos priemonių mechanizmą.“ (Lietuvos Respublikos..., 2004).

Apžvelgus Nekilnojamųjų kultūros paveldo vertybių registro duomenis buvo rasti 72 vietovės tipo objektai, kurie įtraukti į nekilnojojo kultūros paveldo sąrašus, susiję su kaimo vietovėmis. Iš jų aštuoni yra paskelbti valstybės saugomais objektais. Tų objektų kaitai turi įtakos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas (Žin. 1995, Nr. 3-37). Pagal šį įstatymą gali būti nustatoma apsaugos zona, apsaugos ir naudojimo režimo pozonai: apsaugos nuo fizinio poveikio pozonis ir vizualinės apsaugos pozonis. Taip pat gali būti nustatytas saugojimo režimas: rezervinis, autentiškos paskirties, tausojamo naudojimo, konservacinės (saugojimo). Priklausomai nuo to saugomas esamas kaimo vietovių kultūros paveldas.

Dalis kaimo vietovių priklauso nacionaliniams parkams. Pavyzdžiui, valstybiniam Dzūkijos nacionaliniui parkui priklauso 79 kaimai ir Merkinės miestelis, juose gyvena apie 4 300 žmonių. Šiame parke saugoma teritorija, kurioje natūralios gamtos išsaugojimas derinamas su gamtiniu karkasu. Pagal tai, jame draudžiama nauja statyba, nesusijusi su parke saugomu kultūriniu kraštovaizdžiu. Naujų statinių statyba yra reglamentuota Saugomų teritorijų įstatymu (1993 m.). Svarbu, kad „Valstybiniuose parkuose skatinama veikla, puoselėjanti, išryškinanti ir propaguojanti saugomus kraštovaizdžio kompleksus ar objektus (vertybes) bei atkurianti tradicinius gamtinės ar kultūrinės aplinkos elementus,

taip pat pažintinis turizmas, teritorijos pritaikymas lankymui atsižvelgiant į saugomų objektų (vertybių) išsaugojimo reikalavimus“ (Lietuvos Respublikos seimas, 1993). Draustiniuose esančių vertybių išsaugojimas užtikrinamas nenutraukiant juose ūkinės veiklos.

Pagal Teritorijų planavimo įstatymą kaimo vietovėms yra rengiami detalieji planai. Svarbiausi šiai temai detaliųjų planų uždaviniai būtų tokie:

„2) nustatyti užstatytų ir numatomų užstatyti teritorijų naudojimo reglamentus;

6) numatyti priemones gamtos ir nekilnojamajam kultūros paveldui išsaugoti ir naudoti;

8) suformuoti optimalią urbanistinę struktūrą.“ (Lietuvos Respublikos seimas, 1995).

Detaliojo plano parengiamuoju metu, atlikta analizė padeda įvertinti esamą situaciją, kultūrinį palikimą, ir tai yra medžiaga tolimesniam planavimui. Sprendinių rengimo metu reiktų atsižvelgti į istoriškai susiklosčiusią urbanistinę struktūrą, kuri būtų pagrindas detaliojo plano sprendiniams. Detaliuoju planu nustatyti reglamentai: užstatymo tankumas, aukštingumas, padėtų išlaikyti esamas urbanistinių struktūrų kompozicines savybes kraštovaizdyje arba būtų panaudojama priemonė gerinti kraštovaizdžio kompozicines savybes.

Apžvelgus pagrindinius Lietuvoje galiojančius teisės aktus, galima sakyti, kad kaimo vietovėms, jų struktūrų kompozicinėms savybėms kraštovaizdyje turi įtakos, ar kaimo vietovė, jos elementai, yra įvardijami kaip vertybė. Teisingas kultūros vertybių identifikavimas padeda įstatymais nustatyta tvarka išsaugoti tos vietovės autentiškus bruožus.

1.6. KAIMO VIETОВIŲ DABARTINĖS KAITOS TENDENCIJOS

P. Aleknavičius (2010) pažymi, kad didėjantys urbanizacijos procesai turi įtakos gyventojų skaičiaus, gyvenančių kaimo vietovėse, mažėjimui. Dauguma jų keliasi į miestus dėl ekonominių priežasčių. E. Kriaučiūnas ir kt. (2014) mini, kad gyvenamosios vietos pasirinkimui turi įtakos ekonominė situacija, galimybė užsitikrinti pastovias pajamas. A. Baležentis (2010) papildo, kad pasirinkimą lemia tam tikri socialiniai veiksniai, kaip paveldo ir tradicijų puoselėjimas, žmonių užimtumas kaimo vietovėse, demografinė situacija, gyvenimo būdas, puoselėjamos vertybės.

Taip pat P. Aleknavičius ir kt. (2014) neigiamą kraštovaizdžiui veiksnių išskiria kaip kaimo gyventojų ir žemės ūkio veikla užimančių žmonių skaičiaus mažėjimą.

Kalbant ne tik apie kaimo vietoves, bet ir aptariant etnografinius kaimus Lietuvos etnografinių kaimų išlikimo ilgalaikės programos projekte (2004) nurodoma, kad „Nėra efektyvios etnografinių kaimų architektūros išsaugojimo priemonių sistemos bei teisinių, ekonominių, socialinių ir kultūrinių prielaidų jai atsirasti. Mažėjant vietinių gyventojų skaičiui ir jiems senėjant, sparčiai nyksta etnografiniuose kaimuose sukauptas etnoarchitektūrinis paveldas ir gyvoji tradicija.“ Nors čia kalbama apie architektūros paveldą, tačiau jis sudaro urbanistinės struktūros dėmenis ir yra svarbus kaimo vietovių kraštovaizdžio formavimui.

Nesant pakankamam gyventojų skaičiui „Nenaudojami ir netvarkomi kaimo statybiniai paveldo objektai sparčiai nyksta.“ (Vitkuvienė ir Ažukaitė, 2010).

Taigi, svarbus ne tik gyventojų skaičius, bet ir jų užimama veikla. Tradicinės kaimo vietovių veiklos plėtojimas padeda išlaikyti esamas struktūras, tačiau intensyvus apgyvendinimas lemia kitokias problemas, tokias kaip kaimo vietovių virtimas miestietiškomis. Todėl įvertinus situaciją, svarbu numatyti ne tik būdus kaip išlaikyti gyventojus, tačiau tuos būdus sieti su tradicinėmis veiklomis.

Anksčiau aptartuose skyriuose matoma, kad kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitai įtakos turi įvairūs veiksniai: kaip funkcijų pokyčiai, istorinės priežastys, ekonominiai ir socialiniai veiksniai. Galima būtų išskirti tam tikras kaimo istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijas kraštovaizdyje priklausomai nuo socialinių ir ekonominių veiksnių: vykstant demografinio skaičiaus didėjimui – plėstis, panašėti į urbanizuotas gyvenamąsias vietas, mažėjimui – nykti, daugėja neprižiūrimų urbanistinių struktūrų kiekiai, kraštovaizdyje daugėja vizualinės taršos objektų.

1.7. KAIMO VIETOVIŲ ERDVINIO FORMAVIMO PRAKTIKA IR VYRAUJANČIOS KAITOS TENDENCIJOS KRAŠTOVAIZDYJE

Lietuvoje

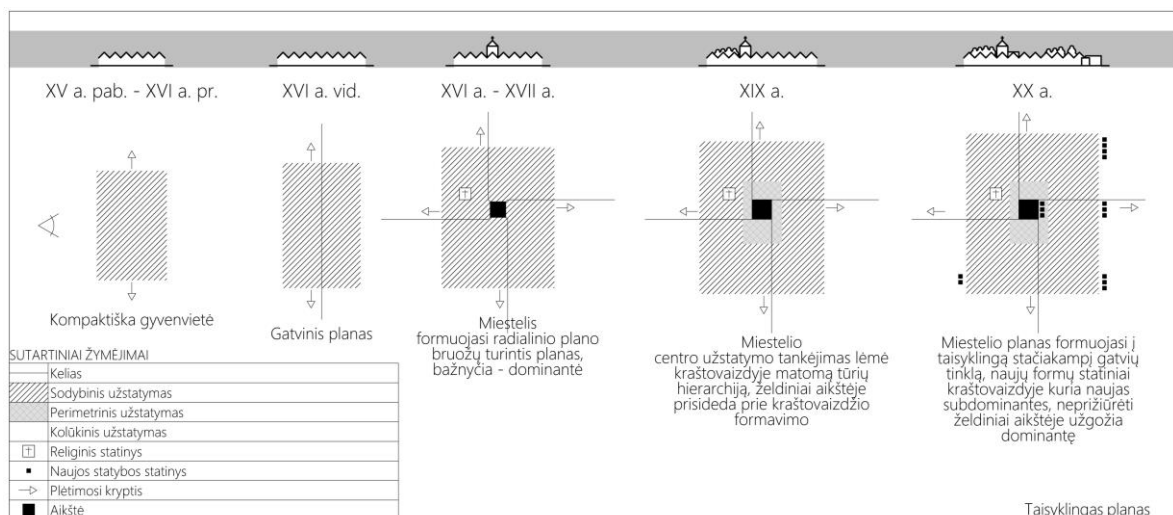
Kruonio miestelis (7 pav.).

7 pav. Kruonio miestelio planas. Šaltinis: www.regia.lt

Kruonio miestelis yra Kaišiadorių rajone. Jis nutolęs 15,5 km į pietvakarius nuo Kaišiadorių miesto. Per Kruonį teka Kruonės upelis (galima miestelio atsiradimo priežastis). Kruonio miestelio detalesnis vystymasis aprašomas A. Miškinio knygoje „Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai“ 2002 m. Nurodoma, kad XV a. pab. – XVI a. pr. jau galėjo būti kompaktiškos gyvenvietės branduolys, kuris buvo atokiau nuo reikšmingos kelių sankryžos. Spėjama, kad gyvenvietėje vyravo žemdirbystė, todėl turėjo būti išmatuota palei vieną gatvę, sukuriant valakinę agrožemėnaudą. Taigi, jau XVI a. vid.

Kruonis galėjo turėti „gatviniams kaimams būdingą linijinį planą ir nesiskyrė nuo kitų valstiečių sodybomis užstatytų nedidelių valakinių kaimų“ (Miškinis, 2002). „1613 m. LDK žemėlapyje, kur, kaip nustatyta, užfiksuoti tik miestai ir miesteliai“ (Miškinis, 2002) Kruonis buvo pažymėtas. Taigi, jau tuo laikotarpiu Kruonis galėjo turėti miesteliui būdingų bruožų: prekybinę aikštę, didesnę kelių tinklą. Minimasis XVII a. pr. unitų bažnyčios pastatymas, kuris suteikia miestelio kraštovaizdžiui svarbų akcentą. Atsiranda tam tikra tūrių hierarchija kraštovaizdyje. Randami XIX a. planai rodo miestelį formavusį radialinį gatvių planą. Pagal įvairiais laikotarpiais atliktus gyventojų surašymo duomenis matomi tam tikri pokyčiai, kaip gyventojų skaičiaus didėjimas. Tai lėmė sodybų kūrimąsi, tačiau tai buvo palyginti nežymūs pokyčiai, kaip nurodo A. Miškinis (2002) „Tad 1847-1869 m. užfiksuotas miestelio planas buvo gana stabilus išstisus 150-170 metų.“ Pokario metais ir vėliau Kruonis plėtėsi, „1959 m. miestelyje surašyti 649 gyventojai. Iki to laiko atstatyta daugelis per karą sunaikintų sodybų, į šalis prie anksčiau susidariusių kelių buvo statomos naujos; dėl to Kruonis plėtėsi, o jo radialinis planas tapo raiškesnis“ (Miškinis, 2002). Tačiau įvardijami ir tam tikri neigiami pokyčiai, kaip prarasta vienaaukščių liaudies architektūros namų formuojama vienovė – nauji sovietinio laikotarpio pastatai aikštėje buvo atitraukti nuo gatvės užstatymo linijos. Taip pat kraštovaizdį pakeitė nauji padrikai stovintys pastatai. Jų architektūra, forma ir medžiagų panaudojimas nepritampa prie susiformavusio kraštovaizdžio, atrodo tarsi svetimkūniai. Kitas įvardijamas pokytis – senųjų pastatų dangų pakeitimas į asbofanerą: „Dėl gatvių perspektyvose iš tolo boluojančių įvairiose atsitiktinėse vietose šviesių stogų miestelis neteko ankstesnio vientisumo, pastatų ir želdinių spalvinės darnos“ (Miškinis, 2002). Taip pat želdinių neprižiūrėjimas aikštėje, lėmė, kad ji prarado savo ankstesnę kompozicinę poveikį. Kruonio urbanistinių struktūrų pokyčiai ir jų kompozicinės savybės kraštovaizdyje pateikiamos 8 pav.

8 pav. Kruonio miestelio urbanistinių struktūrų kaitos schema. Sudarė Gintarė Vitovaitė

Dabar esama patogi situacija su Kaišiadorių miestu, lemia, kad gyventojai ir toliau kuriasi Kruonyje arba bent jau neišvyksta kitur, o tai turi įtakos struktūrų išlikimui, galbūt naujų atsiradimui.

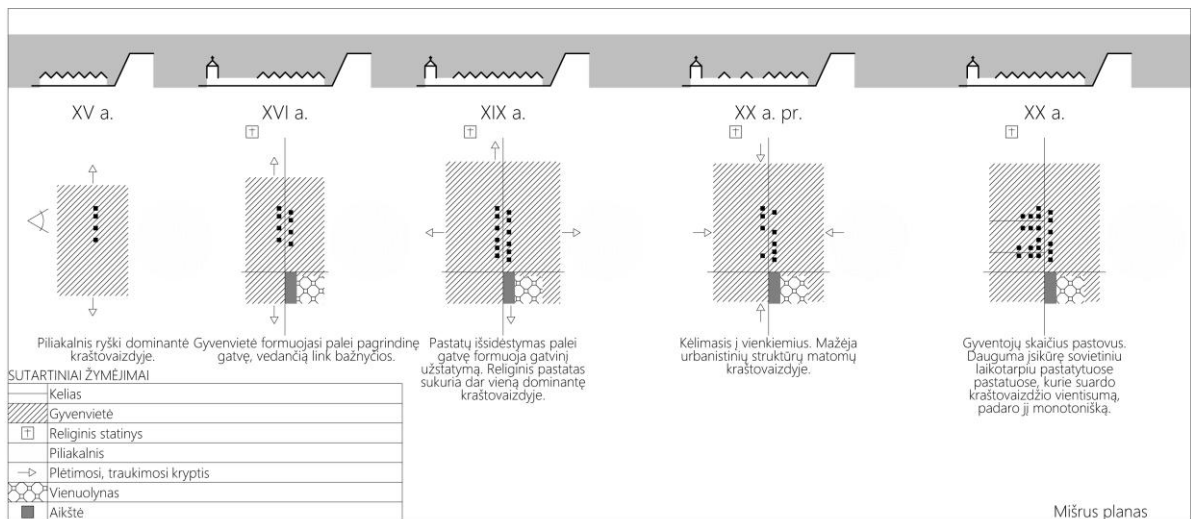
Miestelio urbanistinių struktūrų formuojamos kompozicinės savybės kraštovaizdyje ir toliau keičiasi priklausomai nuo žmonių veiklos. Kompozicija yra pakitusi, ją kuria gyvenamieji pastatai ir Kruonio Švč. Mergelės Marijos, Angelų Karalienės, bažnyčia.

Paparčių bažnytkaimis (9 pav.).

9 pav. Paparčių bažnytkaimio planas. Šaltinis: www.regia.lt

Paparčiai, bažnytkaimis Kaišiadorių rajone (9 pav.). Nutolęs į šiaurės rytus nuo Kaišiadorių 19,5 km atstumu. Per Paparčių kaimą teka Žiežmaros upė. Kraštovaizdžiui išskirtinumo suteikia Žydkapio piliakalnis. Žydkapio piliakalnis yra viena iš pagrindinių priešasčių turėjusių įtakos gyvenvietės susikūrimui. Apie XVI a. (Kaišiadorių muziejus pateikta medžiaga apie Paparčių bažnytkaimį) 1501 m. Paparčių bažnyčioje leista laikyti pamaldas, tai rodo religinio pastato atsiradimą. Paparčių bažnyčia kurį laiką (daugiau kaip 300 metų) priklausė dominikonų vienuolynui, ji yra nutolusi nuo miestelio į šiaurę. Iki kaimų skaidymo į vienkiemius Paparčiai didėjo, po reformos dalis kaimo gyventojų išsikėlė į vienkiemius, todėl kaimas sumažėjo. Dabar ši situacija stabili. Dalis kaimo gyventojų įsikūrę sovietiniu laikotarpiu pastatytuose pastatuose. Kaimo gyventojų skaičiaus ir urbanistinių struktūrų kaita lėmė tam tikrus kraštovaizdžio pokyčius. Neaukšti iki dviejų aukštų gyvenamieji namai, sukūrė vieningo kraštovaizdžio vaizdą. Pastatyta bažnyčia šią kompoziciją papildė dominante. Tai sudarė galimybę identifikuoti miestelį iš toliau, sukūrė tam tikrą išskirtinumą. Piliakalnis ir vaizdinga gamtinė situacija sukūrė vieningą miestelio kraštovaizdį. Sovietiniu laikotarpiu atsiradusios struktūros pridėjo tam tikros monotomijos. Panašaus tūrio ir medžiagų pastatai sumenkino kraštovaizdžio išraiškumą. Vienodais atstumais ir naujo planavimo metodais užstatyta teritorija Paparčių kaimui suteikė kolūkio gyvenvietės bruožų. Bažnytkaimio urbanistinių struktūrų kaita ir kompozicinės savybės kraštovaizdyje pateikiamos 10 pav.

10 pav. Pagarčių bažnytkaimio urbanistinių struktūrų kaitos schema. Sudarė Gintarė Vitovaitė

Didžiausią „Gyvenvietės urbanistinę ir architektūrinę vertę sudaro prieškario ir tarpukario laikotarpio kai kurie etnografinės architektūros statiniai ir centrinės gyvenvietės dalies senojo užstatymo fragmentai“ (Bučas ir Karvelytė-Balbirienė). Dabar ši teritorija nedaug kinta, išlaikomos susikūrusios struktūros kompozicija.

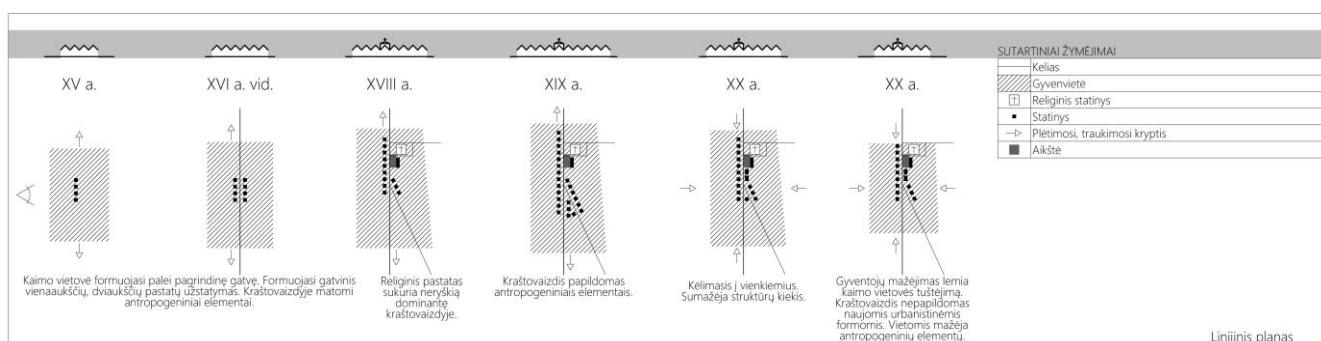
Darsūniškio bažnytkaimis (11 pav.).

11 pav. Darsūniškio bažnytkaimio planas. Šaltinis: www.regia.lt

Darsūniškio bažnytkaimis Kaišiadorių rajone (11 pav.). Nuo Kruonio miestelio į pietryčius 8 km, nuo Kaišiadorių miesto į pietvakarius 23 km atstumu. Vakarinėje pusėje, palei kaimą teka Nemuno upė. Darsūniškis buvo įsikūręs prie didžiojo kryžiuočių kelio į Trakus ir Vilnių (pagal Kaišiadorių muziejaus pateiktą medžiagą apie Darsūniškio bažnytkaimį). Šiose apylinkėse buvo pastatyta pilis. 1486 m. Darsūniškis pirmą kartą pavadintas miestu ir nuo 1529 m. minimas neprivilegiuotųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų sąrašuose (Kaišiadorių muziejaus

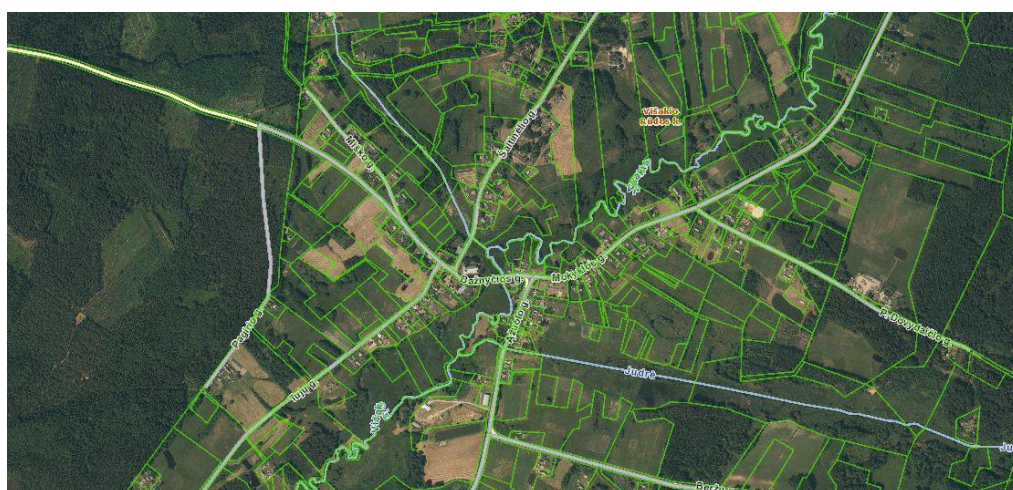
medžiaga). Nors ir nedidelis (1601 m. nurodoma 49 namai) Darsūniškis buvo keleta kartų sudegintas. Pagal 1787 m. seniūnijos inventoriaus duomenis nurodoma buvus miestelyje 33 sodybos, įskaitant bažnyčią. Tai jau rodo tam tikrus kraštovaizdžio pokyčius, tam tikrą akcentą kraštovaizdyje. Darsūniškis dažnai kentėjo nuo gaisrų, ne kartą buvo sudegintas beveik visas miestelis. 1897 m. Darsūniškyje gyveno 747 gyventojai. Tačiau 1921-1924 m. laikotarpiu nemažai šeimų išsikėlė į vienkiemius. Nuo to laikotarpio miestelyje mažėjo gyventojų. II-ojo pasaulinio karo metu miestelis vėl buvo sudegintas ir nebe pasiekė XIX a. gyventojų skaičiaus. Darsūniškio urbanistinių struktūrų kaita ir kompozicinės savybės kraštovaizdyje pateikiamos 12 pav.

12 pav. Darsūniškio bažnytkaimio urbanistinių struktūrų kaitos schema. Sudarė Gintarė Vitvaitė

Pagal statistinius gyventojų surašymo duomenis matoma, kad ir toliau mažėja gyventojų skaičius. Kaimo kraštovaizdis nekinta, išlieka toks pats. Vyrauja sodybinis užstatymas, pastatų tūriai panašūs. Pastatai išsidėstę palei dvi pagrindines gatves Vytauto Didžiojo ir šv. Jurgio.

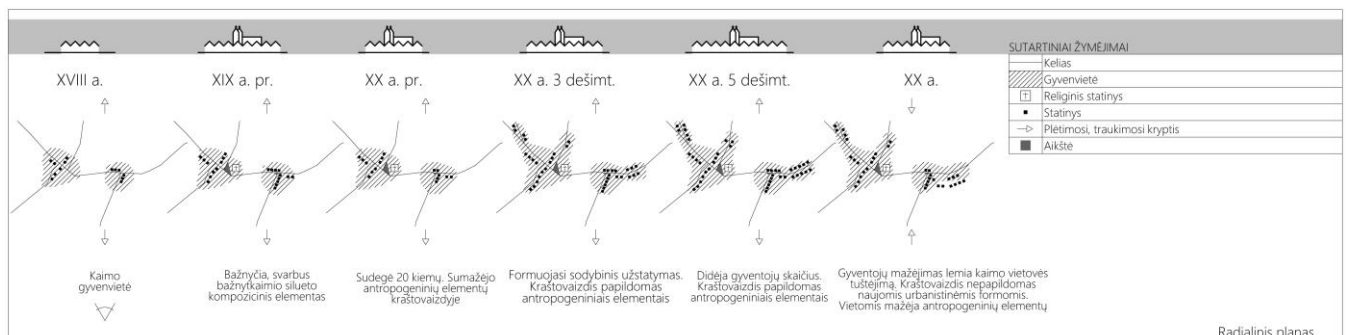
Višakio Rūda (13 pav.).

13 pav. Višakio Rūdos planas. Šaltinis: www.regia.lt

Detalesnė informacija apie Višakio Rūdą (13 pav.) yra pateikta V. Karvelytės-Balbierienės straipsnyje „Tarpukario architektūrinis palikimas miestelio ir bažnytkaimio aplinkoje“ 2015 metais

išleistoje mokslo monografijoje „Lietuvos tarpukario architektūrinis palikimas: materialumo ir nematerialumo dermė“. „Višakio Rūdos bažnytkaimis yra pietvakarinėje Lietuvos dalyje, Suvalkijos (Sūduvos) etnografiniame regione.“ (Karvelytė-Balbierienė, 2015). Višakio Rūda pradėjo kurtis XVI a. vid. Kaip kaimas minima XVIII amžiuje. Minima, kad 1817 metais pastatyta koplyčia, o tai jau rodo dominantės atsiradimą kraštovaizdyje, kas rodo ir kaimo virtimą bažnytkaimiu. Iki XIX a. bažnytkaimis didėjo, vėliau 1905 m. gaisro metu sudegė 20 kiemų, tai lėmė sumažėjusį antropogeninių elementų skaičiaus sumažėjimą kraštovaizdyje. „Nepriklausomybės metais Višakio Rūdoje buvo Romos katalikų bažnyčia, žydų sinagoga, valsčiaus savivaldybės įstaigos (iki 1931 m.), policijos punktas, paštas, 2 komplektų pradžios mokykla...“ (Karvelytė-Balbierienė, 2015). Tai rodo bažnytkaimio buvimą tam tikru laikotarpiu miesteliu. Pagal XX a. gyventojų skaičių matomas dėsningas bažnytkaimio didėjimas, tik vėliau sustojo plėtra. (1923 m. 126 gyvenamieji namai, 586 gyventojai; 1940 m. – 600 gyventojų). Ypatinga gamtinė situacija lėmė, kad: „Radialiosios struktūros ašis yra Bažnyčios gatvė [...] Bažnytkaimio planinė struktūra dėl ją kertančių upelių yra suskaidyta į penkias atskiras sodybų sankaupas, kurių kiekviena turi savitą užstatymą ir funkcinę reikšmę. Išskaidytą ir kiek padriką bažnytkaimio erdvinę struktūrą į vientisą urbanistinį darinį regimai jungia aukšta, neobarokinio stiliaus dvibokštė Šv. vyskupo Stanislovo bažnyčia – pagrindinė gyvenvietės ašis.“ (Karvelytė-Balbierienė, 2015). Taip susiformavo bažnytkaimio urbanistinių struktūrų kompozicinės savybės kraštovaizdyje. Tačiau vyksta laipsniškas pastatų nykimas, o tai lemia neigiamus pokyčius kraštovaizdyje. Šie urbanistinės struktūros įvykę pokyčiai pateikiami 14 pav.

14 pav. Višakio Rūdos urbanistinių struktūrų kaitos schema. Sudarė Gintarė Vitovaitė

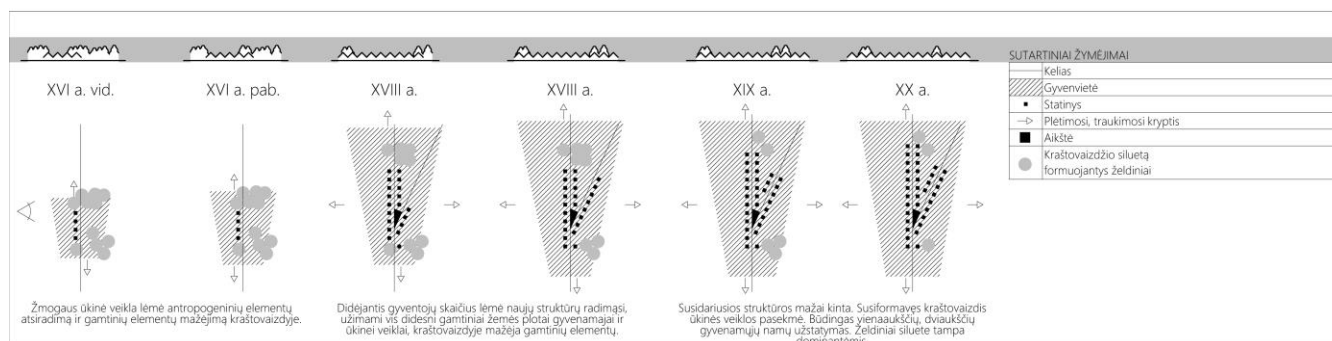
Pasak autorės: „[...]didesni aplinkos pokyčiai, kaip moderniosios architektūros atsiradimas ar užstatymo pokyčiai, būtų vertinami labai neigiamai – kaip veiksniai, naikinantys vietos tapatumo ženklus, kartu ir jų istorinę bei kultūrinę atmintį“ (Karvelytė-Balbierienė, 2015). Taigi, svarbu yra išsaugoti susiformavusias urbanistines struktūras, siekiant išlaikyti istoriškai susiformavusių kraštovaizdį.

Užsienyje

Analizei pasirenkami pavyzdžiai iš Lenkijos valstybės. Tokį pasirinkimą lemia tai, kad ši valstybė yra Lietuvos kaimynė, turi bendrų istorinių panašumų. Taip pat ūkininkavimo forma artima Lietuvoje vyraujančiai ūkininkavimo formai. Lyginant su kitomis Europos šalimis, Lenkijos kaimų dydis ir gyventojų skaičius artimas Lietuvos kaimo vietovėms.

Zuravnica (Zurawnica) – kaimas Lenkijoje.

Zuravnicos kaimas buvo įkurtas 1550 metais kaip Gorka šeimos turtas. Jis buvo 150 ha žemės ploto ir priklausė rusų Stačiatikių Szczebrzeszyn bažnyčios parapijai. Pagal 1580 metų duomenis, po 30 metų kaimo įkurimo jis padidėjo iki 235 ha žemės ploto. Gyventojai užsiėmė avininkyste. XVII amžiuje kaimas padidėjo iki 600 ha, XVIII a. – 1000 ha žemės ploto. Iki XIX a. vidurio gamtinės žemės plotai mažėjo ir 1862 metais sumažėjo iki 43 % kaimo užimamo ploto, tai lėmė gyventojų socialinė situacija: jie buvo atleisti nuo lažo, jų neribojo mokesčiai. Todėl daugėjo antropogeninių elementų. Didėjant gyventojų skaičiui, mažėjo užimamos gamtinės žemės plotai: 1994 metais jie siekė 38%. Šiuo metu susiklosčiusi situacija mažai keičiasi, kaimas priklauso prastos ekonominės plėtros zonos, dėl to susiformavusios struktūros mažai kinta. Zuravnicos kaimo urbanistinių struktūrų kaita pateikiama 15 pav.

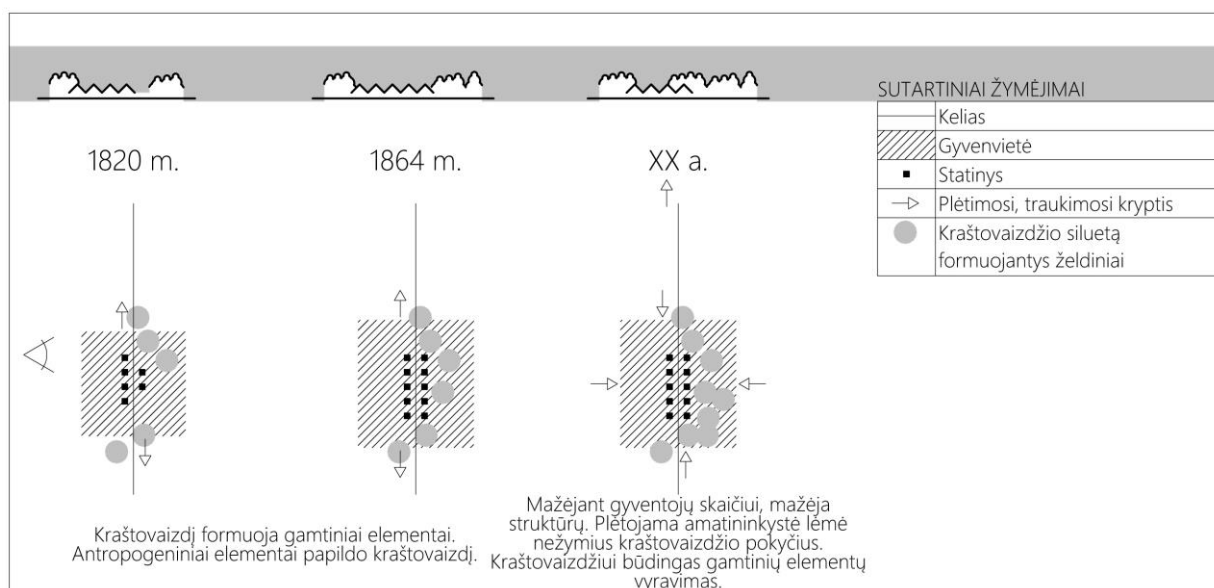
15 pav. Zuravnicos kaimo urbanistinių struktūrų kaitos schema. Sudarė Gintarė Vitovaitė

Zuravnicos kaime yra per šimtmečius yra susiformavęs kultūrinis kraštovaizdis dėl tradicinio žemės valdymo. Netoli esantis Roztocze Nacionalinis parkas, švarus oras, miškai ir kiti elementai sukuria galimybes agroturizmo plėtojimui. Taigi, vienas iš būdų išlaikyti kultūrinį kraštovaizdį plėtoti veiklą susijusią su pirmine istorine veikla.

Guciov kaimas Lenkijoje.

Guciov kaimas buvo įkurtas 1820 –aisiais metais Stanislaw Zamoyski. Tuo metu jis buvo 186,1 ha dydžio ir apgyvendintas 80 –ies žmonių. Buvo plėtojama ne tik žemdirbystė ir gyvulininkystė, bet ir

amatai. Didžiąją kaimo dalį sudarė žmonių apgyvendinti ir naudojami plotai. XX amžiuje gyventojų migracija į miestus lėmė gyventojų senėjimą, tai lemia kaimo renatūralizaciją. Kaimo urbanistinių struktūrų pokyčiai pateikiami 16 pav.

16 pav. Guciov kaimo urbanistinių struktūrų kaitos schema. Sudarė Gintarė Vitvaitė

Guciov kaime esantis gausus archeologinis paveldas ir patogi situacija: netoli esantis Roztocze kaimo muziejus, Maria Kiuri universiteto Roztocze tyrimų stotis, sukuria patogias sąlygas plėsti ekoturizmą. Šiuo metu yra įsikūrę keli agroturizmo ūkiai. Taip pat gali būti išnaudoti netoli sudaryti turistiniai maršrutai.

Ewa Skowronek ir kiti straipsnyje „The evolution of rural landscapes in mid-eastern Poland as exemplified by selected villages“ (2005) pateikia šiuos abiejų kaimų aprašymus ir jų pokyčius.

Galima sakyti, kad įvertinimas istorinės situacijos ir esamos būklės gali padėti atrasti galimybes kaimo vietovių išlikimui: jų struktūrų gyvavimui, taip nebloginant esamos būklės. Kaip ir Lietuva, taip ir Lenkija, susiduria su gyventojų skaičiaus mažėjimu kaimo vietovėse. Tai turi įtakos neigiamiems urbanistinių struktūrų pokyčiams, skatina jų nykimą. Todėl yra svarbu atrasti tas veiklos rūšis, kurias plėtojant kaimo vietovių gyventojams būtų užtikrinamas užimtumas ir saugomos urbanistinės struktūros.

1.8. KAIMO VIETOVIŲ ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO HIPOTEZĖ

Kraštovaizdžio problemos, kurias kelia kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų pokyčiai

Įžvelgiamos kelios problemos lemiančios neigiamą įtaką kraštovaizdžiui. Tai estetiškos problemos, kylančios „dėl kompozicinių ryšių nesudarymo tarp antropogeninių ir gamtinių elementų.“

(Kalkė, 2014). Kita išvelgiama problema apskritai, kaip kaimo vietovės nykimas: „Kaimiškasis Lietuvos kraštovaizdis, praradęs žemės ekonominę funkciją virsta nykstančios etnokultūrinės veiklos paveldu.“ (Bučas, 2010). Taip pat J. Vitkuvienė (2010) mini, kad nenaudojamas statybinis paveldas sparčiai nyksta – taip nyksta urbanistinės struktūros.

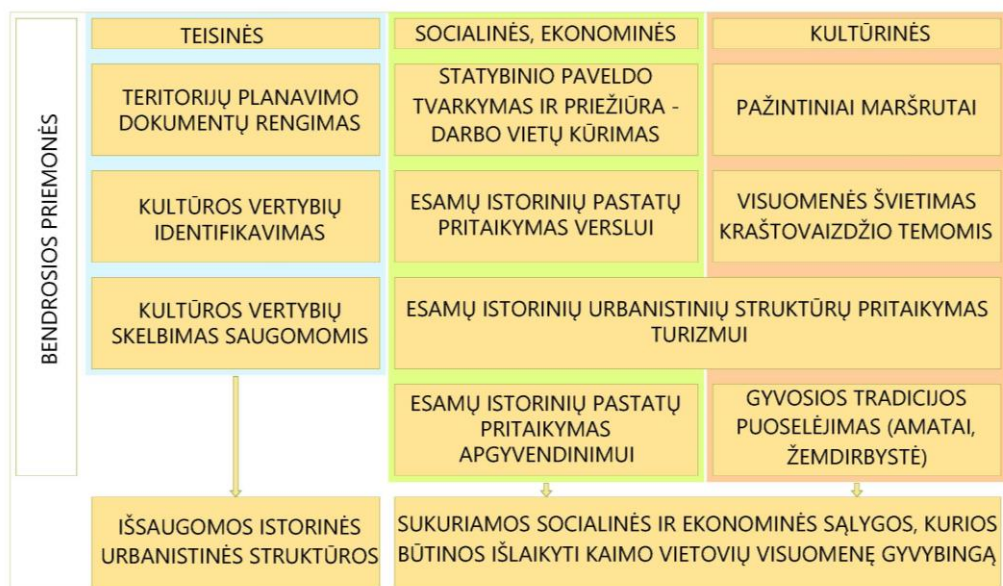
Nors daugiau akcentuojamas kaimo vietovių nykimas, tačiau šių vietovių didėjimas turi ir neigiamą pusę: „Kaimo gyvenvietės priemiesčiuose transformuojasi į miestiečių gyvenamas teritorijas – jose gyventojų didėja. Rekreaciniuose arealuose senieji kaimai transformuojasi į rekreacines gyvenvietes, kuriose didžioji dalis gyventojų atvyksta tik vasarą.“ (Kriaučiūnas ir kt., 2014). Taip kaimo gyvenamosios vietovės virsta miestietiškomis, prarasdamos savo identitetą, o aplinkos prisotinimas naujais rekreaciniais objektais taip pat turi ir neigiamą poveikį kraštovaizdžiui – jis tampa panašus, monotoniškas.

Kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos kraštovaizdyje reglamentavimo hipotetinis modelis

Siekiant išsaugoti susikūrusias vertingąsias kaimo vietovių urbanistines struktūras ir jų kompozicinį vientisumą kraštovaizdyje, svarbu įvertinti esamą palikimą ir jį panaudoti šiandienos reikmėms. Tai akcentuoja ir prof. J. Bučas (2010) – „Norint išsaugoti nykstantį paveldą kaime, būtina istorinio kraštovaizdžio vertybes pritaikyti šiandienos ir ateities panaudojimui, įnešant jose naujos kokybės architektūrinių injekcijų.“ Šią mintį papildė ir J. Vitkuvienė (2010) – „Esminės prielaidos, išsaugant kaimo kraštovaizdyje susiformavusio statybinio paveldo objektus, yra jų integracija į šiandienos ekonominę, socialinę terpę, ekonominės ir socialinės raidos procesus, pritaikant objektus pirminei (istorinei) arba naujai funkcijai.“

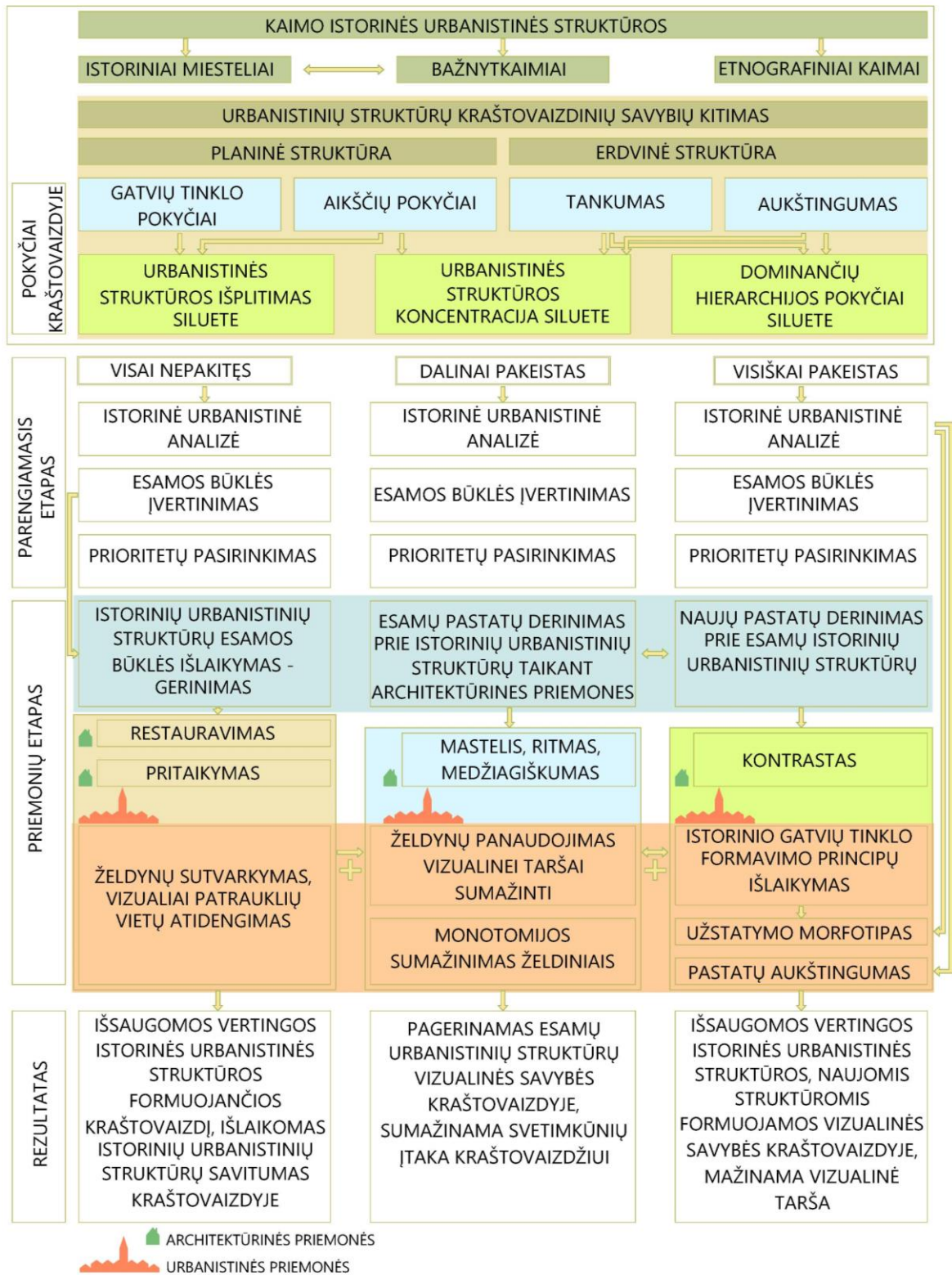
Siekiant, kad kaimo vietovės išliktų ir toliau gyvybingos P. Aleknavičius (2014) pateikia tokius prioritetus: „[...] prioritetas turėtų būti teikiamas miesteliams ir, esant poreikiui, jų tinklą papildantiems kitiems stambiesiems kaimams vystyti;...“ Jį papildė J. Jurevičienė (2010) – kad reikia sudaryti ūkio sąlygas bendruomenei išlikti. Dar vienas iš būdų sudominti žmones kaimo vietovėmis, kad jos išliktų gyvybingomis, tai turizmas, nes yra „[...] neišnaudojamas šalies turizmo potencialas.“ (Pranckietis ir Bogužas, 2010).

P. Aleknavičius (2010) „Numačius naujų statybų išdėstymą kaimiškame kraštovaizdyje specialiojo plano sprendinių pagrindimu turėtų būti parengiami teritorijos estetinio vertingumo bei gamtinės įvairovės rodikliai.“ Literatūroje daugiau pateikiamos bendrosios priemonės: teisinės, ekonominės. Jas būtų galima apibendrinti 17 pav. pateiktoje schemoje.

17 pav. Bendrosios priemonės gerinančios istorinių urbanistinių struktūrų kaitą kraštovaizdyje

Tačiau, svarbu ir urbanistinės, architektūrinės. Jas būtų galima suskirstyti etapais. Numatomas parengiamasis etapas, nepriklausomai ar kraštovaizdyje urbanistinių struktūrų kompozicinės savybės nepakitusios, ar visiškai pakitusios. Tai istorinė analizė, esamos būklės įvertinimas ir prioritetų nusistatymas. Kitas etapas priklauso nuo urbanistinių struktūrų kompozicinių savybių kraštovaizdyje pokyčių. Nepakitusioms kraštovaizdžio kompozicinėms savybėms svarbu, kad būtų ir toliau išsaugota istorinių urbanistinių struktūrų kompozicija. Numatomos išsaugojamojo pobūdžio priemonės, kaip pastatų rekonstravimas, pritaikymas pagal paskirtį šiandienos poreikiams. Išryškinti vertingąsias kompozicines savybes kraštovaizdyje panaudojamas želdynų tvarkymas. Šie ir kiti etapai yra pateikiami 18 pav. Matoma, kad priemonės skirtos beveik nepakitusioms urbanistinių struktūrų kompozicinėms savybėms kraštovaizdyje gali būti pritaikomos ir dalinai pakitusioms ir visiškai pakitusioms. Taigi antrojo etapo priemonės turi remtis pirmojo etapo surinkta istorine ir ikonografinė medžiaga, esamos būklės analize.

18 pav. Istorinių kaimo urbanistinių struktūros kaitos tendencijų kraštovaizdyje hipotetinis modelis

Šio hipotetinio modelio tikslas išlaikyti vertingasias istorinių urbanistinių struktūrų kompozicines savybes kraštovaizdyje ir esant visiškai pakeistoms kraštovaizdyje, naujomis struktūromis jas formuoti.

1.9. LITERATŪROS ANALIZĖS REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

1. Išanalizavus literatūros šaltinių medžiagą pastebėta, kad tiksliai nėra įvardintos kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijos. Plačiai aptariamas socialinis ir ekonominis kaimo vietovių veiksnys visuomenėje, tai parodo šios temos aktualumą, nes kraštovaizdis turi įtakos ne tik architektūros, urbanistikos ir kraštovarkos srityje, bet ir visuomenėje.
2. Išanalizavus literatūros šaltinių medžiagą buvo susipažinta su istorinėmis kaimo urbanistinėmis struktūromis, jų tipologija, sklaida. Išaiškintos priežastys lemiančios kaimo vietovių urbanistinių struktūrų kaitą, ir kaip tai turi įtakos kraštovaizdžio kompozicinių savybių kitimui. Kaimo vietovių urbanistinių struktūrų formuojantys dėmenys yra keliai, takai, gatvių tinklas ir užstatymas. Išskiriamos kelios pagrindinės istorinės urbanistinės struktūros: ikivalakinės, valakinės, vienkieminės. Jų sklaidai įtakos turi demografinė situacija, kaimo vietovių situacija didžiųjų miestų atžvilgiu, istorinės priežastys ir kiti veiksniai.
3. Išaiškintos istorinių kaimo vietovių kraštovaizdžio kaitos problemos: istoriškai susiformavusio gatvių tinklo nykimas, modifikacijos; sovietiniu laikotarpiu pastatytų pastatų, nederančiu masteliu, tūriu neigiamas poveikis – suardytas per išstisus šimtmečius formavęsis kraštovaizdžio vientisumas, išskaidyta dominančių, subdominančių hierarchija. Mažėjantis kaimo vietovių gyventojų skaičius lemia neprižiūrimų struktūrų didėjimą, nyksta kultūrinio kraštovaizdžio vertė.
4. Pateiktas kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos hipotetinis reglamentavimo modelis. Pagrindinė priemonė turinti įtakos kraštovaizdžio pokyčiams būtų teritorijų planavimo rengiami bendrieji ir detalieji planai. Juose sprendiniai turi būti rengiami pasitelkiant parengiamuoju metu atlikta istorine urbanistine analize, kuri būtų pagrindu sprendiniams rengti. Vienas svarbiausių būdų išsaugoti vertingą kraštovaizdžio savybes yra autento išsaugojimas. Papildomai sprendiniams pravartu parengti kraštovaizdžio įvertinimo ir planavimo schemas, kurios galėtų būti viena iš pagalbinių priemonių detalesniam vietovės projektavimui.

2. KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJŲ KRAŠTOVAIZDYJE EMPIRINIAI TYRIMAI

2.1. KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJŲ KRAŠTOVAIZDYJE EMPIRINIŲ TYRIMŲ PROGRAMA

Tyrimo tikslas – atliktais pasirinktų objektų (miestelio, bažnytkaimio) empirinių tyrimų rezultatais pateikti kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijų kraštovaizdyje galimybių modelį.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išskirti atrankos kriterijus, kuriais remiantis pasirenkami objektai tyrimams vietoje;
2. Bendruomenės sociologinės apklausos, specialistų apklausos ir tyrimų vietoje rezultatų analize patikrinti tyrimo hipotezės teiginius;
3. Remiantis atliktais tyrimais ir jų rezultatais bei išvadamis suformuluoti kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijų kraštovaizdyje galimybių modelį.

Tyrimo objektas – pagal atrankos kriterijus ištirti pasirinktus objektus vietoje (istoriniai miesteliai, bažnytkaimiai).

Atrankos kriterijai: dydis, statusas (miestelis, bažnytkaimis, etnografinis kaimas), paveldo objektų buvimas, nebuvimas, socialinis gyvybingumas, apžvelgiamumas.

Tyrimų darbinė hipotezė:

1. Kaimo vietovių bendruomenės domėjimasis gyvenamosios vietovės istorija, kultūra skatina didesnę dėmesį savo aplinkai, o tai jos priežiūrą ir tvarkymą;
2. Kaimo vietovių istorinės urbanistinės struktūros kraštovaizdyje visuomenei suvokiamos kaip pastatai, jų sankaupos;
3. Kiekviena kaimo vietovė turi atskirą objektą (elementą), kuris identifikuoja tą vietovę, o tai kuria vietovės patrauklumą gyventojams ir svečiams;
4. Saugomo kultūros paveldo objekto statusas kaimo vietovėje teigiamai įtakoja istorinių urbanistinių struktūrų išlikimą ir priežiūrą, tai lemia vertingųjų kraštovaizdžio kompozicinių savybių išlaikymą;
5. Kaimo vietovių funkcijų pasiskirstymas ir jų kiekis turi įtakos istorinių urbanistinių struktūrų savybėms kraštovaizdyje.

Tyrimų struktūra ir metodika

Metodai: sociologinė bedruomenės ir architektūros specialistų apklausa, J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių savybių analizė taikoma tyrimų vietose metu.

Vertinimo objektai: gatvių tinklas, užstatymas, pastatų aukštingumas, centro urbanistinė raiška siluete, silueto kompozicinės savybės, vietovės dydis.

Atliekant visuomenės sociologinę apklausą tikimasi išsiaiškinti:

- Visuomenės identifikuojamos istorinės urbanistinės struktūros kraštovaizdyje;
- Kaip visuomenė suvokia kaimo vietovės identitetą, per kokias funkcijas ir urbanistines struktūras;
- Kas visuomenės požiūriu turėtų rūpintis ir reguliuoti kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitą kraštovaizdyje;
- Su kokiomis istorinių urbanistinių struktūrų priežiūros problemomis susiduria visuomenė;
- Visuomenės poreikius siekiant išsaugoti istorines urbanistines struktūras kraštovaizdyje;
- Kokie istorinių urbanistinių struktūrų elementai kraštovaizdyje vertinami teigiamai, kurie neigiamai;
- Koks visuomenės santykis su kultūros paveldo objektais jų gyvenamojoje kaimo vietovėje.

Atliekant specialistų apklausą tikimasi išsiaiškinti:

- Koks elementas galėtų būti panaudojamas istorinio miestelio, bažnytkaimio identiteto kūrimui;
- Kokie vyksta urbanistinių struktūrų pokyčiai istoriniame miestelyje, bažnytkaimyje ir kaip jų pokyčiai keičia kompozicines savybes kraštovaizdyje;
- Kokios galimos prioritetinės plėtojimo, tvarkymo kryptys istoriniame miestelyje, bažnytkaimyje siekiant pagerinti istorinių urbanistinių struktūrų kompozicines savybes kraštovaizdyje;
- Kokie istorinių urbanistinių struktūrų elementai kraštovaizdyje vertingi, kurie įvardijami kaip vizualinės taršos objektai;
- Kaip kultūros paveldo objektų tvarkymas paveiktų istorinių miestelių, bažnytkaimių urbanistinę ir funkcinę raidą.

Tyrimais vietoje tikimasi išsiaiškinti:

- Ar kraštovaizdyje aiškiai išsiskiria istorinės urbanistinės struktūros;
- Ar istorinės urbanistinės struktūros kraštovaizdyje sudaro tam tikrą hierarchinę sistemą, turinčią vertingųjų savybių;
- Ar istorinių urbanistinių struktūrų susitelkimas plane turi įtakos pokyčiams siluete, kaip atsispindi kraštovaizdyje užstatymo tankumas ir aukštingumas;
- Kiek įtakos kraštovaizdžiui turi kaimo vietovės istorinių urbanistinių struktūrų kiekis ir dydis;
- Kokios yra kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kompozicinės savybės siluete;

- Kokie vidinių erdvių būdingiausi bruožai;
- Kokią pagrindinę funkciją atlieka kaimo vietovės aikštė;
- Kaip kraštovaizdyje atsiskleidžia skirtingų funkcijų pastatai;
- Kokią funkciją atlieka želdynai kraštovaizdyje (foninę, dominuojančią);
- Ar gatvės išsklotinės formuoja kaimo vietovės identitetą (išskirtinumą);
- Ar aiškiai išsiskiria privačios ir viešosios erdvės;
- Koks vyrauja užstatymo tipas;
- Kokia kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų būklė.

Apibendrinus sociologinio tyrimo rezultatus, palyginius su tyrimų vietoje rezultatais formuluojamas kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijų kraštovaizdyje galimybių modelis.

Tyrimo objektai: pasirinkti trys miesteliai ir trys bažnytkaimiai.

Atrankos kriterijai:

- Atstumas nuo didžiųjų miestų;
- Vientisa, neišskaidyta urbanistinė struktūra;
- Aiškūs urbanistinės stuktūros raidos etapai;
- Kaimo vietovės apžvelgiamumas, matomas kaimo vietovės siluetas;
- Skirtinga gamtinė situacija: lygumose, kalvotose vietovėse;
- Kaimo vietovės buvimas ties plėtojamo šalies arealu (Lietuvos bendrasis planas);
- Paveldo objektų buvimas, nebuvimas;
- Neaktyvi dvaro pozicija urbanistinių struktūrų raidoje.

Tyrimo objektų bendrieji duomenys pateikiami 2 lentelėje. Detalesnė objektų informacija pateikiama priede nr. 1.

2 lentelė. Bendrieji tyrimo objektų duomenys. Sudarė: Gintarė Vitovaitė

Pavadinimas	Rajonas	Gyv. skaičius	Kultūros paveldo objektai kaimo vietovėje
Miesteliai			
Čekiškė	Kauno	682 (2011)	Čekiškės miestelio istorinė dalis (17075); Čekiškės Švč. Trejybės bažnyčios statinių komplekso Švč. Trejybės bažnyčia (1369); Čekiškės sinagogos pastatas (33462); Čekiškės klebonijos statinių kompleksas (32440)
Kruonis	Kaišiadorių	726 (2001)	Miestelio istorinis centras (kodas 17092); Bažnyčia (1362); Kruonio piliavietė vad. Pilies griuvėsiais (5002); Dailininkų Vlodo ir Barboros Didžiokų kapas (10501)
Žasliai	Kaišiadorių	644 (2011)	Žaslių senovės gyvenvietė (22110); Namas (2166); Žaslių dvarvietė (31839); Kapas (16981); Antrojo pasaulinio karo Sovietų Sąjungos karių palaidojimo vieta (10889); Naujažerio, Žaslių akmuo su ženkla (5036)
Bažnytkaimiai			
Bukonys	Jonavos	657 (2001)	Bukonių buv. dvaro sodybos fragmentai (114)
Kalviai	Kaišiadorių	248 (2001)	Bažnyčia ir varpinė (969)
Šilavotas	Prienų	386 (2001)	Lietuvos partizanų kapai (22690)

Informacija apie esančius kultūros paveldo objektus vietovėse yra Nekilnojamųjų kultūros vertybių registre (detalesnė kultūros paveldo objektų informacija: <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-search>).

2.2. KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJŲ KRAŠTOVAIZDYJE EMPIRINIŲ TYRIMŲ EIGA IR REZULTATAI

2.2.1. Sociologinių tyrimų eiga ir rezultatai

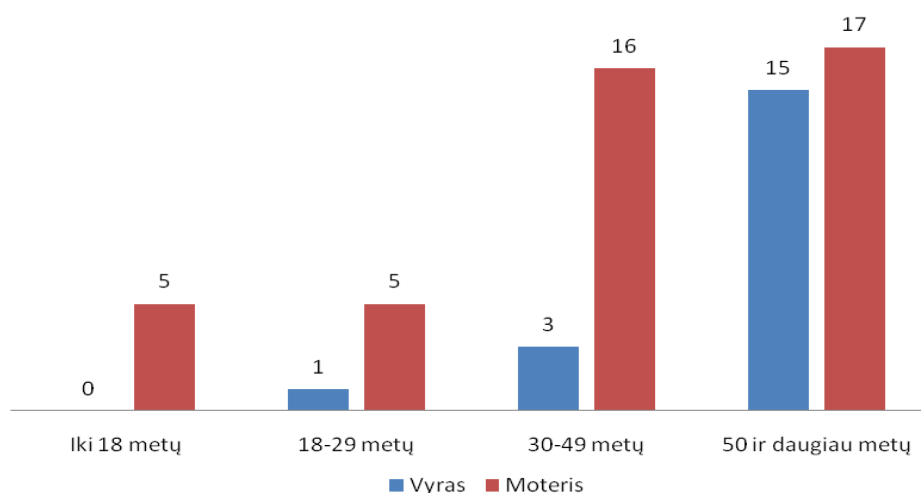
Sociologiniai tyrimai padeda atskleisti visuomenės požiūrį į tyrimo temą. Sociologiniams tyrimams atlikti suformuojamos dvi apklausų anketos: bendruomenės ir architektūros srities specialistams. Bendruomenės anketa orientuota į žmonių poreikius gyvenamojoje aplinkoje ir įvertinti tikrąją tyrimų objektų būklę bei įvykusius gyvenamosios kaimo vietovės pokyčius. Architektūros srities specialistų anketoje yra susijusių klausimų, kaip ir bendruomenės anketoje, siekiant palyginti skirtingas bendruomenės ir specialistų nuomones. Taip pat, pateikiami konkretūs klausimai, kurie pateiktų sprendinius arba prioritetas kryptis tyrimo temos galimybių modelio kūrimui.

2.2.2.1. Bendruomenės sociologinė apklausa

Anketą sudaro kelios dalys: įvadinė, bendrieji duomenys apie respondentą, nuomonė apie tyrimo objektą, respondento poreikiai, klausimai, atskleidžiantys respondento santykį su kultūros paveldo objektais jų gyvenamojoje kaimo vietovėje. Anketos forma pateikiama priede nr. 2.

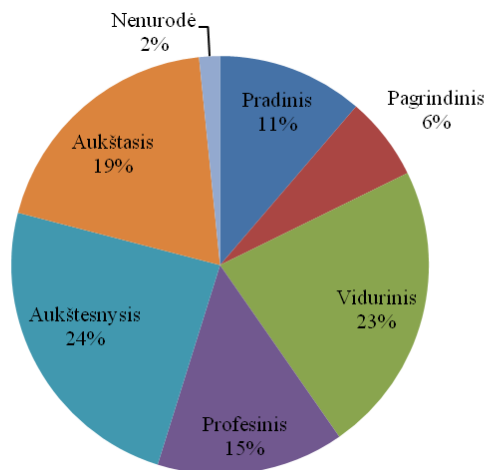
Bendruomenės sociologijos apklausos metu buvo surinktos 62 anketos iš šešių skirtingų tyrimo objektų: Bukonių, Čekiškės, Kalvių, Kruonio, Šilavoto ir Žaslių. Bukonyse ir Čekiškėse buvo surinkta po 11 respondentų užpildytų anketų, kitose įvardintose kaimo vietovėse po 10 anketų.

Apklausos metu dalyvavo 19 vyrų ir 43 moterys. Bendruomenės apklausos respondentų amžiaus ir lyties pasiskirstymas pavaizduotas 19 pav.

19 pav. Bendruomenės apklausos respondentų amžiaus ir lyties pasiskirstymas

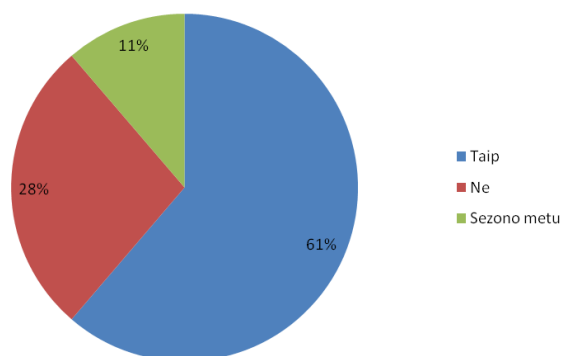
Dalyje apie respondentą buvo klausama respondento amžiaus, lyties, išsilavinimo ir įgytos specialybės. 20 pav. pavaizduota diagrama rodo bendruomenės apklausos respondentų išsilavinimą. Didesnioji dalis respondentų nurodė įgiję aukštesnįjį (24 %) arba vidurinį (23 %) išsilavinimą, nemaža dalis – 19 % aukštąjį.

20 pav. Bendruomenės apklausos respondentų išsilavinimas

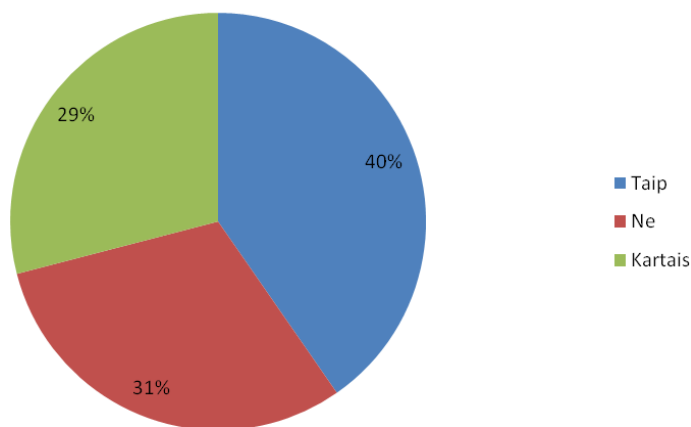
Apklausoje dalyvavę respondentai yra įgiję skirtingos srities žinias priklausomai nuo išsilavinimo. Dalis respondentų nenurodė atsakymo į šį klausimą. Negalima įvardinti, kokia yra vyraujanti įgyta specialybė ar profesija istoriniame miestelyje ar bažnytkaimyje. Ne vienas respondentas įvardijo įgijęs žinių prekybos, ekonomikos, vadybos, inžinerijos, statybos, automechanikos srityse. Taip pat keli respondentai paminėjo su amatais susijusias profesijas, kaip šaltkalvis, audėja, batsiuvys.

Sekantys klausimai pateikti išsiaiškinti respondento santykį su gyvenamąja aplinka. Pirmas klausimas susijęs ar respondentas gyvena esamoje kaimo vietovėje, kurioje atliekama apklausa. Didesnioji dalis respondentų atsakė: taip (61 %), kiti: ne arba kartais, tai vaizduoja 21 pav.

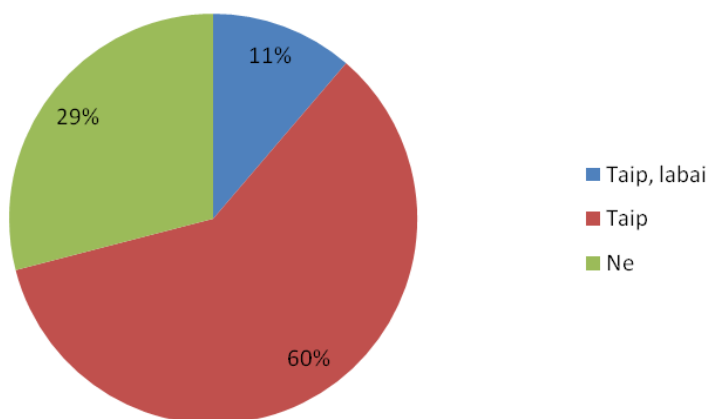
21 pav. Diagrama vaizduojanti repondentų atsakymą į klausimą: „Ar gyvenate kaimo vietovėje?“

Sekantis klausimas: „Ar dalyvaujate miestelio/ bažnytkaimio bendruomenės veikloje?“. Rezultatai pateikiami 22 pav. rodo, kad dauguma respondentų (40 %) dalyvauja šių vietovių bendruomenės veikloje, tačiau ne visi, lyginant su ankstesniu klausimu: „Ar gyvenate kaimo vietovėje?“, nemaža dalis apklaustųjų nurodo atsakymą: kartais.

22 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Ar dalyvaujate miestelio/ bažnytkaimio bendruomenės veikloje?“

Kitas klausimas: „Ar domitės miestelio/ bažnytkaimio istorija?“. Šio klausimo rezultatai, pateikiami 23 pav., rodo, kad didesnioji dalis (60 %) respondentų domisi miestelio/ bažnytkaimio istorija. Ši dalis atitinka panašią dalį, kaip ir klausime: „Ar gyvenate kaimo vietovėje?“. Taigi, galima daryti prielaidą, kad asmens gyvenamoji dalis, turi įtakos asmens domėjimuisi jo gyvenamąja vieta, istorija.

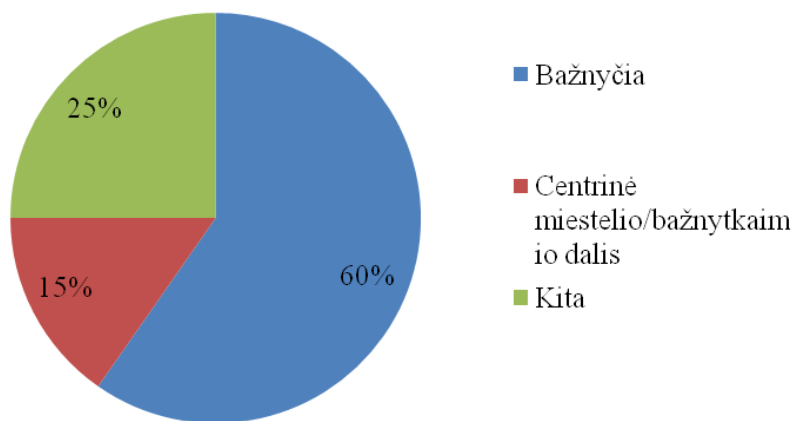
23 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Ar domitės miestelio/ bažnytkaimio istorija?“

Trys aukščiau aptarti klausimai padeda nustatyti ar duomenys apie kaimo vietovių pokyčius gauti iš sociologinės apklausos yra nulemti išorinių įsitikinimų, ar remiantis išgyventa patirtimi. Taigi, galima daryti prielaidą, kad didesnioji dalis atsakymų paremta tiesioginiu santykiu su gyvenamąja aplinka ir gali pateikti tikslesnius rezultatus.

Kitas klausimas: „Kokį elementą išskirtumėte apibūdinantį Jūsų miestelio/ bažnytkaimio simbolinį ženklą?“ pateikiami keli galimi atsakymo variantai:

- 1) Bažnyčia
- 2) Centrinė miestelio/ bažnytkaimio dalis
- 3) Kita (įrašykite).

Šio klausimo rezultatai, pateikti 24 pav., rodo, kad didesnioji dalis respondentų (60%) priskirtų bažnyčią kaip miestelio, bažnytkaimio simbolį. Ne maža dalis, ketvirtadalis, respondentų pateikė savo atsakymą, įrašydami konkretų objektą. Tai rodo, kad yra lokalinės reikšmės objektai, kurie gali būti panaudoti miestelio ar bažnytkaimio išskirtinumui pabrėžti. Šio klausimo atsakymas parodo, kad bažnyčia yra istorinio miestelio arba bažnytkaimio simbolis, kuris gali būti panaudotas vietovės identiteto formavimui arba išryškinimui, todėl turėtų būti numatomos priemonės šio simbolio išryškinimui.

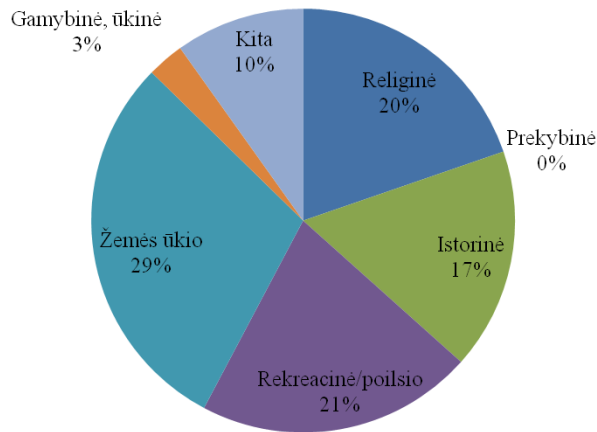
24 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kokį elementą išskirtumėte apibūdinantį Jūsų miestelio/ bažnytkaimio simbolinį ženklą?“

Sekantis klausimas: „Su kokia pagrindine funkcija siejate savo miestelį/ bažnytkaimį?“, buvo galima pažymėti kelis atsakymo variantus iš šių:

- 1) Religine;
- 2) Prekybine;
- 3) Istorine (sietina su žinomomis asmenybėmis ar istoriniais įvykiais ir pan.);
- 4) Rekreacine/ poilsio;

- 5) Žemės ūkio;
- 6) Gamybinė, ūkinė;
- 7) Kita (įrašykite).

Gauti rezultatai pateikiami 25 pav.

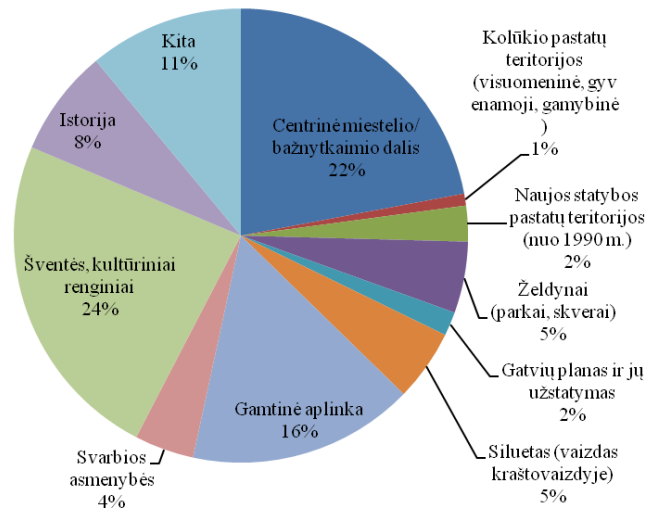
25 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Su kokia pagrindine funkcija siejate savo miestelį/ bažnytkaimį?“

Rezultatai rodo, kad didesnioji dalis (29 %) respondentų sieja miestelį, bažnytkaimį su žemės ūkio funkcija. Tai rodo, kad tebėra išlikusi funkcija, kuri skiria kaimo vietovės nuo miesto. Taip pat, ganėtinai tolygus rezultatų pasiskirstymas – nėra aiškiai išskiriamos vienos funkcijos, leidžia daryti prielaidą, kad kaimo vietovėse vyrauja multifunkciškumas.

Sekantis klausimas: „Kas Jūsų nuomone iš žemiau išvardintų elementų kuria Jūsų miestelio/ bažnytkaimio išskirtinumą?“, buvo galima pasirinkti kelis atsakymo variantus:

- 1) Centrinė miestelio/ bažnytkaimio dalis;
- 2) Kolūkio pastatų teritorijos (visuomeninė, gyvenamoji, gamybinė);
- 3) Naujos statybos pastatų teritorijos (nuo 1990 m.);
- 4) Želdynai (parkai, skverai);
- 5) Gatvių planas ir jų užstatymas;
- 6) Siluetas (vaizdas kraštovaizdyje);
- 7) Gamtinė aplinka;
- 8) Svarbios asmenybės;
- 9) Šventės, kultūriniai renginiai;
- 10) Istorija;
- 11) Kita (įrašykite).

Šio klausimo rezultatai pateikti 26 pav.

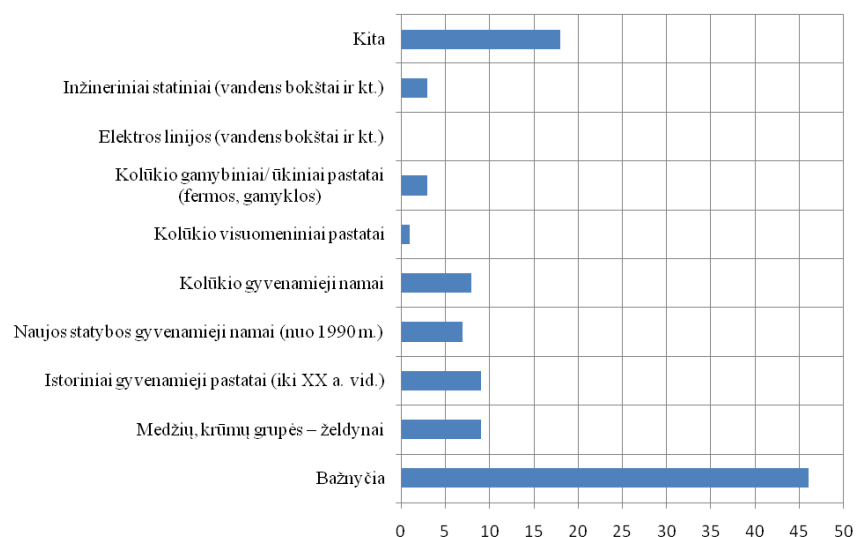
26 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kas Jūsų nuomone iš žemiau išvardintų elementų kuria Jūsų miestelio/ bažnytkaimio išskirtinumą?“

Rezultatai rodo, kad didžiausią išskirtinumą kuria šventės, kultūriniai renginiai (24 %), centrinė miestelio/ bažnytkaimio dalis (22 %), nemažą dalį sudaro atsakymas – gamtinė aplinka. (16 %). Galima daryti prielaidą, kad norint išlaikyti miestelio ar bažnytkaimio išskirtinumą reikia ne tik stiprinti matomą miestelio/ bažnytkaimio išraišką (urbanistinę, gamtinę ir pan.), tačiau svarbu skatinti tik tai vietai būdingus kultūrinius renginius (šventes, minėjimus ir kt.), kurie galėtų vykti, atsižvelgiant į šio klausimo atsakymus, centrinėje miestelio ar bažnytkaimio dalyje.

Kitas klausimas: „Kokius objektus apžvelgiamus iš kaimo vietovės išorės (pvz.: važiuojant keliu iš tolo) vertinate teigiamai?“, galimi keli atsakymo variantai:

- 1) Bažnyčia;
- 2) Medžių, krūmų grupės – želdynai;
- 3) Istoriniai gyvenamieji pastatai (iki XX a. vid.);
- 4) Naujos statybos gyvenamieji namai (nuo 1990 m.);
- 5) Kolūkių gyvenamieji namai;
- 6) Kolūkių visuomeniniai pastatai;
- 7) Kolūkių gamybiniai/ ūkiniai pastatai (fermos, gamyklos);
- 8) Elektros linijos (vandens bokštai ir kt.);
- 9) Inžineriniai statiniai (vandens bokštai ir kt.)
- 10) Kita (įrašykite).

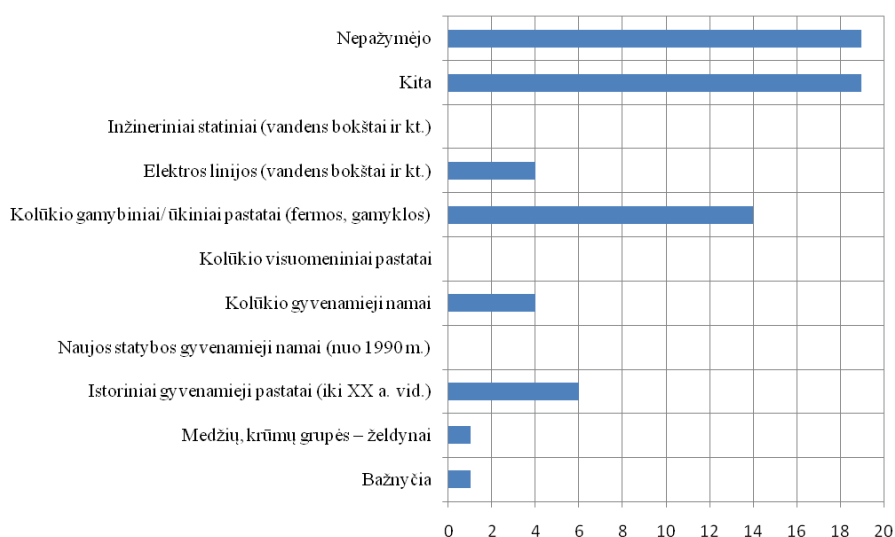
Šio klausimo tikslas išsiaiškinti kokios kaimo vietovės (istorinio miestelio/ bažnytkaimio) urbanistinės struktūros kraštovaizdyje vertinamos teigiamai ir reikėtų išsaugoti. Rezultatai pateikiami 27 pav.

27 pav. Diagrama vaizduojanti atsakymą į klausimą: „Kokius objektus apžvelgiamus iš kaimo vietovės išorės (pvz.: važiuojant keliu iš tolo) vertinate teigiamai?“

Dauguma respondentų pažymėjo, kaip teigiamai vertinamą objektą – bažnyčią, nemaža dalis įvardijo kitus objektus. Šis klausimas papildė ankstesnį klausimą, koks elementas išskirtinas kaip miestelio ar bažnytkaimio simbolis. Tai rodo, kad bažnyčia yra vertingas kaip objektas kraštovaizdyje ir taip pat svarbus visuomenei kaip istorinio miestelio ar bažnytkaimio identiteto formantas.

Sekantis klausimas: „Kokius objektus apžvelgiamus iš kaimo vietovės išorės (pvz.: važiuojant keliu iš tolo) vertinate neigiamai?“. Galimi atsakymo variantai tokie patys, kaip ir prieš tai minėtame klausime. Šiuos rezultatus vaizduoja 28 pav.

28 pav. Diagrama vaizduojanti atsakymą į klausimą: „Kokius objektus apžvelgiamus iš kaimo vietovės išorės (pvz.: važiuojant keliu iš tolo) vertinate neigiamai?“

Rezultatai rodo, kad didesnioji dalis respondentų neįžvelgia neigiamų objektų kraštovaizdyje arba įvardina mažesnio mastelio lokalinius objektus, vienintelis atsakymas: kolūkio gamybiniai/ ūkiniai pastatai, surinko didesnę respondentų atsakymų skaičių. Taigi, matoma, kad visuomenei aktualesnės teigiamos kraštovaizdžio savybės, įvertinus neigiamus pasirinkimus: lokalinės vietos ar mažesni objektai, tokie kaip inžineriniai statiniai ar elektros linijos, stulpai nesuvokiami kaip vizualinės taršos objektai.

Sekantis klausimas: „Kaip Jūsų nuomone pasikeitė Jūsų miestelis/ bažnytkaimis per paskutinius 25 metus?“. Šiame klausime buvo išskirtos 4 teritorijos būdingos daugumoje miestelių ar bažnytkaimių: centrinė dalis, kolūkio gyvenamoji dalis, kolūkio gamybinė/ ūkinė dalis, naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalai (nuo 1990 m.).

3 lentelė. Bendruomenės apklausos anketos respondentų atsakymas į klausimą: „Kaip Jūsų nuomone pasikeitė Jūsų miestelis/ bažnytkaimis per paskutinius 25 metus?“

Teritorija/ apibūdinimas	Sunyko	Mažėjo/ nyko	Nekito	Plėtėsi	Nesusiformavo	Nežinau
Centrinė dalis	5 %	10 %	48 %	31 %	0	6 %
Kolūkio gyvenamoji dalis	18 %	11 %	50 %	11 %	2 %	8 %
Kolūkio gamybinė/ ūkinė dalis	14 %	37 %	11 %	5 %	23 %	10 %
Naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalai (nuo 1990 m.)	2 %	2 %	14 %	18 %	56 %	8 %

3 lentelėje pavaizduoti duomenys rodo, kad miestelio ar bažnytkaimio teritorijos kito skirtingai. Mažiausiai pasikeitė arba nekito centrinė ir kolūkio gyvenamoji dalis. Kolūkio gamybinė/ ūkinė dalis pažymima kaip mažėjanti, nykstanti. 56 % respondentų naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalus (nuo 1990 m.) pažymi kaip nesusiformavusius. Taigi, galima daryti prielaidą, kad gyvenamosiose kaimo vietovėse, tokiose kaip miesteliuose ir bažnytkaimiuose vyksta pokyčiai: tam tikros dalys mažėja/ nyksta, yra nuomonių, kad net sunyko (kolūkio gamybinė/ ūkinė dalis), kitos nekito, net kai kurių respondentų yra įžvelgiamas centrinės dalies plėtimasis (31 %).

Sekantis klausimas: „Kaip vertinate miestelio/ bažnytkaimio, kuriame gyvenate, išvardintų teritorijų fizinę būklę?“, papildoma prieš tai aptartą klausimą. Šiuo klausimu siekiama išsiaiškinti ar tam tikri pokyčiai turi įtakos klausime minimoms teritorijoms. Rezultatai pateikiami 4 lentelėje.

4 lentelė. Bendruomenės apklausos anketos respondentų atsakymas į klausimą: „Kaip vertinate miestelio/ bažnytkaimio, kuriame gyvenate, išvardintų teritorijų fizinę būklę?“

Teritorija/ būklė	Labai bloga	Bloga	Patenkinama	Gera	Labai gera	Nesusiformavo	Nežinau
Centrinė dalis	3 %	2 %	40 %	55 %	0	0	0
Kolūtkio gyvenamoji dalis	10 %	6 %	39 %	34 %	0	3 %	8 %
Kolūtkio gamybinė/ ūkinė dalis	11 %	19 %	21 %	13 %	0	28 %	8 %
Naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalai (nuo 1990 m.)	0	0	5 %	27 %	2 %	58 %	8 %

Palyginus 3 ir 4 lenteles matoma, kad centrinės dalies būklė daugumos respondentų įvardijama kaip geros fizinės būklės, kolūtkio gyvenamosios dalies – patenkinama (galima nuspėti tolimesnį teritorijos mažėjimą, jeigu nebus tvarkoma teritorija). Nemaža dalis respondentų (23 %) apie kolūtkio gamybinę/ ūkinę dalį pažymėjo, kaip nesusiformavusią, tai atsispindi ir 2 lentelėje apie fizinę būklę (28 %). Tačiau, respondentai, kurie pažymėjo kitą atsakymo variantą (sunyko, mažėjo/nyko, nekito, plėtėsi) skirtingai įvertino šių teritorijų fizinę būklę, didesnioji dalis pažymėjo, kaip patenkinamą. Naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalai buvo įvardinti, kaip geros fizinės būklės.

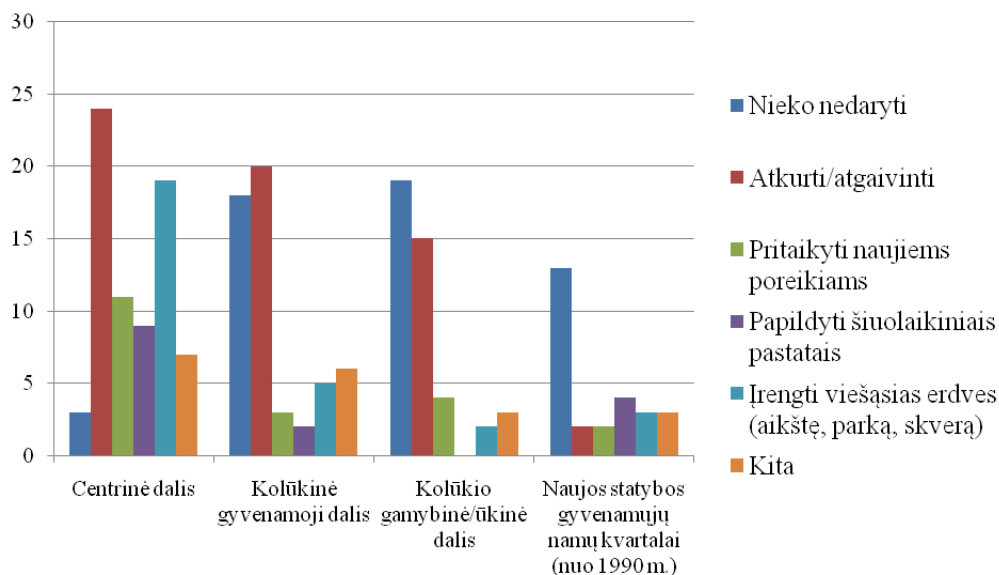
4 lentelė pateikia bendrus rezultatus. Siekiant įvertinti tik esamų teritorijų fizinę būklę kolūtkio gamybinės/ūkinės dalies ir naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalų (nuo 1990 m.) gaunami tokie rezultatai. Rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

5 lentelė. Bendruomenės apklausos anketos respondentų atsakymas į klausimą: „Kaip vertinate miestelio/ bažnytkaimio, kuriame gyvenate, išvardintų teritorijų fizinę būklę?“, kolūtkio gamybinės/ ūkinės dalies ir naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalų (nuo 1990 m.) atvejis

Teritorija/ būklė	Labai bloga	Bloga	Patenkinama	Gera	Labai gera
Kolūtkio gamybinė/ ūkinė dalis	17 %	30 %	33 %	20 %	0
Naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalai (nuo 1990 m.)	0	0	15 %	79 %	6 %

Taigi, rezultatai rodo, kad kolūtkio gamybinė/ ūkinė dalis yra patenkinamos fizinės būklės, naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalų (nuo 1990 m.) – gera. Galima daryti prielaidą, kad kolūtkio gamybinės/ ūkinės dalies pagerinimas galėtų padėti išvengti šių struktūrų mažėjimo/ nykimo, kuri įvardijo respondentai, o naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalų (nuo 1990 m.) gera fizinė būklė padėtų šiai teritorijai plėstis ar toliau formuotis.

Sekantis klausimas: „Koks būdas Jūsų nuomone yra geriausias, siekiant sutvarkyti, pagerinti išvardintas teritorijas?“. Klausime pateiktos tos pačios teritorijos, kaip ir ankstesniuose dviejuose. Pateikti penki būdai: nieko nedaryti, atkurti/ atgaivinti, pritaikyti naujiems poreikiams, papildyti šiuolaikiniais pastatais, įrengti viešąsias erdves (aikštę, parką, skverą) ir patys respondentai galėjo nurodyti savo pasiūlymą. Šio klausimo rezultatai pateikiami 29 pav.

29 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Koks būdas Jūsų nuomone yra geriausias, siekiant sutvarkyti, pagerinti išvardintas teritorijas?“

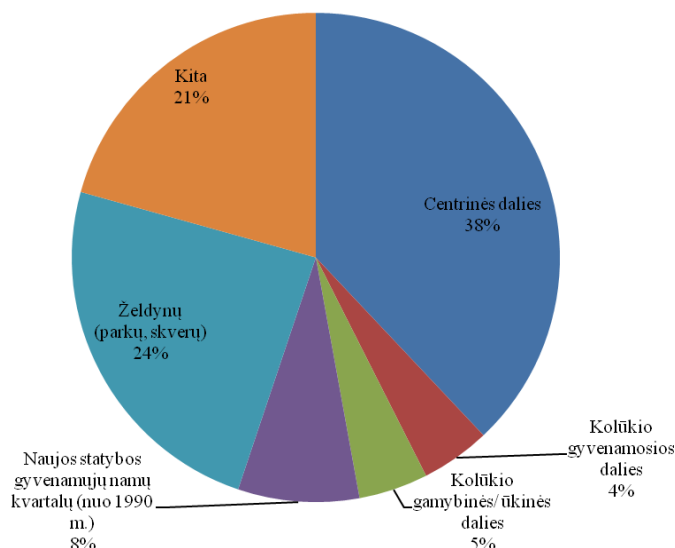
Pateikti rezultatai rodo, kad dauguma respondentų pasirinko atkurti/ atgaivinti teritorijas, ypač centrinę miestelio/ bažnytkaimio dalį. Centrinės dalies teritorijoje respondentų atsakymai pasiskirstę tolygiau lyginant su kitomis teritorijomis, tai rodo šios vietos didesnę pritaikymą įvairioms funkcijoms. Ne maža dalis respondentų kolūkio gyvenamojoje, gamybinėje ūkinėje ir naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalų (nuo 1990 m.) teritorijose nurodė atsakymą: nieko nedaryti. (Tai gali būti sietina su teritorijos gera būkle, arba atvirkščiai, nebe pataisoma situacija, taip pat suvokimu, kad privačioje valdoje tik pats savininkas prisiima atsakomybę už savo nuosavybę). Rezultatai pateikia tik pasirinktus būdus, prie nesusiformavusių teritorijų nebuvo įvardyti tvarkymo būdai, todėl šie rezultatai neįtraukti į 26 pav. pavaizduotus rezultatus.

Kitas klausimas: „Kokios Jūsų nuomone miestelio/ bažnytkaimio dalies sutvarkymas padėtų atskleisti šios vietovės išskirtinumą/ savitumą?“. Šio klausimo tikslas nustatyti svarbiausias teritorijas formuojančias miestelio ar bažnytkaimio identitetą ir suteikti šioms dalims prioritetą vietovių tvarkymo siūlymuose. Pateikti keli galimi atsakymo variantai:

- 1) Centrinės dalies;
- 2) Kolūkio gyvenamosios dalies;
- 3) Kolūkio gamybinės/ ūkinės dalies;

- 4) Naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalų (nuo 1990 m.);
- 5) Želdynų (parkų, skverų);
- 6) Kita (įrašykite).

Gauti rezultatai pateikiami 30 pav.

30 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kokios Jūsų nuomone miestelio/ bažnytkaimio dalies sutvarkymas padėtų atskleisti šios vietovės išskirtinumą/ savitumą?“

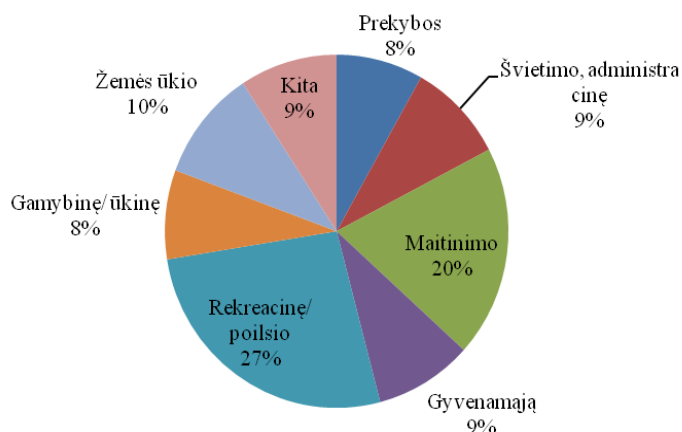
Rezultatai rodo, kad daugiausia respondentų (38 %) pasirinko centrinę miestelio ar bažnytkaimio dalį, ne maža dalis respondentų (24 %) pasirinko želdynus (parkus, skverus), taip pat didelė dalis įvardijo kita – kitus lokalinius objektus ar teritorijas. Mažiausiai procentų sudaro kitos trys teritorijos: naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalų (nuo 1990 m.), kolūkio gamybinės/ ūkinės, gyvenamosios dalies. Kiekviena teritorija dažniausiai turi pagrindinę funkciją (pvz.: gyvenamąją, ūkinę ir t.t.) – rezultatai rodo, kad pasirinktos tos dalys, kuriose yra didesnė galimybė pritaikyti kelias funkcijas, negu vieną pagrindinę. Taigi, galima daryti prielaidą, kad respondentai teikia prioritetą teritorijoms, turinčioms daugiau veiklos pasirinkimo galimybių. Šią prielaidą patikslina sekantis klausimas.

Sekantis klausimas: „Kokias funkcijas Jūsų nuomone būtų galima plėsti arba sukurti Jūsų miestelyje/ bažnytkaimyje?“. Galimi keli atsakymo variantai:

- 1) Prekybos;
- 2) Švietimo, administracinę;
- 3) Maitinimo;
- 4) Gyvenamąją;
- 5) Rekreacinę/ poilsio;
- 6) Gamybinę/ ūkinę;
- 7) Žemės ūkio;

8) Kita (įrašykite).

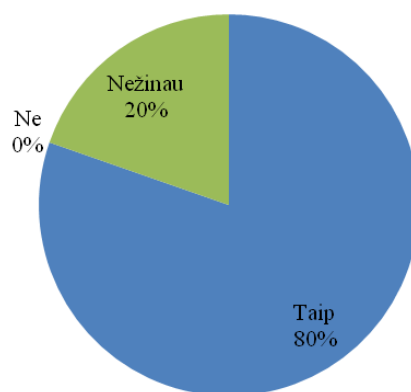
Rezultatai pavaizduoti 31 pav.

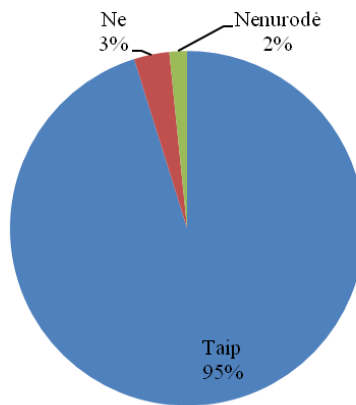
31 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kokias funkcijas Jūsų nuomone būtų galima plėsti arba sukurti Jūsų miestelyje/ bažnytkaimyje?“

Rezultatai rodo, kad didesnioji dalis respondentų (27 %) pasirinko rekreacinę/ poilsio funkciją, 20 % maitinimo, kitų funkcijų pasirinkimas pasiskirstęs tolygiai. Tai rodo, kad respondentai išvelgia kelias miestelio ar bažnytkaimio plėtros galimybes, taip pat, kad miesteliai ar bažnytkaimiai įgauna rekreacinės arba poilsio vietos statusą.

Paskutinė, atskira apklausos dalis susijusi su kultūros paveldo objektais. Šios dalies tikslas išsiaiškinti respondentų santykį su kultūros paveldo objektais. Pirmas klausimas: „Kaip manote ar Jūsų miestelyje/ bažnytkaimyje yra kultūros paveldo objektų?“ (atsakymo variantai: taip, ne, nežinau); antras klausimas: „Kaip manote ar esamų kultūros paveldo objektų panaudojimas, išryškinimas pridėtų Jūsų miesteliui/ bažnytkaimiui patrauklumo ir didintų lankomumą?“ (atsakymo variantai: taip, ne). Respondentų atsakymai pateikiami 32 ir 33 pav.

32 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kaip manote ar Jūsų miestelyje/ bažnytkaimyje yra kultūros paveldo objektų?“

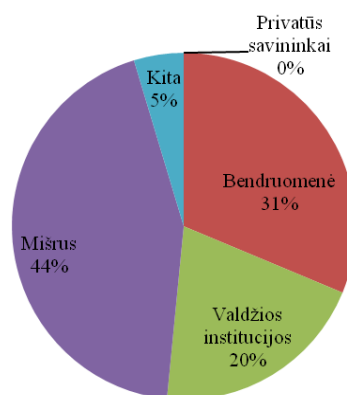

33 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kaip manote ar esamų kultūros paveldo objektų panaudojimas, išryškėjimas pridėtų Jūsų miesteliui/ bažnytkaimiui patrauklumo ir didintų lankomumą?“

Didesnioji respondentų dalis (80 %) atsakė teigiamai į pirmąjį klausimą. Taip pat, jų buvo prašoma pateikti kelis pavyzdžius. Iš šio klausimo išaiškėjo, kad skirtingai respondentai vertina, kas yra kultūros paveldo objektas. Tyrimo objektų atrankos metu vienas iš kriterijų buvo kultūros paveldo objektų buvimas arba nebuvimas, siekiant išsiaiškinti kaip dėl to skirtingai keičiasi istorinio miestelio ar bažnytkaimio kaita. Nemaža dalis respondentų, nors jų gyvenamojoje vietovėje nebuvo kultūros paveldo objektų, tam tikrus lokalinės reikšmės objektus įvardijo kaip kultūros paveldą.

Į antrąjį klausimą beveik visi respondentai, išskyrus 3 atsakė, kad kultūros paveldo objektų panaudojimas, išryškėjimas pridėtų miesteliui ar bažnytkaimiui patrauklumo ir didintų lankomumą. Taigi, miestelio ar bažnytkaimio tvarkymo siūlymuose reikia atkreipti į kultūros paveldo objektų panaudojimo galimybes.

Paskutinis klausimas: „Kas Jūsų nuomone turėtų rūpintis miestelio/ bažnytkaimio tvarkymu?“. Galimi keli atsakymo variantai: privatūs savininkai, bendruomenė, valdžios institucijos, mišrus, kita. Rezultatai pateikiami 34 pav.

34 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kas Jūsų nuomone turėtų rūpintis miestelio/ bažnytkaimio tvarkymu?“

Šis klausimas parodo, ar visuomenė priima atsakomybę už savo gyvenamąją aplinką. Rezultatai rodo, kad dauguma (44 %) mano, kad miestelio ar bažnytkaimio tvarkymu turėtų rūpintis ne tik konkreti institucija ar organizacija, bet visi. Nemaža dalis respondentų (31 %) nurodo, kad turėtų rūpintis tvarkymu bendruomenė, valdžios institucijos (20 %), kiti (5 %). Taigi, galima daryti prielaidą, kad visuomenė priima atsakomybę už savo gyvenamąją aplinką.

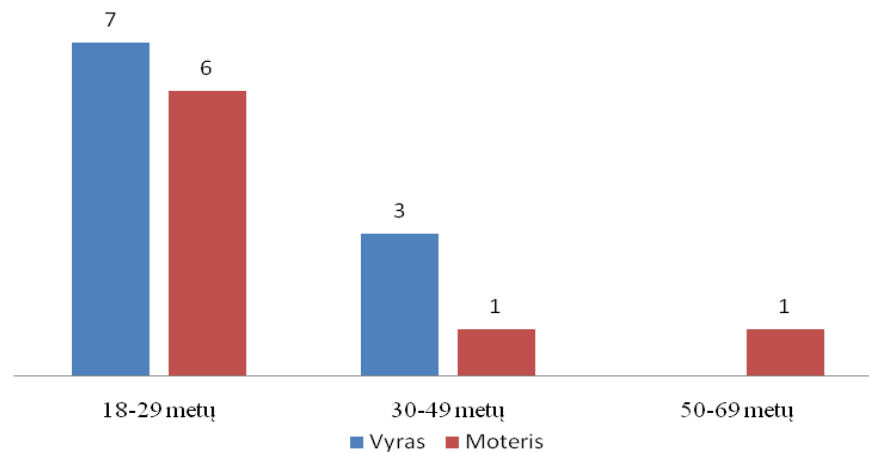
Bendruomenės apklausos apibendrinimas ir pritaikymas galimybių modelio kūrimui. Apklausa parodė svarbiausias tvarkymo kryptis: esanti bažnyčia yra suvokiama kaip miestelio ar bažnytkaimio identitetą kuriantis elementas, todėl reikia numatyti priemones šiam elementui paryškinti, pabrėžti, taip pat bažnyčia pažymima kaip teigiamas objektas vietovės siluete. Centrinė vietovės dalis išskiriama kaip prioritetinga, todėl jai turi būti teikiamas prioritetas; tvarkymo pasiūlymai: atkurti/ atgaivinti, pritaikyti naujiems poreikiams, įrengti viešąsias erdves. Plėtojamos pagrindinės funkcijos miestelyje ar bažnytkaimyje: rekreacinė/ poilsio, maitinimo. Šios funkcijos gali būti panaudojamos kartu su paveldo objektų panaudojimu (kuris respondentų vertinamas kaip teigiamas) turizmo, miestelio ar bažnytkaimio svečių pritraukimui. Taip pat apklausa parodė urbanistinių struktūrų kaitos tendencijas, istorinio miestelio ar bažnytkaimio skirtingos teritorijos kinta skirtingai: centrinė dalis nekinta, netgi išvelgiamas plėtimasis, kolūkio gyvenamoji – nekinta, kolūkio gamybinė/ ūkinė – mažėja/ nyksta, naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalų (nuo 1990 m.) – nesusiformavusi, o jei yra – netgi plečiasi. Taigi, vyksta urbanistinių struktūrų kaita.

2.2.1.2. Specialistų sociologinė apklausa

Specialistų sociologinės apklausos anketą, kaip ir bendruomenės, sudaro kelios dalys: įvadinė, bendrieji duomenys apie respondentą, nuomonė apie tyrimo objektą, klausimai, susiję su kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijų kraštovaizdyje galimybių modelio tikslinimu. Dalis klausimų yra tokie patys arba panašūs į bendruomenės sociologinės apklausos anketos klausimus, siekiant palyginti specialistų ir bendruomenės nuomonę. Anketos forma pateikiama priede nr. 3.

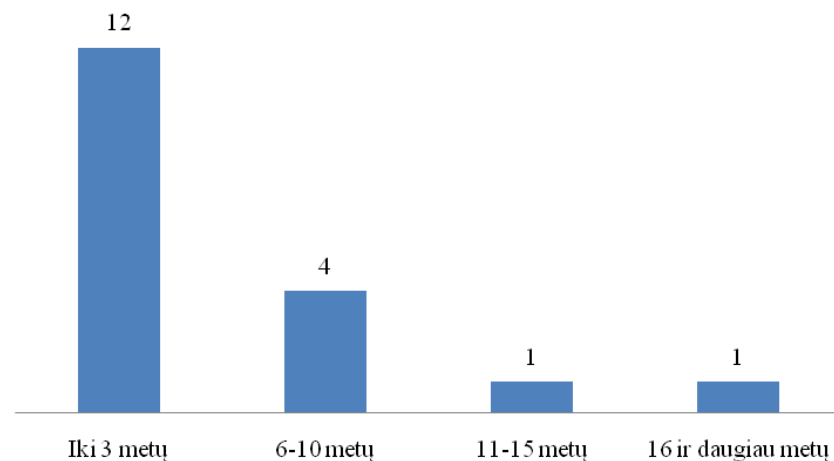
Specialistų sociologijos apklausos metu buvo surinktos 18 anketos (iš 39 tiesiogiai el. paštu kreipimusi).

Apklausos metu dalyvavo 10 vyrų ir 8 moterys. Specialistų apklausos respondentų amžiaus ir lyties pasiskirstymas pavaizduotas 35 pav.

35 pav. Specialistų apklausos respondentų amžiaus ir lyties pasiskirstymas

Daugiau nei pusė apklaustų respondentų yra 18 – 29 metų amžiaus. Didesnioji dalis respondentų (68 %) specializuojasi pastatų projektavimo srityje, keturių respondentų specializacija apima kelias veiklos sritis, vienas specialistas užsiima veikla teritorijų planavimo srityje. Didesnioji dalis respondentų (66,7 %) turi iki 3 metų darbo patirties savo veikloje. Tai rodo, kad atsakymo rezultatai gali apimti siauresnes veiklos sritis, tačiau kita dalis specialistų turi daugiau nei 6 – 10 metų patirties, jų atsakymai vertingi hipotetinių teiginių patikrinimui ir tikslesnei rezultatų analizei. Specialistų apklausos respondentų darbo patirtis metais pavaizduota 36 pav.

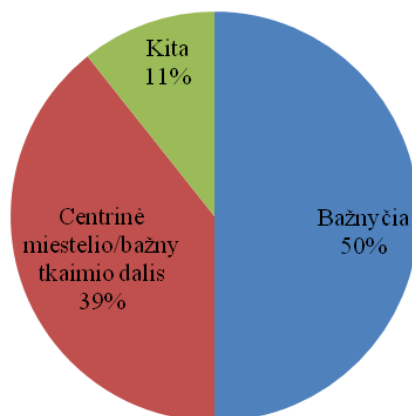
36 pav. Diagrama vaizduojanti specialistų darbo patirtį architektūros – urbanistikos srityje

Po bendrųjų klausimų, pirmo klausimo tikslas išsiaiškinti objektą – elementą, kuris galėtų būti siejamas su istorinio miestelio arba bažnytkaimio simboliu. Buvo pateikiami keli atsakymo variantai:

- 1) Bažnyčia;
- 2) Centrinė miestelio/ bažnytkaimio dalis;

3) Kita (įrašykite).

Šio klausimo rezultatai pateikti 37 pav. rodo, kad pusė respondentų (50 %) išskiria miestelio ar bažnytkaimio simbolį – bažnyčią. 11 % pažymėjo atsakymą „kita“, jame nurodė: aikštė, aikštė (turgaus aikštė), pagrindinė gatvė ir centrinė aikštė.

37 pav. Diagrama respondentų atsakymą į klausimą „Koks elementas galėtų būti istorinio miestelio/bažnytkaimio simbolis?“

Sekančiu klausimu siekiama išsiaiškinti su kokiomis funkcijomis siejamas istorinis miestelis ir bažnytkaimis. Į klausimą „Jūsų nuomone, kokias pagrindines funkcijas atlieka istorinis miestelis/bažnytkaimis“ buvo galima pasirinkti kelis galimus atsakymo variantus:

- 1) Religinę (13,8 %);
- 2) Prekybinę (6,2 %);
- 3) Istorinę (sietina su žinomomis asmenybėmis ar istoriniais įvykiais ir pan.) (20 %);
- 4) Gyvenamąją (20 %);
- 5) Rekreacinę/ poilsio (7,7 %);
- 6) Kultūrinę (18,5 %);
- 7) Žemės ūkio (7,7 %);
- 8) Gamybinę/ ūkinę (4,6 %);
- 9) Kita (1,5 %) – nurodo, funkcija priklauso kuria kryptimi vystėsi miestelis ar bažnytkaimis.

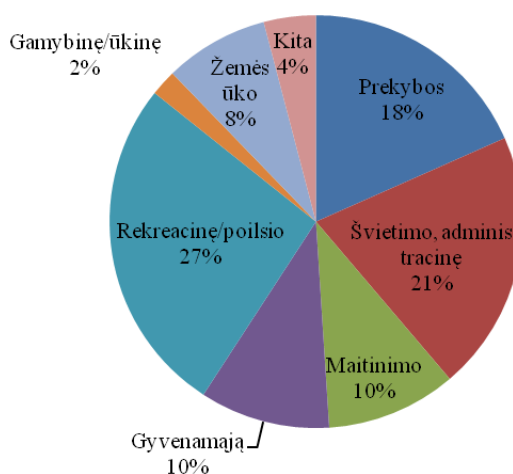
Šiuo klausimu bendruomenės ir specialistų nuomonės išsiskyrė. Didesnioji dalis bendruomenės apklaustųjų nurodė žemės ūkio (29 %), rekreacinę/ poilsio (21 %) ir religinę (20 %) funkcijas, specialistai – istorinę (20 %), gyvenamąją (20 %) ir kultūrinę (18,5 %).

Sekantis klausimas, beveik toks pats, kaip ir bendruomenės apklausoje. Specialistai nurodė bendras veiklos plėtojimo tendencijas, o bendruomenė daugiau orientuota į savo gyvenamosios

vietovės plėtojimo galimybes: „Jūsų nuomone, kokias funkcijas būtų galima plėsti arba sukurti istoriniame miestelyje/ bažnytkaimyje?“:

- 1) Prekybos;
- 2) Švietimo, administracinę;
- 3) Maitinimo;
- 4) Gyvenamąją;
- 5) Rekreacinę/ poilsio;
- 6) Gamybinę/ ūkinę;
- 7) Žemės ūkio;
- 8) Kita (įrašykite).

Rezultatai pavaizduoti 38 pav.

38 pav. Respondentų atsakymas į klausimą: „Jūsų nuomone, kokias funkcijas būtų galima plėsti arba sukurti istoriniame miestelyje/ bažnytkaimyje?“

Šio klausimo rezultatai rodo, kad daugiausia siūloma plėsti (27 %) – rekreacinę/ poilsio funkciją. Šiai funkcijai prioritetą teikė ir bendruomenės apklausoje dalyvavę respondentai (31 pav.). Taigi, galima daryti prielaidą, kad prioritetinė istorinio miestelio/ bažnytkaimio funkcija galėtų būti – rekreacinė/ poilsio, o kitos funkcijos papildančios.

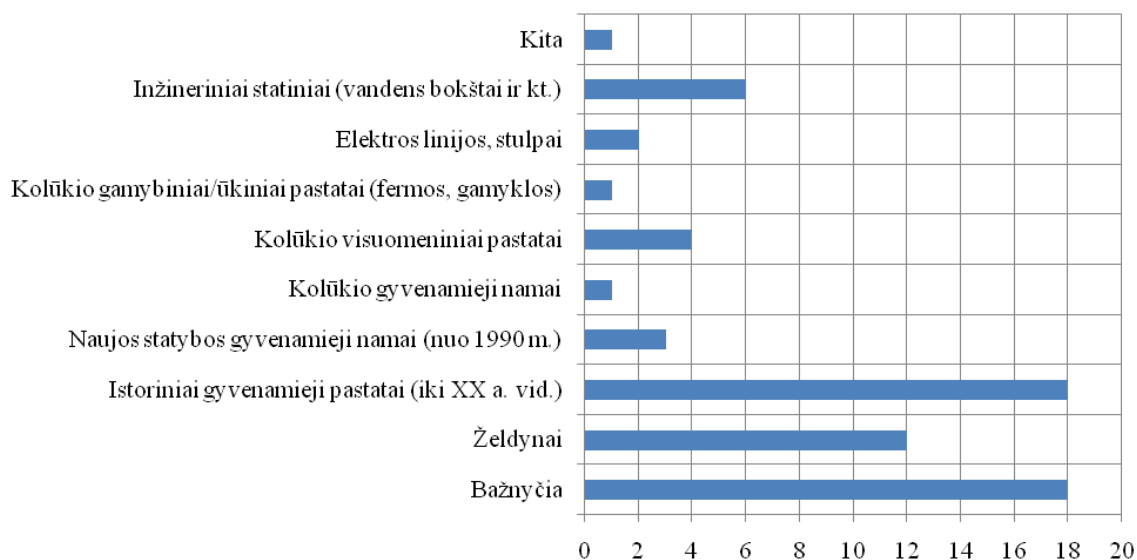
Sekantis klausimas: „Jūsų nuomone, žemiau išvardintus elementus pažymėkite nuo svarbiausio (1) iki mažiausiai svarbaus (7) elemento turinčio įtakos istorinio miestelio/ bažnytkaimio išskirtinumui“. Gauti rezultatai:

- 1) Pastatų architektūra;
- 2) Viešosios erdvės;
- 3) Gatvių tinklas ir užstatymas;
- 4) Siluetas;

- 5) Panorama;
- 6) Gamtinė aplinka;
- 7) Želdynai.

Iš šio klausimo rezultatų matoma, kad norint išryškinti istorinio miestelio ar bažnytkaimio išskirtinumą, prioritetas turėtų būti teikiamas: pastatų architektūrai, viešosioms erdvėms, gatvių tinklui ir užstatymui.

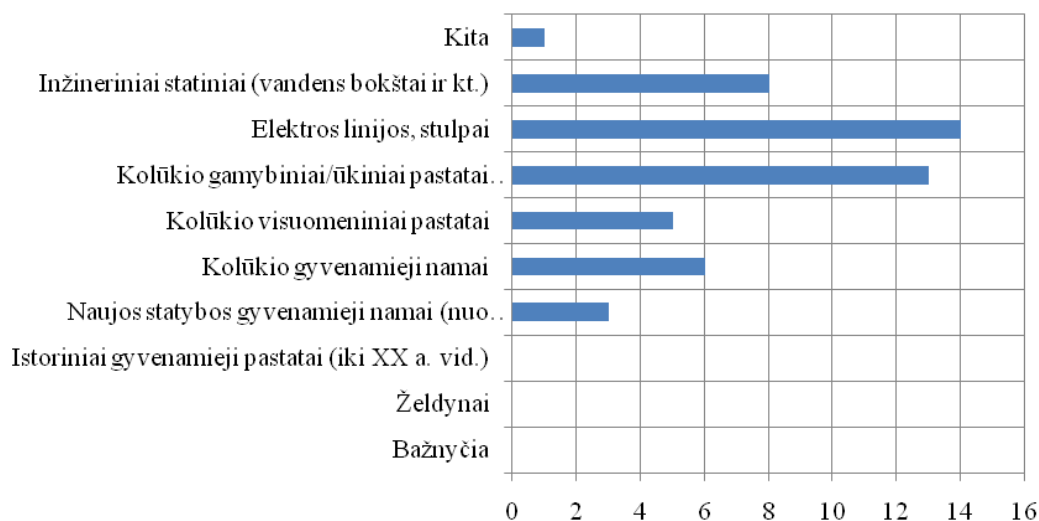
Kitas klausimas: „Kokius objektus istorinio miestelio/ bažnytkaimio siluete vertinate kaip vertingus?“. Rezultatai pateikiami 39 pav.

39 pav. Respondentų atsakymas į klausimą: „Kokius objektus istorinio miestelio/ bažnytkaimio siluete vertinate kaip vertingus?“

Dauguma respondentų (27,3 %) kaip vertingus objektus pažymėjo bažnyčią ir istorinius gyvenamuosius pastatus (iki XX a. vid.). Šio klausimo atsakymas „bažnyčia“ sutampa su bendruomenės apklausos metu gautu rezultatu į klausimą: „Kokius objektus apžvelgiamus iš kaimo vietovės išorės (pvz.: važiuojant keliu iš tolo) vertinate teigiamai?“ pateiktu 9 pav. Taigi, bažnyčia yra ne tik svarbus elementas, kaip istorinio miestelio ar bažnytkaimio simbolis, bet ir kaip vertingas orientyras siluete.

Sekantis klausimas: „Kokius objektus istorinio miestelio/ bažnytkaimio siluete vertinate kaip nevertingus, vizualinės taršos objektus?“ Rezultatai pateikiami 40 pav.

40 pav. Respondentų atsakymas į klausimą: „Kokius objektus istorinio miestelio/ bažnytkaimio siluete vertinate kaip nevertingus, vizualinės taršos elementus?“

Didesnioji dalis respondentų nurodė kolūtkio gamybinius/ ūkinius pastatus (fermas, gamyklas) (26 %), elektros linijas stulpus (28 %) ir inžinerinius statinius (vandens bokštus ir kt.) (16 %) kaip nevertingus, vizualinės taršos elementus. Šio klausimo specialistų ir bendruomenės nuomonės nevisiškai sutampa. Specialistų rezultatų pasiskirstymas rodo konkrečius elementus, kuomet respondentų iš bendruomenės apklausos didesnioji dalis nepažymėjo atsakymo, arba nurodė – „kita“, dažniausiai įvardindami neprižiūrėtus apleistus pastatus arba kokį konkretų objektą. Kita dalis respondentų nurodė kolūtkio gamybinius/ ūkinius pastatus (fermas, gamyklas) (sutampa su specialistų atsakymu) ir nemaža dalis – istorinius gyvenamuosius pastatus (iki XX a. vid.), paminėdami jų prastą fizinę būklę (10 pav.). Taigi, galima daryti prielaidą, kad gyventojai kitaip suvokia siluete vykstančius pokyčius, juos priima kaip savaime suprantamus vykstančius procesus, tačiau išvelgia neigiamą įtaką siluetais per objektų fizinę būklę. Iš šio klausimo, galima svarstyti apie prastos fizinės būklės pastatų tvarkymą, ypač kolūtkio gamybinių/ ūkinių pastatų (tiek specialistų, tiek bendruomenės nuomone) arba jų poveikio mažinimą siluete urbanistinėmis priemonėmis.

Sekantis klausimas: „Kaip, Jūsų nuomone, pasikeitė dauguma istorinių miestelių/ bažnytkaimių nuo 1990 metų?“. Rezultatai pateikiami 6 lentelėje.

6 lentelė. Specialistų apklausos anketos respondentų atsakymas į klausimą: „Kaip, Jūsų nuomone, pasikeitė dauguma istorinių miestelių/ bažnytkaimių nuo 1990 m.“

Teritorija/ apibūdinimas	Sunyko	Mažėjo/ nyko	Nekito	Plėtėsi	Nesusiformavo
Centrinė dalis	11,1 %	22,2 %	33,3 %	22,2 %	11,1 %
Kolūkio gyvenamoji dalis	16,7 %	38,9 %	33,3 %	11,1 %	-
Kolūkio gamybinė/ ūkinė dalis	11,1 %	72,2 %	5,6 %	11,1 %	-
Naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalai (nuo 1990 m.)	-	16,7 %	16,7 %	55,6 %	11,1 %

Gauti rezultatai rodo, kad istorinio miestelio ar bažnytkaimio dalys kito skirtingai, ši tendencija matoma ir bendruomenės apklausos rezultatuose. Palyginti su bendruomenės apklausos rezultatais, tiek specialistai, tiek bendruomenė įvardija centrinės dalies nekitimą, tuo tarpu kolūkio gyvenamąją dalį vertina skirtingai, specialistai išvelgia mažėjimą/ nykimą, kuomet bendruomenė neišvelgia pokyčių. Tiek specialistai, tiek bendruomenė nurodo kolūkio gamybinės/ ūkinės dalies mažėjimą/ nykimą. Dėl naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalų nuomonės šiek tiek skiriasi, specialistai labiau išvelgia plėtimąsi, tuo tarpu bendruomenė įvardija juos kaip nesusiformavusius, o jei jie susiformavę, kad vyksta plėtra (2 lentelė.).

Sekantis klausimas: „Kaip, Jūsų nuomone, pakito istorinio miestelio/ bažnytkaimio panoramų, siluetų kompozicinės savybės kraštovaizdyje nuo 1990 metų iki dabar?“. Šiame klausime respondentai galėjo laisvai išsakyti savo pastebėjimus. Išvelgiami tam tikri atsakymų panašumai:

- 1) Neigiami pokyčiai: įvardijami neprižiūrėti želdynai; darnaus silueto ryšio praradimas su gamtine aplinka; nederančios su kontekstu architektūros atsiradimas; miestelių suvienodėjimas – išskirtinių bruožų praradimas; inžinerinės infrastruktūros pastatų atsiradimas – kaip vizualinės taršos objektų; fermų, kolūkinių gyvenamųjų namų nykimas;
- 2) Nekito: pagrindiniai akcentai išliko tie patys; tam tikrų antropogeninių elementų papildymas kaip ryšio operatoriaus bokštų ar vėjo jėgainių.

Vienas respondentas išvelgia teigiamą kompozicinių savybių kaitą kraštovaizdyje, įvardindamas centrinių miestelių dalių ir želdynų tvarkymą.

Kitas klausimas: „Jūsų nuomone, kokių istorinio miestelio/ bažnytkaimio urbanistinių struktūrų pokyčiai daugiausia turi įtakos šių vietovių silueto, panoramų kompozicinių savybių kaitai kraštovaizdyje ir kaip jų pokyčiai keičia šias savybes?“. Respondentai galėjo laisvai pareikšti savo nuomonę. Dauguma respondentų kaip priežastį, turinčią įtakos istorinio miestelio/ bažnytkaimio silueto, panoramų kompozicinių savybių kaitai kraštovaizdyje, įvardijo naujų pastatų atsiradimą, pasižyminčių nebūdingu kaimo vietovėms masteliu ir „iškrentančių“ iš konteksto, užgožiančių senąją istorinio miestelio ar bažnytkaimio dalį. Kita priežastis – gatvių tinklo ir jų užstatymo pokyčiai ir naujų

akcentų – dominančių atsiradimas siluete arba jų praradimas. Respondentai tokius pokyčius įvardijo kaip neigiamai veikiančius silueto, panoramų kompozicines savybes kraštovaizdyje. Keli respondentai neįžvelgia istorinio miestelio ar bažnytkaimio urbanistinių struktūrų kaitos, todėl neįvardija silueto, panoramų kompozicinių savybių pokyčių. Taigi, siekiant teigiamai pakeisti arba išlaikyti istorinių miestelių ir bažnytkaimių silueto, panoramų kompozicines savybes kraštovaizdyje svarbu išlaikyti gatvių tinklą ir jų užstatymą, būdingą tai vietai, o numatant plėtrą, vieno respondento atsakymas: „naujų urbanistinių struktūrų atsiradimas turi rodyti nuoseklią raidą ir neužgožti senosios dalies.“

Sekantis klausimas: „Kokios urbanistinės priemonės galėtų būti taikomos istorinio miestelio/ bažnytkaimio panoramų, silueto kompozicinių savybių kraštovaizdyje gerinimui?“. Šio klausimo rezultatus galima apibendrintai taip suskirstyti: vientisumo išlaikymas, viešųjų erdvių tvarkymas, aukštingumo ir užstatymo reglamentavimas, istorinių gatvių tinklo išlaikymas arba atkūrimas, inžinerinių statinių pertvarkymai, paveldo objektų priežiūra, želdynų tvarkymas, funkcinis objektų, erdvių panaudojimas, vizualinės taršos objektų panaikinimas arba sutvarkymas, svarbių objektų išryškinimas siluete, plėtros krypties nustatymas.

Kitas klausimas: „Jūsų nuomone, iš žemiau išvardintų architektūrinių priemonių pažymėkite 3 svarbiausias (1), 3 mažiau svarbias (2) ir 4 mažiausiai svarbias (3) priemones taikomas istorinio miestelio/ bažnytkaimio istorinių urbanistinių struktūrų tvarkymui.“

Rezultatai:

- 1) Mastelio atitikimas;
- 2) Stilistinis vientisumas;
- 3) Forma;
- 4) Spalva;
- 5) Kompozicinės priemonės;
- 6) Medžiagiškumas;
- 7) Kontrastas;
- 8) Ornamento naudojimas;
- 9) Niuansas;
- 10) Šviesa, šešėlis.

Kaip matoma, svarbiausia priemonė yra mastelio atitikimas, kuri jau išvelgiama ankstesniuose klausimuose. Šios priemonės gali būti panaudojamos ne tik istorinių urbanistinių struktūrų tvarkymui, bet ir taikyti naujai atsirandančioms urbanistinėms struktūroms.

Kitas klausimas: „Ar, Jūsų nuomone, turėtų būti kuriama nauja architektūra istoriniame miestelyje/ bažnytkaimyje? Jeigu taip, kokios architektūrinės priemonės turėtų būti taikomos šių vietovių istorinėje aplinkoje?“ Didesnioji dalis respondentų (83 %) pritaria naujos architektūros atsiradimui istoriniame miestelyje ar bažnytkaimyje, tačiau dalis iš jų nurodo tik esant poreikiui, prieš

tai panaudojant visus esamus pastatus. Pagrindinės nurodomos architektūrinės priemonės: mastelio atitikimas, medžiagiškumas, spalvinis vientisumas, aukštingumo ir tūrio derėjimas su aplinka. Nauja architektūra turi pasižymėti tradiciškumu, modernumu, įsiliėti į esamą aplinką, tačiau išsiskirti savo laikmečiu, „aklai“ nekartoti esamos aplinkos.

Sekantis klausimas: „Kaip kultūros paveldo objektų pritaikymas nulemtų istorinio miestelio/ bažnytkaimio tolimesnę funkcinę ir urbanistinę kaitą?“. Išvelgiamas teigiamas kultūros paveldo objektų pritaikymas funkceinei kaitai. Respondentai nurodo galimos naujos funkcijos atsiradimą, kaip pažintinį turizmą, rekreacijos plėtojimą, istorinio miestelio ar bažnytkaimio patrauklumo didinimą, o tai galimas investicijas į šias vietas. Urbanistiniu požiūriu kultūros paveldo objektų pritaikymas didelės įtakos neturėtų, nebent pavienių naujų objektų atsiradimą ir urbanistinės struktūros išlaikymą.

Sekantis klausimas: „Kas turėtų rūpintis istorinio miestelio/ bažnytkaimio centrinės dalies viešųjų erdvių tvarkymu?“. Didesnioji dalis respondentų nurodė, kad turėtų rūpintis kompleksiskai tiek valdžia, tiek vietos bendruomenė, gyventojai. Vieno respondentų atsakymu: „reikalinga bendra miestelio tvarkymo, raidos koncepcija, o rūpesčiu galima ir pasidalinti.“ Iš šio klausimo matoma, kad linkstama prie atsakomybės pasidalijimo, kaip ir bendruomenės apklausoje dalyvavusių respondentų didesnioji dalis pažymėjo mišrų (t.y. valdžios institucijų, bendruomenės) vaidmenį istorinio miestelio/ bažnytkaimio tvarkyme (16 pav.).

Kitas klausimas: „Kas turėtų rūpintis istorinio miestelio/ bažnytkaimio paveldo objektų tvarkymu?“. Dauguma respondentų nurodo specialistus, įgijusius atitinkamos srities išsilavinimą, valdžios institucijas: savivaldybės, seniūnijos, Kultūros paveldo departamentas. Keli taip pat nurodo bendruomenę ir vietos gyventojus. Kaip matoma susiduriama su sudėtingesnių objektų priežiūra, kuri turi teisinį reglamentavimą. Tai pareikalauja papildomų išteklių, tiek ekonominiu, tiek žinių, supratimo atžvilgiu. Vieno respondento atsakymu: „Paveldo objektų tvarkymu rūpinasi jų valdytojas. Viešasis sektorius koordinuoja, formuoja bendrą užduotį, padeda rengti projektus.“ Taigi, susiduriama su paveldo objekto kaip kultūrinio reiškinių sudėtingumu ne tik bendruomenės, bet ir specialistų tarpe.

2.2.1.3. Sociologinės apklausos rezultatų apibendrinimas

Atlikus sociologinę apklausą: bendruomenės ir architektūros – urbanistikos srities specialistų, jų rezultatai apibendrinami ir padaromos išvados:

1. Tiek bendruomenės, tiek specialistų, dalyvavusių sociologinėje apklausoje, nuomone bažnyčia galėtų būti istorinio miestelio ar bažnytkaimio simbolis;
2. Istorinį miestelį ir bažnytkaimį specialistai ir bendruomenė sieja su skirtingomis funkcijomis, specialistai su istorine, gyvenamąja ir kultūrine, bendruomenė – žemės ūkio, rekreacine/ poilsio, religine. Tačiau, jų nuomonės sutampa dėl plėtojamos arba sukuriamos funkcijos – rekreacinės/ poilsio. Nors specialistai buvo orientuoti į apskritai kaimo vietas: istorinius miestelius ir

- bažnytkaimius, o bendruomenė į savo gyvenamąją vietovę, abi pusės išvelgia rekreacinės/ poilsio funkcijos potencialą;
3. Bažnyčia tiek bendruomenės, tiek specialistų nuomone istorinio miestelio ir bažnytkaimio siluete yra vertinama kaip teigiamas objektas. Taigi, numatant priemones istorinio miestelio ir bažnytkaimio urbanistinių struktūrų kompozicinių savybių kraštovaizdyje gerinimui viena iš jų turėtų sietis su bažnyčios išryškinimu siluete. Neigiami siluete objektai specialistų ir bendruomenės nuomone skirtingai įvardijami. Dauguma bendruomenės apklausoje dalyvavusių respondentų nepažymėjo jokio objekto arba įvardino pavienius objektus, tai rodo, kad jie siluete vykstančius pokyčius suvokia kaip savaime vykstančius procesus, neįžvelgdami ryškaus neigiamo poveikio, tuo tarpu specialistai aiškiai išskyrė kelis objektus: elektros linijos, stulpai, kolūkio gamybiniai/ ūkiniai pastatai (fermos, gamyklos) ir inžineriniai statiniai (vandens bokštai ir kt.). Taigi, turėtų būti skiriamas dėmesys šių objektų sutvarkymui arba numatomos priemonės sumažinti jų neigiamą poveikį silueto, panoramų kompozicinėms savybėms.
 4. Istoriniame miestelyje ir bažnytkaimyje įvardinta kaita nuo 1990 metų iki dabar: centrinė dalis – nekito, kolūkio gyvenamoji dalis – mažėjo/ nyko arba nekito, kolūkio gamybinė/ ūkinė dalis – mažėjo nyko, naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalai – nesusiformavo arba jeigu susiformavę – plėtėsi. Taigi istoriniame miestelyje ir bažnytkaimyje vyksta tam tikra urbanistinių struktūrų kaita. Kadangi įvertinant tai, kad ekonominė ir demografinė situacija ne per daugiausia pasikeitė per 10 metų, ši kaita gali būti įvardijama ir kaip tendencija, jeigu nebus numatoma konkreti šioms vietovėms plėtros ar išlaikymo koncepcija, nes kaip matoma yra mažėjimo/ nykimo tendencija.
 5. Bendruomenės apklausoje buvo prašoma nurodyti jų nuomone labiausiai tinkamus būdus siekiant sutvarkyti istorinio miestelio ar bažnytkaimio teritorijas. Dauguma pasirinko – atkurti/ atgavinti teritorijas. Specialistai turėjo įvardinti urbanistines priemones, kurios padėtų gerinti panoramų, silueto kompozicines savybes kraštovaizdyje, rezultatai: vientisumo išlaikymas, viešųjų erdvių tvarkymas, aukštingumo ir užstatymo reglamentavimas, istorinių gatvių tinklo išlaikymas arba atkūrimas, inžinerinių statinių pertvarkymai, paveldo objektų priežiūra, želdynų tvarkymas, funkcinis objektų, erdvių panaudojimas, vizualinės taršos objektų panaikinimas arba sutvarkymas, svarbių objektų išryškinimas siluete, plėtros krypties nustatymas. Tiek specialistai, tiek bendruomenė nesiūlo plėsti, ar papildyti naujais pastatais esamų urbanistinių struktūrų, pagrindinės priemonės orientuotos į bendrąjį esamos aplinkos sutvarkymą. Tačiau, esant poreikiui naujų pastatų statybai, specialistai pritaria jos atsiradimui, įvardindami tam tikras architektūrines priemones, kuriomis siekiama išlaikyti istorinio miestelio ar bažnytkaimio vientisumą ir išskirtinumą.
 6. Bendruomenės apklausos metu buvo nustatytas tvarkymo prioritetas – centrinė miestelio/ bažnytkaimio dalis, kaip kuriantis šios vietovės unikalumą, išskirtinumą.

7. Tiek specialistai, tiek bendruomenė prisiima ir „dalinasi“ atsakomybę dėl aplinkos tvarkymo su valdžios institucijomis. Kultūros paveldo tvarkymu specialistai nurodo daugiau esant valdžios institucijų ir specialistų, turinčių atitinkamą išsilavinimą, atsakomybę. Tai rodo šio proceso sudėtingumą: įstatymai nurodo savininką esant atsakingą už šiuos objektus. Ši specialistų nuomonė parodo, kad pasigendama valdžios interesų į kultūros paveldą arba tam tikrų gairių jo tvarkymu, nes bendruomenė pritaria kultūros paveldo objektų panaudojimui.

2.2.2. Istorinių miestelių ir bažnytkaimių tyrimai vietoje

2.2.2.1. Bendrieji duomenys apie tyrimo objektus

2.2.2.1.1. Čekiškės miestelis

Čekiškė - miestelis Kauno rajone, vakarinėje Kauno rajono savivaldybės teritorijoje. Čekiškės miestelio istorinė dalis (17075) įtraukta į Kultūros paveldo registrą. Miestelis įsikūręs kalvotame reljefe, prie Lašišos upelio. Miestelyje (XVIII a. vid.) susiformavęs radialinis gatvių tinklas, būdingas sodybinis, perimetrinis, laisvo planavimo užstatymas, vyrauja 1 – 2 aukštų mediniai pastatai (prieduose: 1 ir 2 pav.). Miestelyje gatvių susikirtime susiformavusi trikampės formos aikštė, dabar yra naudojama transporto reikmėms. Miestelyje yra mūrinė Čekiškės Švč. Trejybės bažnyčia, kuri yra pastebima tiek vidaus miestelio erdvėse, tiek išorės erdvėse (41 pav.).

41 pav. Čekiškės Švč. Trejybės bažnyčia. Dominuoja tiek miestelio vidaus, tiek išorės erdvėse. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 04 23

Trumpas miestelio kaitos apibūdinimas. „1738 m. Čekiškė pirmą kartą įvardinta miesteliu. [...] 1755 m. pažymint natūroje Čekiškės klebono valdos ribas, paminėtas kelias į Ariogalą, turgaus aikštė ir karčema. Aikštės buvimas liudija, kad miestelyje vyko prekyba. [...] Sprendžiant iš vėlesnių duomenų, Čekiškės aikštė susidarė išplatėjus kelio iš Vilkijos į Ariogalą šiaurės ruožui. Trikampė aikštės forma buvo organiška trijų kelių susikirtimui, o jos atsiradimas gal nuo XVII a. pabaigos iki

1755 m. liudija tuo laikotarpiu ankstesnį linijinį gyvenvietės planą persitvarkius į radialinį.“ (Miškinis, 2004). Nuo 1755 iki 1887 metų Čekiškės miestelis patyrė 7 gaisrus, kurių metu buvo sudegę keli statiniai, o 1887 metais per gaisrą „iš tikrosios būklės plano matyti, kad sudegė visos sodybos didžiojoje miestelio dalyje į pietus nuo bažnyčios – aplink aikštę ir dar toliau nuo jos. [...] Iki 1890 m. buvo beveik atkurta išdegusioji Čekiškės dalis. [...] Tad 1887 m. gaisras nepaveikė nei Čekiškės plano, nei apstatymo pobūdžio: išlikus ankstesnių matmenų ir formų sklypams, namai galėjo būti statomi tik galais į aikštę ir pagrindinę gatvę. Tegalėjo pasikeisti jų architektūra, tad tikru mastu ir miestelio centro vaizdas.“ (Miškinis, 2004). Iki 1905 m. A. Miškinis nurodo, kad Čekiškės miestelio teritorija išsiplėtė 9 %. Nuo šio laikotarpio iki 1962 m. Čekiškėje nėra įžvelgiama didesnių pokyčių, tik pavienių pastatų atsiradimas. Autorius nurodo „iki 1968 m. Čekiškės pakraščiuose iškilo keliolika vienbučių mūrinių ir medinių gana standartinės architektūros namų.“ (Miškinis, 2004). 1969 m. miesteliui „suteiktas vietos reikšmės urbanistikos paminklo statusas, nustatytos saugotinos teritorijos ribos, saugotini plano ir tūrinės kompozicijos elementai, parengtas tolesnis formavimo reglamentas.“ (Miškinis, 2004). Daugiausia transformacijos miestelis patyrė „iki 1974 m. apstačius daugumą 1968 m. projektų suplanuotų sklypų“. (Miškinis, 2004). Čekiškės teritoriją papildė vienbučių sodybinių pastatų teritorijos su akligatviais, tai atsispindi ir kraštovaizdyje: miestelio pakraščiuose vyrauja rečiau užstatytos teritorijos (sodybinis užstatymas), kompaktiškas užstatymas išsiplėtė į pakraščius, atsirado papildomų antopogeninių elementų, kaip vandens bokštai, kurie išskaidė eksponančių hierarchinę sistemą. Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu neįžvelgiama didesnių planinės urbanistinės struktūros pokyčių, tačiau kraštovaizdį papildė nauji elementai, tokie kaip aukšti ažūriniai ryšio bokštai.

2.2.2.1.2. *Kruonio miestelis*

Kruonis - miestelis Kaišiadorių rajone, įsikūręs į pietvakarius nuo Kruonio hidroakumuliacinės elektrinės. Kruonio miestelio istorinis centras (17092) įtrauktas į Kultūros paveldo registrą. Įsikūrimo laikotarpis – XVI a. vid. Kruonio miestelis yra kalvotoje vietovėje, per jį teka Kruonės upelis. Susiformavęs radialinis gatvių tinklas su keturkampe aikšte, būdingas sodybinis 1 – 3 a. mūrinių pastatų užstatymas. Susiformavusi pagrindinė aikštė naudojama visuomeninei paskirčiai, šiuo metu yra apželdinta, naudojama kaip parkas. Miestelyje stovi Kruonio Švč. Mergelės Marijos, Angelų Karalienės, bažnyčia, kuri dominuoja tiek vidaus, tiek išorės erdvėse ir Kruonio Dievo Motinos Globėjos cerkvė, kuri mažiau pastebima (42, 43 pav.).

42 pav. Vaizdas nuo Darsūniškio gatvės link Kruonio miestelio centro. Bažnyčia dominuoja miestelio vidaus erdvėse. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 05

07

43 pav. Vaizdas iš rytinės Kruonio miestelio pusės. Bažnyčia dominuoja miestelio išorės erdvėse. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 07

Trumpas miestelio urbanistinių struktūrų kaitos apibūdinimas pateikiamas 1.7 poskyryje. Toliau papildant: „Iki 1969 m. ištyrus Kruonį konstatuota, kad nepaisant kai kurių naujų pastatų, iškilusių ne visai tinkamose vietose ir neatitikusių miestelio raidos tęstinumo, dėl to šiek tiek sudarkiusių jo vaizdą, vis dėlto tai yra vertingas urbanistikos paveldo objektas. 1969 m. Kruoniui suteiktas vietos reikšmės urbanistikos paminklo statusas, nustatytos vertingos teritorijos ribos, saugotini plano ir užstatymo elementai bei formos.“ (Miškinis, 2002). Nuo 1973 iki 1978 m. „Kruonis tapo stambaus kolūkio centrine gyvenvieta.“ (Miškinis, 2002). Kitas įvardijamas pokytis – senųjų pastatų dangų pakeitimas į asbofanerą: „Dėl gatvių perspektyvose iš tolo boluojančių įvairiose atsitiktinėse vietose šviesių stogų miestelis neteko ankstesnio vientisumo, pastatų ir želdinių spalvinės darnos“ (Miškinis, 2002). Taip pat želdinių neprižiūrėjimas aikštėje, lėmė, kad ji prarado savo ankstesnę kompozicinę poveikį. Didesni pokyčiai matomi 1983-1987 m. „iškilę visuomeniniai pastatai iš esmės pakeitė Kruonio aikštės ir centro vaizdą. Plėtėsi gyvenamųjų namų, ypač vienbučių statyba. [...] Iš 1995 m. tyrimų medžiagos matyti, kad miestelyje, be anksčiau buvusių Kauno, Kalvių, Vilniaus ir Darsūniškio gatvių, kurios suėjo į aikštę, taip pat Slavų gatvės ir Darsūniškio kelio, pavadinto Paupio gatve, buvo dar 5 naujos gatvelės rytinėje dalyje – tarp Kauno ir Kalvių gatvių bei Kauno-Jiezno plento, nutiestos pagal 1971 ir 1976 m. projektus. [...] Taigi miestelis buvo gerokai išsiplėtęs į rytus, užpildęs beveik visą teritoriją tarp senojo ir naujojo Kauno-Jiezno kelių.“ (Miškinis, 2002). Šie pokyčiai ir matomi kraštovaizdyje, išsiplėtusi miestelio urbanistinių struktūrų driekia, naujų antropogeninių elementų atsiradimas, tokių kaip vandens bokštų, būtinų gyventojų komunaliniams poreikiams patenkinti. Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu neįžvelgiama didesnių planinės urbanistinės struktūros pokyčių, tačiau kraštovaizdį papildė nauji elementai, tokie kaip aukšti azūriniai ryšio bokštai.

2.2.2.1.3. Žaslių miestelis

Žasliai - miestelis Kaišiadorių rajono rytuose. Pirmą kartą paminėtas 1433 m. Įsikūręs kalvotame reljefe, prie trijų ežerų: Žaslių, Statkūniškės, Limino. Susiformavęs radialinis gatvių tinklas, būdingas sodybinis 1 – 2 aukštų mūrinių ir medinių pastatų užstatymas. Miestelyje yra susiformavusi trikampės formos aikštė, šiuo metu naudojama transporto priemonėms pravažiuoti. Stovi plytų mūro Žaslių Šv. Jurgio bažnyčia (pastatyta 1902 m.), kuri dominuoja tiek išorės, tiek miestelio vidaus erdvėse (44, 45 pav.).

44 pav. Vaizdas nuo Plento g. link Žaslių miestelio centro. Bažnyčia dominuoja miestelio vidaus erdvėse, pagrindinis gatvės akcentas. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 03

45 pav. Vaizdas iš šiaurės rytų Žaslių miestelio pusės. Bažnyčia dominuoja miestelio išorės erdvėse. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 03

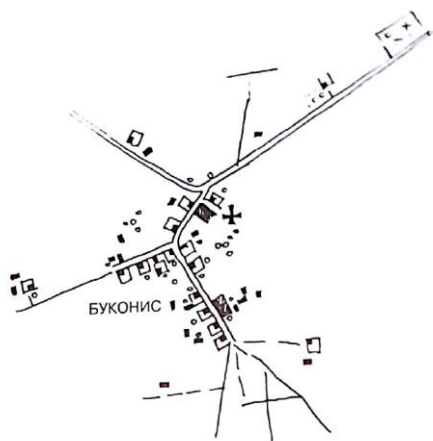
Trumpas miestelio kaitos apibūdinimas. „1540 m. minimas Žaslių dvaras su žirgynu, miestelis“ (Miškinis, 2002). 1529-1567 m. Žasliai įrašyti į neprivilegijuotų LDK miestų sąrašus, taip pat, yra nuoroda „apie tai, kad 1551 m. jame buvo turgaus saikas, liudijęs apie XVI a. pirmojoje pusėje tikrai vykusią prekybą.“ (Miškinis, 2002). Tai rodo prekybinės funkcijos buvimą, „tad jau pradžioje aikštė galėjo įgyti trikampę formą, o miestelis XVI a. viduryje – pradinius radialinio plano bruožus.“ (Miškinis, 2002). 1626 m. miestelyje įvyko gaisras, kurio metu manoma buvo patirti nemaži nuostoliai. A. Miškinis XVIII a. Žaslius nurodo buvus sumažėjusius dėl bado ir maro. Pagal 1766-1767 m. planus miestelyje „iš trikampės aikštės, kuri veikiausiai buvo pagrindinės gatvės pietų gale, į pietryčius ėjo Vilniaus gatvė, į šiaurę – Kėdainių, į vakarus – Kauno.“ (Miškinis, 2002). 1789-1790 m. Žasliai vadinti miestu. „1792 m. sausio 12 d. Žasliams buvo suteiktos magdeburginės teisės (renovacinė privilegija) ir herbas.“ (Miškinis, 2002). 1807 m. Žasliuose įvyko gaisras, kuriuo metu sudegė nemažai pastatų. 1849 m. sudarytame dvaro plane, užfiksuotas Žaslių miestelis: „Miestelis užėmė kompaktišką teritoriją, iš pietų, rytų ir šiaurės apribotą ežerais, vakarų pusėje – iš dalies – dvaro sodybos. Nors į trikampę aikštę suėjo 4 gatvės, apibrėždamos jos parametrus, o tai liudijo Žaslius buvus radialinio plano, tačiau visoje užstatytoje teritorijoje vyravo palei Kėdainių gatvę išsidėsčiusi ir

linijinio plano pavidalą turinti miestelio dalis.“ (Miškinis, 2002). 1852 m. ir 1879 m. vyko gaisrai, jų metu sudegė keliolika namų. 1902 m. baigta statyti naujoji Žaslių bažnyčia: „Naujoji pseudobazilikinė trijų navų bažnyčia iš esmės pakeitė ne tik miestelio vidaus erdvių perspektyvas, bet ir panoramą bei poveikį aplinkai. Ji buvo gerai stebima nuo geležinkelio, todėl kartu su miesteliu tapo reikšmingas kraštovaizdžio elementas.“ (Miškinis, 2002). 1905 m. Žasliuose įvykęs gaisras labiau paveikė miestelį, jo metu „nukentėjo pietinė miestelio dalis: sudegė 178 namai, 3 žydų maldos namai, 33 valstiečių ir daržininkų namai, 26 krautuvės, daug ūkio trobesių; teliko bažnyčia, 5 krautuvės ir „trečdalis“ namų.“ (Miškinis, 2002). Tokie skaičiai rodo, Žaslius buvus palyginti didele gyvenviete. 1915 m. karo metais buvo sugriauta apie trečdalis miestelio užstatytos teritorijos, tačiau tai stipriai nepaveikė miestelio, nes gana greitai atsistatė. „1948 m. įsteigtas „Naujųjų Žaslių“ kolūkis su centru miestelyje.“ (Miškinis, 2002). Maždaug po II – ojo pasaulinio karo pastebimas miestelio gyventojų skaičiaus mažėjimas iki devintojo dešimtmečio, nes „devintąjį dešimtmetį miestelis plėtėsi palei skersines pagrindinei jo raidos kryptčiai gatves – į vakarus, Kaišiadorių gatvės pietų pusėje, ir į rytus, tiek Limino ežero pietų pusėje, tiek tarp Limino bei Statkūniškio ežerų...“ (Miškinis, 2002). Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu didesnių Žaslių miestelio pokyčių neįžvelgiama; kaip ir Čekiškės ir Kruonio atveju, kraštovaizdyje padaugėjo inžinerinių statinių, tokių kaip ryšio bokštai. Tačiau, pagal 1998 m. Žaslių miestelio tyrinėjimus „buvo konstatuota, kad išlikusios urbanistikos ir architektūros vertybės teikia realų pagrindą siūlyti suteikti miesteliui savivaldybių reikšmės kultūros vertybės statusą; nustatytos saugotinos teritorijos ribos, vertingi plano ir užstatymo elementai.“ (Miškinis, 2002).

2.2.2.1.4. *Bukonių bažnytkaimis*

Bukonys – bažnytkaimis Jonavos rajone. Įsikūręs iki XIX a. lygioje vietovėje. Susiformavęs radialinis gatvių tinklas, būdingas sodybinis, laisvo planavimo 1 – 2 aukštų mūrinių pastatų užstatymas (prieduose: 7 ir 8 pav.). Miestelyje yra sudėtingos formos aikštė naudojama transporto reikmėms. 1829 m. pastatyta Bukonių Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia, kuri dominuoja tik vidaus erdvėse.

Bažnytkaimis patyrė didesnius urbanistinės struktūros pokyčius buvus tarybinio ūkio centrine gyvenviete (1940-1992 m.). Tai galima pastebėti palyginus 1944-1945 m. žemėlapių fragmentą (46 pav.) su dabartine situacija.

46 pav. Bukonių 1944-1945 m. žemėlapis fragmentas. Šaltinis: A. Miškinis, *Vidurio Lietuvos miestai ir miesteliai*, 2000

Naujai suformuotoms teritorijoms būdingas vieno – dviejų aukštų sodybinis užstatymas. Bažnytkaimio siluete vyrauja stambaus tūrio siloso bokštai su angarais. Šiame tyrimo objekte matoma daugiausia pokyčių tiek urbanistinėje struktūroje, tiek panoramų, silueto kompozicinių savybių kraštovaizdyje, kurie įvyko iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpio. Dabar nevyksta esminiai pokyčiai, urbanistinė struktūra pasipildo pavieniais statiniais bažnytkaimio pakraščiuose.

2.2.2.1.5. *Kalvių bažnytkaimis*

Kalviai – bažnytkaimis Kaišiadorių rajone. Įsikūręs iki XIX a. vid. kalvotoje miškingoje vietovėje prie Kalvių ežero. Susiformavęs radialinis gatvių tinklas, būdingas sodybinis 1 – 2 aukštų mūrinių ir medinių pastatų užstatymas. Susiformavusi keturkampė aikštė, kurios paskirtis – visuomeninė. Stovi 1800 metais pastatyta Kalvių Šv. Antano Paduviečio rotundinės formos bažnyčia, kuri dominuoja tiek išorės, tiek vidaus erdvėse (47 pav.).

47 pav. Kalvių Šv. Antano Paduviečio bažnyčia. Dominuoja tiek bažnytkaimio vidaus, tiek išorės erdvėse.

Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 07

Bažnytkaimyje aiškiai išsiskiria istorinė dalis, kuriai būdingas tankesnis sodybinis sklypo užstatymas, nuo 1953-1993 m. suformuotos dalies, kai Kalviai buvo tarybinio ūkio centrinė gyvenvietė. Bažnytkaimis tuo laikotarpiu išsiplėtė. Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpiu pastebimas vizualinės taršos objektų atsiradimas kraštovaizdyje – tokių kaip neprižiūrėtų sklypų, prastėjanti juose esančių pastatų fizinė būklė.

2.2.2.1.6. Šilavoto bažnytkaimis

Šilavotas – bažnytkaimis Prienų rajone, Šilavoto kalvagūbryje. Įsikūręs iki XIX a. kalvotoje vietovėje. Netoli teka Lašašos ir Jiesios upeliai, yra Šilavoto tvenkinys. Linijinis gatvių tinklas, būdingas sodybinis 1 – 2 aukštų mūrinių, medinių pastatų užstatymas, nėra susiformavusios aikštės. Yra 1902 metais pastatyta dvibokštė Švč. Jėzaus širdies bažnyčia, matoma tiek bažnytkaimio išorėje, tiek vidaus erdvėse (48, 49 pav.).

48 pav. Vaizdas nuo Trakelio g. link bažnyčios. Bažnyčia dominuoja miestelio vidaus erdvėse, pagrindinis gatvės akcentas. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 04 30

49 pav. Vaizdas iš šiaurės vakarų Šilavoto bažnytkaimio pusės. Bažnyčia dominuoja išorės erdvėse. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 04 30

Sprendžiant pagal ankstesnius tyrimų vietoje objektus, Šilavoto bažnytkaimis didesnius pertvarkymus patyrė iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpio (pagal sklypo užstatymo tipą ir pastatų statybos technologiją). Bažnytkaimis nuo centro plėtėsi rytų, pietų kryptimis. Kaip ir kituose tyrimo objektuose, tose teritorijose vyrauja sodybinis vieno – dviejų aukštų pastatų užstatymas. Kraštovaizdyje atsirado antropogeninių elementų, tokių kaip vandens bokštai, ardančių eksponančių hierarchinę sistemą. Dabar neįžvelgiama ryški urbanistinių struktūrų plėtra.

Bendrieji visų tiriamųjų objektų duomenys pateikiami priede nr. 1.

2.2.2.2. J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizė

J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizė analizuojamos kai kurios kaimo kraštovaizdžio erdvinės struktūros vizualinės charakteristikos bei kompoziciniai aspektai.

Kraštovaizdžio erdvinė struktūra nagrinėjama kaip vientisa, dinamiškai kintanti erdvių ir tūrių kompozicija.

Nagrinėjami šie aspektai:

- 1) Kraštovaizdžio fonas;
- 2) Kompozicinis karkasas.

Pagal J. Bučą (2001): „Miškai ir kiti agroželdynai šiuose procesuose atlieka erdvę skaidančių arba apribojančių elementų vaidmenį bei sudaro vertikaliasias fonines plokštumas erdvinėje kraštovaizdžio kompozicijoje. [...] Užstatymo struktūros ir inžinerinės struktūros elementai kraštovaizdžio erdvinėje kompozicijoje daugelį amžių išsiskyrė kaip funkciniai bei kompoziciniai mazgai ir jų ryšiai, sudarantys erdvių orientyrų tinklą.“

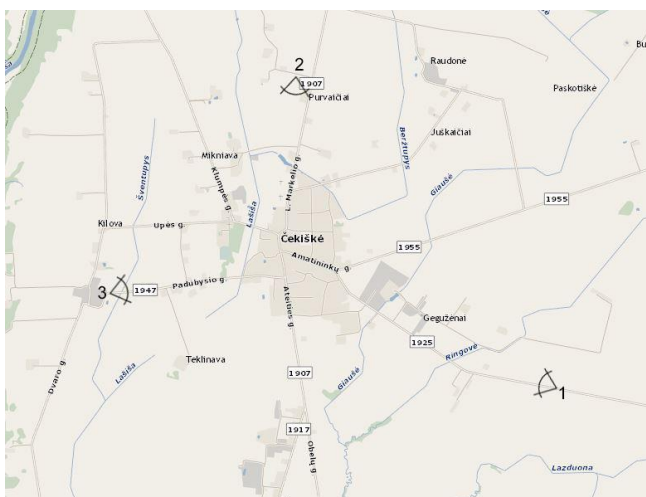
Istorinių miestelių urbanistinių struktūrų kraštovaizdyje vertinimas taikant J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

Čekiškės miestelio vertinimas pateikiamas 50-57 paveikslėliuose ir 7 lentelėje.

50 pav. Čekiškės miestelio plano schema su pažymėtomis objektų ekspozicinėmis zonomis (mastelio dominavimo – 3 h (objekto aukštis))

Šaltinis: <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>

51 pav. Čekiškės miestelio fotofiksacijos schema

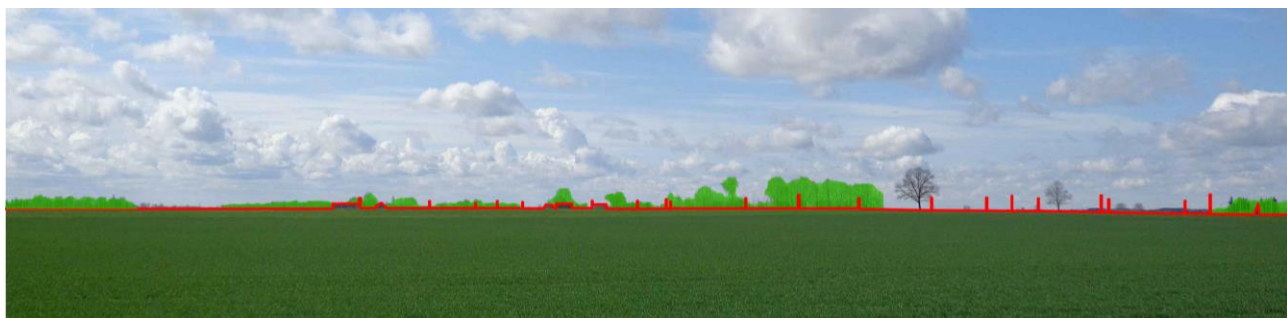
52 pav. Čekiškės miestelis (1 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-23

53 pav. Čekiškės miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

54 pav. Čekiškės miestelis (2 fotofiksacijos taškai). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-23

55 pav. Čekiškės miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

56 pav. Čekiškės miestelis (3 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-23

57 pav. Čekiškės miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

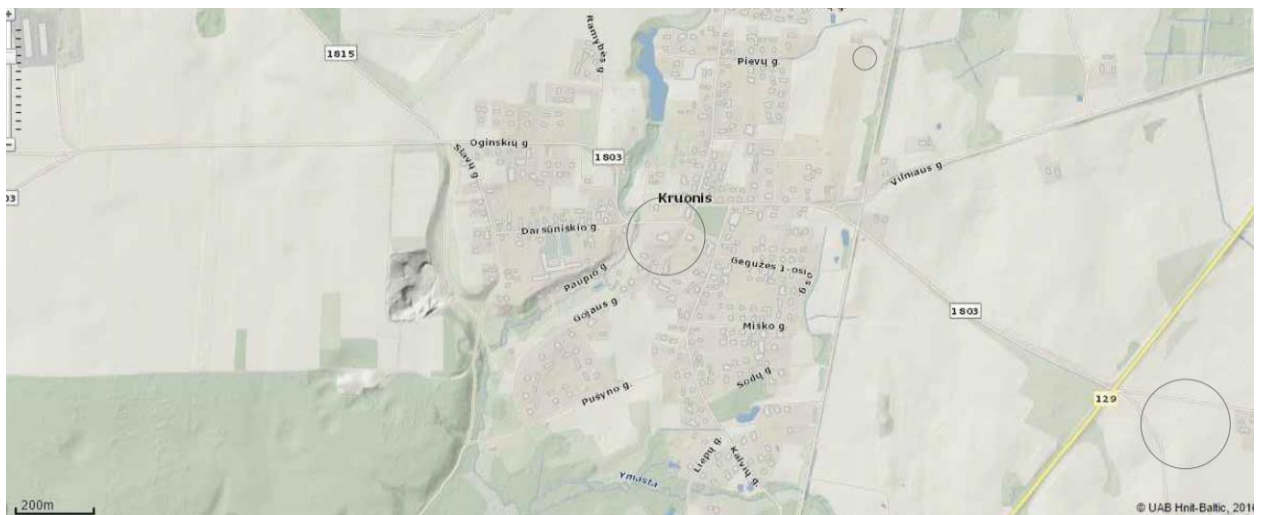
Sutartiniai žymėjimai

	Antropogeninių elementų formuojamas siluetas
	Foninė plokštuma

7 lentelė. Čekiškės miestelio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos

Vertinimo kriterijai	Fotofiksacijos taškai		
	1	2	3
Vizualinis uždaramas	64 %	75 %	95 %
Miškų ir agroželdynų poveikis	Apribojantis	Skaidantis	Apribojantis
Dominantės	Ryšio, vandens bokštai, bažnyčia	Vandens bokštas	Ryšio, vandens bokštai
Elementų vizualinės įtakos zonų (3,5 km) persidengimas	Yra		

Kruonio miestelio vertinimas pateikiamas 58-67 paveikslėliuose ir 8 lentelėje.

58 pav. Kruonio miestelio plano schema su pažymėtomis objektų ekspozicinėmis zonomis (mastelio dominavimo – 3 h (objekto aukštis))

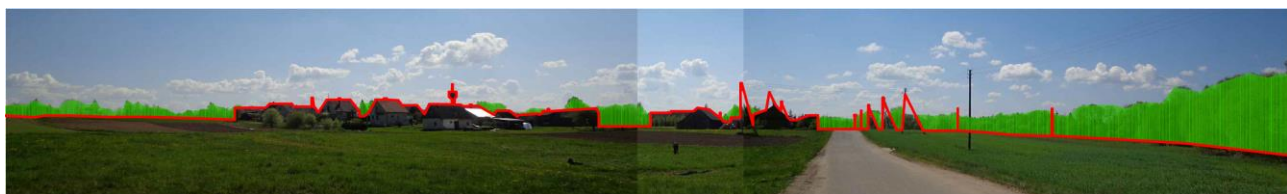
Šaltinis: <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>

59 pav. Kruonio miestelio fotofiksacijos schema

60 pav. Kruonio miestelis (1 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07

61 pav. Kruonio miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

62 pav. Kruonio miestelis (2 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07

63 pav. Kruonio miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

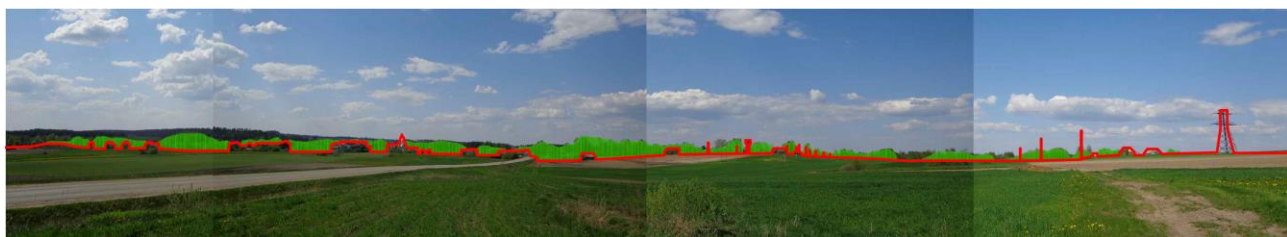
64 pav. Kruonio miestelis (3 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07

65 pav. Kruonio miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

66 pav. Kruonio miestelis (4 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07

67 pav. Kruonio miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

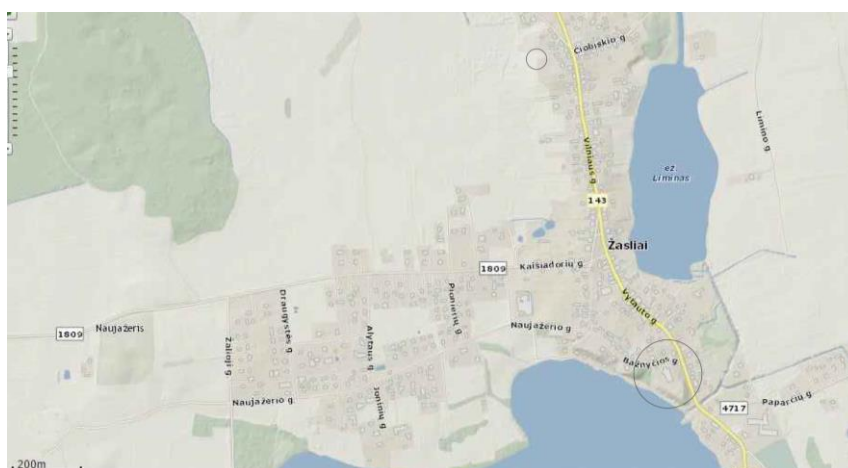
Sutartiniai žymėjimai

	Antropogeninių elementų formuojamas siluetas
	Foninė plokštuma

8 lentelė. Kruonio miestelio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos

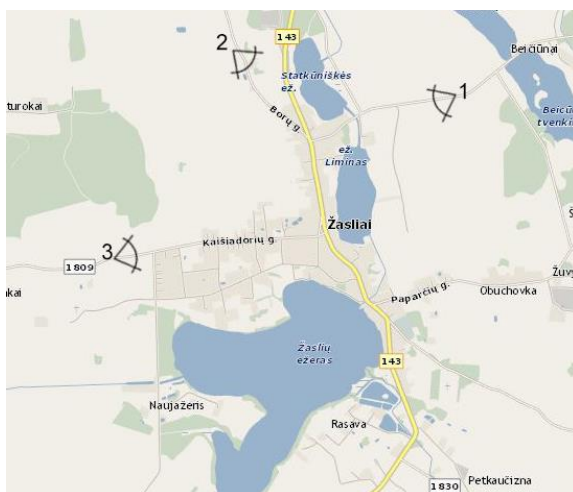
Vertinimo kriterijai	Fotofiksacijos taškai			
	1	2	3	4
Vizualinis uždaramas	71 %	79 %	89 %	76 %
Miškų ir agroželdynų poveikis	Apribojantis			
Dominantės	Vandens bokštas	-	Ryšio, vandens bokštai, bažnyčia	Vandens bokštas, bažnyčia
Elementų vizualinės įtakos zonų (3,5 km) persidengimas	Yra			

Žaslių miestelio vertinimas pateikiamas 68-75 paveikslėliuose ir 9 lentelėje.

68 pav. Žaslių miestelio plano schema su pažymėtomis objektų ekspozicinėmis zonomis (miestelio dominavimo – 3 h (objekto aukštis))

Šaltinis: <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>

69 pav. Žaslių miestelio fotofiksacijos schema

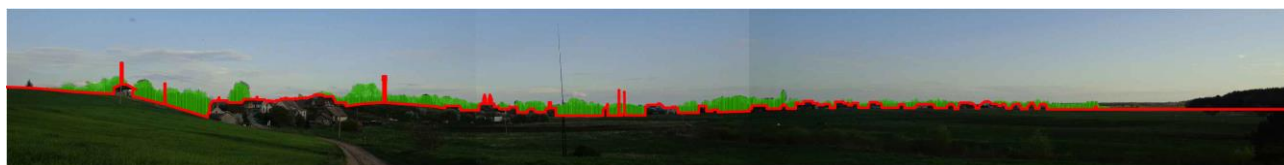
70 pav. Žaslių miestelis (1 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-03

71 pav. Žaslių miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

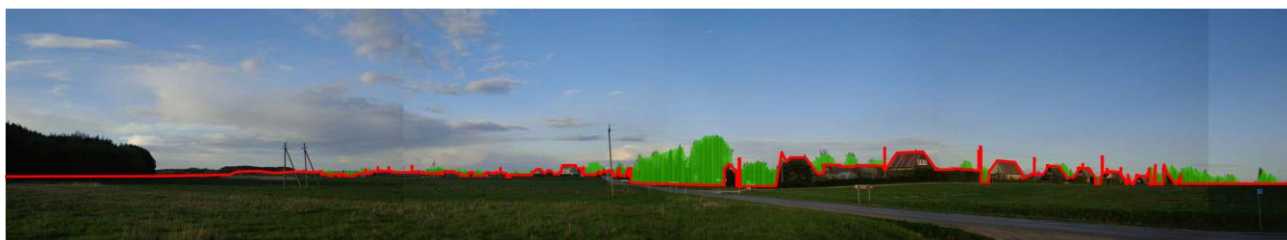
72 pav. Žaslių miestelis (2 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-03

73 pav. Žaslių miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

74 pav. Žaslių miestelis (3 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-03

75 pav. Žaslių miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

Sutartiniai žymėjimai

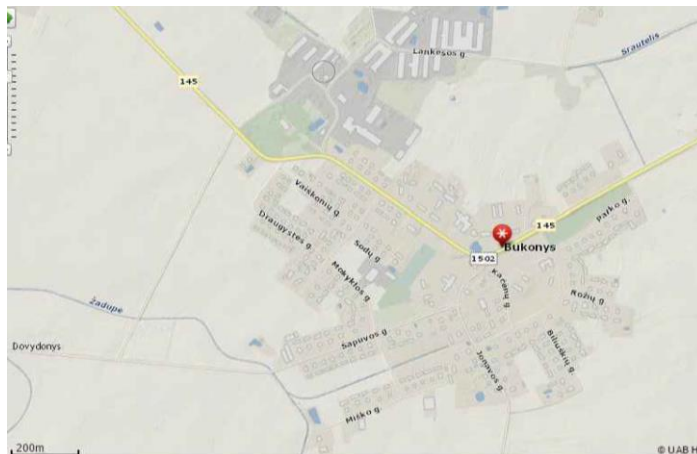
	Antropogeninių elementų formuojamas siluetas
	Foninė plokštuma

9 lentelė. Žaslių miestelio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos

Vertinimo kriterijai	Fotofiksacijos taškai		
	1	2	3
Vizualinis uždarumas	64 %	75 %	46 %
Miškų ir agroželdynų poveikis	Apribojantis		
Dominantės	Ryšio bokštai, bažnyčia	Ryšio, vandens bokštai, bažnyčia	Vandens bokštas
Elementų vizualinės įtakos zonų (3,5 km) persidengimas	Yra		

Bažnytkaimių urbanistinių struktūrų kraštovaizdyje vertinimas taikant J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

Bukonių bažnytkaimio vertinimas pateikiamas 76-85 paveikslėliuose ir 10 lentelėje.

76 pav. Bukonių bažnytkaimio plano schema su pažymėtomis objektų ekspozicinėmis zonomis (mastelio dominavimo – 3 h (objekto aukštis))

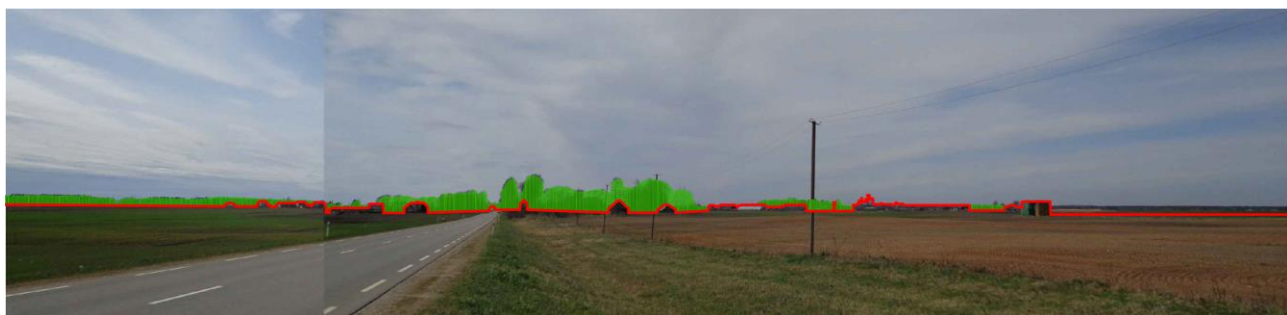
Šaltinis: <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>

77 pav. Bukonių bažnytkaimio fotofiksacijos schema

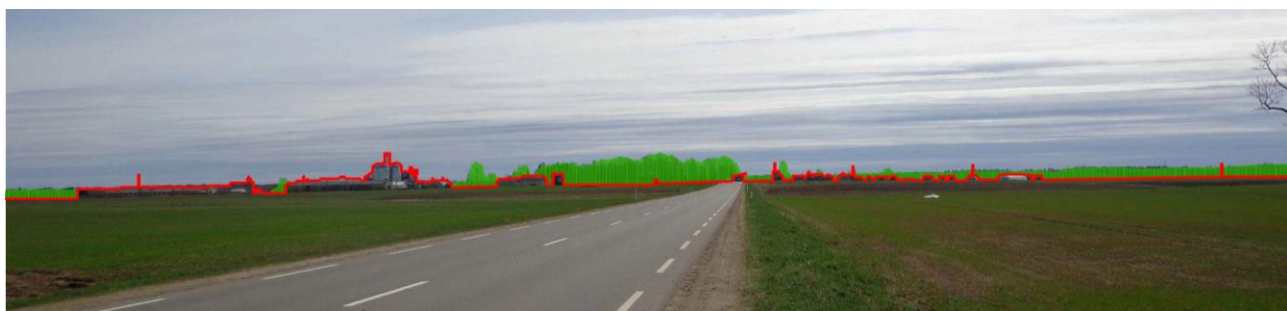
78 pav. Bukonys (1 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-10

79 pav. Bukonių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

80 pav. Bukonys (2 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-10

81 pav. Bukonių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

82 pav. Bukonys (3 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-10

83 pav. Bukonių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

84 pav. Bukonys (4 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-10

85 pav. Bukonių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

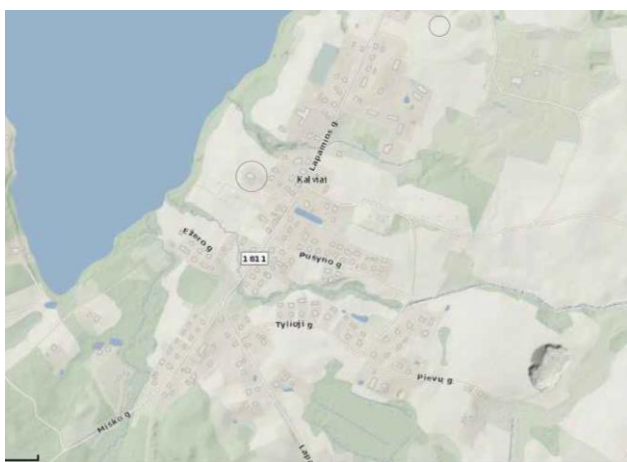
Sutartiniai žymėjimai

	Antropogeninių elementų formuojamas siluetas
	Foninė plokštuma

10 lentelė. Bukonių bažnytkaimio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos

Vertinimo kriterijai	Fotofiksacijos taškai			
	1	2	3	4
Vizualinis uždarumas	64 %	68 %	35 %	50 %
Miškų ir agroželdynų poveikis	Apribojantis		Skaidantis	
Dominantės	Siloso bokštai, angarai	Siloso bokštai angarai	Siloso bokštai, angarai	Siloso bokštai, angarai
Elementų vizualinės įtakos zonų (3,5 km) persidengimas	Yra			

Kalvių bažnytkaimio vertinimas pateikiamas 86-93 paveikslėliuose ir 11 lentelėje.

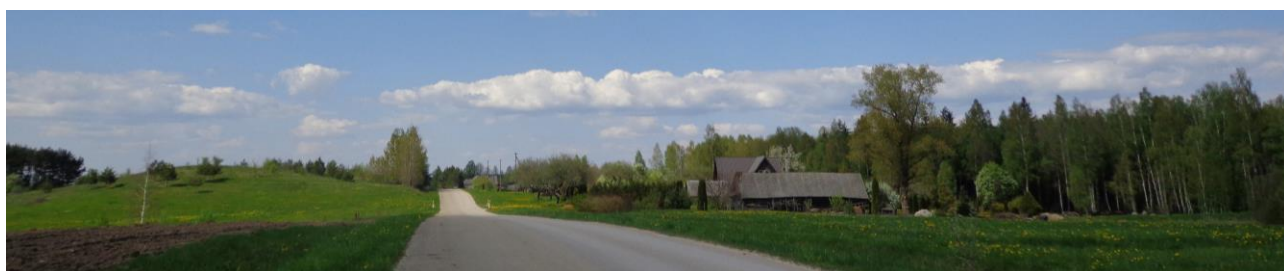

86 pav. Kalvių bažnytkaimio plano schema su pažymėtomis objektų ekspozicinėmis zonomis (mastelio dominavimo – 3 h (objekto aukštis))

87 pav. Kalvių bažnytkaimio fotofiksacijos schema

Šaltinis: <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>

88 pav. Kalviai (1 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07

89 pav. Kalvių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

90 pav. Kalviai (2 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07

91 pav. Kalvių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

92 pav. Kalviai (3 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07

93 pav. Kalvių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

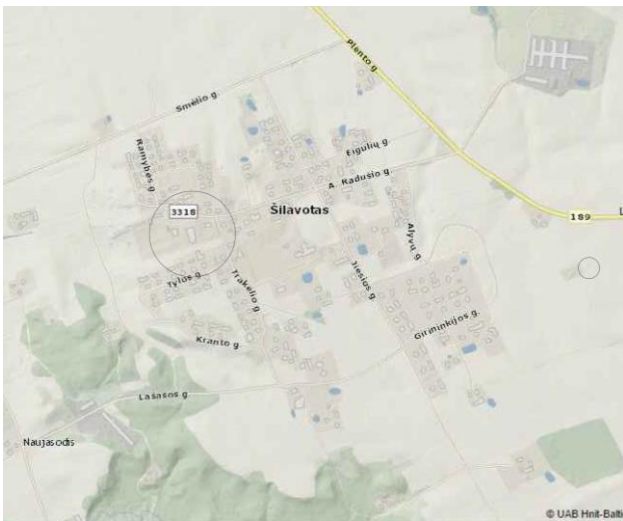
Sutartiniai žymėjimai

	Antropogeninių elementų formuojamas siluetas
	Foninė plokštuma

11 lentelė. Kalvių bažnytkaimio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos

Vertinimo kriterijai	Fotofiksacijos taškai		
	1	2	3
Vizualinis uždarumas	88 %	55 %	91 %
Miškų ir agroželdynų poveikis	Apribojantis	Skaidantis	Apribojantis
Dominantės	-	Vandens bokštas	Bažnyčia
Elementų vizualinės įtakos zonų (3,5 km) persidengimas	Yra		

Šilavoto bažnytkaimio vertinimas pateikiamas 94-105 paveikslėliuose ir 12 lentelėje.

94 pav. Šilavoto bažnytkaimio plano schema su pažymėtomis objektų ekspozicinėmis zonomis (mastelio dominavimo – 3 h (objekto aukštis))

Šaltinis: <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>

95 pav. Šilavoto bažnytkaimio fotofiksacijos schema

96 pav. Šilavotas (1 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-30

97 pav. Šilavoto bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

98 pav. Šilavotas (2 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-30

99 pav. Šilavoto bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

100 pav. Šilavotas (3 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-30

101 pav. Šilavoto bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

102 pav. Šilavotas (4 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-30

103 pav. Šilavoto bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

104 pav. Šilavotas (5 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-30

105 pav. Šilavoto bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

Sutartiniai žymėjimai

	Antropogeninių elementų formuojamas siluetas
	Foninė plokštuma

12 lentelė. Šilavoto bažnytkaimio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos

Vertinimo kriterijai	Fotofiksacijos taškai				
	1	2	3	4	5
Vizualinis uždaramas	89 %	64 %	79 %	73 %	65 %
Miškų ir agroželdynų poveikis	Apribojantis				Skaidantis
Dominantės	Bažnyčia	Bažnyčia	Bažnyčia	Bažnyčia	Vandens bokštas, bažnyčia
Elementų vizualinės įtakos zonų (3,5 km) persidengimas	Yra				

Tyrimo objektų kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų palyginimas

Gauti tiriamųjų objektų kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų rezultatai pateikiami 13 lentelėje.

13 lentelė. Tiriamų objektų kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų suvestinė

Vertinimo kriterijai	Miesteliai			Bažnytkaimiai		
	Čekiškė	Kruonis	Žasliai	Bukonys	Kalviai	Šilavotas
Vizualinis uždarumas	64 %	71 %	64 %	64 %	88 %	89 %
	75 %	79 %	75 %	68 %	55 %	64 %
	95 %	89 %	46 %	35 %	91 %	79 %
		76 %		50 %		73 %
					65 %	
Vyraujantis miškų ir agroželdynų poveikis	Apribojantis	Apribojantis	Apribojantis	Apribojantis/ skaidantis	Apribojantis	Apribojantis
Dominantės	Ryšio, vandens bokštai, bažnyčia	Ryšio, vandens bokštai, bažnyčia	Ryšio, vandens bokštai, bažnyčia	Siloso bokštai, angarai	Bažnyčia, vandens bokštas	Bažnyčia, vandens bokštas
Elementų vizualinės įtakos zonų (3,5 km) persidengimas	Yra					

Rezultatai rodo, kad daugumoje vietovių vyrauja apribojantis miškų ir agroželdynų poveikis (daugumoje atveju esant daugiau 50 %). Tai patvirtina Bukonių bažnytkaimis: stebint iš taško, kuriame yra mažesnis negu 50 % vizualinis uždarumas (3, 4 fotofiksacijos taškas), bažnytkaimis tampa atskiru objektu vietovėje, kai vizualinis uždarumas yra daugiau kaip 50 % bažnytkaimis natūraliai susilieja su gamtine aplinka.

Miesteliuose vyraujančios dominantės: ryšio, vandens bokštai ir bažnyčia. Stebint iš skirtingų taškų šios dominantės priklausomai nuo vietovės kalvotumo yra skirtingo aktyvumo: labiau kalvotose vietovėse šių dominančių aktyvumas taip pat yra skirtingas priklausomai nuo žiūrėjimo taško ir atstumo iki jo (esant mažesniai atstumui – aktyvesnės, esant didesniai – mažesnis), esant nedaug kalvotam vietovės paviršiui jų aktyvumas yra panašus. Bažnytkaimiuose vyraujančių dominančių skaičius yra mažesnis: vienas arba 2 objektai. Tai rodo šių urbanistinių struktūrų mažesnę sudėtingumą. Taigi, galima daryti prielaidą, kad teritorija pasižyminti mažesne funkcijų įvairove (miestelyje daugiau funkcijų negu bažnytkaimyje) yra paprastesnės struktūros, tai pastebima siluete – mažesnis dominuojančių elementų skaičius.

Pastebima, tiek miesteliuose, tiek bažnytkaimiuose viena pagrindinių dominančių yra bažnyčia. Bažnyčios tūris, medžiagiškumas, taip pat turi įtakos kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų formavimui. Visuose tiriamuose objektuose, išskyrus Bukonių bažnytkaimį, bažnyčia yra palyginti didelio tūrio su aplinkiniais pastatais, tai lemia jos dominavimą kraštovaizdyje. Kiti objektai, išsiskiriantys dydžiu, kaip vandens ir ryšių bokštai veikia skirtingai. Vandens bokštai palyginti savo stambiu masteliu aktyviai išsiskiria siluete, tačiau Čekiškės miestelio pavyzdžiu (1, 3 fotofiksacijos taškas), vandens bokštas yra baltos spalvos, todėl stebint iš tolo šis objektas susilieja su dangaus skliautu ir turi mažesnę poveikį siluete. Taigi, galima daryti prielaidą, kad tinkamas spalvos panaudojimas yra vienas iš būdų sumažinti siluete nepageidaujamų objektų aktyvumą. Kitas pavyzdys, ryšio bokštai. Miestelių ir bažnytkaimių siluete jie išsiskiria savo aukščiu, tačiau jų ažūriškumas lemia, kad šie objektai nors ir būdami aukštesni, yra mažiau aktyvūs lyginant su vandens bokštais (Čekiškės, Žaslių miestelio pavyzdys). Taigi, siekiant mažesnio objekto aktyvumo reikia atsižvelgti į jo architektūrinės savybes (spalva, medžiagiškumas).

Visuose tiriamuose objektuose buvo nustatytos dominuojančių siluete objektų ekspozicinės zonos (mastelio dominavimo (3 h objekto aukštis)). Nenustatytas šių zonų persidengimas nei viename tiriamajame objekte, tarp jų nėra „konkurencijos“ (J. Bučas, 2001), tačiau tai formuoja dominančių tapimą vietovės akcentais, pažeidžiama hierarchinė dominančių struktūra. Seniau bažnyčiomis buvusios dominantės, kartu su vandens bokštais ir kitais inžineriniais statiniais tampa vietovės siluete „išsimėčiusiais“ akcentais. Palyginimui šis struktūros pažeidimas mažiau pastebimas bažnytkaimyje negu miestelyje. Iš skirtingų stebėjimo taškų į bažnytkaimį matoma yra viena dominantė, taigi ši urbanistinė struktūra yra išlaikiusi mažai pažeistą erdviųjų orientyrų hierarchiją. Taip pat buvo nustatyta ar persidengia elementų vizualinės įtakos zonos (3,5 km). Šis persidengimas yra pastebimas visuose tiriamuosiuose objektuose, taigi, šių urbanistinių struktūrų erdvės pasižymi vizualinio antropogeninio užpildymo laipsniu: „Tokio vizualinio antropogeninio prisotinimo kraštovaizdyje stebėtojas pasijunta tarsi esąs urbanizuotoje aplinkoje, kartu mato kelis vienodo raiškumo orientyrus, kurie blaško jo dėmesį.“ (J. Bučas, 2001). Tačiau šios urbanistinės struktūros nepasižymi dideliu skaičiumi elementų, todėl jų vizualinio prisotinimo slenkstis yra nedidelis, miesteliai ir bažnytkaimiai nesukuria vientisos urbanizuotoms teritorijoms (miestams) būdingo silueto.

Bažnytkaimiais lyginant su miesteliu turi mažiau pažeistą eksponančių hierarchiją, kuri yra „esminė Lietuvos kaimo kraštovaizdžio kompozicinio karkaso savybė, nusakanti jo kompozicinio brandumo lygį“ (J. Bučas, 2001), todėl šią kraštovaizdžio savybę reikėtų išsaugoti, o miesteliuose priimti sprendinius skirtus mažinti objektų, nebūdingų kaimo vietovėms, neigiamą vizualinį poveikį kraštovaizdžiui.

2.2.2.3. *Istorinių miestelių ir bažnytkaimių erdvinės struktūros estetinio potencialo vertinimas*

Siekiant palyginti tarpusavyje istorinių miestelių ir bažnytkaimių erdvinės struktūros estetinį potencialą, pasirinkta N. Salingaros kompleksiškos architektūrinės formos teorija. Istorinių miestelių ir bažnytkaimių formuojamos aplinkos vertinimas atliekamas pagal vizualinės informacijos kiekį:

- Kad aplinka pateiktų pakankamai informacijos:
 - Vizualiniame lauke turi būti tam tikra ryškaus kontrasto, detalizuota, kreivų linijų zona.
 - Plokštumos gali prisidėti prie aplinkos kontrastingumo ir detalumo suvokimo tik tada, jeigu jos turi aiškiai kompoziciškai išreikštas ribas arba centrą.
- Kad aplinka pateiktų ne per daug informacijos:
 - Vizualinė informacija turi būti susieta aiškia kompozicine linija (linijomis).
 - Simetrija ir modeliai (apibendrinti, kultūros ir kolektyvinės sąmonės formuojami informacijos struktūrizavimo tipiniai modeliai – siejasi ir su tinkamu informacijos organizavimu) leidžia organizuoti net ir gausią vizualiai suvokiamą informaciją neperkraunant stebėtojo.
- Abiem atvejais:
 - Spalva yra būtinas vizualiai suvokiamos aplinkos elementas: ji tiek didina aplinkos įvairovę, tiek leidžia apjungti elementus į grupes.

Nagrinėjamas istorinių miestelių ir bažnytkaimių silueto struktūros estetinis potencialas, įvertinamos atskirų plano ir silueto elementų vizualinės – estetiškos charakteristikos, atliekamas estetinio-informacinio-emocinio kompozicijų patrauklumo ir atpažįstamumo matematinis skaičiavimas. N. Salingaros metodika pritaikoma pagal V. Karvelytės-Balberienės (2010) pateikiamą bažnytkaimių planinės - erdvinės struktūros estetinio potencialo vertinimo modelį.

Istorinių miestelių urbanistinių struktūrų kraštovaizdyje vertinimas taikant N. Salingaros kompleksiškos architektūrinės formos teoriją

Tyrinėtų istorinių miestelių planinės struktūros potencialas skiriasi. Nei vienas iš istorinių miestelių nesiekia optimalaus struktūros estetinio potencialo vidurkio, (jų reikšmės yra mažesnės nei 50), planinei struktūrai būdingas ramumas ir tolygumas. Didžiausias estetiškas potencialas yra Kruonio, mažesnis Čekiškės ir mažiausias Žaslių miestelio. Lyginant silueto estetinį potencialą, Čekiškės miestelis nedaug didesnis už Kruonio miestelio, tuo tarpu paprastesnė Žaslių miestelio erdvinė struktūra yra mažiausio iš trijų miestelių estetinio potencialo.

Bažnytkaimių urbanistinių struktūrų kraštovaizdyje vertinimas taikant N. Salingaros kompleksiškos architektūrinės formos teoriją

Tyrinėtų bažnytkaimių planinės struktūros potencialas nesiekia optimalaus struktūros estetinio potencialo vidurkio, (jų reikšmės yra mažesnės nei 50), jų planinei struktūrai būdingas ramumas ir tolygumas. Didžiausias planinės struktūros estetiškas potencialas yra Kalvių, žemesnis Bukonių ir Šilavoto. Tačiau lyginant silueto estetinį potencialą didžiausią turi Bukonys, mažesnę Šilavotas, Kalviai. Kuo žemesnis estetiškas potencialas, tuo struktūros elementams būdingas vienodumas.

Istorinių miestelių ir bažnytkaimių urbanistinių struktūrų kraštovaizdyje vertinimo palyginimas

Istorinių miestelių ir bažnytkaimių planinės ir erdvinės struktūros potencialas nežymiai skiriasi (14 lentelė.). Struktūros pasižymi elementų panašumu. Taip pat nevienodą reikšmių gavimą galima susieti su skirtinga gamtine aplinka. Kaip matoma Žaslių ir Šilavoto reikšmės yra palyginti vienodos, tai galima būtų sieti, kad abejos struktūros yra įsikūrusios kalvotose vietovėse. Planinės struktūros potencialas nėra tiesiogiai susijęs su silueto estetiniu potencialu, tam gali turėti įtakos gamtinė aplinka, vietovės dydis, vyraujančios funkcijos.

14 lentelė. Istorinių miestelių ir bažnytkaimių planinės ir erdvinės struktūros estetinio potencialo rodiklių suvestinė

Pavadinimas	Planinės struktūros estetiškas potencialas	Silueto estetiškas potencialas
Istoriniai miesteliai		
Čekiškė	16	18
Kruonis	18	18
Žasliai	5	12
Bažnytkaimiai		
Bukonys	12	21
Kalviai	20	9
Šilavotas	5	15

Vertinimo metu pastebėta, kad skirtingi stebėjimo taškai į tą pačią vietovę, gali duoti skirtingas reikšmes, (14 lentelėje pateikti siluetų estetinio potencialo vidurkiai), tai galima išnaudoti siekiant pagerinti bendrąją vietovės potencialą. Taškuose, kuriuose silueto estetiškas potencialas yra mažesnis, galima numatyti papildomas tvarkymo priemones, siekiant tas vietas paversti patrauklesnėmis.

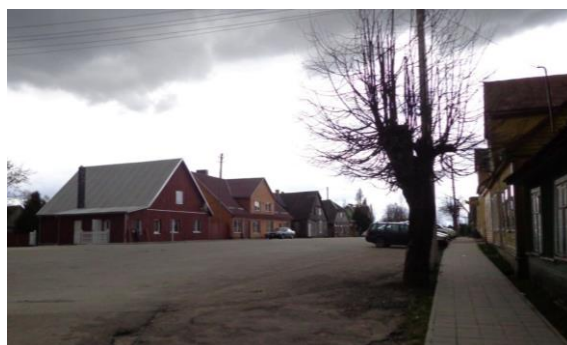
2.2.2.4. *Kultūros paveldo statuso įtaka miestelio/ bažnytkaimio savitumo išsaugojimui*

Vienas iš atrankos kriterijų renkantis objektus, kuriuose bus atliekami tyrimai vietoje, buvo paveldo objektų buvimas arba nebuvimas. Čekiškės miesteliui yra suteiktas urbanistikos paminklo statusas, Kruonio miestelio istorinis centras 2005 m. paskelbtas valstybės saugomu objektu, Žaslių miestelyje yra saugomi pavieniai objektai (Naujažerio, Žaslių akmuo su ženklais (kodas 5036), Žaslių dvarvietė (kodas 31839), Antrojo pasaulinio karo Sovietų Sąjungos karių palaidojimo vieta (kodas 10889), Kapas (kodas 1 6981), Namas (kodas 2166), Žaslių senovės gyvenvietė (kodas 22110)), Bukonyse: Bukonių buv. dvaro sodybos fragmentai (kodas 114), Kalviuose: Bažnyčia ir varpinė (kodas 969), Šilavote: Lietuvos partizanų kapai (kodas 22690). Taigi, dviem objektams yra taikomi griežtesni paveldosauginiai reikalavimai.

Svarbiausia palyginti istorinius miestelius, nes jie patiria didesnius pokyčius. Čekiškės miestelyje paveldo statusas veikia teigiamai tas vietovės dalis, kurios turi aiškia pritaikomą funkciją, pavyzdžiui: gyvenamąją. Objektai be funkcijos dažniausiai yra neprižiūrimi. Tai matoma iš 106, 107, 108 pav.

106 pav. Čekiškės aikštės rytų šonas, 1957 m.
Šaltinis: Miškinis A. "Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai". I knyga, 2004, 52 psl.

107 pav. Čekiškės aikštės rytų šonas, 2016 m.
Autorius: G. Vitovaitė, 2016 04 30

108 pav. Čekiškės žydų sinagogos pastatas, 2016 m. Autorius: G. Vitovaitė, 2016 04 30

Istorinėje miestelio dalyje esantys gyvenamieji pastatai (106, 107 pav.) yra prižiūrimi vietos gyventojų, todėl išlaiko gerą fizinę būklę. Siekiant sutvarkyti pastatus, gyventojai privalo atsižvelgti į paveldosauginius reikalavimus, dėl to ši miestelio dalis išlaiko savo savitumą. Tačiau pastatas be funkcijos, kaip žydų sinagoga (108 pav.), tampa ne tik prastos fizinės būklės, bet ir praranda savo vertingąsias savybes.

Kruonio miestelyje situacija yra panaši (109, 110 pav.).

109 pav. Pastatas Kauno g. netoli miestelio aikštės. Autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 07

110 pav. Vilniaus g. Autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 07

Pastatas be funkcijos tampa vis prastesnės fizinės būklės, praranda savo vertingąsias savybes, o naudojamas išlaiko fizinę būklę ir jeigu laikomasi paveldosauginių reikalavimų – savo savitumą.

Žaslių miestelis neturi paveldosauginio statuso, tačiau yra keli pavieniai objektai įtraukti į kultūros paveldo objekto sąrašus (111 pav.).

111 pav. Vytauto g. 30, kultūros paveldo objektas. Autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 03

Kaip ir Čekiškėje ir Kruonyje – nenaudojamas pastatas nyksta. Tačiau paveldo statuso nebuvimas sukelia kitą grėsmę: autentiškų savybių nykimą arba jų pakeitimą naujadarais, detalių keitimas naujomis nebūdingomis medžiagomis. Tai keičia ne tik pastato autentiškumą, bet ir gatvės, aikštės savybes (112, 113 pav.).

112 pav. Žaslių miestelio aikštė. Autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 03

113 pav. Žaslių miestelio aikštė. Šaltinis: <http://www.miestai.net/forumas/showthread.php?t=12847>

Taigi, galima daryti tokias prielaidas:

Paveldo statusas veikia dvejopai: naudojamiems pastatams padeda išlaikyti autentiškumą, nenaudojamiems – skatina nykimą;

Siekiant išsaugoti paveldą, kurio išsaugojimas išlaikytų miestelio/ bažnytkaimio gyvybingumą ir savitumą, reikia jį naudoti pagal pirminę paskirtį arba pritaikyti naujiems poreikiams kaip pavyzdžiui sociologinės apklausos rezultatai parodė: rekreacijos/ poilsio, švietimo/ administracijos, prekybos funkcijai;

Bendruomenės sociologinės apklausos metu rezultatai parodė, kad visuomenė pritaria, kad paveldo objektų panaudojimas ir išryškinimas suteiktų jų vietai patrauklumo ir išsaugotų savitumą. Todėl paveldosauginis statusas turėtų padėti išlaikyti istorinių miestelių ir bažnytkaimių savitumą, jeigu paveldas bus atitinkamai panaudojimas.

1.3. KAIMO VIETОВIŲ ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJŲ KRAŠTOVAIZDYJE GALIMYBIŲ MODELIS

Apibendrinus sociologinės ir empirinių tyrimų rezultatus suformuojamas kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijų kraštovaizdyje galimybių modelis.

Sociologinės apklausos metu išryškėję prioritetai: centrinė/ miestelio bažnytkaimio dalis, bažnyčia ir rekreacinės/ poilsio funkcijos plėtojimas.

Numatomos šios tvarkymo kryptis ir priemonės:

Vientisumo išlaikymas:

- pastatų architektūrinių savybių išlaikymas, tam numatomos priemonės, prioriteto mažėjimo tvarka: mastelio atitikimas, stilistinis vientisumas, forma, spalva, kompozicinės priemonės, medžiagiškumas, kontrastas, ornamento naudojimas, niuansas, šviesa, šešėlis;
- Užstatymo ir aukštingumo reglamentavimas.

Viešųjų erdvių tvarkymas:

- Funkcinis panaudojimas;
- Mažosios architektūros sprendimai;
- Želdinių tvarkymas.

Svarbių objektų išryškinimas siluetuose:

- Inžineriniai pertvarkymai;
- Želdinių tvarkymas;
- Stogo dangų parinkimas;
- Apleistų pastatų pertvarkymas arba panaikinimas;
- Panoramų, silueto tyrimai;
- Užstatymo ir aukštingumo reglamentavimas.

Paveldo objektų tvarkymas:

- Architektūrinės priemonės;
- Funkcinis panaudojimas;
- Medžiagiškumo reglamentavimas.

Istorinių gatvių tinklo išlaikymas:

- Paveldo objektų tvarkymas;
- Užstatymo ir aukštingumo reglamentavimas.

Šiomis urbanistinių truktūrų išsaugojimo ir tvarkymo kryptimis siekiama išsaugoti šių struktūrų vertingąsias kompozicines savybes kraštvaizdyje.

1.4. EMPIRINIŲ TYRIMŲ REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

1. Suformuoti atrankos kriterijai ir pagal juos pasirinkti tyrimo objektai. Tyrimo objektai: istoriniai miesteliai – Čekiškė, Kruonis ir Žasliai, bažnytkaimiai – Bukonys, Kalviai ir Šilavotas. Suformuluota darbinė tyrimo hipotezė ir parengta empirinių tyrimo programa. Buvo atliekama sociologinė bendruomenės ir architektūros – urbanistikos srities specialistų apklausa ir tyrimai vietose. Sociologinės apklausos metu išsiaiškintos prioritetinės tvarkymo kryptys ir priemonės šioms kryptims įgyvendinti, tai panaudojama kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijų kraštovaizdžio galimybių modelio kūrimui. Sociologinės apklausos metu nustatyta, kad bažnyčia galėtų būti panaudojama istorinio miestelio ar bažnytkaimio simbolio kūrimui; įžvelgiamas rekreacinės/ poilsio funkcijos plėtojimo potencialas.
2. Atlikti empiriniai tyrimai vietose, jų metu nustatyta, kad didžiausia istorinių miestelių ir bažnytkaimių urbanistinių struktūrų kaita įvyko iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpio: padidėjo ir išsiplėtė gatvių tinklas, susiformavo nauji vieno – dviejų aukštų sodybinio gyvenamųjų pastatų kvartalai. Kraštovaizdyje tai atsispindi kompaktiškos teritorijos išsiplėtimu, naujų antropogeninių orientyrų atsiradimu, kaip vandens, ryšio bokštai. Pačios istorinės urbanistinės struktūros (susiformavusios iki XX a. vid.) nepakito arba kito nežymiai, tačiau jų poveikis panoramų ir siluetų kompozicinėms savybėms susilpnėjo dėl vėliau susiformavusių urbanistinių struktūrų. Numatoma tendencija: gyvenvietėse, kuriose aktyvios bendruomenės, urbanistinės struktūros išlaiko savo būvį, tose vietovėse, kuriose silpniau pasireiškia vietos gyventojai, tendencija – nykti (nykimas atsispindi prastoje pastatų fizinėje būklėje, gatvių tinklas išlieka, tačiau pastatų nykimas turi įtakos gatvių užstatymo erdvinės struktūros bruožų praradimui, vidaus erdvės praranda vietovės savitumą). Kita silueto ir panoramų kompozicinių savybių kraštovaizdyje kitimo priežastis – gausėjantys neprižiūrimi želdynai, jų gausa sumažina urbanistinių struktūrų aktyvumą kraštovaizdyje.
3. Įvertinta kultūros paveldo statuso įtaka istorinio miestelio urbanistinių struktūrų išlikimui. Paveldo statusas objektams padeda išlaikyti autentiškumą ir vertingąsias savybes, su sąlyga, jeigu objektai yra naudojami. Tačiau, pastatai, neturintys šiandienos poreikiams pritaikomos funkcijos, nyksta. Paveldo tvarkymas turi būti susietas su jo panaudojimu, tada bus užtikrinamos ne tik pastatų, bet ir urbanistinių struktūrų savybių išlaikymas.
4. Pateiktas kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijų kraštovaizdyje galimybių modelis. Nurodyti prioritetai: centrinė/ miestelio bažnytkaimio dalis, bažnyčia ir rekreacinės/ poilsio funkcijos plėtojimas. Numatomos tvarkymo kryptis su priemonėmis: vientisumo išlaikymas, viešųjų erdvių tvarkymas, svarbių objektų išryškinimas siluete, paveldo objektų tvarkymas, istorinių gatvių tinklo išlaikymas. Šių tvarkymo krypčių tikslas pagerinti ne

tik panoramų, silueto kompozicines savybes kraštovaizdyje, bet ir išlaikyti istorinio miestelio ar bažnytkaimio savitumą, socialinį gyvybingumą, kuris yra būtina sąlyga šių vietovių išlikimui.

3. KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJŲ KRAŠTOVAIZDYJE EKSPERIMENTINIS PROJEKTAS

3.1. PROJEKTO SPRENDINIUS LEMIANČIŲ VEIKSNIŲ ANALIZĖ

Kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitai nulemti koncepciniame modelyje išskirti prioritetai:

- Centrinė miestelio/ bažnytkaimio dalis – pastatų architektūra (istoriniai pastatai iki XX a. vid.), viešosios erdvės (parkai, skverai, aikštės, prieigos prie visuomeninių pastatų), gatvių tinklas ir užstatymas (iki XX a. vid., tai elementas formuojantis kaimo vietovės vidaus erdves, turintis įtakos silueto ir panoramų kompozicinėms savybėms);
- Bažnyčia – šis elementas įvardijamas kaip kuriantis kaimo vietovės išskirtinumą, atpažįstamumą;
- Rekreacinė/poilsio funkcija – tyrimų metu nustatyta funkcija, kurią kaimo vietovių gyventojai ir architektūros specialistai nurodo, kaip vieną palankiausių vystyti arba plėtoti funkcijų kaimo vietovėse, be jau esamų funkcijų.

Renkantis objektą, kuriame bus vykdomas eksperimentinis projektas, svarbu, kad pasirinktoje kaimo vietovėje būtų aukščiau įvardinti elementai. Tyrimų metu buvo apsibrėžti šeši tyrimo objektai: istoriniai miesteliai – Čekiškė, Kruonis, Žasliai, bažnytkaimiai – Bukonys, Kalviai, Šilavotas. Pagrindiniai pasirinkimo kriterijai pateikiami 2.1. poskyryje.

Atlikus tyrimus vietose, įvardinta pasirinktų objektų istorinių urbanistinių struktūrų kaita (15 lentelė.)

15 lentelė. Kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų pokyčiai

Vietovė	Istoriniai miesteliai			Bažnytkaimiai		
	Čekiškė	Kruonis	Žasliai	Bukonys	Kalviai	Šilavotas
Pokyčiai	Planinė struktūra nepakitusi, išlaikiusi plėtojimo tęstinumą					
	Erdvinės formavimo priemonės*					
Nepakitusios	+		+			+
Pakitusios		+		+		
Nykstančios					+	
Priemonių kompleksas	Renovacija	Rekonstrukcija	Renovacija	Rekonstrukcija	Atkūrimas	Renovacija

* užstatymo morfotipas (perimetrinis, sodybinis, sodybinis galu ir t.t.), pastatų aukštingumas, architektūra

Lentelė vaizduoja, kokios ir kaip yra pakitusios istorinės urbanistinės struktūros tyrimo objektuose. Istorinės urbanistinės struktūros kaimo vietovėse patyrė skirtingo lygmens pokyčius.

Galima įvardinti kelis lygmenis: nepakitusios istorinės urbanistinės struktūros – Čekiškėje, Žasliuose ir Šilavote, pakitusios – Kruonyje ir Bukonyse, nykstančios – Kalvių bažnytkaimyje. Pagal istorinių urbanistinių struktūrų pokyčių laipsnį, galima išskirti skirtingus priemonių kompleksus, kurie būtų taikomi kaimo vietovėse: nepakitusios – renovacijos (tikslas išlaikyti esamą istorinę urbanistinę struktūrą, tęsti susiformavusią teritorijos plėtimosi scenarijų), rekonstrukcijos (išryškinti vertingąsias istorinių urbanistinių struktūrų savybes, sumažinti neigiamą naujų, tai vietai nebūdingų struktūrų poveikį), atkūrimo (išryškinti išlikusias vertingąsias istorinių urbanistinių struktūrų savybes, tęsti susiformavusią ir/ar atkurti išnykusias urbanistines struktūras).

Didžiausia istorinių urbanistinių struktūrų kaita yra įvykusi Kalvių bažnytkaimyje, istorinių urbanistinių struktūrų tendencija yra nykti. Kalvių bažnytkaimis atitinka koncepciniame modelyje įvardintus prioritetus: centrinė bažnytkaimio dalis, bažnyčia – šv. Antano Paduviečio bažnyčia, rekreacinės/ poilsio funkcijos potencialas. Dėl prioritetų atitikimų ir neigiamos istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijos, Kalvių bažnytkaimis pasirenkamas eksperimentinio projekto objektu. Šiam objektui turi būti numatomos architektūrinės ir urbanistinės priemonės sustabdyti istorinių urbanistinių struktūrų nykimą. Papildomai, mažiau detalizuojami sprendiniai numatomi Čekiškės ir Kruonio miesteliams, kurie atitinka kitus istorinių urbanistinių struktūrų pokyčių laipsnius – struktūros nepakitusios, struktūros pakitusios.

3.2. ESAMOS BŪKLĖS ANALIZĖ

Čekiškės miestelio esama būklė

Atlikus Čekiškės miestelio analizę išvelgiamos problemos:

- Istorinio miestelio aikštė yra praradusi pirminę savo funkciją, atlieka parkavimo funkciją;
- Centrinėje aikštėje nėra suformuotų zonų pėstiesiems, pėsčiųjų takų sistemos;
- Miestelio teritorijoje yra susiformavusios dykros – teritorijos neturinčios paskirties, jose neprižiūrėti želdiniai mažina vietovės patrauklumą;
- Neišnaudojamas esamo kultūros paveldo potencialas;
- Nėra viešųjų erdvių sistemos jungiančių ryšių;
- Miestelio silueto kompozicines savybes mažina pietryčiuose esantys nenaudojami ir prastos fizinės būklės ūkiniai pastatai ir vandens bokštai.

Kruonio miestelio esama būklė

Atlikus Kronio miestelio analizę išvelgiamos problemos:

- Nėra suformuota pėsčiųjų takų sistema;

- Istorinis miestelio centras praradęs istorinį užstatymą: jį yra pakeitę laisvo planavimo, atitraukti nuo gatvių užstatymo linijos visuomeniniai, komercinės veiklos pastatai, vietomis sunykę pastatai – suardytos istorinė gatvės išklotinės;
- Šiaurinėje miestelio pusėje esantys gamybiniai, ūkiniai pastatai yra nenaudojami, neturi paskirties ir yra prastos fizinės būklės. Kol kas šie pastatai dėl aplink esančių želdinių nėra aktyvūs miestelio siluete ir panoramoje, tačiau pagal Kruonio miestelio bendrąjį planą (2013-2023) yra numatoma plėtoti nauja urbanistinė ašis palei Kauno gatvę, todėl šios teritorijos bus aktyvesnės miestelio įvaizdžio formavimui, joms reikalingas tvarkymas;
- Miestelio siluetą neigiamai veikia esantys vandens bokštai.

Kalvių bažnytkaimio situacija gretimų teritorijų atžvilgiu

Pagal teritorijoje galiojančius teritorijų planavimo dokumentus Kalviuose pagrindinės plėtojimo kryptys – miškų ūkio ir rekreacinė, taip pat ekstensyvi žemės ūkio kryptis. Teritorijoje nenumatoma vystyti pramonės sritis. Galiojančių teritorijų planavimo dokumentų analizė pateikiama priede nr. 5. Atlikta teritorijos esamos būklės analizė pagal galiojančius teritorijų planavimo dokumentus. Teritorijoje esami reglamentai pateikiami priede nr. 4.

Numatomi eksperimentinio projekto sprendiniai neturėtų prieštarauti numatytiems teritorijos plėtojimo sprendiniams aukštesniuose dokumentuose.

Kalvių bažnytkaimio esama būklė

Atlikus bendrąją bažnytkaimio analizę išvelgiamos problemos:

- Aiškiai neišreikštas (nesusiformavęs) bažnytkaimio centras;
- Nesusiformavusi pėsčiųjų takų sistema bažnytkaimyje ir tarp lankytinų objektų (pvz.: bažnytkaimio centras su Kalvių dvaro svirnu);
- Neišnaudojamas rekreacinis vietovės potencialas: nėra ryšių jungiančių viešąsias erdves, neišplėtotą rekreacijai reikalinga infrastruktūra;
- Susiformavusi dykra, beveik bažnytkaimio centre, mažina vietovės patrauklumą, šiai teritorijai reikalingas tvarkymas;
- Esantys nenaudojami ir prastos fizinės būklės ūkiniai/ gamybiniai pastatai mažina bažnytkaimio silueto ir panoramų patrauklumą, menkina jų kompozicines savybes;
- Bažnytkaimio pakraščiuose yra nenaudojami prastos fizinės būklės gyvenamosios paskirties pastatai;
- Vyksta užstatymo struktūros nykimas;
- Ties pagrindine bažnytkaimio Lapainios gatve neprižiūrėtas daugiabučių pastatų kompleksas mažina vietovės patrauklumą;

- Nesutvarkytos bažnytkaimio prieigos.

Pagal koncepcinius teiginius ir teritorijų analizėje išvelgiamas problemas formuojamos objektų koncepcijos.

3.3. PROJEKTO SPRENDINIŲ IDĖJA

Čekiškės ir Kruonio miesteliams pateikiama bendra teritorijų tvarkymo koncepcija, vadovaujantis koncepcinio modelio teiginiais. Kalvių bažnytkaimiui sprendiniai pritaikomi ir atsižvelgiant į pagrindinę rekreacinę kryptį.

Pagrindinė Kalvių bažnytkaimio plėtojimo kryptis – rekreacinė ir esamų vietovės gyventojų gerbūvio užtikrinimas. Naudojantis nustatytomis tiriamojo projekto antrame etape nustatytomis tvarkymo priemonėmis numatomas teritorijos tvarkymas, kuriuo pagerinamos ne tik aplinkos urbanistinės, architektūrinės savybės, bet ir gyventojų poreikių tenkinimas.

Atsižvelgiant į tai, kad aplink Kalvių ežerą, kuris yra pagrindinis rekreacinio potencialo objektas, nėra išplėtotas rekreacinė infrastruktūra, Kalviai gali tapti šios vietovės rekreaciniu centru. Tikslinga suformuoti ryšius tarp gretimų teritorijų ir Kalvių bažnytkaimio, taip užtikrinant vietovės gyvybingumą.

Rekreacinio potencialo didinimas:

- Pagrindinių srautų vietose įrengti dviračių takus;
- Suformuoti turistinį maršrutą įtraukiant ne tik vaizdingas vietas ar aktyvias laisvalaikio zonas, bet ir kultūros paveldo objektus, teritorijas;
- Numatyti rekreacijai reikalingą infrastruktūrą: poilsio stoteles, automobilių stovėjimo vietas, maitinimo vietas, apgyvendinimo vietas, panaudojant esamą infrastruktūrą ir numatant naują;
- Šie tikslai būtų įgyvendinami viešųjų erdvių, svarbių objektų išryškinimu siluetuose, paveldo objektų tvarkymo priemonėmis.

Gyventojų gerbūvio gerinimas:

- Bažnytkaimio centro formavimas – naujų funkcijų plėtojimas (maitinimo, prekybos, rekreacijos), darbo vietų sukūrimas;
- Esamų urbanistinių dykrų tvarkymas – naujų pastatų vietų numatymas arba viešųjų erdvių tvarkymas;
- Bažnytkaimio prieigų tvarkymas – didinamas vietovės patrauklumas;
- Gerinama esamų pastatų fizinė būklė;
- Šie tikslai įgyvendinami vientisumo išlaikymo, viešųjų erdvių tvarkymo, istorinių gatvių tinklo išlaikymo priemonėmis.

Siekama ne tik sutvarkyti teritoriją, bet ir ją padaryti patrauklesne vietovės gyventojams ir svečiams, taip užtikrinant vietos gyvybingumą, kuris kaip veiksnys svarbus istorinėms urbanistinėms struktūroms išlikti.

3.4. PROJEKTO SPRENDINIAI

Čekiškės istoriniam miesteliui

Čekiškės miesteliui pateikiama teritorijos tvarkymo koncepcinė schema. Pagrindinės nurodomos tvarkymo kryptys: paveldo objektų tvarkymas, viešųjų erdvių sistemos formavimas, istorinių gatvių tinklo išlaikymas, apžvalgos taškai iš kurių pateikiami silueto ir panoramų tvarkymo siūlymai.

Paveldo objektų tvarkymui pateikiama detalizuota schema istoriniam miestelio centrai. Vadovaujantis galiojančiais Lietuvoje paveldo tvarkybos reglamentais (PTR) numatomos šios tvarkybos rūšys teritorijoje: remonto darbai, kultūros vertybės restauravimas, pritaikymas. Tiems pastatams, kuriems nepriskiriami tvarkybos darbai, reikalinga nuolatinė priežiūra, kuri užtikrintų pastatų, kaip erdvinių struktūrų, išsaugojimą.

Čekiškės miestelyje nėra suformuotos viešųjų erdvių sistemos: pavieniai skvereliai, nėra jungčių. Koncepcijoje nurodomos jungtys, jungiančios viešąsias erdves, ir numatoma naujos paskirties teritorija vakarinėje miestelio dalyje, kaip parkas.

Erdvinės struktūros vientisumo išlaikymas remiasi paveldo objektų tvarkymu ir esamu planinės struktūros išsaugojimu.

Istorinis gatvių tinklas nenumatomas keisti. Saugomi esami elementai.

Svarbiems objektams išryškinti siluetuose ir panoramose numatyti tvarkymo siūlymai. Taip pat, koncepcijoje nurodytos inžinerinių tinklų (el. tinklų) tvarkymo koridoriai. Tose vietose atnaujinant el. tinklus, jie galėtų būti tiesiami po žeme. Siluetų ir panoramų tvarkymo siūlymai pateikiami 16 lentelėje.

16 lentelė. Čekiškės miestelio silueto tvarkymo siūlymai

Nr.	Vieta	Apžvelgiamos teritorijos	Vertingosios savybės	Priemonės
1.	Mechanizatorių g., nuo Liučiūnų	Čekiškės miestelis iš pietryčių pusės	Čekiškės Švc. Trejybės bažnyčia	Inžineriniai pertvarkymai (el. tinklų, vandens bokštų dažymas šviesia spalva); želdynų tvarkymas; pastatų griovimas arba fizinės būklės gerinimas
2.	Ateities g.	Čekiškės miestelio fragmentas iš pietinės pusės	Užstatymas	Inžineriniai pertvarkymai (el. tinklų); neprižiūrėtų pastatų tvarkymas, želdynų panaudojimas juos uždengti
3.	Dubysos g.	Čekiškės miestelis iš vakarų pusės	Čekiškės Švc. Trejybės bažnyčia	Inžineriniai pertvarkymai (el. tinklų, vandens bokštų dažymas šviesia spalva); želdynų tvarkymas

Čekiškės miestelyje siūlymai pateikti daugiausia siekiant išsaugoti esamas urbanistines struktūras.

Kruonio istoriniam miesteliui

Kruonio miesteliui pateikiama teritorijos tvarkymo koncepcinė schema. Joje numatomi tvarkymo siūlymai pagal koncepcinius teiginius.

Paveldo objektų tvarkymui pateikiama detalizuota schema. Joje numatomos tvarkymo priemonės ne tik remiantis paveldo tvarkybos reglamentais, bet ir Lietuvos Respublikos Statybos įstatymu (1996). Kadangi, teritorijoje saugomas gatvių tinklas, aikštės planas ir tūrinė erdvinė kompozicija, svarbu išsaugoti ne tik pavienius pastatus, bet ir jų formuojamą aplinką. Tam numatomi esamų, pastatytų vėliau nei XX vid., pastatų rekonstravimas, naujų pastatų statyba, kuri turėtų remtis išsamia istorine analize. Pastatai turėtų atitikti vietos mastelį ir vietą, tačiau galėtų skirtis tam tikromis architektūrinėmis savybėmis, atspindėti savo laikotarpį.

Kruonio miestelyje yra aiškiai susiformavusi viešoji erdvė – miestelio aikštė. Todėl ši teritorija yra įvardijama kaip prioritetinga. Šiai aikštei detalizacijos etapu turėtų būti teikiama didesnė reikšmė.

Erdvinės struktūros vientisumas turėtų remtis paveldo objektų tvarkymo siūlymais, ir išlaikyti vietos architektūrinės savybes. Taip pat jis išlaikomas saugant esamą planinę struktūrą.

Numatomi Kruonio miesteliui silueto ir panoramų tvarkymo siūlymai (17 lentelė).

17 lentelė. Kruonio miestelio silueto tvarkymo siūlymai

Nr.	Vieta	Apžvelgiamos teritorijos	Vertingosios savybės	Priemonės
1.	Nuo kelio Kruonis-Darsūniškis	Kruonio miestelis iš pietryčių pusės	Kruonio bažnyčia	Inžineriniai pertvarkymai (el. tinklų, vandens bokštų dažymas šviesia spalva); želdynų tvarkymas
2.	Nuo kelio Kruonis-Darsūniškis stebint iš vakarų pusės	Kruonio miestelis iš vakarų pusės	Kruonio bažnyčia	Inžineriniai pertvarkymai (el. tinklų, vandens bokštų dažymas šviesia spalva); želdynų tvarkymas

Kruonio miestelio siūlymai pateikti siekiant išsaugoti esamas struktūras ir išryškinti centrinę miestelio dalį.

Kalvių bažnytkaimiui

Kalvių bažnytkaimiui pateikiama teritorijos tvarkymo koncepcija, centrinės dalies formavimo koncepcija.

Bažnytkaimyje paveldo objektų nėra daug, tačiau yra pastatų, turinčių vertingųjų savybių. Jie įtraukiami į centrinės dalies formavimo koncepciją. Ši teritorija turėtų būti išsaugoma Kalvių bažnytkaimio savitumo atskleidimui.

Numatomi Kalvių bažnytkaimiui panoramų tvarkymo siūlymai (18 lentelė).

18 lentelė. Kalvių bažnytkaimio panoramų tvarkymo siūlymai

Nr.	Vieta	Apžvelgiamos teritorijos	Vertingosios savybės	Priemonės
1.	Ežero gatvė	Kalviai, Kalvių ežeras	Šv. Antano Paduviečio bažnyčia, Kalvių ežeras	Inžineriniai pertvarkymai (el. tinklų); želdynų tvarkymas (bažnyčios atidengimas, ežero atvėrimas)
2.	Tylioji gatvė	Kalviai, Kalvių ežeras	Bažnyčia, erdvinis užstatymas, Kalvių ežeras	Želdynų tvarkymas (bažnyčios atidengimas, ežero atvėrimas); stogo dangų keitimas; apleistų pastatų tvarkymas
3.	Iš rytinės Kalvių pusės	Kalviai iš rytų pusės	Gamtinė aplinka	Prastos fizinė būklės pastatų naikinimas; inžineriniai pertvarkymai (el. tinklų)

Kalvių bažnytkaimiui numatomas ne tik panoramų tvarkymas, bet ir regyklų įrengimas vietose, iš kurių geriausiai atsiveria bažnytkaimio panoramos ir matosi vertingiausi šios vietovės elementai: Šv. Antano Paduviečio bažnyčia ir Kalvių ežeras. Taip pat regyklų vietų parinkimas yra numatomas atsižvelgiant į esamą susiklosčiusią viešojo transporto sistemą: regyklas galėtų pasiekti ne tik turintis nuosavą automobilį, bet ir lankytojai atvykstantys autobusu, tai užtikrintų didesnius lankytojų srautus. Ežero gatvėje įrengiama regykla, numatoma netoli viešojo transporto stotelės; Tyliojoje gatvėje regykla pasiekama esamomis gatvėmis per bažnytkaimį. Rekomendacija regykloms – įrengti infrastruktūrą: priėjimo takus, suoliukus, šiukšliadėžes ir kitus mažosios architektūros elementus.

Bažnytkaimio centrinės dalies formavimo koncepcija (pagrindinė priemonė – viešųjų erdvių tvarkymas). Viena iš pagrindinių Kalvių bažnytkaimio teritorijos problemų – neišreikštas bažnytkaimio centras. Aptinkami skirtingi, žmonių srautus formuojantys objektai: Šv. Antano Paduviečio bažnyčia – religinis centras, Kalvių mokykla – švietimo centras, Kalvių medicinos punktas – visuomenės sveikatos centras, Kalvių bendruomenės namai – kultūrinis centras, parduotuvė – komercinis centras, Kalvių poilsiavietė – rekreacinis centras. Taip pat, šių objektų apibrėžiamoje teritorijoje yra išlikę, iki XX a. vid. pastatyti statiniai ir jų suformuotas gatvės užstatymas, kuris yra vertingoji šio bažnytkaimio istorinė urbanistinė struktūra. Į šią, srautus formuojančių objektų, teritoriją patenka urbanistinė dykra – pakankamai didelė bažnytkaimio masteliu teritorija (neatlieka funkcijos, neprižiūrėti želdynai), ji yra beveik visų srautų susikirtimo centre. Siekiant išvystyti bažnytkaimio centrą, ši teritorija pasirenkama viešosios erdvės formavimui. Jos sutvarkymas turėtų apimti tokias priemones: funkcinis panaudojimas (poilsio, laisvalaikio), mažosios architektūros sprendiniai (apšvietimas, sėdėjimo vietos, sporto įrenginiai), želdinių tvarkymas (prastos fizinės būklės želdinių kirtimas, naujų sodinimas).

Erdvinės struktūros vientisumo išlaikymui numatomas teritorijos aukštingumo, užstatymo savybių reglamentavimas. Teritorijai būdingas vieno aukšto užstatymas, su tam tikrose vietose dviejų aukštų pastatais. Teritorija yra ekstensyviai užstatyta, siūlymuose išlaikoma ši teritorijos savybė, su galimybe nežymiai tankiau užstatyti teritorijas. Nurodomas pastatų aukštis, siekiant išlaikyti susiformavusį vietovės charakterį, ir taip, kad siluetuose ir panoramose pastatai neviršytų bažnyčios altitudės. Vietose, kuriose nėra vientisai suformuojama gatvės išklotinė, numatomos gyvenamosios paskirties teritorijos, kurios galėtų užpildyti esamus tuščius interpus.

Teritorijoje numatoma išsaugoti esamą planinę struktūrą. Pasipildytų naujais įvažiavimais į naujai numatomus gyvenamosios paskirties sklypus iš esamų pagrindinių gatvių.

Kalvių bažnytkaimio koncepcijoje siekiama išsaugoti esamas istorines urbanistines struktūras, ir jas panaudoti bažnytkaimio centro formavimui. Siekiant išlaikyti teritorijos gyvybingumą socialiniu požiūriu, numatoma panaudoti pagrindinį Kalvių rekreacinį potencialą – Kalvių ežerą.

Įvertinimas

Numatytos priemonės kaimo vietovėms padeda išsaugoti esamas istorines urbanistines struktūras. Užstatymo struktūros reglamentavimas leidžia formuoti struktūrų kompozicines savybes siluetuose ir panoramose. Svarbių objektų išryškinimas siluetuose ir panoramose padeda aiškiau identifikuoti vietovę ir pagerina vietos skaitomumą. Galima sakyti, kad priemonės pritaikytos, vadovaujantis koncepciniais teiginiais išsaugo istorines urbanistines struktūras bei mažina šių struktūrų neigiamą kaitą.

3.5. EKPERIMENTINIO PROJEKTO REZULTATŲ VERTINIMAS

Pateikti vertingų kaimo istorinių urbanistinių struktūrų apsaugos ir tvarkymo siūlymai remiantis šių vietovių kaitos tendencijų galimybių modelio koncepciniais teiginiais.

1. Pateikti paveldo objekto tvarkymo siūlymai. Įvertinus saugomų kultūros paveldo objektų statusą, pagal Lietuvoje galiojančius įstatymus numatytos šiems objektams tvarkymo priemonės. Čekiškės miestelyje siekiama išsaugoti esamus paveldo objektus, Kruonyje, ne tik saugoma, ir siūloma naujų pastatų intervencija, Kalviuose nurodoma panaudoti vertingųjų savybių turinčius elementus, šios vietovės identiteto atskleidimui;
2. Pateikti viešųjų erdvių tvarkymo siūlymai. Čekiškės miestelyje esami padriki viešųjų erdvių sistemos elementai apjungiami į viešųjų erdvių sistemą, numatant tarp šių erdvių ryšius; Kruonyje akcentuojama miestelio aikštės, kaip pagrindinės viešosios erdvės, tvarkymas; Kalviuose formuojamas bažnytkaimio centras įtraukiant esamas, ir formuojant naujas viešąsias erdves;

3. Pateikti erdvinės struktūros vientisumo išlaikymo siūlymai. Čekiškės ir Kruonio miestelyje ši dalis siejasi su paveldo objektų tvarkymu, ir esamos planinės struktūros išlaikymu. Kalviuose siekiama išlaikyti esamą susiformavusį vietos charakterį;
4. Pateikti istorinių gatvių tinklo išlaikymo siūlymai. Ši dalis siejasi su paveldo objektų tvarkymu ir reglamentų nustatymu. Siūloma išsaugoti esamą planinę struktūrą. Tam numatoma aplink planinę struktūrą išlaikyti esamą užstatymą ir jo naudojimą;
5. Pateikti svarbių objektų išryškinimo siluetuose ir panoramose siūlymai. Atsižvelgiant į vietovės apžvelgiamumą, numatyti apžvalgos taškai, kurie turi vertingųjų savybių, arba yra dažnai matomi. Pagrindinės pritaikytos priemonės: inžinerinių tinklų pertvarkymai, želdynų tvarkymas, neprižiūrėtų pastatų tvarkymas arba naikinimas.

Numatytos tvarkymo kryptys ir priemonės, turėtų išlaikyti istorines urbanistines struktūras, taip išsaugant jų kompozicines savybes panoramose ir siluetuose.

REZULTATAI IR IŠVADOS

1. Lyginant miesto ir kaimo vietovių sklaidą, pastarosios užima didesniąją Lietuvos dalį. Tai matoma ir kraštovaizdyje – didesni arealai turi kaimo vietovėms būdingų bruožų, tolygus miestelių, bažnytkaimių ir pavienių sodybų tinklas. Literatūros šaltiniuose plačiai aptariamos šių vietovių socialinės ir ekonominės problemos, kaip gyventojų skaičiaus mažėjimas, darbo vietų trūkumas ir kitos. Tai pastebima kraštovaizdžio pokyčiuose: daugėja neprižiūrimų erdvinės struktūros elementų. Nustatytos šios kaimo istorinių urbanistinių struktūrų problemos kraštovaizdyje: suardytos per išstisus šimtmečius istorinių urbanistinių struktūrų suformuotos kompozicinės savybės kraštovaizdyje sovietiniu laikotarpiu pastatytais masteliais ir tūriais bei vieta nederančiais pastatais, išskaidyta Lietuvos kaimo vietovių kraštovaizdžiui būdinga dominančių, subdominančių hierarchinė sistema, vizualinis kaimo vietovių supanašėjimas kraštovaizdyje. Empiriniai tyrimai rodo, kad didžiausia urbanistinių struktūrų kaita įvyko iki Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo laikotarpio. Įžvelgiama urbanistinių struktūrų kaitos tendencija – erdvinių struktūrų nykimas, silueto ir panoramų vertingųjų kompozicinių savybių praradimas kraštovaizdyje, ypač vietovėse, kuriose nėra susiformavusių aktyvių vietos bendruomenių.
2. Sociologinės kaimo vietovių bendruomenės ir specialistų apklausos rezultatai rodo, kad istorinio miestelio ar bažnytkaimio kraštovaizdiniam ir kultūriniam identitetui išreikšti gali būti panaudojamas bažnyčios išryškinimas, kaip tai vietovei būdingas architektūrinis paminklas. Nurodomas rekreacinės/poilsio funkcijos kaimo vietovėse poreikis ir potencialas, ją papildant maitinimo ir kitomis funkcijomis. Bendruomenės nuomone tinkamiausias būdas pagerinti istorinio miestelio ar bažnytkaimio centrinės dalies teritorijas yra jas atkurti/atgaivinti arba jose įrengti viešąsias erdves. Sociologinės apklausos respondentai bažnyčią, istorinius gyvenamuosius pastatus (iki XX a. vid.) ir želdynus išskyrė kaip vertingus objektus kraštovaizdyje, saugotinus. Vizualinės taršos objektais specialistai nurodė inžinerines komunikacijas ir kolūkio laikotarpiu statytus pastatus.
3. Siekiant sumažinti istorinių urbanistinių struktūrų formuojamų vertingųjų silueto ir panoramų kompozicinių savybių nykimą ir išlaikyti istorinio miestelio ar bažnytkaimio savitumą, socialinį gyvybingumą, pateikiamos kaimo vietovių tvarkymo kryptys: erdvinės struktūros vientisumo išlaikymas, viešųjų erdvių tvarkymas, svarbių vietovių objektų išryškinimas siluete, paveldo objektų tvarkymas, istorinių gatvių tinklo išlaikymas; ir joms įgyvendinti priemonės.
4. Eksperimentiniam projektui pasirinktas Kalvių bažnytkaimis, kuriame vyksta istorinių urbanistinių struktūrų nykimas. Atlikus analizę, nustatyta, kad vietovė neturi susiformavusio bažnytkaimio centro, neišnaudotos vietovės teritorijos. Vystoma bažnytkaimio koncepcinė

kryptis – rekreacinė. Pritaikomos kryptys: viešųjų erdvių tvarkymas, erdvinės struktūros vientisumo išlaikymas, svarbių objektų išryškinimas siluetuose ir panoramose. Dėl skirtingo erdvinės struktūros pokyčio laipsnio, siekiant įvertinti koncepcinio modelio pritaikomumą, modelyje numatytos tvarkymo kryptys pritaikomos Čekiškės ir Kruonio istoriniams miesteliams. Čekiškės miestelio erdvinė struktūra yra mažiausiai pakitusi. Pagrindinės pritaikomos kryptys: paveldo objektų tvarkymas, erdvinės struktūros vientisumo išlaikymas, svarbių objektų išryškinimas siluetuose ir panoramose. Kruonio istorinis miestas yra patyręs erdvinės urbanistinės struktūros pokyčius, ypač centrinėje miestelio dalyje: išardytas istorinis aikštės užstatymas naujais projektavimo principais užstatytais pastatais. Siekiama išlaikyti ir dalinai atkurti centrinės miestelio dalies erdvinę struktūrą pritaikant paveldo objektų tvarkymo priemones. Pateikiami svarbių objektų išryškinimo siluetuose ir panoramose siūlymai siekiant išryškinti vietovės identitetą formuojančius elementus.

5. Objektuose paveldo objekto tvarkymo priemonėmis numatomas istorinių urbanistinių struktūrų išsaugojimas, jų panaudojimas vietovių identiteto atskleidimui. Erdvinės struktūros vientisumas būtų užtikrinamas paveldo objektų apsauga, užstatymo tankio, intensyvumo, aukštingumo reglamentavimu. Viešųjų erdvių sistemos tvarkymo siūlymais siekiama išsaugoti susiformavusias viešąsias erdves ir jų sistemą papildyti naujais elementais, užtikrinančiais šios sistemos funkcionavimą ir vietos savitumą. Svarbių objektų išryškinimo siluetuose ir panoramose siūlymuose parenkami apžvalgos taškai, iš kurių matomos šių vietovių vertingosios panoramų ir silueto kompozicinės savybės, ir pritaikomos priemonės kaip inžinerinių tinklų pertvarkymai, želdynų tvarkymai ir kt.

LITERATŪRA

ALEKNAVIČIUS, Pranas, Marius Aleknavičius ir Sigita Alekaitytė. Lietuvos kaimo gyvenamųjų vietovių pokyčių tyrimai. *Journal of Architecture and Urbanism* [Interaktyvus]. 2014, 38:2, 161 - 172 [žiūrėta 2015 spalio 13 d.]. ISSN 2029-7947. Prieiga per: doi: 10.3846/20297955.2014.924284.

ALEKNAVIČIUS, Pranas. Urbanizuotų teritorijų plėtra žemės ūkio paskirties žemėje. Iš: *Urbanistinė drieka: miesto ir kaimo sandūra – mokslo straipsnių rinkinys*. Kaunas: Technologija, 2010, 55 – 61.

BALEŽENTIS, Alvydas. Kaimo kraštovaizdžio permamos socialinių veiksnių kontekste. Iš: *Urbanistinė drieka: miesto ir kaimo sandūra – mokslo straipsnių rinkinys*. Kaunas: Technologija, 2010, 28 – 33.

BERTAŠIŪTĖ, Rasa. Tarpukario gyvenviečių (miestelio, bažnytkaimio, kaimo) kraštovaizdžio ir architektūros paveldo vertės. Iš: *Lietuvos tarpukario architektūrinis palikimas: materialumo ir nematerialumo dermė: mokslo monografija*. Kaunas, Technologija, 2015, 150-165 p. ISBN: 978-609-02-1122-9.

BUČAS, J., V. Karvelytė-Balbirienė. *Paparčių istorinis – archeologinis draustinis: monografijos rankraštis*. Kauno technologijos universitetas.

BUČAS, Jurgis. *Etnografinių kaimų atrankos kriterijų vertinimas*. 2005. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-05-16]. Prieiga per: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2229&p_d=40879&p_k=1

BUČAS, Jurgis. *Kraštovarkos pagrindai*. Kaunas, 2001. 282 p. ISBN: 9955091096.

BUČAS, Jurgis. *Lietuvos kaimo kraštovaizdžio raida ir istorinės vertybės*. Vilnius, 1988. 199 p. ISBN: 5420003880.

BUČAS, Jurgis. Miesto drieka kaime: socialinis ir aplinkosauginis aspektai. Iš: *Urbanistinė drieka: miesto ir kaimo sandūra*. Mokslo straipsnių rinkinys. Kaunas, 2010. 5-11 p. ISBN: 978-9955-25-880-3.

DRINGELIS Liucijus, R. Ramanauskas, N. Steponaitytė. *Lietuvos miestų, miestelių ir kaimų erdvinės struktūros savitumo nustatymas ir jo išsaugojimas*. Mokslo studija. Kaunas, leidykla „Technologija“, 2015. 482 p. ISBN 978-609-02-1196-0.

DRINGELIS, Liucijus. Lietuvos miestai, miesteliai ir kaimai: jų urbanistinių ir demografinių pokyčių įtaka šalies kraštovaizdžio erdvinės struktūros savitumui. *Journal of Architecture and Urbanism* [interaktyvus]. 2013, 37:4, 310 - 323 [žiūrėta 2015 spalio 13 d.]. ISSN 2029-7947. Prieiga per: doi: 10.3846/20297955.2013.869884.

Europos architektūros paveldo apsaugos konvencija. Granada, 1985. *Valstybės žinios* [interaktyvus]. 1999, nr. 100-2896. [žiūrėta: 2015 lapkričio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/oldsearch.preps2?Condition1=90756&Condition2=> .

Europos kraštovaizdžio konvencija. Florencija, 2000. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015 lapkričio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/europos-krastovaizdzio-konvencija/>.

Europos kraštovaizdžio konvencija. Florencija, 2000. [interaktyvus]. [žiūrėta: 2015 lapkričio 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/europos-krastovaizdzio-konvencija/>.

Kaišiadorių muziejaus pateikta medžiaga apie Darsūniškio bažnytkaimį. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 sausio 11 d.] Prieiga per internetą: <http://www.kaisiadoriumuziejus.lt/enciklopedija/index.php?title=Dars%C5%ABni%C5%A1kis>.

Kaišiadorių muziejaus pateikta medžiaga apie Paparčių bažnytkaimį. [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 sausio 11 d.] Prieiga per internetą: <http://www.kaisiadoriumuziejus.lt/enciklopedija/index.php?title=Papar%C4%8Diai>.

KALKĖ, Dovilė. Kraštovaizdžio estetinio potencialo tyrimų Lietuvoje apžvalga. *K. Šešėlgio skaitymai* [interaktyvus]. 2014 6(3): 273 – 281 [žiūrėta 2015 spalio 13 d.]. ISSN 2029-2252. Prieiga per: doi: 10.3846/mla.2014.39.

KARVELYTĖ – BALBIERIENĖ, Vilma ir Aušra Mlinkauskienė. Cultural Heritage and Social Environment Coherence in the Ethnographic Villages of Lithuania. *Journal of Sustainable Architecture and Civil Engineering* [interaktyvus]. 2014, 4(9), 5 – 15 [žiūrėta 2015 spalio 27 d.]. Prieiga per: doi: 10.5755/j01.sace.9.4.7546.

KARVELYTĖ-BALBIERIENĖ, Vilma. Changes of Compositional Features of Church Villages in Rural Landscape. Iš: *Aplinkos tyrimai, inžinerija ir vadyba = Environmental Research, Engineering and Management*. Kaunas, 2010, 2(52), 60-69. ISSN 1392-1649.

KARVELYTĖ-BALBIERIENĖ, Vilma. Tarpukario architektūrinis palikimas miestelio ir bažnytkaimio aplinkoje. Iš: *Lietuvos tarpukario architektūrinis palikimas: materialumo ir nematerialumo dermė: mokslo monografija*. Kaunas, Technologija, 2015, 177-203 p. ISBN: 978-609-02-1122-9.

KARVELYTĖ-BALBIERIENĖ, Vilma. Tarpukario bažnytkaimių formavimasis ir sklaida dabartinėje Lietuvos teritorijoje. Iš: *Kultūros paminklai – mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius, „Savastis“ 2014 (18), 26-37. ISSN 1392-155X.

KRIAUCIŪNAS, Edis, Dovilė Krupickaitė, Gintarė Pociūtė – Sereikienė ir kt. Lietuvos kaimo gyvenviečių funkcijų kaitos regioninės ypatybės. Iš: *Geografijos metraštis* [interaktyvus]. 2014, 47, 70 – 87 [žiūrėta 2015 spalio 13 d.]. ISSN 2335-8610. Prieiga per internetą: http://www.gamtostyrimai.lt/uploads/publications/docs/11800_ab0f408b75b6474d240da2ff358c457b.pdf.

Lietuvos etnografinių kaimų išlikimo ilgalaikės programos projektas. 2004. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-05-16]. Prieiga per: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=2229&p_d=36728&p_k=1.

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. *Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas*. 1994, Nr. 60-1183 [interaktyvus] [žiūrėta 2017-05-16]. Prieiga per: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0120FD7BCFFC/ZhxPsGFEBL> .

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. *Saugomų teritorijų įstatymas*. 1993, Nr. 63-1188. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-05-16]. Prieiga per: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FF1083B528B7> .

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. Teritorijų planavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 107-2391.

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ. *Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašo patvirtinimo“*. 2004, Nr. 1526. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 174-6443.

MIŠKINIS Algimantas. *Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai*. I knyga. Monografija. Vilnius, „Savastis“, 2002. 556 p. ISBN 9986-420-45-8.

MIŠKINIS Algimantas. *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai*. I knyga. Monografija. Vilnius, „Savastis“, 2004. 558 p. ISBN 9986-420-57-1.

PRANCKIETIS, Viktoras ir Vaclovas Bogužas. Agrarinio kraštovaizdžio kitimo priežastys ir problemos. Iš: *Urbanistinė drieka: miesto ir kaimo sandūra – mokslo straipsnių rinkinys*. Kaunas: Technologija, 2010, 12 – 19. ISBN: 978-9955-25-880-3.

PURVINAS, Martynas. *Rytų Lietuvos kaimų istorinė raida. I knyga: mokslo monografija*. Kaunas: Technologija, 2011. 708 p. ISBN: 9786090202708.

SKOWRONEK, Ewa, Renata Krukowska, Andrzej Swieca, Andrzej Tucki. The evolution of rural landscapes in mid-eastern Poland as exemplified by selected villages. Iš: *Landscape and Urban Planning*. [Interaktyvus] [žiūrėta 2017-05-16]. Prieiga per: 10.1016/j.landurbplan.2003.10.004

ŠEŠELGIS, Kazys ir M. Urbelis. *Lietuvių liaudies architektūros paminklai II: Maži padriki kaimai Lietuvos TSR nacionaliniame parke*. Vilnius, 1980. 130 p.

ŠEŠELGIS, Kazys. *Lietuvių liaudies architektūros paminklai IV: Pietryčių Lietuvos gatviniai kaimai*. Vilnius, 1996. 247 p. ISBN: 5420013606.

Urbanistinės struktūros sąvoka. [interaktyvus] [žiūrėta 2016-05-16]. Prieiga per: <http://terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.result> .

VAITEKŪNAS, Stasys, Erika Čepienė. Lietuvos kaimų sistema: koncepcija, skaičius, dydis, tankumas, išsidėstymas, kitimas. Iš: *Tiltai* [interaktyvus]. 2014, 2, 53-74 [žiūrėta 2015 lapkričio 17 d.]. ISSN 1392-3137. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v67i2.846> .

Visuotinė Lietuvių enciklopedija: IX. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius, 2006.

VITKUVIENĖ, Jurga ir Ligita Ažukaitė. Kaimiškojo paveldo kaitos tendencijos urbanistinėje plėtroje (Kauno pavyzdžiu). Iš: *Urbanistinė drieka: miesto ir kaimo sandūra – mokslo straipsnių rinkinys*. Kaunas: Technologija, 2010, 71 – 81. ISBN: 978-9955-25-880-3.

ILIUSTRACIJŲ IR LENTELIŲ SĄRAŠAS

Iliustracijų sąrašas

- 1 pav. Kaimo gyvenviečių tipai ir jų kaita. Šaltinis: K. Šešelgis, „Lietuvos urbanistikos bruožai“, 1996 m., 150 psl.
- 2 pav. Kaimo gyvenviečių tipų pasiskirstymas Lietuvos teritorijoje XIX a. viduryje. Šaltinis: K. Šešelgis, „Lietuvos urbanistikos bruožai“, 1996 m., 151 psl.
- 3 pav. Kaimo kraštovaizdžio dėmenys. Šaltinis: J. Bučas „Kraštovarkos pagrindai“, 2001, 140 psl.
- 4 pav. Ikivalakinio kaimo kraštovaizdžio erdvinės struktūros kompozicija. Šaltinis: J. Bučas, „Kraštovarkos pagrindai“, 2001, 155 psl.
- 5 pav. Valakinio kaimo kraštovaizdžio erdvinės struktūros kompozicija. Šaltinis: J. Bučas, „Kraštovarkos pagrindai“, 2001, 161 psl.
- 6 pav. Vienkieminio kaimo kraštovaizdžio erdvinės struktūros kompozicija. Šaltinis: J. Bučas, „Kraštovarkos pagrindai“, 2001, 167 psl.
- 7 pav. Kruonio miestelio planas. Šaltinis: www.regia.lt
- 8 pav. Kruonio miestelio urbanistinių struktūrų kaitos schema. Sudarė Gintarė Vitovaitė
- 9 pav. Paparčių bažnytkaimio planas. Šaltinis: www.regia.lt
- 10 pav. Paparčių bažnytkaimio urbanistinių struktūrų kaitos schema. Sudarė Gintarė Vitovaitė
- 11 pav. Darsūniškio bažnytkaimio planas. Šaltinis: www.regia.lt
- 12 pav. Darsūniškio bažnytkaimio urbanistinių struktūrų kaitos schema. Sudarė Gintarė Vitovaitė
- 13 pav. Višakio Rūdos planas. Šaltinis: www.regia.lt
- 14 pav. Višakio Rūdos urbanistinių struktūrų kaitos schema. Sudarė Gintarė Vitovaitė
- 15 pav. Zuravnicos kaimo urbanistinių struktūrų kaitos schema. Sudarė Gintarė Vitovaitė
- 16 pav. Guciov kaimo urbanistinių struktūrų kaitos schema. Sudarė Gintarė Vitovaitė
- 17 pav. Bendrosios priemonės gerinančios istorinių urbanistinių struktūrų kaitą kraštovaizdyje
- 18 pav. Istorinių kaimo urbanistinių struktūros kaitos tendencijų kraštovaizdyje hipotetinis modelis
- 19 pav. Bendruomenės apklausos respondentų amžiaus ir lyties pasiskirstymas
- 20 pav. Bendruomenės apklausos respondentų išsilavinimas
- 21 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Ar gyvenate kaimo vietovėje?“
- 22 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Ar dalyvaujate miestelio/ bažnytkaimio bendruomenės veikloje?“
- 23 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Ar domitės miestelio/ bažnytkaimio istorija?“
- 24 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kokį elementą išskirtumėte apibūdinantį Jūsų miestelio/ bažnytkaimio simbolinį ženklą?“
- 25 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Su kokia pagrindine funkcija siejate savo miestelį/ bažnytkaimį?“
- 26 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kas Jūsų nuomone iš žemiau išvardintų elementų kuria Jūsų miestelio/ bažnytkaimio išskirtinumą?“
- 27 pav. Diagrama vaizduojanti atsakymą į klausimą: „Kokius objektus apžvelgiamus iš kaimo vietovės išorės (pvz.: važiuojant keliu iš tolo) vertinate teigiamai?“
- 28 pav. Diagrama vaizduojanti atsakymą į klausimą: „Kokius objektus apžvelgiamus iš kaimo vietovės išorės (pvz.: važiuojant keliu iš tolo) vertinate neigiamai?“

- 29 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Koks būdas Jūsų nuomone yra geriausias, siekiant sutvarkyti, pagerinti išvardintas teritorijas?“
- 30 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kokios Jūsų nuomone miestelio/ bažnytkaimio dalies sutvarkymas padėtų atskleisti šios vietovės išskirtinumą/ savitumą?“
- 31 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kokias funkcijas Jūsų nuomone būtų galima plėsti arba sukurti Jūsų miestelyje/ bažnytkaimyje?“
- 32 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kaip manote ar Jūsų miestelyje/ bažnytkaimyje yra kultūros paveldo objektų?“
- 33 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kaip manote ar esamų kultūros paveldo objektų panaudojimas, išryškinimas pridėtų Jūsų miesteliui/ bažnytkaimiui patrauklumo ir didintų lankomumą?“
- 34 pav. Diagrama vaizduojanti respondentų atsakymą į klausimą: „Kas Jūsų nuomone turėtų rūpintis miestelio/ bažnytkaimio tvarkymu?“
- 35 pav. Specialistų apklausos respondentų amžiaus ir lyties pasiskirstymas
- 36 pav. Diagrama vaizduojanti specialistų darbo patirtį architektūros – urbanistikos srityje
- 37 pav. Diagrama respondentų atsakymą į klausimą „Koks elementas galėtų būti istorinio miestelio/ bažnytkaimio simbolis?“
- 38 pav. Respondentų atsakymas į klausimą: „Jūsų nuomone, kokias funkcijas būtų galima plėsti arba sukurti istoriniame miestelyje/ bažnytkaimyje?“
- 39 pav. Respondentų atsakymas į klausimą: „Kokius objektus istorinio miestelio/ bažnytkaimio siluete vertinate kaip vertingus?“
- 40 pav. Respondentų atsakymas į klausimą: „Kokius objektus istorinio miestelio/ bažnytkaimio siluete vertinate kaip nevertingus, vizualinės taršos elementus?“
- 41 pav. Čekiškės Švc. Trejybės bažnyčia. Dominuoja tiek miestelio vidaus, tiek išorės erdvėse. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 04 23
- 42 pav. Vaizdas nuo Darsūniškio gatvės link Kruonio miestelio centro. Bažnyčia dominuoja miestelio vidaus erdvėse. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 07
- 43 pav. Vaizdas iš rytinės Kruonio miestelio pusės. Bažnyčia dominuoja miestelio išorės erdvėse. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 07
- 44 pav. Vaizdas nuo Plento g. link Žaslių miestelio centro. Bažnyčia dominuoja miestelio vidaus erdvėse, pagrindinis gatvės akcentas. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 03
- 45 pav. Vaizdas iš šiaurės rytų Žaslių miestelio pusės. Bažnyčia dominuoja miestelio išorės erdvėse. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 03
- 46 pav. Bukonių 1944-1945 m. žemėlapių fragmentas. Šaltinis: A. Miškinis, *Vidurio Lietuvos miestai ir miesteliai*, 2000
- 47 pav. Kalvių Šv. Antano Paduviečio bažnyčia. Dominuoja tiek bažnytkaimio vidaus, tiek išorės erdvėse. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 07
- 48 pav. Vaizdas nuo Trakelio g. link bažnyčios. Bažnyčia dominuoja miestelio vidaus erdvėse, pagrindinis gatvės akcentas. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 04 30
- 49 pav. Vaizdas iš šiaurės vakarų Šilavoto bažnytkaimio pusės. Bažnyčia dominuoja išorės erdvėse. Nuotraukos autorius: G. Vitovaitė, 2016 04 30
- 50 pav. Čekiškės miestelio plano schema su pažymėtomis objektų ekspozicinėmis zonomis (miestelio dominavimo – 3 h (objekto aukštis)). Šaltinis: <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>
- 51 pav. Čekiškės miestelio fotofiksacijos schema

- 52 pav. Čekiškės miestelis (1 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-23
- 53 pav. Čekiškės miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 54 pav. Čekiškės miestelis (2 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-23
- 55 pav. Čekiškės miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 56 pav. Čekiškės miestelis (3 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-23
- 57 pav. Čekiškės miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 58 pav. Kruonio miestelio plano schema su pažymėtomis objektų ekspozicinėmis zonomis (mastelio dominavimo – 3 h (objekto aukštis)). Šaltinis: <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>
- 59 pav. Kruonio miestelio fotofiksacijos schema
- 60 pav. Kruonio miestelis (1 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07
- 61 pav. Kruonio miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 62 pav. Kruonio miestelis (2 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07
- 63 pav. Kruonio miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 64 pav. Kruonio miestelis (3 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07
- 65 pav. Kruonio miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 66 pav. Kruonio miestelis (4 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07
- 67 pav. Kruonio miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 68 pav. Žaslių miestelio plano schema su pažymėtomis objektų ekspozicinėmis zonomis (mastelio dominavimo – 3 h (objekto aukštis)). Šaltinis: <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>
- 69 pav. Žaslių miestelio fotofiksacijos schema
- 70 pav. Žaslių miestelis (1 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-03
- 71 pav. Žaslių miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 72 pav. Žaslių miestelis (2 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-03
- 73 pav. Žaslių miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 74 pav. Žaslių miestelis (3 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-03
- 75 pav. Žaslių miestelis pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 76 pav. Bukonių bažnytkaimio plano schema su pažymėtomis objektų ekspozicinėmis zonomis (mastelio dominavimo – 3 h (objekto aukštis)). Šaltinis: <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>
- 77 pav. Bukonių bažnytkaimio fotofiksacijos schema
- 78 pav. Bukonys (1 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-10
- 79 pav. Bukonių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 80 pav. Bukonys (2 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-10
- 81 pav. Bukonių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 82 pav. Bukonys (3 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-10
- 83 pav. Bukonių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 84 pav. Bukonys (4 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-10
- 85 pav. Bukonių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 86 pav. Kalvių bažnytkaimio plano schema su pažymėtomis objektų ekspozicinėmis zonomis (mastelio dominavimo – 3 h (objekto aukštis)). Šaltinis: <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>
- 87 pav. Kalvių bažnytkaimio fotofiksacijos schema
- 88 pav. Kalviai (1 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07
- 89 pav. Kalvių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

- 90 pav. Kalviai (2 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07
- 91 pav. Kalvių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 92 pav. Kalviai (3 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-05-07
- 93 pav. Kalvių bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 94 pav. Šilavoto bažnytkaimio plano schema su pažymėtomis objektų ekspozicinėmis zonomis (mastelio dominavimo – 3 h (objekto aukštis)). Šaltinis: <http://www.maps.lt/map/default.aspx?lang=lt>
- 95 pav. Šilavoto bažnytkaimio fotofiksacijos schema
- 96 pav. Šilavotas (1 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-30
- 97 pav. Šilavoto bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 98 pav. Šilavotas (2 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-30
- 99 pav. Šilavoto bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 100 pav. Šilavotas (3 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-30
- 111 pav. Šilavoto bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 112 pav. Šilavotas (4 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-30
- 103 pav. Šilavoto bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 104 pav. Šilavotas (5 fotofiksacijos taškas). Autorius: Gintarė Vitovaitė, 2016-04-30
- 105 pav. Šilavoto bažnytkaimio pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę
- 106 pav. Čekiškės aikštės rytų šonas, 1957 m. Šaltinis: Miškinis A. “Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai”. I knyga, 2004, 52 psl.
- 107 pav. Čekiškės aikštės rytų šonas, 2016 m. Autorius: G. Vitovaitė, 2016 04 30
- 108 pav. Čekiškės žydų sinagogos pastatas, 2016 m. Autorius: G. Vitovaitė, 2016 04 30
- 109 pav. Pastatas Kauno g. netoli miestelio aikštės. Autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 07
- 110 pav. Vilniaus g. Autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 07
- 111 pav. Vytauto g. 30, kultūros paveldo objektas. Autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 03
- 112 pav. Žaslių miestelio aikštė. Autorius: G. Vitovaitė, 2016 05 03
- 113 pav. Žaslių miestelio aikštė. Šaltinis: <http://www.miestai.net/forumas/showthread.php?t=12847>

Lentelių sąrašas

- 1 lentelė. Gyvenamųjų vietovių skaičiaus pokytis apskrityse 2001-2011 m. Šaltinis: L. Dringelis, 2013
- 2 lentelė. Bendrieji tyrimo objektų duomenys
- 3 lentelė. Bendruomenės apklausos anketos respondentų atsakymas į klausimą: „Kaip Jūsų nuomone pasikeitė Jūsų miestelis/ bažnytkaimis per paskutinius 25 metus?“
- 4 lentelė. Bendruomenės apklausos anketos respondentų atsakymas į klausimą: „Kaip vertinate miestelio/ bažnytkaimio, kuriame gyvenate, išvardintų teritorijų fizinę būklę?“
- 5 lentelė. Bendruomenės apklausos anketos respondentų atsakymas į klausimą: „Kaip vertinate miestelio/ bažnytkaimio, kuriame gyvenate, išvardintų teritorijų fizinę būklę?“, kolūkio gamybinės/ ūkinės dalies ir naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalų (nuo 1990 m.) atvejis
- 6 lentelė. Specialistų apklausos anketos respondentų atsakymas į klausimą: „Kaip, Jūsų nuomone, pasikeitė dauguma istorinių miestelių/ bažnytkaimių nuo 1990 m.“
- 7 lentelė. Čekiškės miestelio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos
- 8 lentelė. Kruonio miestelio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos
- 9 lentelė. Žaslių miestelio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos
- 10 lentelė. Bukonių bažnytkaimio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos

- 11 lentelė. Kalvių bažnytkaimio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos
- 12 lentelė. Šilavoto bažnytkaimio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos
- 13 lentelė. Tiriamų objektų kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų suvestinė
- 14 lentelė. Istorinių miestelių ir bažnytkaimių planinės ir erdvinės struktūros estetinio potencialo rodiklių suvestinė
- 15 lentelė. Kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų pokyčiai
- 16 lentelė. Čekiškės miestelio silueto tvarkymo siūlymai
- 17 lentelė. Kruonio miestelio silueto tvarkymo siūlymai
- 18 lentelė. Kalvių bažnytkaimio panoramų tvarkymo siūlymai

GRAFINĖS DALIES KOPIJOS

KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJOS KRAŠTOVAIZDYJE

DARBO TIKSLAS:

Remiantis teorinės ir praktikos medžiagos analize, empirinių tyrimų ir eksperimentinio projekto rezultatais, suformuoti vertingų kaimo istorinių urbanistinių struktūrų apsaugos ir tvarkymo kryptis ir joms įgyvendinti priemones.

DARBO UŽDAVINIAI:

1. Surinkti, išanalizuoti literatūros šaltinių medžiagą, apibendrinti kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų sklaidą ir tipologiją bei įtaką kraštovaizdžiui, įvardinti kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijas kraštovaizdyje ir išvelgiamas problemas, pateikti šių struktūrų kaitos kraštovaizdyje reglamentavimo hipotetinį modelį;
2. Pateikti ir apibendrinti empirinių tyrimų rezultatus, įvardinti svarbiausius aspektus;
3. Pagal literatūros šaltinių analizės ir empirinių tyrimų rezultatus pateikti koncepcinį kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijų kraštovaizdyje galimybių modelį;
4. Pateikti vertingų kaimo istorinių urbanistinių struktūrų apsaugos ir tvarkymo siūlymus remiantis šių vietovių kaitos tendencijų galimybių modelio koncepciniais teiginiais;
5. Apibendrinti siūlymuose pritaikytas koncepcinio modelio tvarkymo kryptį priemones ir gautus rezultatus.

NAGRINĖJAMOS KAIMO ISTORINĖS URBANISTINĖS STRUKTŪROS

Literatūroje išskirtos istorinės urbanistinės struktūros	Pasirinktos istorinės urbanistinės struktūros	Nagrinėjami urbanistinių struktūrų elementai
MAŽIEJI MIESTAI	ISTORINIAI MIESTELIAI	GATVIŲ TINKLAS
MIESTELIAI	BAŽNYTKAIMIAI	UŽSTATYMO STRUKTŪRA
DVARŲ SODYBOS	ETNOGRAFINĖS KAIMO GYVENVIETĖS	PANORAMA
BAŽNYTKAIMIAI		SILUETAS
SENIEJI VIENSĖDŽIAI		

Schema. TYRIMO OBJEKTAS

CHARAKTERINGI PLANO TIPAI	CHARAKTERINGI SILUETA I KI XX a. vid.	CHARAKTERINGI KRAŠTOVAIZDŽIO SILUETA I nuo XX a. 9 dešimt.
Linijinis planas	Miestelio siluetas	Didesnis antropogeninių elementų kiekis, suardyta susiformavusi kraštovaizdžio komponentų hierarchija. Mažėja istorinės architektūros, apstatoma tankiai naujos statybos statiniai. Kraštovaizdžio akcentai: administraciniai, komerciniai pastatai, inžineriniai įrenginiai ir bažnyčia.
Radialinis planas	Bažnytkaimio siluetas	Mažėja istoriniai tūriniai elementai - sodybos, juos pakeičia sovietinio laikotarpio pastatai arba gamtiniai elementai. Kraštovaizdžio dominantes: bažnyčia, žaliosios struktūros.
Taisyklingas stačiakampio planas	Kaimo gyvenvietės siluetas	Siluetas papildomas antropogeniniais elementais. Suardo per šimtmečius susiformavusi vientisumą. Pagrindinės kraštovaizdžio dominantes: bažnyčia, žaliosios struktūros.
Mišrus planas		
Sodybinio užstatymo planas		
Gatvinis režinis planas		

Schema. CHARAKTERINGIAUSI KAIMO VIETŲVIŲ ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ POKYČIAI SILUETE.

ETNOGRAFINIO KAIMO GYVENVIETIŲ FUNKCIJOS I KI XX a. vid.			Nuo XX a. 9 dešimt.	
GYVENAMOJI	REKREACINĖ	ŪKINĖ	APTARNAVIMO (butinio)	
Kraštovaizdžio tūriniai elementai, antropogeniniai orientyrai	Kraštovaizdžio tūriniai elementai, antropogeniniai orientyrai	Įvairios paskirties laukai, formuojamos kraštovaizdžio foninės plokštumos	Įvairios paskirties inžineriniai statiniai, kraštovaizdžio tūriniai elementai, antropogeniniai orientyrai	

MIESTELIO - BAŽNYTKAIMIO FUNKCIJOS I KI XX a. vid.					Nuo XX a. 9 dešimt.	
PREKYBA	GYVENAMOJI	REKREACINĖ	ŪKINĖ	RELIGINĖ	GAMYBINĖ	VISUOMENINĖ
Kraštovaizdžio tūriniai elementai, antropogeniniai orientyrai, didesnė pastatų santalka vienoje vietoje	Kraštovaizdžio tūriniai elementai, antropogeniniai orientyrai	Kraštovaizdžio tūriniai elementai, antropogeniniai orientyrai	Įvairios paskirties laukai, formuojamos kraštovaizdžio foninės plokštumos	Kraštovaizdžio tūriniai elementai, formuojamos kraštovaizdžio dominantes	Kraštovaizdžio tūriniai elementai, formuojamos kraštovaizdžio dominantes	Kraštovaizdžio tūriniai elementai, formuojamos kraštovaizdžio subdominantės

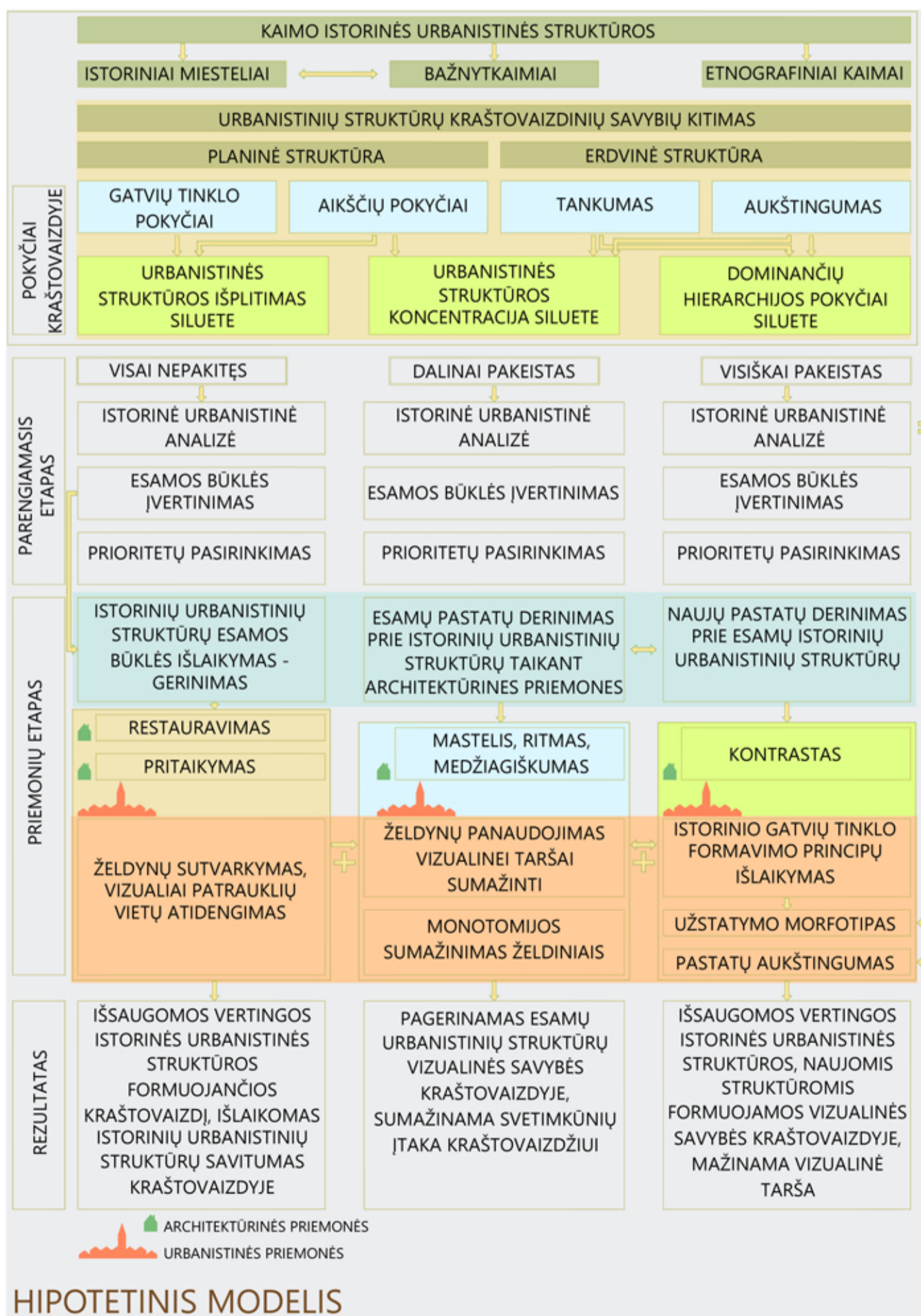
Schema. KAIMO VIETŲVIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITOS TENDENCIJOS KRAŠTOVAIZDYJE

Schema. PRIEŽASTYS, TURĖJUSIOS ĮTAKOS KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITAI KRAŠTOVAIZDYJE

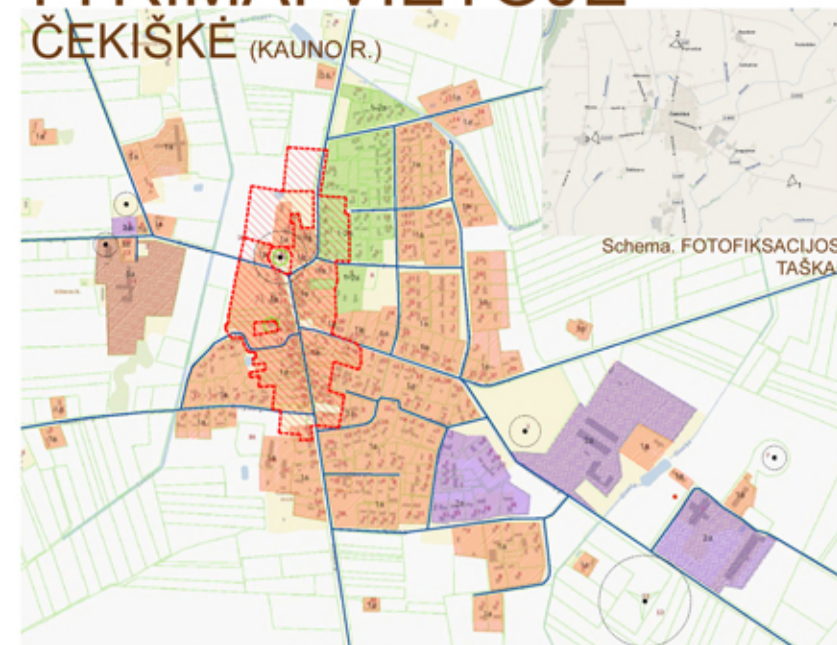

Schema. VEIKSNIAI, TURINTIS ĮTAKOS KAIMO ISTORINIŲ URBANISTINIŲ STRUKTŪRŲ KAITAI KRAŠTOVAIZDYJE

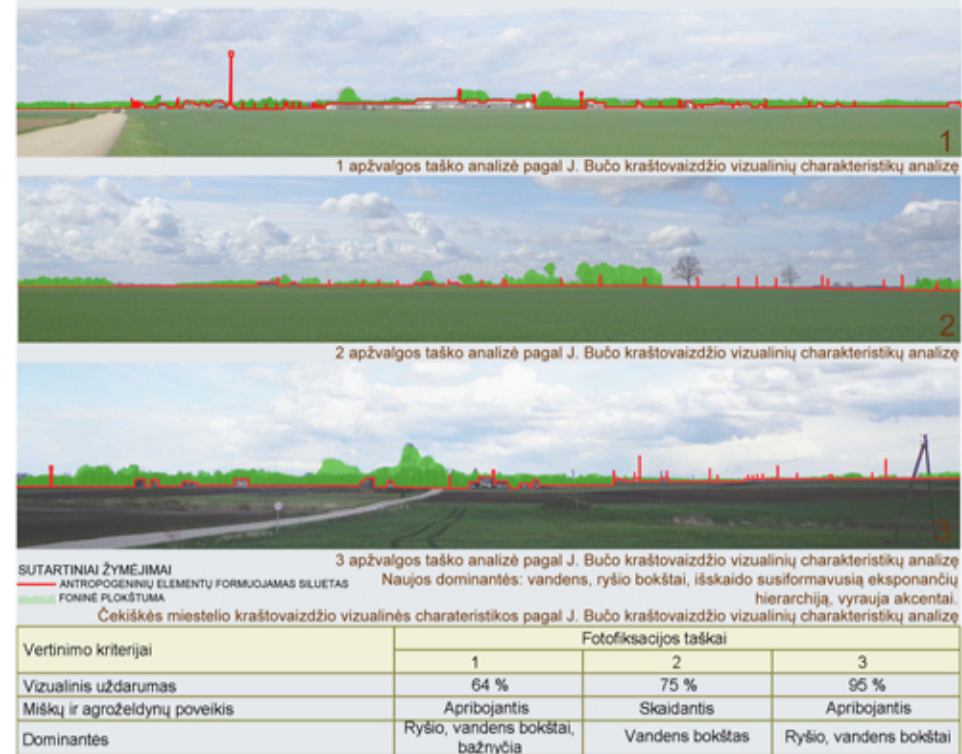

TYRIMAI VIETOJE

ČEKIŠKĖ (KAUNO R.)

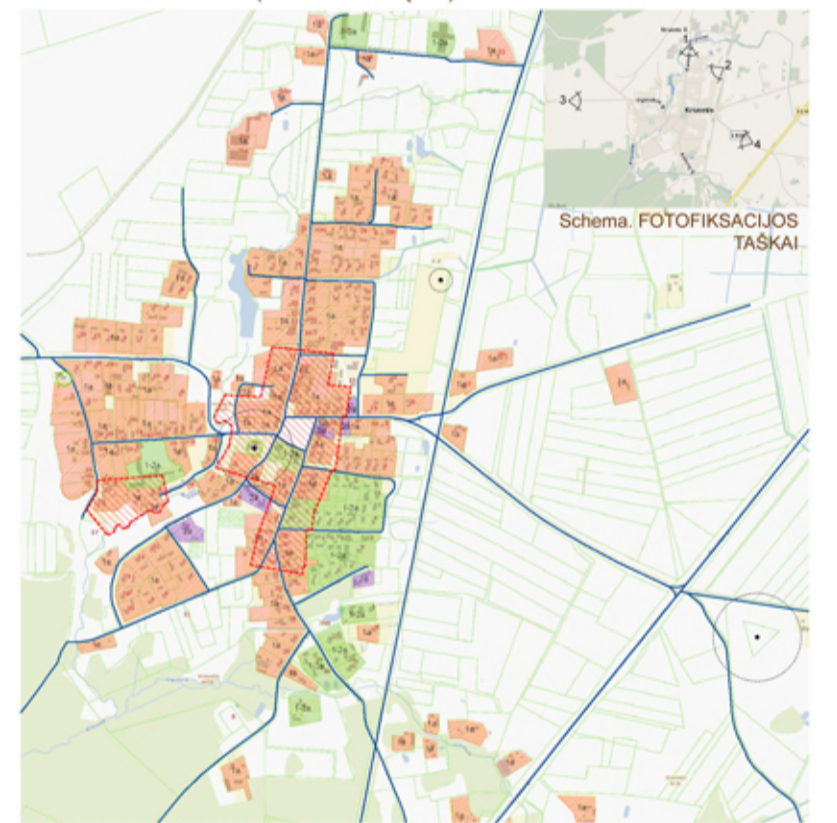
PANORAMŲ IR SILUETŲ ANALIZĖ

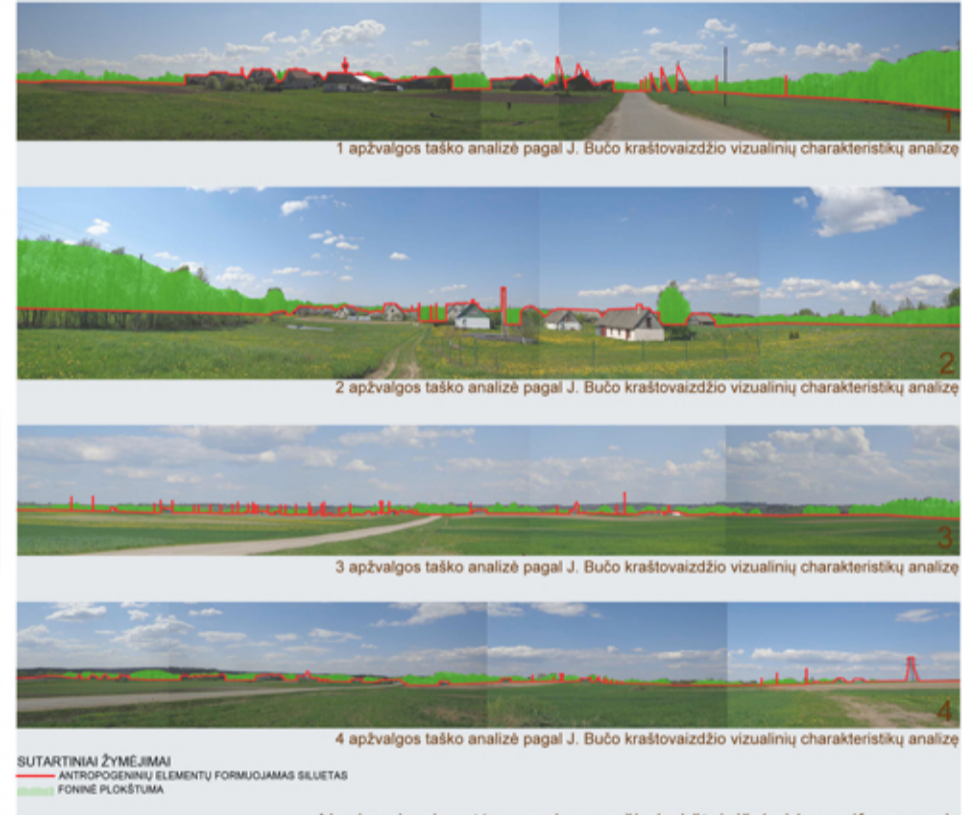
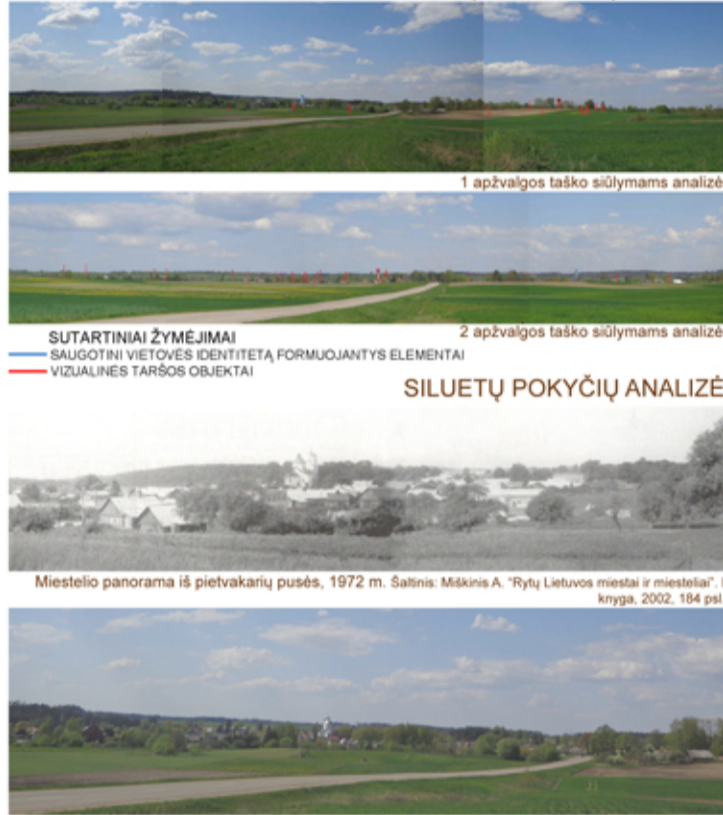
MIESTELIO VIDAUS ERDVIŲ IR SILUETŲ POKYČIŲ ANALIZĖ

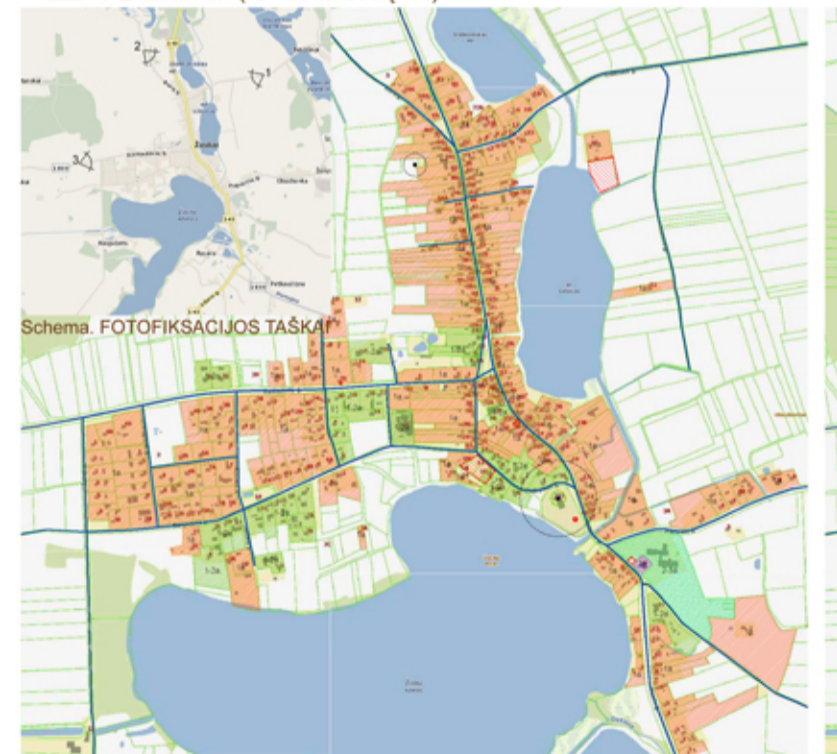
KRUONIS (KAIŠIADORIŲ R.)

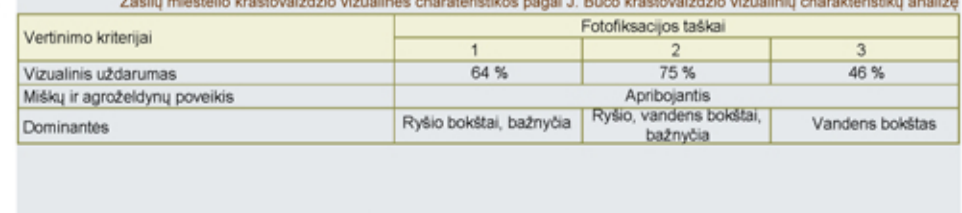
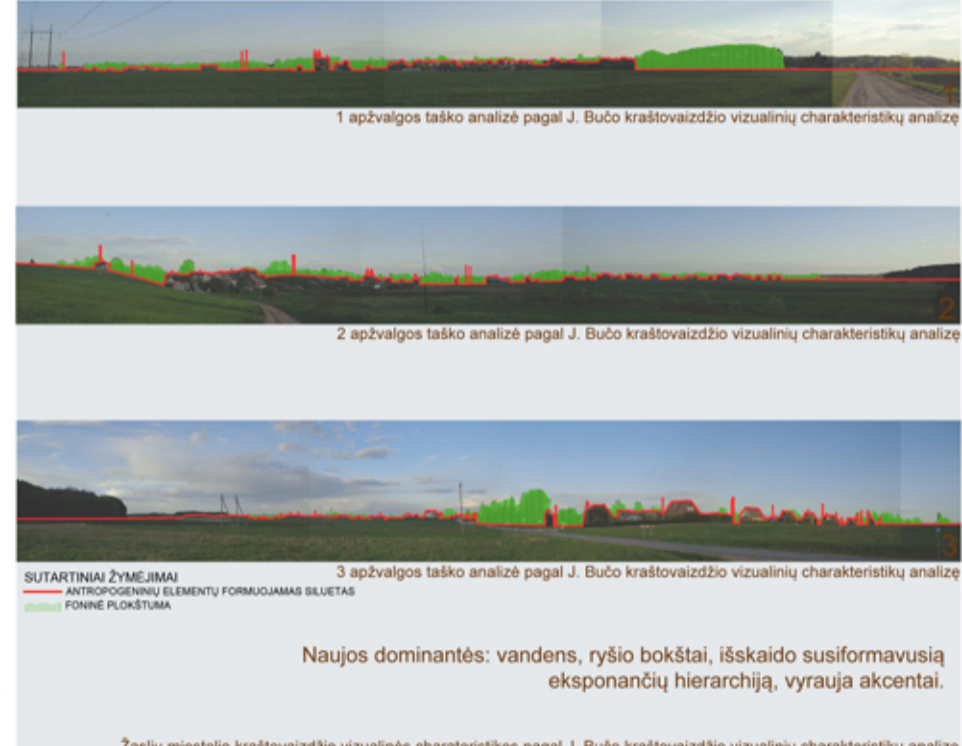
PANORAMŲ IR SILUETŲ ANALIZĖ

ŽASLIAI (KAIŠIADORIŲ R.)

PANORAMŲ IR SILUETŲ ANALIZĖ

BUKONYS (JONAVOS R.)

PANORAMŲ IR SILUETŲ ANALIZĖ

KALVIAI BAŽNYTKAIMIS

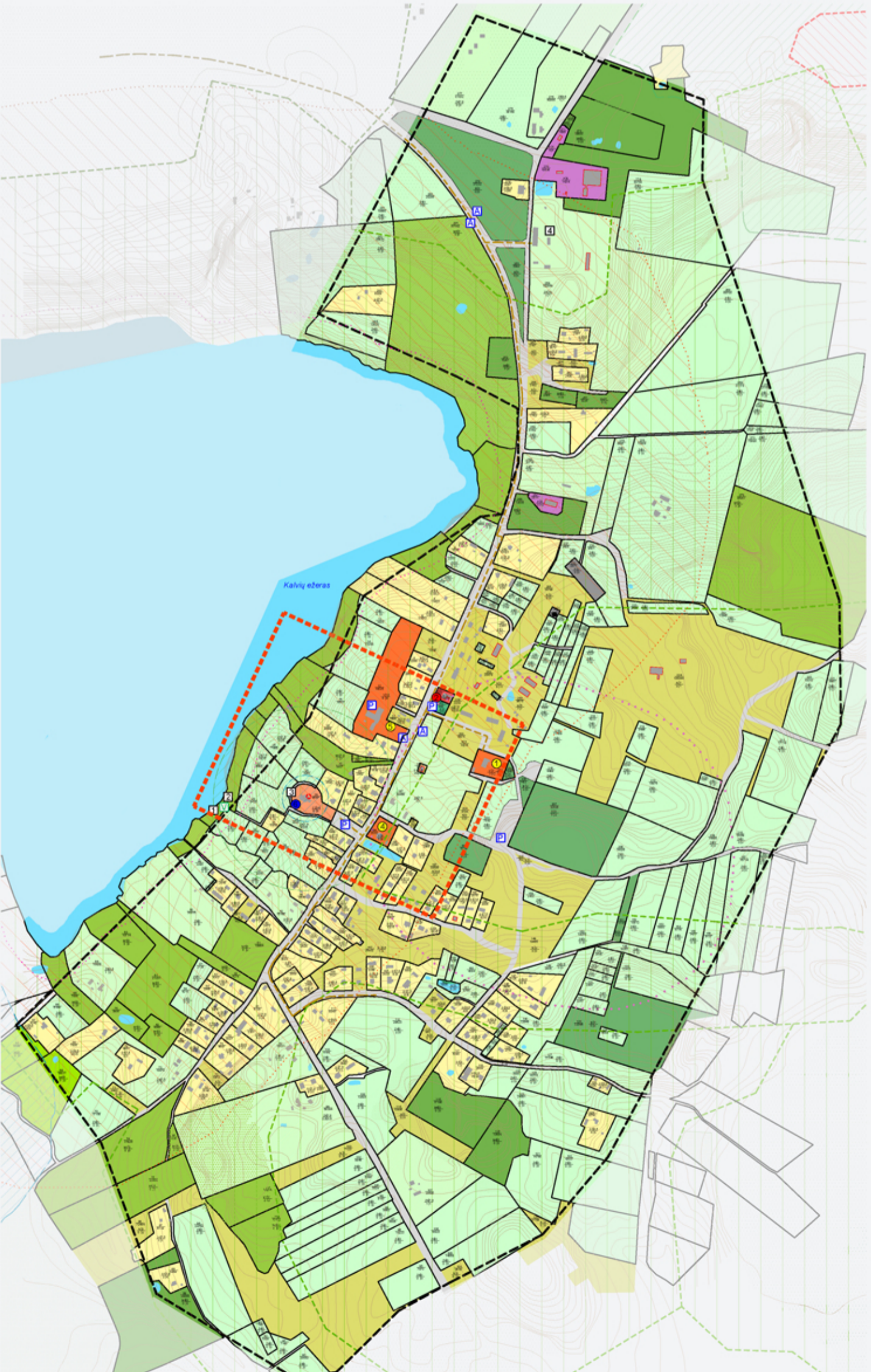
KALVIŲ SITUACIJOS SCHEMA

ESAMO UŽSTATYMO TIPO SCHEMA MASTELIS 1:10 000

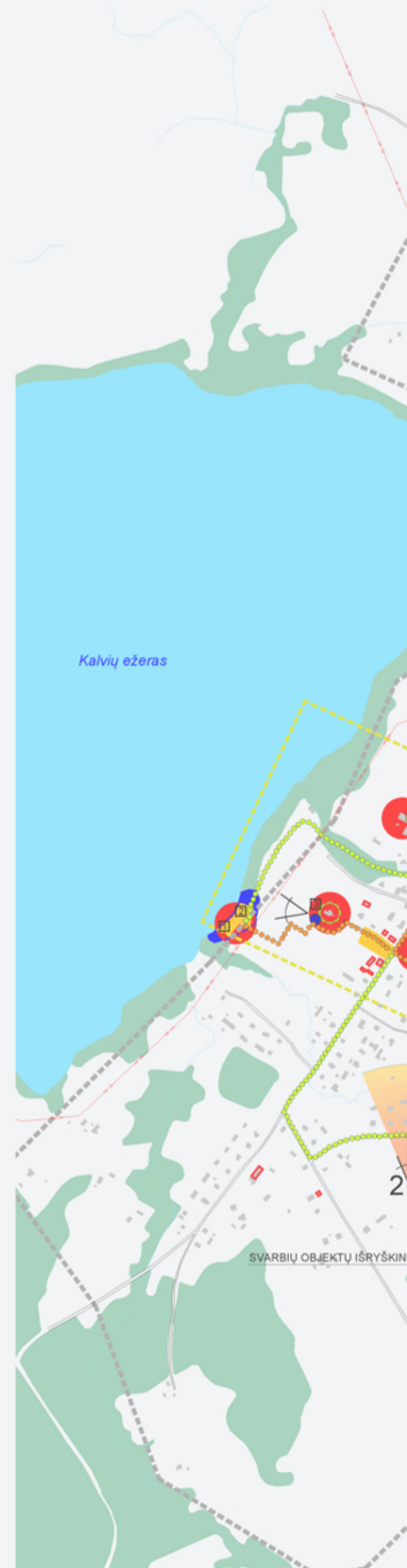
ESAMO FUNKCINIO ZONAVIMO SCHEMA MASTELIS 1:10 000

- SUTARTINIAI ŽYMEJIMAI**
- UZSTATYMO TIPAS
 - SODYBINIS LAISVAS
 - SODYBINIS GALŲ
 - SODYBINIS ŠONŲ
 - SODYBINIS - PERIMETRINIS
 - LAIŠVO PLANAVIMO
 - KITI ŽYMEJIMAI
 - GATVĖ-KELIAS
 - KP OBJEKTO IR VIETOVES TERITORIJĄ
- FONINIS AUKŠTIS**
- DOMINANTE
 - EKSPONICINĖ ZONA (3 h - objekto aukščio)
 - AKCENTAS
 - 1-2a AUKŠTŲ SKAIČIUS
 - SAKRALINIS PASTATAS

- SUTARTINIAI ŽYMEJIMAI**
- FUNKCINĖS ZONOS
 - GYVENAMAJŲ FUNKCIJA
 - RELIGINĖ
 - VISUOMENINĖ
 - KOMERCINĖ
 - GAMYBINĖ, ŪKINĖ
- KITI ŽYMEJIMAI**
- GATVĖ-KELIAS
 - KP OBJEKTO IR VIETOVES TERITORIJĄ
 - SAKRALINIS PASTATAS

- SUTARTINIAI ŽYMEJIMAI**
- RIBOS**
- ANALIZUOJAMOS TERITORIJOS RIBA
 - ESAMOS SKLYPŲ RIBOS
 - KP OBJEKTO RIBA
- APRIBOJIMAI**
- KALVIŲ EŽERO PAKRANTĖS APSAUGOS JUOSTA (50 m)
 - KALVIŲ EŽERO APSAUGOS ZONOS RIBA (100 m)
 - KP APSAUGOS NUO FIZINIO POVEIKIO RIBA (50 m)
 - KP VIZUALINĖS APSAUGOS RIBA (100 m)
 - KALVIŲ KAPINŲ APSAUGOS ZONA
- KITI ŽYMEJIMAI**
- KALVIŲ EŽERO APSAUGOS ZONA
 - KP APSAUGOS NUO FIZINIO POVEIKIO ZONA
 - KP VIZUALINĖS APSAUGOS ZONA
 - KP OBJEKTAI
 - TERITORIJUJE ESANTYS PASTATAI
 - TERITORIJUJE GRAUJAM PASTATAI
 - RELJEFAS
 - GAMTINIO KARKASO TERITORIJOS
 - ESAMŲ ŽELDINIŲ
 - LANKYTINOS VIETOS
 - AUTOBUSŲ STOTELIAI
 - AUTOMOBILIŲ STOVĖJIMO AKSTELIAI
 - PLANUOJAMAS VALČŲ, VANDENS DVIRAČIŲ NUOMOS PUNKTAS
 - CENTRINĖS BAŽNYTKAIMIO DALIES ANALIZĖS RIBA
- ŽEMĖS SKLYPŲ NAUDOJIMO PASKIRTIS IR BŪDAS**
- Z ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖ
 - Z4 KITI ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES SKLYPAI SU GYVENAMĄJA PASKIRTIM
 - Z4 KITI ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES SKLYPAI
 - M MŪŠKŲ ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖ
 - M1 EKSPONICINĖS PASKIRTIES MŪŠKŲ SKLYPAI
 - M2 REKREACINIŲ MŪŠKŲ SKLYPAI
 - M3 APSAUGINIŲ MŪŠKŲ SKLYPAI
 - M4 ŪKINIŲ MŪŠKŲ SKLYPAI
 - C KONSERVACINĖS PASKIRTIES ŽEMĖ
 - C2 KULTŪROS PAVELDO OBJEKTO ŽEMĖS SKLYPAI
 - H VANDENS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖ
 - H4 BENDROJO NAUDOJIMO VANDENS TELMŲ
 - KT KITOS PASKIRTIES ŽEMĖ
 - G1 VIEŠBŪČIŲ IR DVIBŪČIŲ GYVENAMŲJŲ PASTATŲ TERITORIJOS
 - G2 DAUGIABŪČIŲ GYVENAMŲJŲ PASTATŲ IR BENDRABŪČIŲ TERITORIJOS
 - V VISUOMENINĖS PASKIRTIES TERITORIJOS
 - K KOMERCINĖS PASKIRTIES OBJEKTO TERITORIJOS
 - I1 SUSISIEKIMO IR INŽINERINIŲ KOMUNIKACIJŲ APTARNAVIMO OBJEKTO TERITORIJOS
 - I2 SUSISIEKIMO IR INŽINERINIŲ TINKLŲ KORIDORIŲ TERITORIJOS
 - B BENDRO NAUDOJIMO (MESTŲ, MESTELIŲ IR KAMŲ AR SAVIVALDYBIŲ BENDRO NAUDOJIMO) TERITORIJOS
 - R REKREACINĖS TERITORIJOS
 - E ATSKIRIŲ ŽELDINIŲ TERITORIJOS
 - TERITORIJOS NAUDOJIMO REGULAVIMAS
 - 1 - SKLYPO NAUDOJIMO BŪDAS
 - 2 - SKLYPO PASTATŲ AUKŠTINGUMAS
 - 3 - SKLYPO UŽSTATYMO TANKUMAS
 - 4 - SKLYPO UŽSTATYMO INTENSIVUMAS
 - n - SKLYPO NUMERIS
 - m - SKLYPO PLOŠČIŲ M2
 - N NESUFORMUOTI SKLYPAI
- VYKDOMA VEIKLA**
- Nr: Pavadinimas
- Kalvių medicinos punktas, Sruzdėliuko ligoninė, MS
 - Lapėnia, UAB
 - Kaziulis sodyba
 - Kalvių bendruomenė
 - Kruonio gimnazija Kalvių skyrius
 - Kalvių šv. Antano Paduviečio bažnyčia Paskirtis
 - Visuomeninė, visuomenės aptarnavimo Komercija, pašalanga, privatus verslas
 - Kultūrinė paskirtis
 - Mišrus pobūdis
 - Religinė
- LANKYTINOS VIETOS**
- Nr: Pavadinimas
- Kalvių ežero poilįvieta
 - Kalvių ežero maudymosi vieta
 - Kalvių šv. Antano Paduviečio bažnyčia
 - Kalvių buvusio dvaro sritis

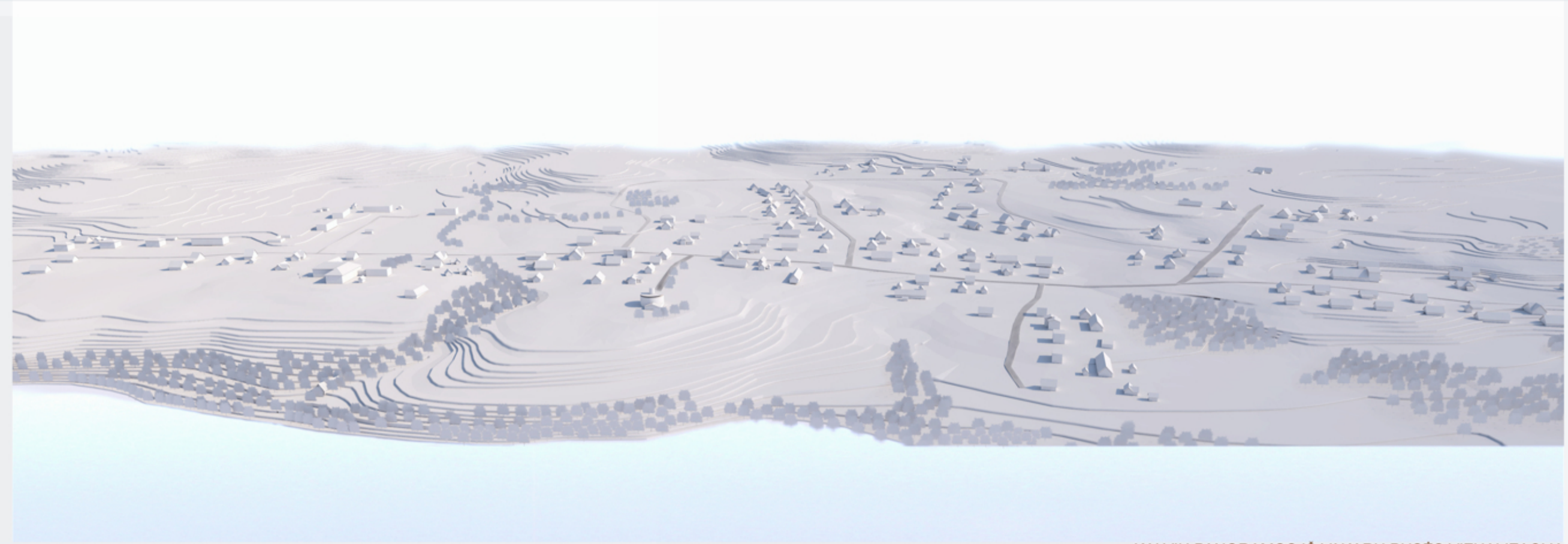

ESAMA BŪKLĖ PAGAL GALIOJANČIUS TERITORIJŲ PLANAVIMO REGLAMENTUS MASTELIS 1:5 000

PRINCIPINIŲ TVARKYMŲ

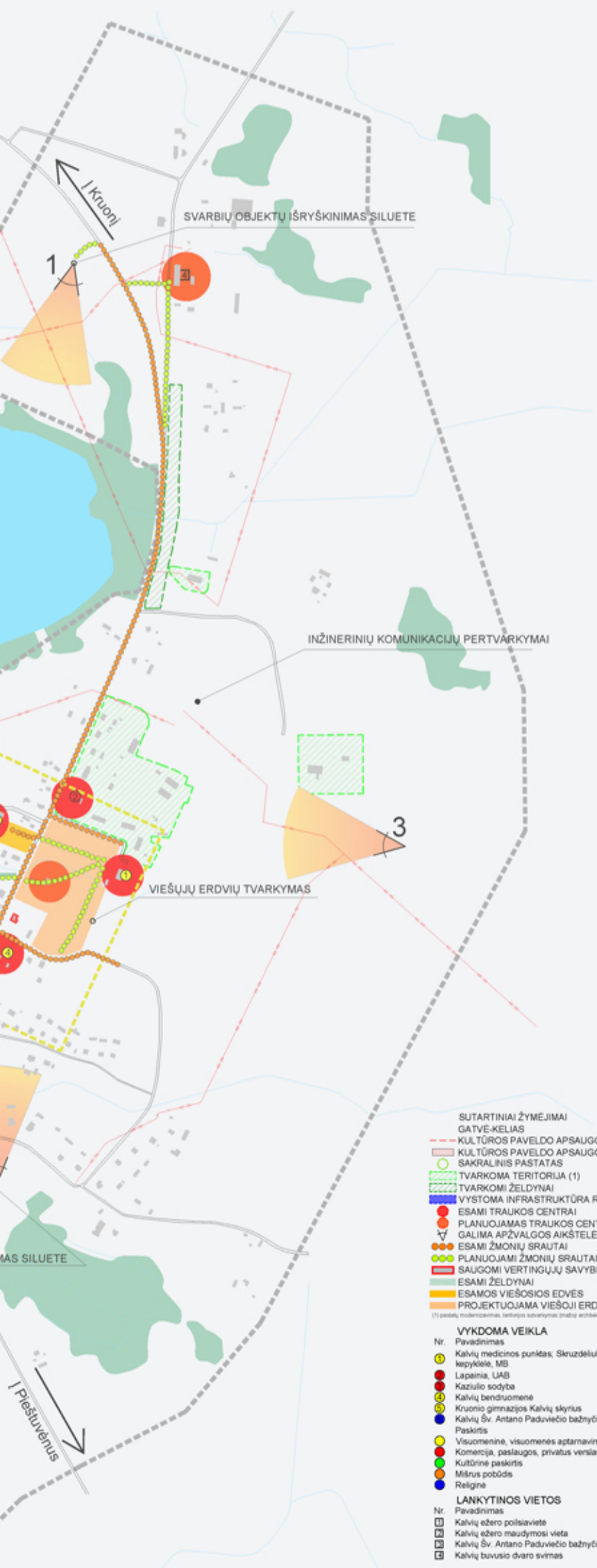
- SUTARTINIAI ŽYMEJIMAI**
- PASTATŲ FIZINĖ BŪKLĖ
 - BLOGA
 - PATENKINAMA
 - GERA
 - PASTATŲ PASTATYMO LAIKOTARPIS
 - IKI PIRMŲJO PASAULINIO KARO
 - TARPŲ KARIS (1918-1939 m.)

- SUTARTINIAI ŽYMEJIMAI**
- KALVIŲ TERITORIJĄ
 - BAŽNYTKAIMIO CENTRINĖ DALIS
 - PARKO - SKVERO TERITORIJOS RIBA
 - GATVĖ-KELIAS
 - SKLYPO RIBA

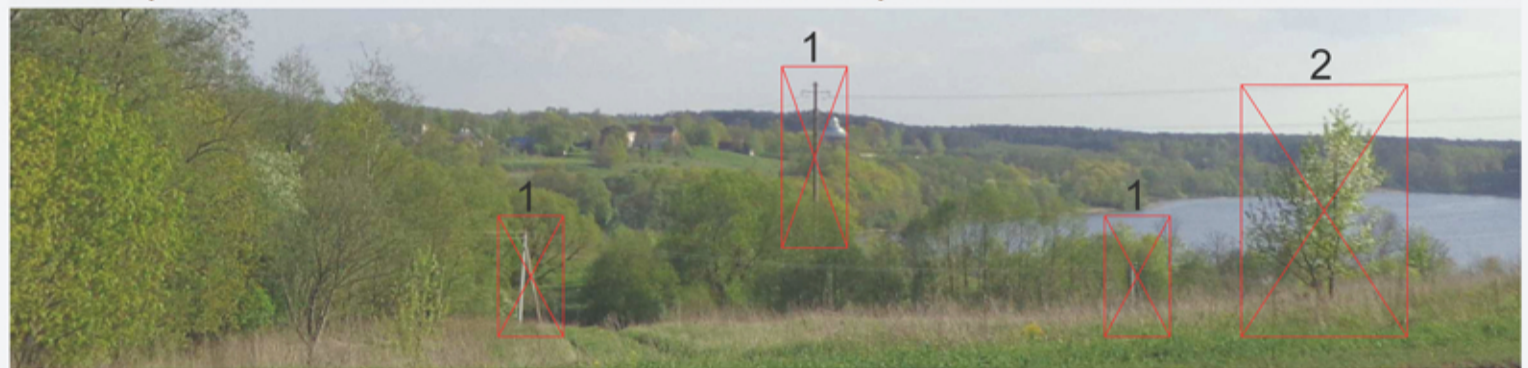

KALVIŲ PANORAMOS IŠ VAKARŲ PUSĖS VIZUALIZACIJA

KALVIŲ VIZUALINIO IDENTITETO TVARKYMO PRIEMONIŲ TAIKYMAS SILUETUOSE IR PANORAMOSE

MO SIŪLYMŲ SCHEMA MASTELIS 1:5 000

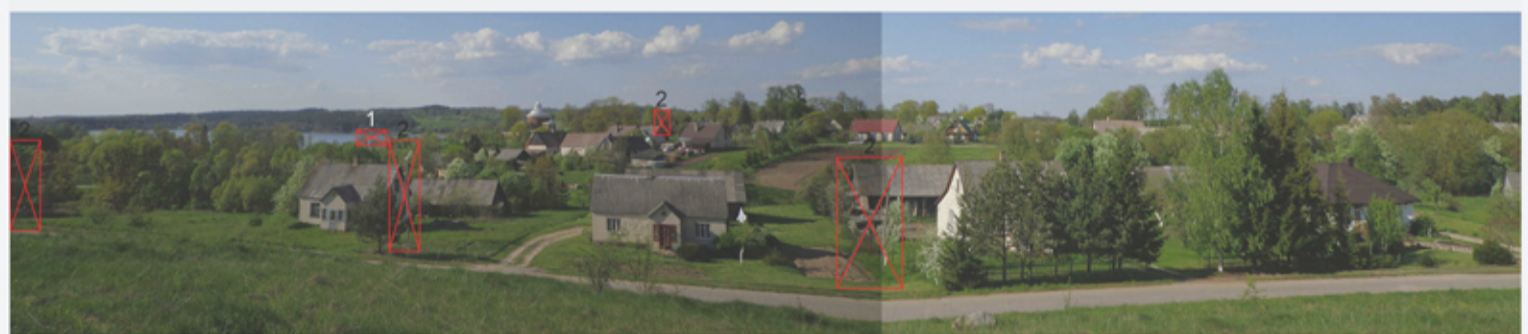

1 PRIEMONĖS GERINTI VIETOVĖS VIZUALINĮ IDENTITETĄ APŽVALGOS TAŠKUI NR. 1
1 ŽELDINIŲ TVARKYMAS
2 INŽINERINIAI PERTVARKYMAI

Apžvalgos taškas nr. 1. Esama situacija

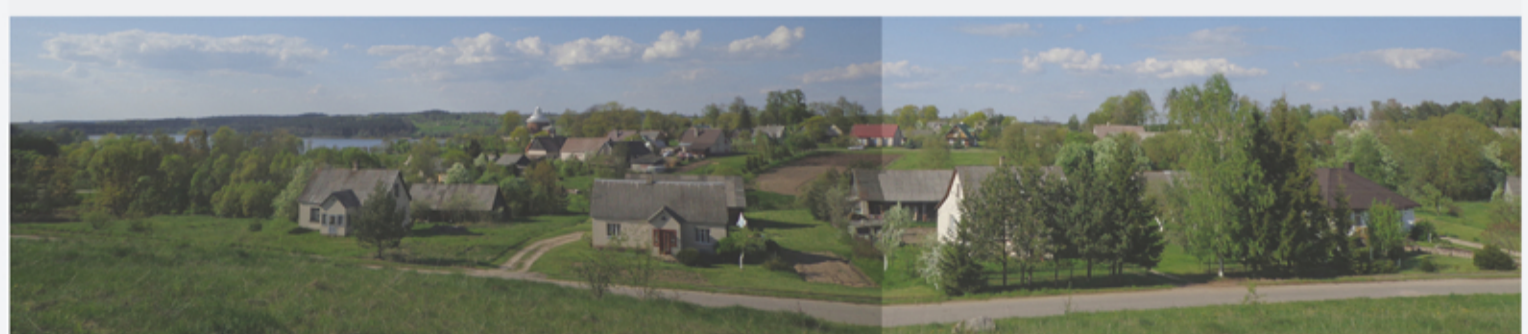

Apžvalgos taškas nr. 1. Pritaikius priemones gerinti vietovės vizualinį identitetą

1 PRIEMONĖS GERINTI VIETOVĖS VIZUALINĮ IDENTITETĄ APŽVALGOS TAŠKUI NR. 2
1 APLEISTŲ PASTATŲ NAIKINIMAS ARBA ŽELDINIŲ TVARKYMAS
2 INŽINERINIAI PERTVARKYMAI

Apžvalgos taškas nr. 2. Esama situacija

Apžvalgos taškas nr. 2. Pritaikius priemones gerinti vietovės vizualinį identitetą

1 PRIEMONĖS GERINTI VIETOVĖS VIZUALINĮ IDENTITETĄ APŽVALGOS TAŠKUI NR. 3
1 INŽINERINIAI PERTVARKYMAI
2 ŽELDINIŲ TVARKYMAS

Apžvalgos taškas nr. 3. Esama situacija

Apžvalgos taškas nr. 3. Pritaikius priemones gerinti vietovės vizualinį identitetą

KONCEPCINIS MODELIS

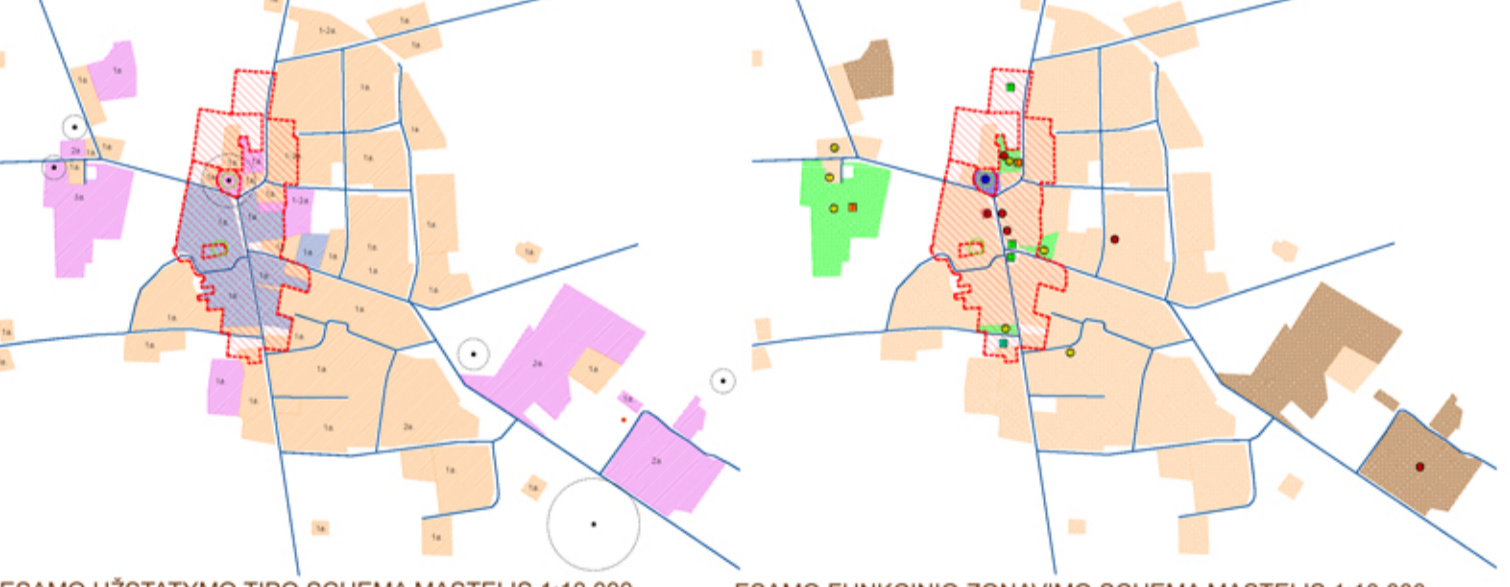

ERDVINĖS STRUKTŪROS POKYČIAI	VIETOVĖ	ISTORINIAI MIESTELIAI			BAŽNYTKAIMIAI		
		ČEKIŠKĖ	KRUONIS	ŽASLIAI	BUKONYS	KALVIAI	ŠILAVOTAS
NEPAKITUSIOS							
PAKITUSIOS							
NYKSTANČIOS							
TVARKYMO KRYPTIS		↓ RENOVACIJA	↓ REKONSTRUKCIJA	↓ RENOVACIJA	↓ REKONSTRUKCIJA	↓ ATKŪRIMAS	↓ RENOVACIJA

POKYČIAI
 PASIRINKTI OBJEKTAI, KURIEMS TAIKOMI KONCEPCINIO MODELIO TEIGINIAI
 *PASTABA: PLANINĖ STRUKTŪRA NEPAKITUSI, IŠLAIKIUSI PLĖTOJIMO TĖSTINUMĄ

Lentelė. EKSPERIMENTINIO PROJEKTO OBJEKTO PASIRINKIMAS IR TAIKOMOS TVARKYMO KRYPTYS

ČEKIŠKĖ ISTORINIS MIESTELIS

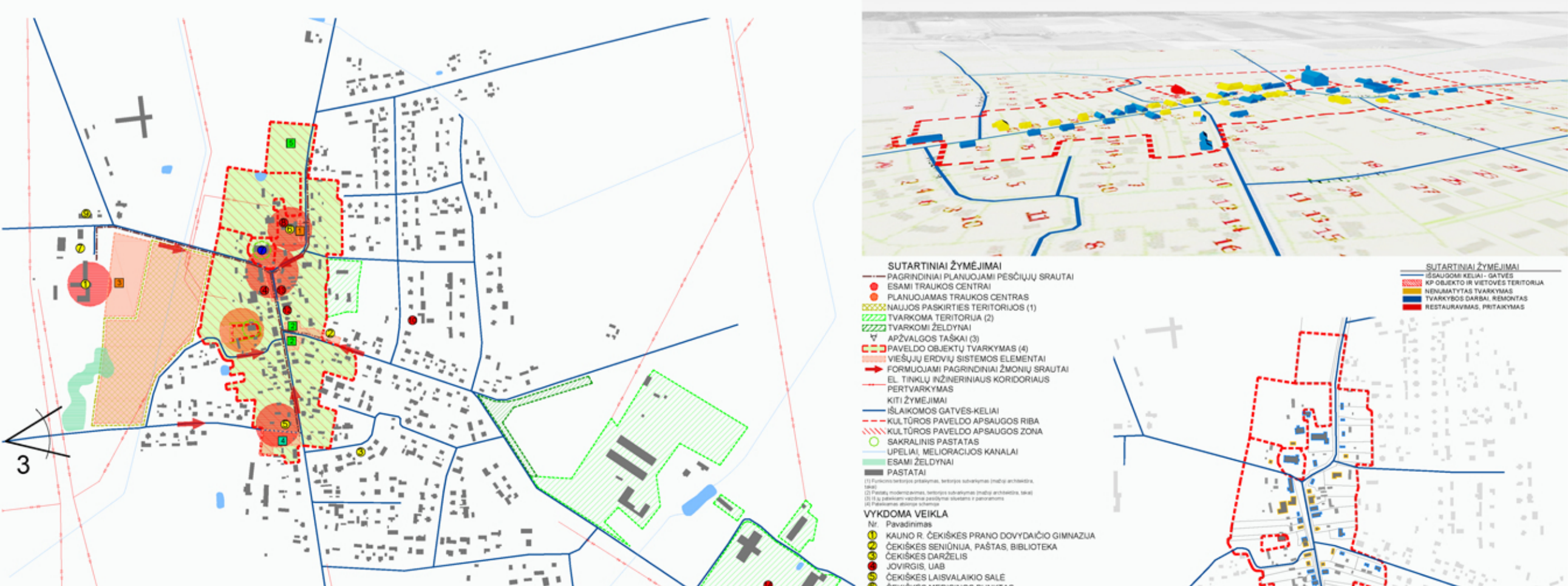
- ESAMO UŽSTATYMO TIPO SCHEMA MASTELIS 1:10 000**
- SUTARTINIAI ŽYMĖJIMAI
 - UŽSTATYMO TIPAS
 - SODYBINIS LAISVAS
 - SODYBINIS GALU
 - SODYBINIS ŠONŲ
 - SODYBINIS - PERIMETRINIS
 - LAISVO PLANAVIMO
 - KITI ŽYMĖJIMAI
 - GATVĖ-KELIAS
 - KP OBJEKTO IR VIETOVĖS TERITORIJA
- ESAMO FUNKCINIO ZONAVIMO SCHEMA MASTELIS 1:10 000**
- SUTARTINIAI ŽYMĖJIMAI
 - FUNKCINĖS ZONOS
 - GYVENAMOJI FUNKCIJA
 - RELIGINĖ
 - VISUOMENINĖ
 - KOMERCINĖ
 - GAMYBINĖ, ŪKINĖ
 - KITI ŽYMĖJIMAI
 - GATVĖ-KELIAS
 - KP OBJEKTO IR VIETOVĖS TERITORIJA
 - SAKRALINIS PASTATAS

ČEKIŠKĖS VIZUALINIO IDENTITETO TVARKYMO PRIEMONIŲ TAIKYMAS SILUETUOSE

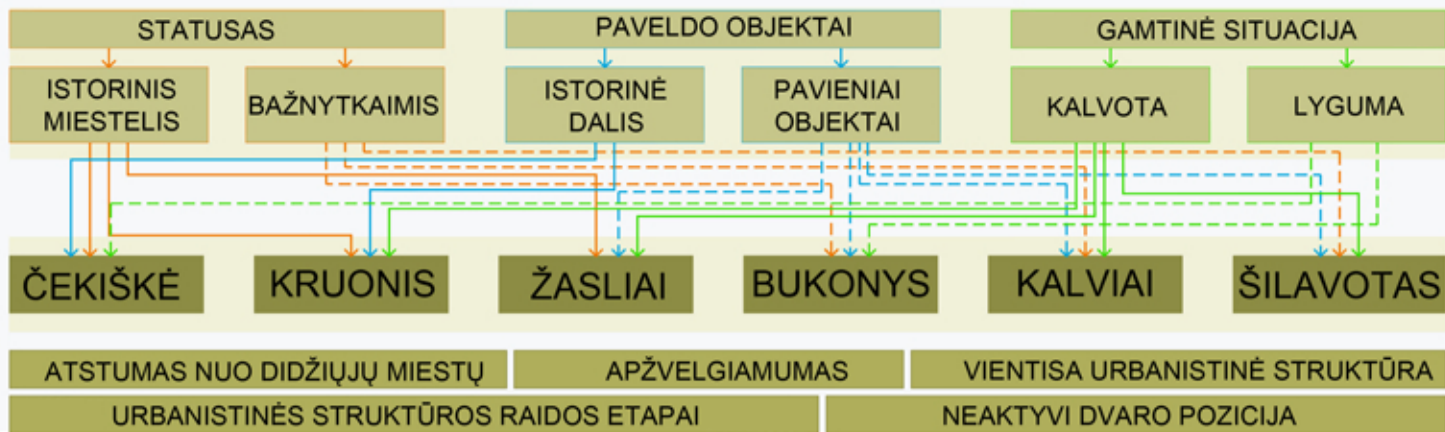

- APŽVALGOS TAŠKAI NR. 1**
- 1 ŽELDINIŲ TVARKYMAS
 - 2 INŽINERINIAI PERTVARKYMAI
 - 3 APLEISTŲ PASTATŲ NAIKINIMAS ARBA ŽELDINIŲ TVARKYMAS
 - 4 ŽELDINIŲ TVARKYMAS, BAŽNYČIOS ATIDENGIMAS
 - 5 INŽINERINIAI PERTVARKYMAI, APLEISTŲ PASTATŲ NAIKINIMAS

PAVELDO OBJEKTŲ TVARKYMO SIŪLYMAI

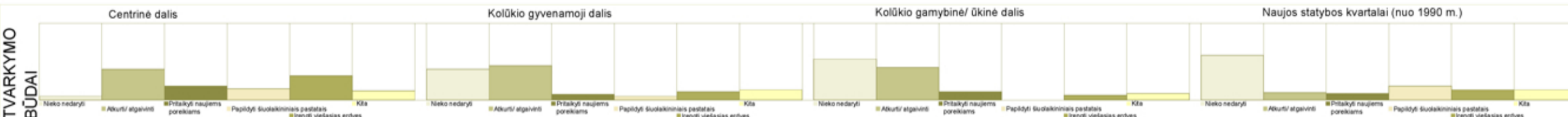
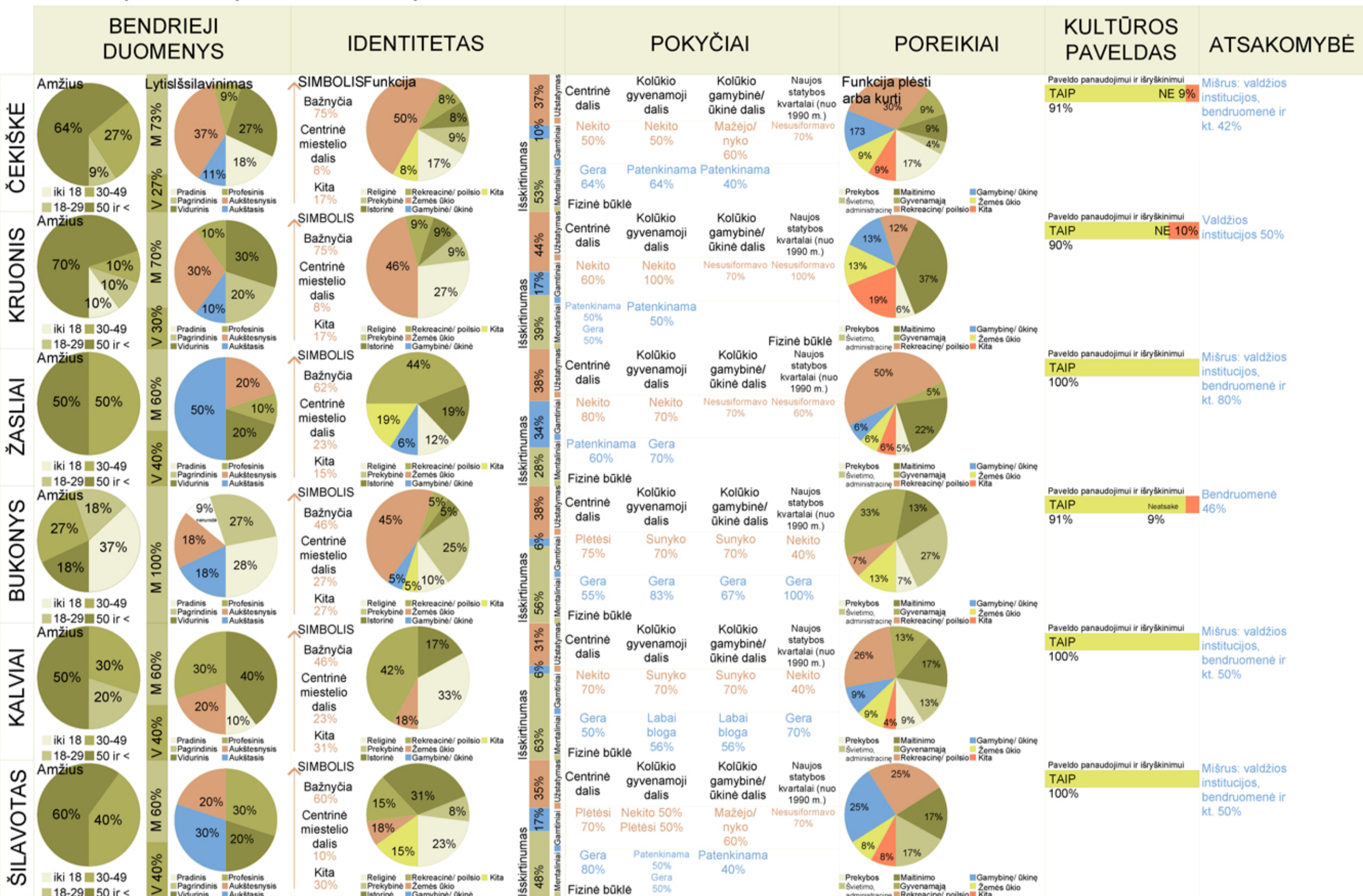
- SUTARTINIAI ŽYMĖJIMAI**
- ESAMOS KELIŲ - GATVĖS
 - KP OBJEKTO IR VIETOVĖS TERITORIJA
 - NEBUDINTAS TVARKYMAS
 - TVARKYMAS DALIAI, REKONSTRUKCIJA
 - RESTAURAVIMAS, PERTVARKYMAS
- SUTARTINIAI ŽYMĖJIMAI**
- ESAMOS KELIŲ - GATVĖS
 - KP OBJEKTO IR VIETOVĖS TERITORIJA
 - NEBUDINTAS TVARKYMAS
 - TVARKYMAS DALIAI, REKONSTRUKCIJA
 - RESTAURAVIMAS, PERTVARKYMAS
- VYKDOMA VEIKLA**
- KAUNO R. ČEKIŠKĖS PRANO DOVYDAIČIO GIMNAZIJA
 - ČEKIŠKĖS SENIŪNIJA, PAŠTAS, BIBLIOTEKA
 - ČEKIŠKĖS DARŽELIS
 - JOVIRGIS, UAB
 - ČEKIŠKĖS LAISVALAIKIO SALE
 - ČEKIŠKĖS MEDICINOS PUNKTAS

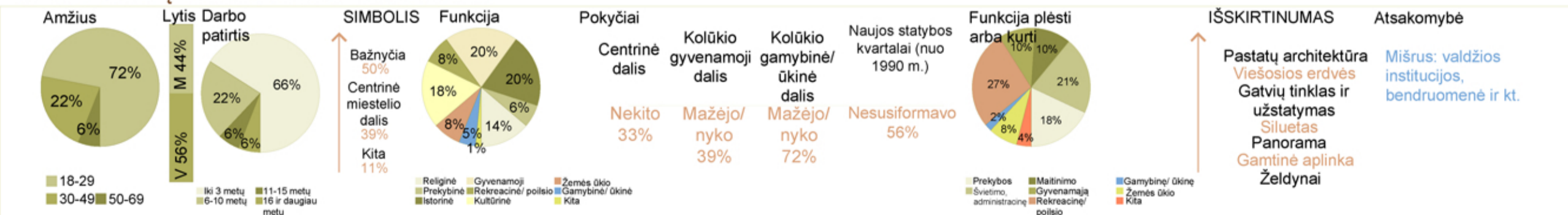
Schema. TYRIMO OBJEKTŲ SITUACIJA

Schema. TYRIMO OBJEKTŲ ATRANKOS KRITERIJAI

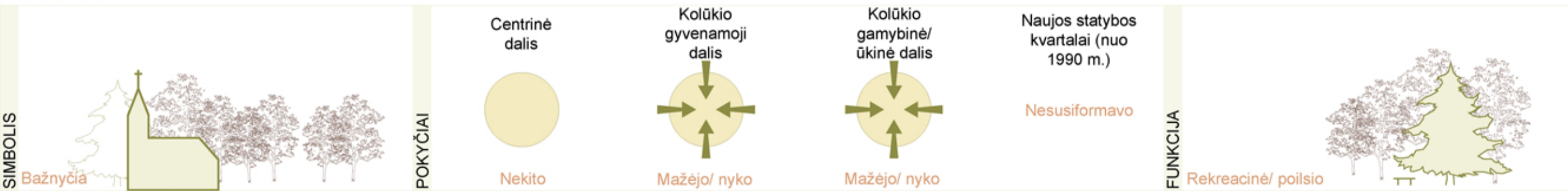
ISTORINIŲ MIESTELIŲ IR BAŽNYTKAIMIŲ BENDRUOMENĖS SOCIOLOGINĖ APKLAUSA

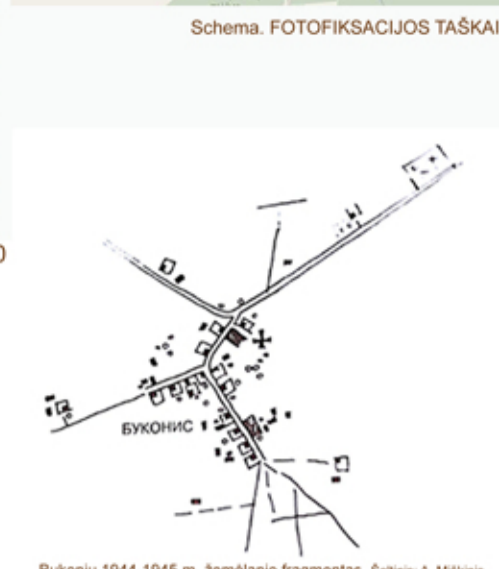
SPECIALISTŲ SOCIOLOGINĖ APKLAUSA

IŠVADOS

IŠVADA:
Bažnyčia yra suvokiama kaip miestelio ar bažnytkaimio identiteto kuriamasis elementas, ji pažymima kaip teigiamas objektas vietovės siluete;
Centrinė vietovės dalis išskiriama kaip prioritetinga, tvarkymo pasiūlymai: atkurti/ atgaivinti (restauracija, renovacija), pritaikyti naujiems poreikiams;
Plėtojamos pagrindinės funkcijos: rekreacinė/ poilsio, maitinimo;
Pritaikiama kultūros paveldo objektų panaudojimui;
Ivardinta urbanistinių struktūrų kaita: centrinė dalis – nekinta, kolūčio gyvenamoji dalis – mažėja/ nyksta arba nekinta, kolūčio gamybinė/ ūkinė dalis – mažėja/ nyksta, naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalai – nesusiformavo, o jei yra plėčiasi;
Tiek specialistai, tiek bendruomenė prisima ir „dalini“ atsakomybę dėl aplinkos tvarkymo su valdžios institucijomis.

Bukonių 1944-1945 m. žemėlapis fragmentas. Šaltinis: A. Miškinis, Vidurio Lietuvos miestai ir miesteliai, 2000.

SUTARTINIAI ŽYMEJIMAI
ANTROPOGENINIŲ ELEMENTŲ FORMUOJAMAS SILUETAS
FONINĖ PLOKŠTUMA

Dominuoja siloso bokštai.

Bukonių bažnytkaimio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

Vertinimo kriterijai	Fotofiksacijos taškai		
	1	2	3
Vizualinis uždaramas	88 %	55 %	91 %
Miškių ir agroželdynų poveikis	Apribojantis	Skaidantis	Apribojantis
Dominantės	-	Vandens bokštas	Bažnyčia

Bukonių Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia. Šaltinis: <http://www.kauoanarkivyskapija.lt/bukonys/>

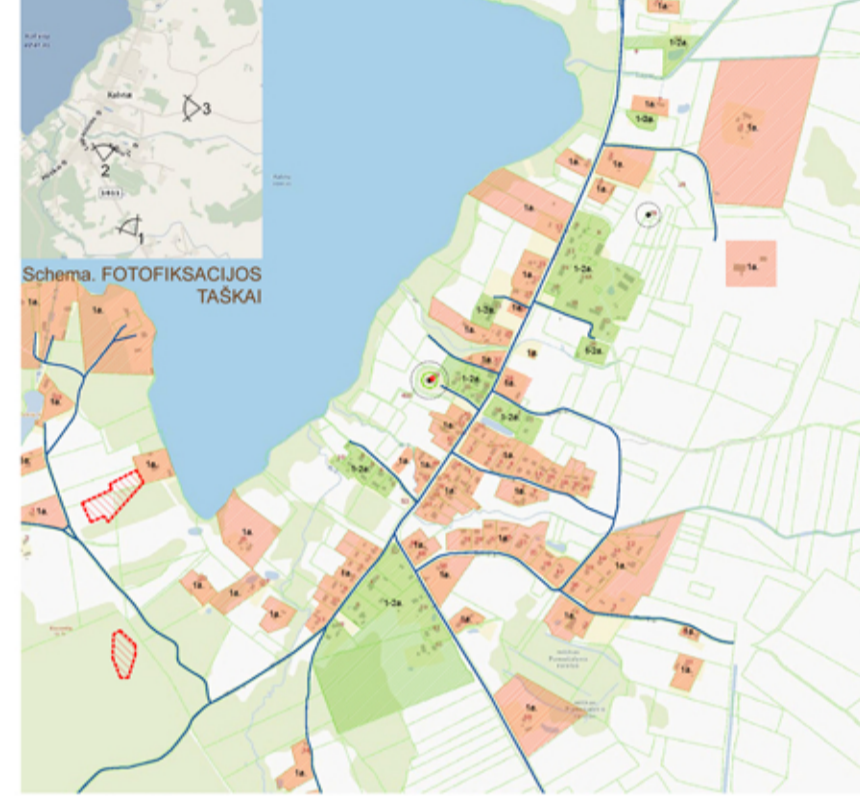

Bukonių bažnytkaimio centras. Vidaus erdvėse dominuoja neprižiūrėtas kultūros namų pastatas. Aut.: G. Vitvaitė, 2016 04 10.

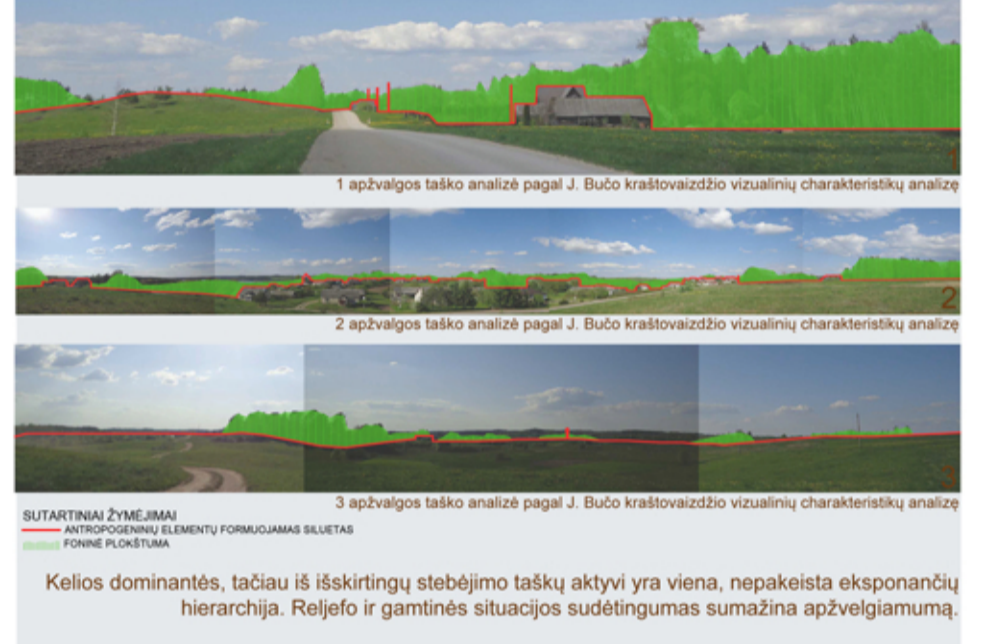

Bukonių Biliškių gatvės vaizdas. Vyrąja vieno aukšto sodyninis užstatymas. Aut.: G. Vitvaitė, 2016 04 10.

KALVIAI (KAIŠIADORIŲ R.)

SUTARTINIAI ŽYMEJIMAI
SAUGOTINIŲ VIETOVĖS IDENTITETĄ FORMUOJANTYS ELEMENTAI
VIZUALINĖS TARŠOS OBJEKTAI

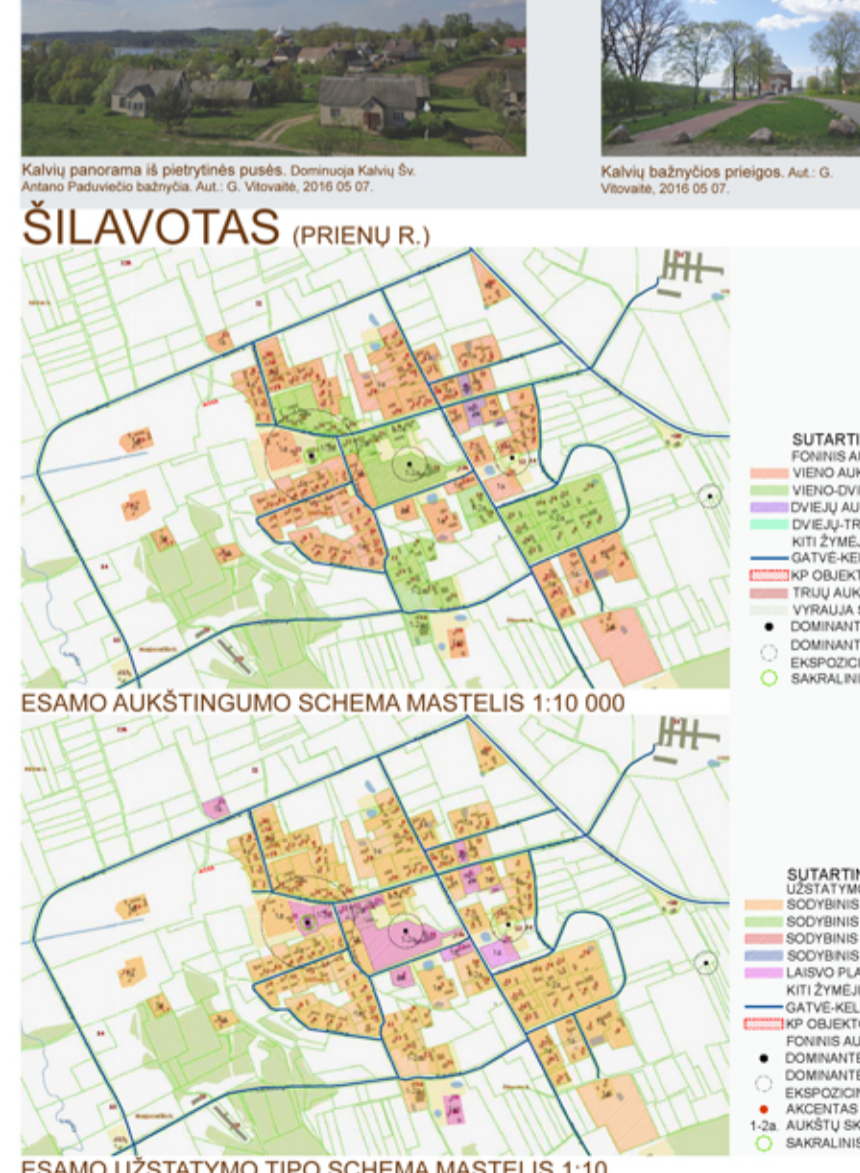

Kelios dominantės, tačiau iš išskirtinų stebėjimo taškų aktyvi yra viena, nepakeista eksponančių hierarchija. Reljefo ir gamtinės situacijos sudėtingumas sumažina apžvelgiamumą.

Kalvių bažnytkaimio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

Vertinimo kriterijai	Fotofiksacijos taškai		
	1	2	3
Vizualinis uždaramas	88 %	55 %	91 %
Miškių ir agroželdynų poveikis	Apribojantis	Skaidantis	Apribojantis
Dominantės	-	Vandens bokštas	Bažnyčia

ŠILAVOTAS (PRIENŲ R.)

Šilavoto Šv. Jėzaus Širdies bažnyčia dominuoja bažnytkaimio centrinėje dalyje. Aut.: G. Vitvaitė, 2016 04 30.

SUTARTINIAI ŽYMEJIMAI
ANTROPOGENINIŲ ELEMENTŲ FORMUOJAMAS SILUETAS
FONINĖ PLOKŠTUMA

Kelios dominantės, tačiau iš kai kurių stebėjimo taškų aktyvi yra viena.

Šilavoto bažnytkaimio kraštovaizdžio vizualinės charakteristikos pagal J. Bučo kraštovaizdžio vizualinių charakteristikų analizę

Vertinimo kriterijai	Fotofiksacijos taškai				
	1	2	3	4	5
Vizualinis uždaramas	89 %	64 %	79 %	73 %	65 %
Miškių ir agroželdynų poveikis	Ryšio, vandens bokštai, bažnyčia	Bažnyčia	Apribojantis	Skaidantis	Skaidantis
Dominantės	Ryšio, vandens bokštai, bažnyčia	Bažnyčia	Bažnyčia	Bažnyčia	Vandens bokštas, bažnyčia

Radušio g. Senoji dalis: būdingas 1-2 aukštų medinių pastatų užstatymas, medžių eilės iš abiejų gatvės pusių. Aut.: G. Vitvaitė, 2016 04 30.

Trakelio g. link bažnyčios. Būdingas 1-2 aukštų mūrinių pastatų sodyninis užstatymas. Aut.: G. Vitvaitė, 2016 04 30.

Šilavoto "Davatynas". Vietinių įvardijamas kaip kuriantis bažnytkaimio išskirtinumą. Aut.: G. Vitvaitė, 2016 04 30.

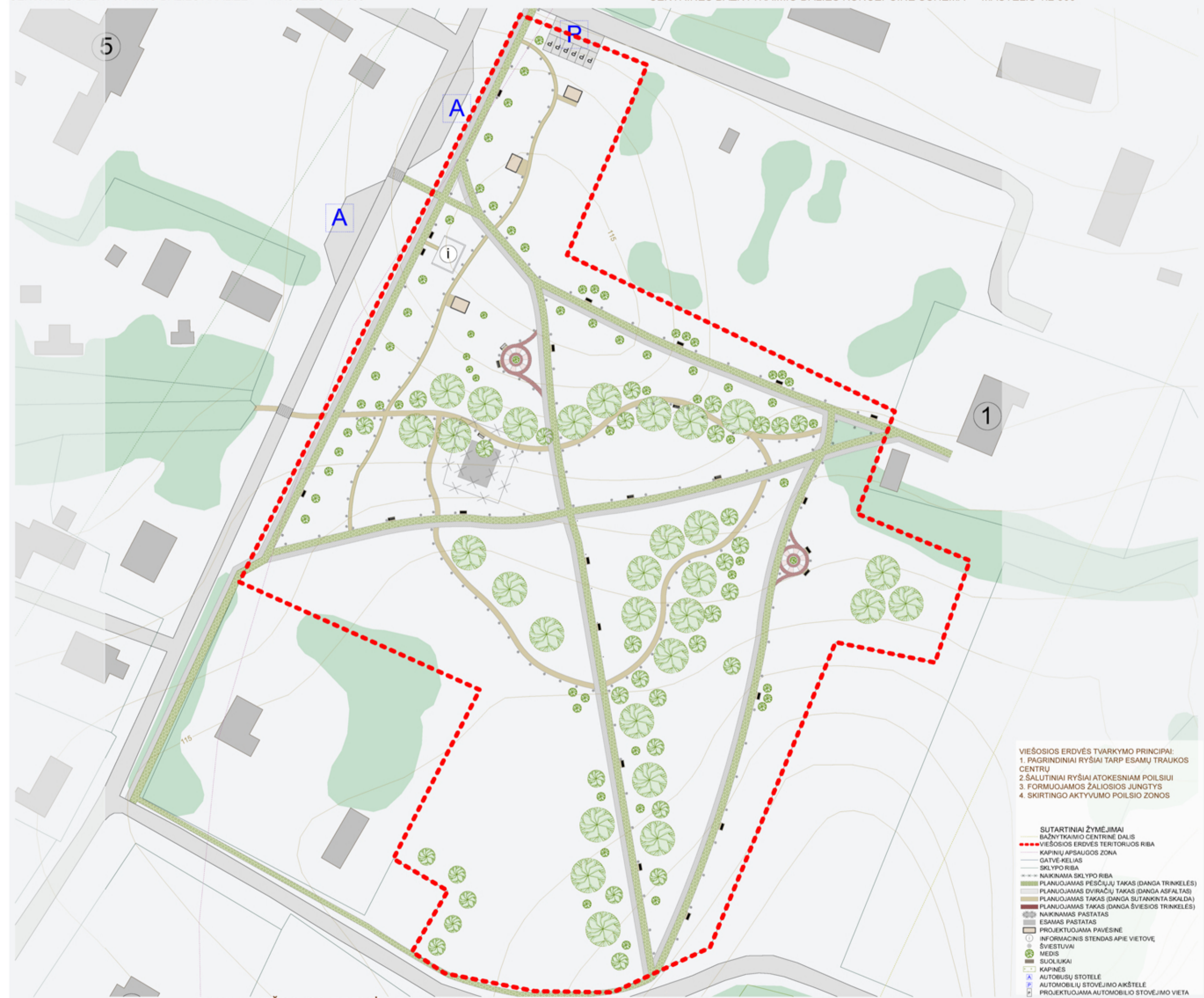
PASTABOS:
Esamo aukštingumo schema - foninis pastatų aukštis kraštovaizdyje;
Esamo užstatymo schema - pastatų tankumo išsidėstymas kraštovaizdyje, formuojamos vietovių vidaus erdvės.

CENTRINĖS BAŽNYTKAIMIO DALIES ANALIZĖ MASTELIS 1:2 500

CENTRINĖS BAŽNYTKAIMIO DALIES KONCEPCINĖ SCHEMA MASTELIS 1:2 500

KALVIŲ VIEŠOSIOS ERDVĖS-PARKO SUTVARKYMO PLANAS MASTELIS 1:500

- VIEŠOSIOS ERDVĖS TVARKYMO PRINCIPAI:
1. PAGRINDINIAI RYŠIAI TARP ESAMŲ TRAUKOS CENTRŲ
 2. ŠALUTINIAI RYŠIAI ATOKESNIAI POILSUI
 3. FORMUOJAMOS ŽALIOSIOS JUNGTIYS
 4. SKIRTINGO AKTYVUMO POILSIO ZONOS

- SUTARTINIAI ŽYMĖJIMAI
- BAŽNYTKAIMIO CENTRINĖ DALIS
 - VIEŠOSIOS ERDVĖS TERITORIJOS RIBA
 - KAPINIŲ APSAUGOS ZONA
 - GATVĖ-KELIAS
 - SKLYPO RIBA
 - NAKVNAMA SKLYPO RIBA
 - PLANUOJAMAS PĖSČIŲJŲ TAKAS (DANGA TRINKELES)
 - PLANUOJAMAS DVIRAČIŲ TAKAS (DANGA ASFALTAS)
 - PLANUOJAMAS TAKAS (DANGA SUTANKINTA SKALDA)
 - PLANUOJAMAS TAKAS (DANGA ŠVIŠIOS TRINKELES)
 - NAKVNAMAS PASTATAS
 - ESAMAS PASTATAS
 - PROJEKTUOJAMA PAVĖSINĖ
 - INFORMACINIS STENDAS APIE VIETOVĖ
 - ŠVIESTUVAI
 - MĖDIS
 - SUDILUKAI
 - KAPINĖS
 - AUTOBUSŲ STOTELĖ
 - AUTOMOBILIŲ STOVĖJIMO AKŠTELĖ
 - PROJEKTUOJAMA AUTOMOBILIO STOVĖJIMO VIETA

KALVIŲ BAŽNYTKAIMIO FOTOFIKSACIJA

Reikalingas inžinerinių tinklų komunikacijų atnaujinimas, jų aktyvumo sumažinimas vidaus erdvėse. Aut. G. Vitovaitė, 2016 05 07
 Bažnytkaimio centre susiformavusi dykra mažina vietovės patrauklumą. Aut. G. Vitovaitė, 2016 05 07
 Nesutvarkytos priegios prie visuomeninių pastatų. Aut. G. Vitovaitė, 2016 05 07
 Vietovės pakraščiuose nykstantys pastatai rodo šios vietovės gyventojų mažėjimą. Aut. G. Vitovaitė, 2016 05 07
 Bažnytkaimio viduje yra neužstatytą teritoriją, šios vietovės gyventojų mažėjimą. Aut. G. Vitovaitė, 2016 05 07

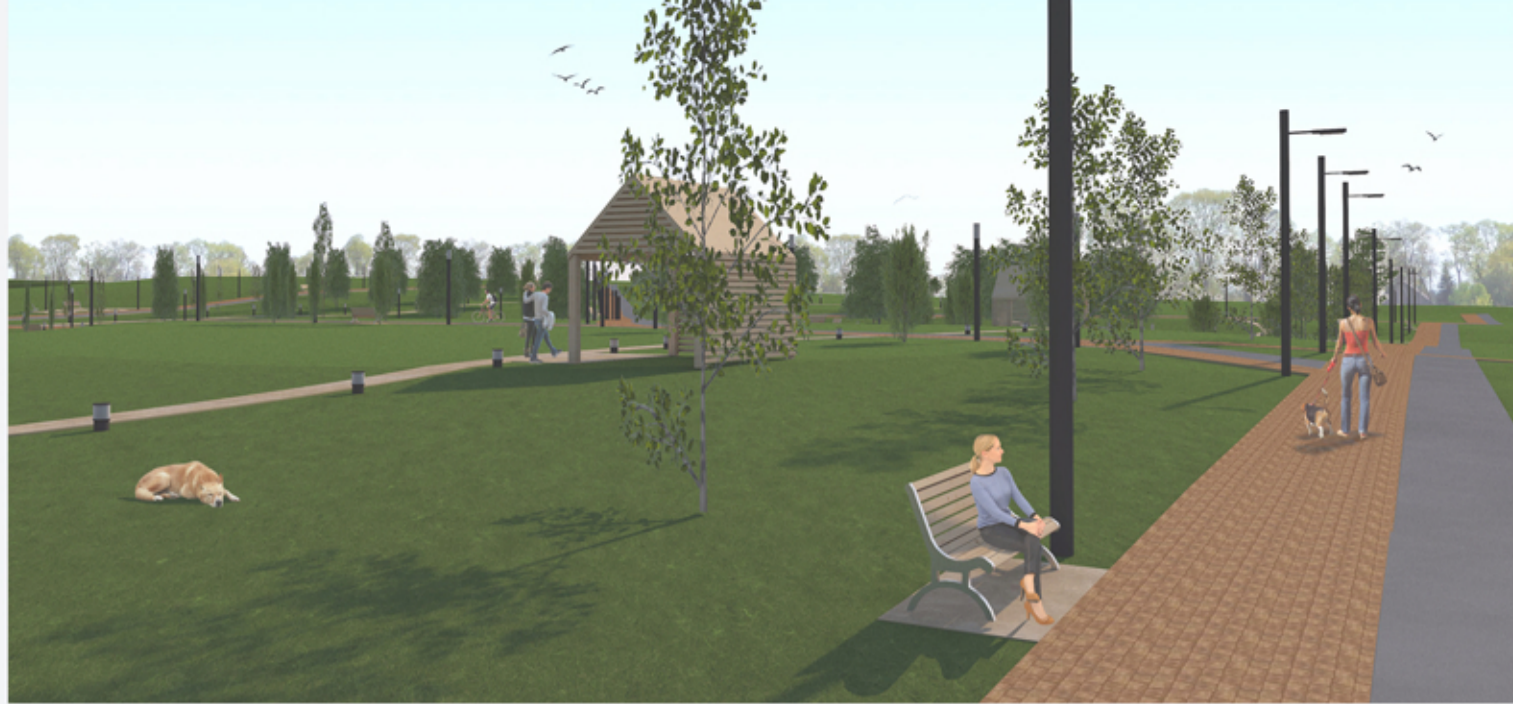
ČEKIŠKĖS MIESTELIO FOTOFIKSACIJA

Nedidelės jaukios viešosios erdvės. Aut. G. Vitovaitė, 2016 04 23
 Išlikęs istoriškai susiformavęs pagrindinės gatvės užstatymas. Aut. G. Vitovaitė, 2016 04 23
 Esantis kultūros paveldo objektas mažina vietovės patrauklumą. Aut. G. Vitovaitė, 2016 04 23

ESAMA PROJEKTUOJAMOS VIEŠIOSIOS ERDVĖS BŪKLĖ. Aut. Gintarė Vitovaitė, 2016 05 07

PROJEKTUOJAMOS VIEŠIOSIOS ERDVĖS VIZUALIZACIJA

ESAMA PROJEKTUOJAMOS VIEŠIOSIOS ERDVĖS BŪKLĖ. Aut. Gintarė Vitovaitė, 2016 05 07

PROJEKTUOJAMOS VIEŠIOSIOS ERDVĖS VIZUALIZACIJA

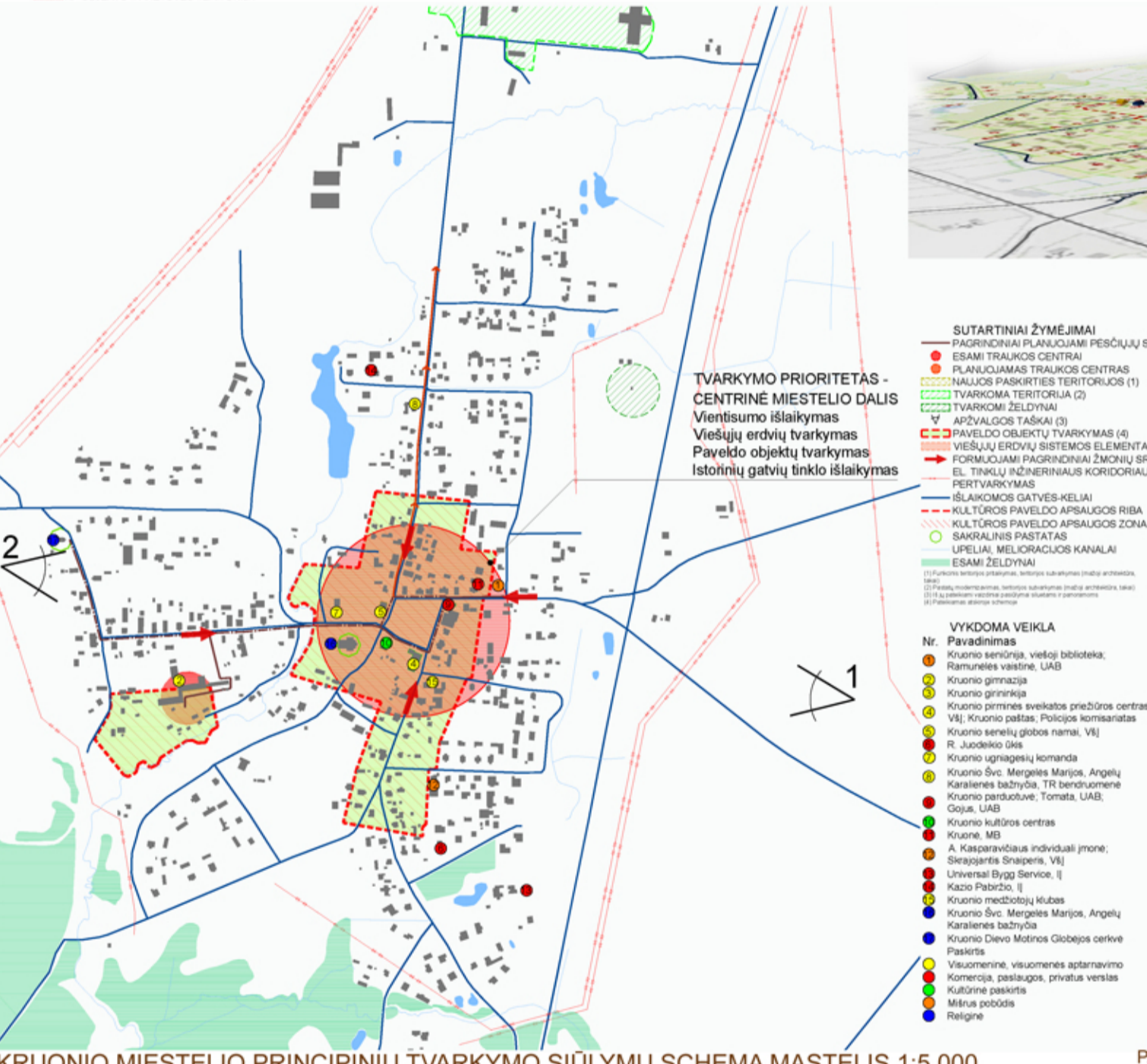
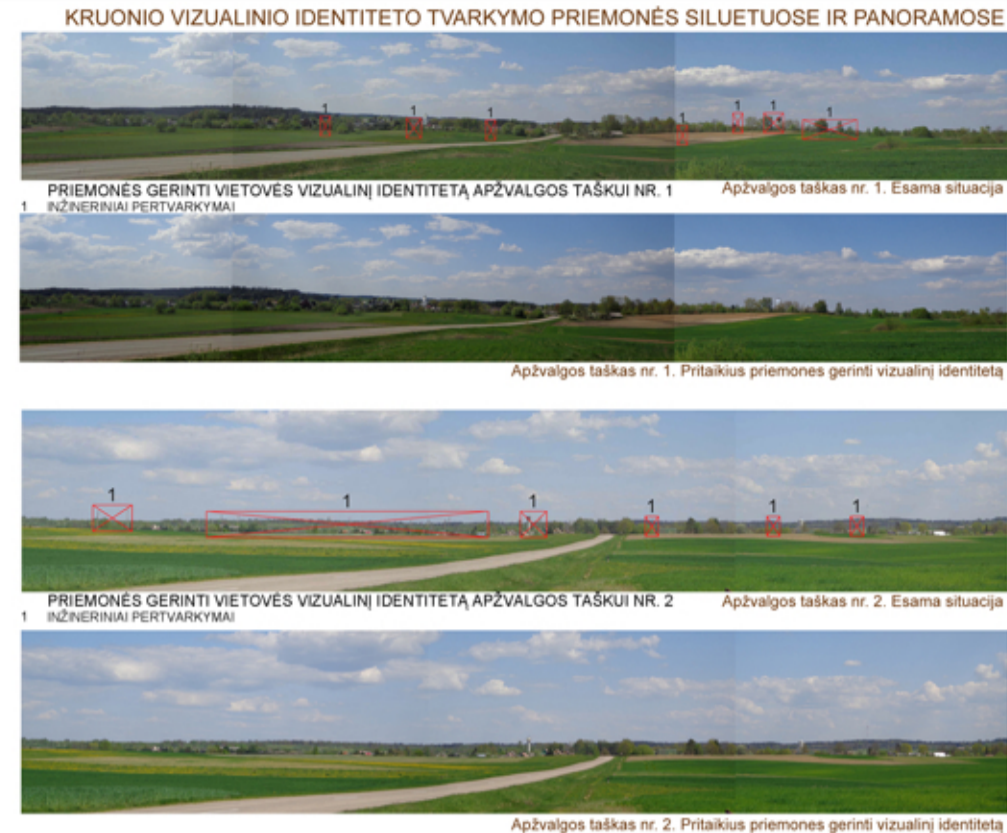
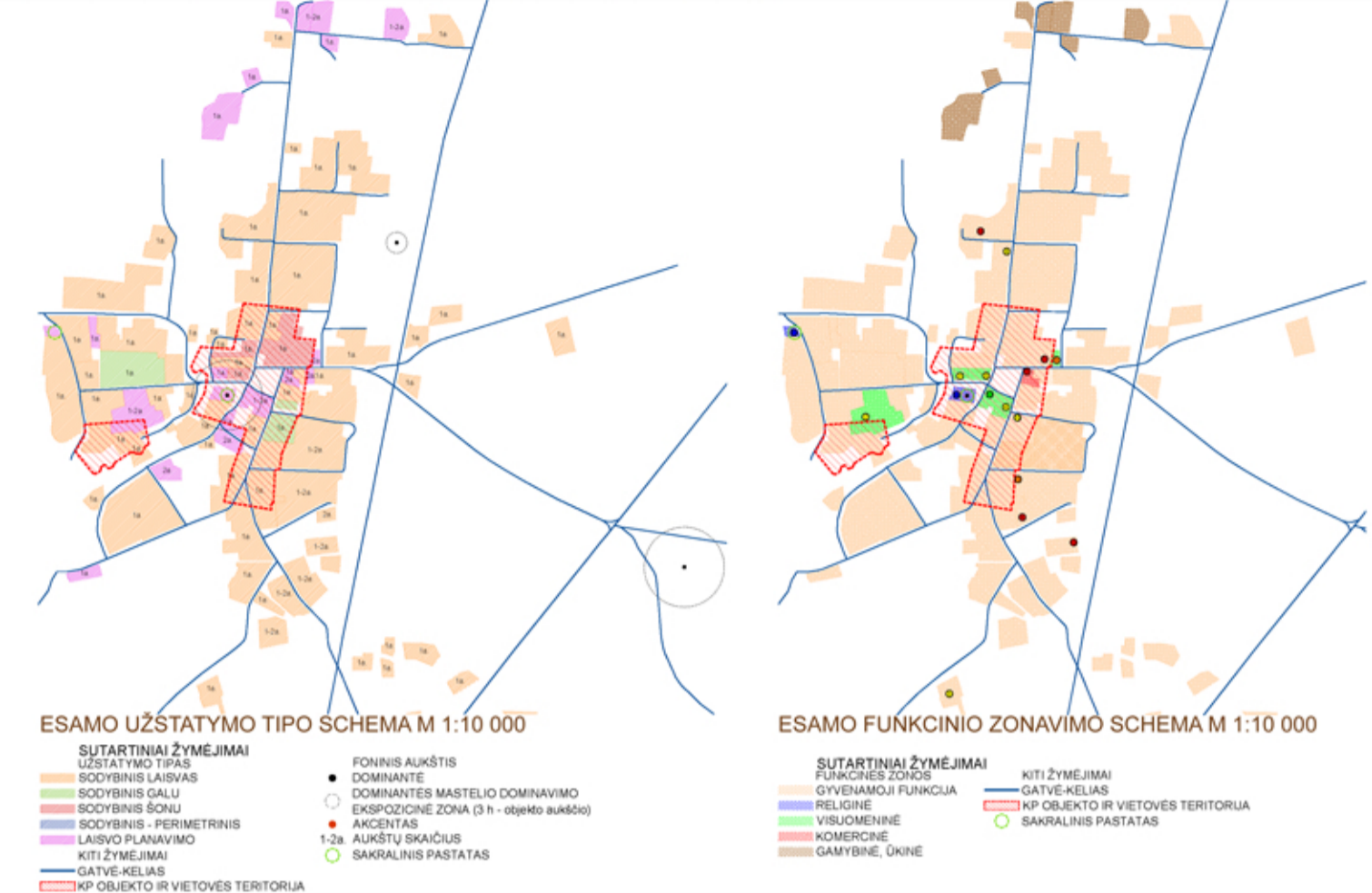

PROJEKTUOJAMOS VIEŠIOSIOS ERDVĖS VIZUALIZACIJA IŠ VIRŠAUS
KRUONIO MIESTELIO FOTOFIKSACIJA

Mažinamas vietovės patrauklumas vizualinės taršos objektais, tokiais kaip neprižiūrėti želdynų plotai. Aut. G. Vitovaitė, 2016 05 07
Centrinė miesto aikštė praradusi pradinę prekybinę funkciją, atlieka transporto ir automobilių stovėjimo aikštelės funkciją. Aut. G. Vitovaitė, 2016 04 23
Žaliosios teritorijos nenaudojamos, neprižiūrėti želdynai, ūkiniai pastatai, tūri ir spalva aktyvūs bokštai mažina miesto patrauklumą, miestelio atpažįstamumą. Aut. G. Vitovaitė, 2016 04 23
Nesutvarkytos priegios prie visuomeninių pastatų, prastėjanti, pakankamai nesenu, pastatų fizinė būklė. Aut. G. Vitovaitė, 2016 04 23
Laisvo planavimo, atitraukti nuo gatvių užstatymo linijos komercinės veiklos pastatai išsklotinėse skaido istorinį gatvės užstatymą. Aut. G. Vitovaitė, 2016 05 07
Per laiko tėkmę atsiradę tušti interpai gatvių užstatymą. Aut. G. Vitovaitė, 2016 05 07

KRUONIS ISTORINIS MIESTELIS

TVARKYMO KRYPTYS	VIETOVĖ	ISTORINIAI MIESTELIAI		BAŽNYTKAIMIAI
		ČEKIŠKĖ	KRUONIS	KALVIAI
PAVELDO OBJEKTŲ TVARKYMAS		PATEIKTI PAVELDO TVARKYMO SIŪLYMAI		NURODYTI VERTINGI SAUGOTINI OBJEKTAI
VIEŠŲJŲ ERDVIŲ TVARKYMAS		FORMUOJAMI RYŠIAI TARP ESAMŲ IR NUMATOMŲ VIEŠŲJŲ ERDVIŲ, PATEIKTA TVARKYMO KONCEPCIJA		FORMUOJAMI RYŠIAI TARP ESAMŲ IR NUMATOMŲ VIEŠŲJŲ ERDVIŲ, PATEIKIAMAS VIEŠOSIOS ERDVĖS-PARKO SUTVARKYMO PLANAS
ERDVINĖS STRUKTŪROS VIENTISUMO IŠLAIKYMAS		SAUGOMI PAVELDO TVARKYMO SIŪLYMAIS		NURODYTI VERTINGI SAUGOTINI OBJEKTAI
ISTORINIŲ GATVIŲ TINKLO IŠLAIKYMAS		PRINCIPAS - IŠSAUGOTI SUSIFORMAVUSI GATVIŲ TINKLĄ		PRINCIPAS - IŠSAUGOTI SUSIFORMAVUSI GATVIŲ TINKLĄ
SVARBIŲ OBJEKTŲ IŠRYŠKINIMAS SILUETUOSE IR PANORAMOSE		PATEIKIAMOS PANORAMŲ IR SILUETŲ TVARKYMO PRIEMONĖS		PATEIKIAMOS PANORAMŲ IR SILUETŲ TVARKYMO PRIEMONĖS

Prastėjanti fizinė pastatų būklė istorinio miestelio centre mažina vietovės patrauklumą. Aut. G. Vitvaitė, 2016 05 07

Miestelio siluetas iš vakarinės pusės. Miestelio siluetą neigiamai veikia esantys aktyvūs vandens bokštai, konkuruoja su miestelio bažnyčia. Aut. G. Vitvaitė, 2016 05 07

Miestelio panorama iš pietryčių pusės. Miestelio siluetą neigiamai veikia esantys aktyvūs vandens bokštai, konkuruoja su miestelio bažnyčia. Aut. G. Vitvaitė, 2016 05 07

Atviros inžinerinės infrastruktūros komunikacijos išsiskiria vidaus erdvėse, reikalingas jų atnaujinimas arba pertvarkymas. Aut. G. Vitvaitė, 2016 05 07

Atviros inžinerinių tinklų komunikacijos išsiskiria vidaus erdvėse, reikalingas jų atnaujinimas arba pertvarkymas. Aut. G. Vitvaitė, 2016 05 07

Pastaba. Įvertinus tai, kad skirtingos kaimo vietovės patyrė skirtingus erdvinės struktūros pokyčius, koncepcinio modelio tvarkymo kryptys, ir joms įgyvendinti priemonės, pritaikomos keliose istorinėse kaimo vietovėse.

KONCEPCIJOS TAIKYMO DETALUMAS

Grupė: KTU Statybos ir Architektūros fakultetas

Projektas: Architektūros ir urbanistikos katedra LT - 51367 Studentų 48, Kaunas

2017 - MBD - AU-10

Lapų: 10

PRIEDAI

Priedas nr.1. Atrinktų tyrimo objektų: istorinių miestelių ir bažnytkaimių sąrašas ir jų bendrieji duomenys

1 lentelė. Atrinktų tyrimo objektų: miestelių ir bažnytkaimių sąrašas ir jų bendrieji duomenys (duomenys iš Dringelis ir kt., 2015).

Eil. Nr.	Gyv. vietovė	Rajonas	Statusas (2011)	Gyventojų sk. (2011)	Įsikūrimo laikotarpis, pirmas paminėjimas	Gamtos sąlygos			Planinės – erdvinės struktūros elementai ir jų kultūrinė vertė							Pavieniai objektai ir jų kultūrinė vertė									
						Saugoma	Reljefas	Vandens telkiniai	Apylinkės	Saugoma	Gatvių tinklas	Užstatymas			Aikštės		Želdynai	Saugoma	Sakraliniai pastatai				Dvaro sodyba		Kiti reikšmingi objektai
												Tipas	Aukštingumas	Medžiagiškumas	Paskirtis	Forma			Pavadinimas	Dominavimas	Forma	Medžiagiškumas	Pavadinimas	Pastatai i	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
1	Čekiškė	Kauno	MS T	682	1617 m.	-	Kal	Up	L	17075	R	SUL, PE, LP	1-2 a.	ME	Tr	Trk	S	2K 2P	Bažnyčia Sinagoga	V/I	1B	Tink	Nėra	-	Mokykla, biblioteka, senelių globos namai, kultūros centras, paštas
2	Kruonis	Kaišiadorių	MS T	661	1475 m. (XVI a vid.)	-	Kal	Up/Tv	ML	17092	R	SUL	1-3 a.	Mu	Vis	KT	AA	4P	Bažnyčia Cerkvė	N/V/ I	2B/B e	Tink/ Med	Nėra	-	Hidroakumuliacinė elektrinė, mokykla, paštas, kultūros centras
3	Žasliai	Kaišiadorių	MS T	644	1433 m.	-	Kal	Ež	L	-	R	Sul	1-2 a.	MU, ME	Tr	Trk	S	7P	Bažnyčia Sinagoga	V/I	2B	Plyt	Nėra	-	Mokykla, biblioteka, paštas
4	Bukonys	Jonavos	BŽ N	553	Iki XIX a.	-	Lyg	N	L	-	R	SUL, LP	1-2 a.	Mu	Tr	Sud	P	114	Bažnyčia	V	1B	Tink	Bukonių	Fr	Mokykla, biblioteka, paštas

5	Kalviai	Kaišiad orių	BŽ N	204	Iki XIX a.	-	Kal	Ež/Up	ML	-	R	SUL	1-2 a.	MU, ME	Vis	KT	Nėra	969 4P	Bažnyčia	V/I	Kp	Plyt	Nėra	-	Mokykla, paštas, bendruomenės namai	
6	Šilavotas	Prienu	BŽ N	338	Iki XIX a.	-	Kal	Ež/Up	ML	-	L	SUL	1-2 a.	MU, ME	N	-	-	Nėra	2269 0	Bažnyčia	V/I	2B	Plyt	Nėra	-	Mokykla, biblioteka, paštas

2 lentelė: Žymėjimų ir sutrumpinimų paaiškinimai.

Nagrinėjamas požymis		Grafo Nr.	Žymėjimas lentelėje, paaiškinimas	Nagrinėjamas požymis		Grafo Nr.	Žymėjimas lentelėje, paaiškinimas	
Statusas		4	MST – miestelis, BŽN -bažnytkaimis (kaimas su bažnyčia)	Planinės – erdvinės struktūros elementai ir jų kultūrinė vertė	Aikštės	Paskirtis	16	Vis – pagrindinė aikštės paskirtis – visuomeninė, Tr – aikštė naudojama transporto reikmėms, Dg – gyvenamojoje vietovėje yra kelios įvairių paskirčių aikštės, N – gyvenamojoje vietovėje nėra aikštės
Gyventojų skaičius		5	XXX – gyventojų skaičius gyvenvietėje (remiantis Lietuvos statistikos departamento 2011 m. duomenimis)			Forma	17	Trk – trikampės, KT – taisyklingos keturkampės, KN – netaisyklingos keturkampės, IG – išplėtos gatvės, AG – išplėtos gatvės (alėjos tipo), Sud – sudėtingos, S (O) – ovalios, Iv – gyv. vietovėje yra kelios įvairių formų aikštės
Įsikūrimo laikotarpis, pirmas paminėjimas		6	XIII a. – įsikūrimo laikotarpis; 1377 m. – pirmojo paminėjimo data rašytiniuose šaltiniuose		Želdynai	18	Nėra – gyvenamojoje vietovėje nėra suformuotų želdynų, P – parkas, AA – apželdinta aikštė, S – skveras, BS – botanikos sodas, AL – alėja, Kita – kiti atskirieji želdynai	
Gamtos sąlygos	Reljefas	8	Reljefo kalvotumas: Lyg – lygus, Kal – kalvotas,	Pavieniai objektai ir jų	Saugomas	19	Kodas (KVR) – unikalus Kultūros paveldo komplekso, objekto kodas Kultūros vertybių registre, XX – kultūros paveldo kompleksų skaičius gyvenamojoje vietovėje, XP – kultūros paveldo objektų skaičius gyvenamojoje vietovėje	

Planinės – erdvinės struktūros elementai ir jų kultūrinė vertė	Vandens telkiniai	9	L.kal – labai kalvotas Vandens telkinio tipas: N – nėra, J – jūra, Mar – marios, Ež – ežeras Up – upė, upelis, Tv – tvenkinys, Kar - karjeras	Sakraliniai pastatai	Dominavimas	21	N – nedominuoja, I – dominuoja išorės erdvėse, V – dominuoja vidaus erdvėse, V/I – dominuoja tiek vidaus, tiek išorės erdvėse		
		Apylinkės	10			M – miškai, ML – miškai, laukai, L – laukai	Forma	22	Sakralinių pastatų tūrio pobūdis: Be – bebokštė, 1B – vienbokštė, 1B (s) – vienbokštė (skelta), 2B – dvibokštė, 3B – tribokštė, Kp – kupolinė, Įv – įvairus
		Saugoma	11			Kodas (KVR) – unikalus kultūros paveldo vietovės kodas Kultūros vertybių registre	Medžiagiškumas	23	Med – medinė, Akm – akmens mūro, Plyt – plytų mūro, Plyt+Akm – plytų ir akmens mūro, Tink+Akm – tinkuotas plytų mūras ir akmuo, Tink – tinkuot mūro, Įv - įvairus
	Užstatymas	Gatvių tinklas	12		P – padrikas, L – linijinis, R – radialinis, S – stačiakampis, MŠ – mišrus	Dvaro sodyba	Pastatai	25	Išlikusių dvaro sodybos pastatų sudėtis: K – kompleksas, Fr – fragmentai
		Tipas	13		SUL – sodybinis, SUG – sodybinis galu, SUS – sodybinis šonu, PE – perimetrinis, LP – laisvo planavimo, AU – aukštybinis		Kiti svarbesni objektai	26	Svarbiausi gyvenamosios vietovės pastatai bei kiti objektai
		Aukštingumas	14		1-3 a. gyvenamosios vietovės užstatymo aukštingumas				
		Medžiagiškumas	15		ME – mediniai, MU, ME – mediniai ir mūriniai, MU – mūriniai, MU, ME, KT - mišrus				

Lentelė sudaryta pagal: DRINGELIS Liucijus, R. Ramanauskas, N. Steponaitytė. *Lietuvos miestų, miestelių ir kaimų erdvinės struktūros savitumo nustatymas ir jo išsaugojimas*. Mokslo studija. Kaunas, leidykla „Technologija“, 2015. 482 p. ISBN 978-609-02-1196-0.

Priedas nr. 2. Sociologinė bendruomenės apklausos anketos forma

BENDRUOMENĖS APKLAUSOS ANKETA

Sveiki, esu Gintarė Vitovaitė, Kauno technologijos universiteto architektūros magistrantūros studentė. Šios anketos surinkta informacija bus panaudota magistro baigiamajame darbe, kurio tema: „Kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijos kraštovaizdyje“, todėl Jūsų kaip kaimo vietovių gyventojų nuomonė yra labai svarbi. Pildydami anketą, Jums labiausiai priimtina variantą pažymėkite kryželiu (varnele), arba įrašykite savo atsakymą, jeigu to prašoma.

Anketoje nereikia nurodyti savo vardo ir pavardės, todėl šie duomenys liks anonimiški.

Užpildę anketą grąžinkite ją davusiam asmeniui. Ačiū už atsakymus ir skirtą laiką. Miestelis/ bažnytkaimis

1. Jūsų amžius:	2. Jūsų lytis:
☐ iki 18 metų	☐ 30-49 metų
☐ 18-29 metų	☐ 50 ir daugiau metų
3. Jūsų išsilavinimas:	4. Jūsų įgyta specialybė (įrašykite):
☐ Pradinis	☐ Aukštesnysis
☐ Pagrindinis	☐ Aukštasis
☐ Vidurinis	☐ Kitas (įrašykite)
☐ Profesinis
5. Ar gyvenate kaimo vietovėje (kaime, bažnytkaimyje, miestelyje):	
☐ Taip	☐ Sezono metu (pvz.: vasarą)
☐ Ne	
6. Ar dalyvaujate miestelio/ bažnytkaimio bendruomenės veikloje (pvz.: renginiai, šv. mišios ir kt.):	
☐ Taip	☐ Kartais
☐ Ne	
7. Ar domitės miestelio/ bažnytkaimio istorija:	
☐ Taip, labai	☐ Ne
☐ Taip	
8. Kokį elementą išskirtumėte apibūdinantį Jūsų miestelio/ bažnytkaimio simbolinį ženklą (pažymėkite vieną arba kelis Jums priimtinius atsakymo variantus):	
☐ Bažnyčia	☐ Kita (įrašykite)
☐ Centrinė miestelio/ bažnytkaimio dalis
9. Su kokia pagrindine funkcija siejate savo miestelį/ bažnytkaimį (pažymėkite vieną arba kelis Jums priimtinius atsakymo variantus):	
☐ Religine	☐ Rekreacine/ poilsio
☐ Prekybine	☐ Žemės ūkio
☐ Istorine (sietina su žinomomis asmenybėmis ar istoriniais įvykiais ir pan.)	☐ Gamybine, ūkine
	☐ Kita (įrašykite)
10. Kas Jūsų nuomone iš žemiau išvardintų elementų kuria Jūsų miestelio/ bažnytkaimio išskirtinumą (pažymėkite vieną arba kelis Jums priimtinius atsakymo variantus):	
☐ Centrinė miestelio/ bažnytkaimio dalis	☐ Gatvių planas ir jų užstatymas
☐ Kolūkio pastatų teritorijos (visuomeninė, gyvenamoji, gamybinė) (jeigu pasirinkote šį atsakymą, pabraukite, kuri dalis atsako į klausimą)	☐ Siluetas (vaizdas kraštovaizdyje)
☐ Naujos statybos pastatų teritorijos (nuo 1990 m.)	☐ Gamtinė aplinka
☐ Želdynai (parkai, skverai)	☐ Svarbios asmenybės
	☐ Šventės, kultūriniai renginiai
	☐ Istorija
	☐ Kita (įrašykite)
11. Kokius objektus apžvelgiamus iš kaimo vietovės išorės (pvz.: važiuojant keliu iš tolo) vertinate teigiamai (pažymėkite vieną arba kelis Jums priimtinius atsakymo variantus):	
☐ Bažnyčia	☐ Kolūkio visuomeniniai pastatai
☐ Medžių, krūmų grupės – želdynai	☐ Kolūkio gamybiniai/ ūkiniai pastatai (fermos, gamyklos)
☐ Istoriniai gyvenamieji pastatai (iki XX a. vid.)	☐ Elektros linijos, stulpai
☐ Naujos statybos gyvenamieji namai (nuo 1990 m.)	☐ Inžineriniai statiniai (vandens bokštai ir kt.)
☐ Kolūkio gyvenamieji namai	☐ Kita (įrašykite)

.....
 12.Kokius objektus apžvelgiamus iš kaimo vietovės išorės (pvz.: važiuojant keliu iš tolo) vertinate neigiamai (pažymėkite vieną arba kelis Jums priimtinus atsakymo variantus):

☐ Bažnyčia	☐ Kolūkio visuomeniniai pastatai
☐ Medžių, krūmų grupės – želdynai	☐ Kolūkio gamybiniai/ ūkiniai pastatai (fermos, gamyklos)
☐ Istoriniai gyvenamieji pastatai (iki XX a. vid.)	☐ Elektros linijos, stulpai
☐ Naujos statybos gyvenamieji namai (nuo 1990 m.)	☐ Inžineriniai statiniai (vandens bokštai ir kt.)
☐ Kolūkio gyvenamieji namai	☐ Kita (įrašykite)
-

13.Kaip Jūsų nuomone pasikeitė Jūsų miestelis/ bažnytkaimis per paskutinius 25 metus (prie kiekvienos teritorijos pažymėkite Jūsų nuomone tinkamiausią apibūdinimą, jeigu tokios teritorijos nėra – brūkšnij):

Teritorija/ apibūdinimas	Sunyko	Mažėjo/ nyko	Nekito	Plėtėsi
	1	2	3	4
Centrinė dalis				
Kolūkio gyvenamoji dalis				
Kolūkio gamybinė/ ūkinė dalis				
Naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalai (nuo 1990 m.)				

14.Kaip vertinate miestelio/ bažnytkaimio, kuriame gyvenate, išvardintų teritorijų fizinę būklę (prie kiekvienos teritorijos pažymėkite Jūsų nuomone tinkamiausią apibūdinimą, jeigu tokios teritorijos nėra – brūkšnij):

Teritorija/ būklė	Labai bloga	Bloga	Patenkinama	Gera	Labai gera
	1	2	3	4	5
Centrinė dalis					
Kolūkio gyvenamoji dalis					
Kolūkio gamybinė/ ūkinė dalis					
Naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalai (nuo 1990 m.)					

15.Koks būdas Jūsų nuomone yra geriausias, siekiant sutvarkyti, pagerinti išvardintas teritorijas (prie kiekvienos teritorijos pažymėkite Jūsų nuomone geriausią būdą, jeigu tokios teritorijos nėra - brūkšnij):

Teritorija/ būdas	Nieko nedaryti	Atkurti/ atgaivinti	Pritaikyti naujiems poreikiams	Papildyti šiuolaikiniais pastatais	Įrengti viešąsias erdves (aikštę, parką, skverą)	Kita (įrašykite)
	1	2	3	4	5	6
Centrinė dalis						
Kolūkio gyvenamoji dalis						
Kolūkio gamybinė/ ūkinė dalis						
Naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalai (nuo 1990 m.)						

16.Kokios Jūsų nuomone miestelio/ bažnytkaimio dalies sutvarkymas padėtų atskleisti šios vietovės išskirtinumą/ savitumą (pažymėkite vieną arba kelis Jums priimtinus atsakymo variantus):

☐ Centrinės dalies	☐ Naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalų (nuo 1990 m.)
☐ Kolūkio gyvenamosios dalies	☐ Želdynų (parkų, skverų)
☐ Kolūkio gamybinės/ ūkinės dalies	☐ Kita (įrašykite)
-

17.Kokias funkcijas Jūsų nuomone būtų galima plėsti arba sukurti Jūsų miestelyje/ bažnytkaimyje (pažymėkite vieną arba kelis Jums priimtinus atsakymo variantus):

☐ Prekybos	☐ Rekreacinę/ poilsio

- Švietimo, administracinę
- Maitinimo
- Gyvenamąją

- Gamybinę/ ūkinę
- Žemės ūkio
- Kita (įrašykite)

18. Kaip manote ar Jūsų miestelyje/ bažnytkaimyje yra kultūros paveldo objektų:

- Taip, pateikite pavyzdžių:
- Ne
- Nežinau

19. Kaip manote ar esamų kultūros paveldo objektų panaudojimas, išryškimas pridėtų Jūsų miesteliui/ bažnytkaimiui patrauklumo ir didintų lankomumą:

- Taip
- Ne

20. Kas Jūsų nuomone turėtų rūpintis miestelio/ bažnytkaimio tvarkymu (pvz.: pastatais, aikštės priežiūra):

- Privatūs savininkai
- Bendruomenė
- Valdžios institucijos
- Mišrus
- Kita (įrašykite)

Ačiū už atsakymus ir suteiktą laiką.

Priedas nr. 3. Sociologinės architektūros specialistų apklausos anketos forma

SPECIALISTŲ APKLAUSOS ANKETA

Sveiki, esu Gintarė Vitovaitė, Kauno technologijos universiteto architektūros magistrantūros studentė. Šios anketos surinkta informacija bus panaudota magistro baigiamajame darbe, kurio tema: „Kaimo vietovių istorinių urbanistinių struktūrų kaitos tendencijos kraštovaizdyje“, todėl Jūsų kaip architektūros srities specialistų nuomonė yra labai svarbi.

Pildydami anketą, Jums labiausiai priimtina variantą pažymėkite kryželiu (varnele), arba įrašykite savo atsakymą, jeigu to prašoma.

Anketoje nereikia nurodyti savo vardo ir pavardės, todėl šie duomenys liks anonimiški. Užpildę anketą gražinkite ją davusiam asmeniui. Ačiū už atsakymus ir skirtą laiką.

1. Jūsų amžius:	2. Jūsų lytis:
☐ 18-29 metų ☐ 30-49 metų ☐ 50-69 metų ☐ 70 ir daugiau metų	☐ Vyras ☐ Moteris
3. Jūsų veiklos sritis (galimi keli atsakymo variantai):	4. Darbo stažas srityje:
☐ Pastatai ☐ Teritorijų planavimas ☐ Paveldosauga ☐ Kraštovaizdžio architektūra ☐ Kraštovarka ☐ Kita (įrašykite)	☐ Iki 3 metų ☐ 3 – 5 metai ☐ 6-10 metai ☐ 11-15 metai ☐ 16 ir daugiau metų ☐ Kita (įrašykite)
5. Koks elementas galėtų būti istorinio miestelio/ bažnytkaimio simbolis (pažymėkite vieną arba kelis Jums priimtinius atsakymo variantus):	
☐ Bažnyčia ☐ Centrinė miestelio/ bažnytkaimio dalis ☐ Kita (įrašykite)	
6. Jūsų nuomone, kokias pagrindines funkcijas atlieka <u>istorinis miestelis/ bažnytkaimis</u> (pažymėkite vieną arba kelis Jums priimtinius atsakymo variantus):	
☐ Religinę ☐ Prekybinę ☐ Istorinę (sietina su žinomomis asmenybėmis ar istoriniais įvykiais ir pan.) ☐ Gyvenamąją ☐ Rekreacinę/ poilsio ☐ Kultūrinę ☐ Žemės ūkio ☐ Gamybinę, ūkinę ☐ Kita (įrašykite)	
7. Jūsų nuomone, kokias funkcijas būtų galima plėsti arba sukurti istoriniame miestelyje/ bažnytkaimyje (pažymėkite vieną arba kelis Jums priimtinius atsakymo variantus):	
☐ Prekybos ☐ Švietimo, administracinę ☐ Maitinimo ☐ Gyvenamąją ☐ Rekreacinę/ poilsio ☐ Gamybinę/ ūkinę ☐ Žemės ūkio ☐ Kita (įrašykite)	
8. Jūsų nuomone, žemiau išvardintus elementus pažymėkite nuo svarbiausio (1) iki mažiausiai svarbaus (7) elemento turinčio įtakos istorinio miestelio/ bažnytkaimio išskirtinumui:	
☐ Gatvių tinklas ir užstatymas ☐ Viešosios erdvės ☐ Želdynai ☐ Pastatų architektūra ☐ Siluetas ☐ Panorama ☐ Gamtinė aplinka	
9. Kokius objektus istorinio miestelio/ bažnytkaimio siluete vertinate kaip <u>vertingus</u> (pažymėkite vieną arba kelis Jūsų manymu teisingus atsakymo variantus):	
☐ Bažnyčia ☐ Želdynai ☐ Istoriniai gyvenamieji pastatai (iki XX a. vid.) ☐ Naujos statybos gyvenamieji namai (nuo 1990 m.) ☐ Kolūkio gyvenamieji namai ☐ Kolūkio visuomeniniai pastatai ☐ Kolūkio gamybiniai/ ūkiniai pastatai (fermos, gamyklos) ☐ Elektros linijos, stulpai ☐ Inžineriniai statiniai (vandens bokštai ir kt.) ☐ Kita (įrašykite)	
10. Kokius objektus istorinio miestelio/ bažnytkaimio siluete vertinate kaip <u>nevertingus, vizualinės taršos elementus</u> (pažymėkite vieną arba kelis Jūsų manymu teisingus atsakymo variantus):	
☐ Bažnyčia ☐ Želdynai ☐ Istoriniai gyvenamieji pastatai (iki XX a. vid.) ☐ Naujos statybos gyvenamieji namai (nuo 1990 m.) ☐ Kolūkio gyvenamieji namai ☐ Kolūkio visuomeniniai pastatai ☐ Kolūkio gamybiniai/ ūkiniai pastatai (fermos, gamyklos) ☐ Elektros linijos, stulpai ☐ Inžineriniai statiniai (vandens bokštai ir kt.)	

Kita (įrašykite)

11. Kaip, Jūsų nuomone, pasikeitė dauguma istorinių miestelių/ bažnytkaimių nuo 1990 metų (prie kiekvienos teritorijos pažymėkite Jūsų nuomone tinkamiausią apibūdinimą, jeigu manote, kad tokia teritorija nesusiformavusi – brūkšni):

Teritorija/ apibūdinimas	Sunyko	Mažėjo/ nyko	Nekito	Plėtėsi
	1	2	3	4
Centrinė dalis				
Kolūkinė gyvenamoji dalis				
Kolūkinė gamybinė/ ūkinė dalis				
Naujos statybos gyvenamųjų namų kvartalai (nuo 1990 m.)				

12. Kaip, Jūsų nuomone, pakito istorinio miestelio/ bažnytkaimio panoramų, siluetų kompozicinės savybės kraštovaizdyje per paskutinius 25 metus? (Įrašykite)

.....

.....

13. Jūsų nuomone, kokių istorinio miestelio/ bažnytkaimio urbanistinių struktūrų pokyčiai daugiausia turi įtakos šių vietovių silueto, panoramų kompozicinių savybių kaitai kraštovaizdyje ir kaip jų pokyčiai keičia šias savybes? (Įrašykite)

.....

.....

14. Kokios urbanistinės priemonės galėtų būti taikomos istorinio miestelio/ bažnytkaimio panoramų, silueto kompozicinių savybių kraštovaizdyje gerinimui? (Įrašykite)

.....

.....

15. Jūsų nuomone, iš žemiau išvardintų architektūrinių priemonių pažymėkite 3 svarbiausias (1), 3 mažiau svarbias (2) ir 4 mažiausiai svarbias (3) priemones taikomas istorinio miestelio/ bažnytkaimio istorinių urbanistinių struktūrų tvarkymui:

☐ Mastelio atitikimas	☐ Spalva
☐ Ornamento naudojimas	☐ Forma
☐ Medžiagiškumas: faktūra, tekstūra	☐ Šviesa, šešėlis
☐ Kompozicinės priemonės: simetrija-asimetrija, statika-dinamika, ritmas ir kt.	☐ Niuansas
	☐ Kontrastas
	☐ Stilistinio vientisumo išlaikymas

16. Ar, Jūsų nuomone, turėtų būti kuriama nauja architektūra istoriniame miestelyje/ bažnytkaimyje? Jeigu taip, kokios architektūrinės priemonės turėtų būti taikomos šių vietovių istorinėje aplinkoje? (Įrašykite)

.....

.....

17. Kaip kultūros paveldo objektų pritaikymas nulemtų istorinio miestelio/ bažnytkaimio tolimesnę funkcinę ir urbanistinę kaitą? (Įrašykite)

.....

.....

18. Kas turėtų rūpintis istorinio miestelio/ bažnytkaimio centrinės dalies viešųjų erdvių tvarkymu? (Įrašykite)

.....

.....

19. Kas turėtų rūpintis istorinio miestelio/ bažnytkaimio paveldo objektų tvarkymu? (Įrašykite)

.....

.....

Ačiū už atsakymus ir suteiktą laiką.

Priedas nr. 4. Kalvių teritorijos esamos būklės reglamentų lentelė

2 lentelė. Kalvių teritorijos esama būklė

Teritorijos (jos dalies) Nr.	Sklypo (jos dalies) Nr.	Sklypo (jos dalies) plotas, m ²	Esami teritorijos naudojimo reglamentai						Papildomi teritorijos naudojimo reglamentai
			Teritorijos naudojimo tipas	Žemės naudojimo paskirtis	Žemės naudojimo būdai	Esamas pastatų aukštis altitudė, m	Užstatymo tankis, %	Užstatymo intensyvumas ar užstatymo tūrio tankis	Esamas pastatų aukštų skaičius
1	1	3489	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
2	2	3185	GV	KT	G1	7,5	6	7	
3	3	2370	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
4	4	2707	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
5	5	11433	GV	KT	G1	4	0,3	0,3	1
6	6	11572	GV	KT	G1	6	1,3	1,3	1
7	7	3330			N*	0	0	0	0
8	8	2266	GV	KT	G1	7,5	8	8	1
9	9	3653	GV	KT	G1	7,5	3	3	1
10	10	1389	GV	KT	G1	7,5	12	15	1
11	11	1669			N*	7,5	7	9	1,5
12	12	18025	SI	K	V	12	4	8	2
13	13	3835	ZU	Z	Z4	0	0	0	
14	14	11244	ZU	Z	Z4	0	0	0	
15	15	8531	ZU	Z	Z4	0	0	0	
16	16	9498	GV	KT	G1	7,5	5	5	1
17	17	9927	MI	M	M1	7,5	2	2	1
18	18	780	MI	M	M1	0	0	0	
19	19	1619	GV	KT	G1	7,5	10	15	1,5
20	20	2962	GV	KT	G1	8,5	12	17	1,5
21	21	1337	GV	KT	G1	8,5	18	27	1,5
22	22	1121	GV	KT	G1	7,5	12	12	1
23	23	2080	GV	KT	G1	7,5	2	2	1
24	24	3593	GV	KT	G1	7,5	5	6	1,5
25	25	3961	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
26	26	7486	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
27	27	5585	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
28	28	8428	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
29	29	4547	SK	C	C2	14	6	6	1
30	30	1476	GV	KT	G1	0	0	0	0
31	31	3882	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
32	32	3023	ZU	Z	Z4	0	0	0	0

33	33	1603	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
34	34	3228	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
35	35	1989	GV	KT	G1	7,5	11	14	1,5
36	36	1378	GV	KT	G1	7,5	7	9	1,5
37	37	1061	GV	KT	G1	7,5	5	8	1,5
38	38	2651	GV	KT	G1	7,5	8	9	1,5
39	39	9288	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
40	40	2515	GV	KT	G1	8,5	11	14	1,5
41	41	2016	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
42	42	15160	ZU	Z	Z4, G1	7,5	1	1	1
43	43	2472	GV	KT	G1	0	0	0	0
44	44	1461	GV	KT	G1	8,5	7	10	2
45	45	1561			N*	8,5	15	20	2
46	46	1860	GV	KT	G1	8,5	9	12	2
47	47	2645	GV	KT	G1	8,5	12	15	2
48	48	161	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
49	49	3390	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
50	50	30015	ZU	Z	Z4, G1	7,5	0	0	1
51	51	10864	MI	M	M1	0	0	0	0
52	52	4278	MI	M	M1	0	0	0	0
53	53	3003	GV	KT	G1	8,5	4	5	1,5
54	54	2885	GV	KT	G1	8,5	6	7	1,5
55	55	1475	GV	KT	G1	8,5	8	11	1,5
56	56	1727	GV	KT	G1	8,5	7	7	1
57	57	2136	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
58	58	4210	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
59	59	2786	GV	KT	G1	8,5	8	13	1,5
60	60	1889	GV	KT	G1	8,5	13	16	1,5
61	61	21231	MI	M	M1	0	0	0	0
62	62	4383	MI	M	M1	0	0	0	0
63	63	10714	MI	M	M1	0	0	0	0
64	64	15829	ZU	Z	Z4, G1	8,5	1	2	1,5
65	65	7835	MI	M	M1	0	0	0	0
66	66	5164	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
67	67	4142	GV	KT	G1	8,5	4	5	1,5
68	68	9449	MI	M	M3	0	0	0	0
69	69	16831	MI	M	M3	0	0	0	0
70	70	17158	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
71	71	2480			N*	0	0	0	0
72	72	4851	GV	KT	G1	7,5	3	3	1
73	73	18879	ZU	Z	Z4, G1	7,5	1	1	1

74	74	31928	MI	M	M1	0	0	0	0
75	75	25089	MI	M	M1	0	0	0	0
76	76	5740	GV	KT	G1	8,5	4	5	1,5
77	77	1863			N*	0	0	0	0
78	78	4647	GV	KT	G1	8,5	7	8	1,5
79	79	3027	GV	KT	G1	8,5	7	11	2
80	80	3151	GV	KT	G1	8,5	8	12	1,5
81	81	6183	GV	KT	G1	7,5	3	4	1,5
82	82	16081	ZU	Z	Z4, G1	7,5	2	2	1,5
83	83	2281	GV	KT	G1	7,5	9	11	1,5
84	84	58394	ZU	Z	Z4, G1	7,5	0,5	0,5	1,5
85	85	1535	MI	M	M1	0	0	0	0
86	86	72464	MI	M	M4	0	0	0	0
87	87	6119	GV	KT	G1	7,5	1	1	1,5
88	88	3454	GV	KT	G1	7,5	3	4	1,5
89	89	39388	MI	M	M4	0	0	0	0
90	90	28553	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
91	91	7160	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
92	92	1059	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
93	93	745	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
94	94	24759	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
95	95	7970	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
96	96	14233	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
97	97	6605	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
98	98	8660	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
99	99	8157	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
100	100	5629	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
101	101	6394	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
102	102	9946	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
103	103	7123			N*	0	0	0	0
104	104	2616			N*	0	0	0	0
105	105	14869	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
106	106	18923	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
107	107	23690	ZU	Z	Z4, G1	7,5	1	1	1,5
108	108	13501	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
109	109	2942	GV	KT	G1	7,5	9	11	1,5
110	110	4164	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
111	111	8347	GV	KT	G1	8,5	2	3	1,5
112	112	28523	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
113	113	961			N*	0	0	0	0
114	114	10906			N*	0	0	0	0

115	115	17190	MI	M	M4	0	0	0	0
116	116	13584	MI	M	M4	0	0	0	0
117	117	5390	GV	KT	G1	3	1	1	1
118	118	2889	GV	KT	G1	8,5	15	16	1,5
119	119	551	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
120	120	17765			N*	0	0	0	0
121	121	14768	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
122	122	19507	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
123	123	24091	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
124	124	4759	GV	KT	G1	8,5	4	4	1,5
125	125	1186	GV	KT	G1	8,5	9	11	1,5
126	126	15733	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
127	127	11149	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
128	128	32396			N*	0	0	0	0
129	129	1554	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
130	130	2257	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
131	131	2455	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
132	132	1110	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
133	133	1047	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
134	134	2030	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
135	135	12413	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
136	136	10061	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
137	137	261	TI	KT	I1	0	0	0	0
138	138	2780	GV	KT	G1	8,5	5	6	1,5
139	139	1981	GV	KT	G1	0	0	0	0
140	140	13649	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
141	141	607	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
142	142	358	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
143	143	2972	GV	KT	G1	8,5	7	9	1,5
144	144	2247	GV	KT	G1	8,5	8	10	1,5
145	145	3085	GV	KT	G1	8,5	5	6	1,5
146	146	3906	GV	KT	G1	8,5	7	8	1,5
147	147	5125	GV	KT	G1	8,5	5	6	1,5
148	148	2806	ZU	Z	Z4	2,5	0,2	0,2	1
149	149	19465			N*	0	0	0	0
150	150	14370	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
151	151	2737			N*	0	0	0	0
152	152	10812	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
153	153	6800	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
154	154	6776	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
15	155	7477	ZU	Z	Z4	0	0	0	0

156	156	9137	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
157	157	15714	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
158	158	6894	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
159	159	2462	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
160	160	4084	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
161	161	8788	ZU	Z	Z4, G1	6	1	1	1
162	162	3336	GV	KT	G1	8,5	4	5	1,5
163	163	2537			N*	8,5	7	8	1,5
164	164	4410	GV	KT	G1	7,5	6	6	1
165	165	3033	GV	KT	G1	7,5	8	8	1
166	166	2256	GV	KT	G1	8,5	10	12	1,5
167	167	26932			N*	8,5	1	2	1,5
168	168	3021	GV	KT	G1	8,5	6	7	1,5
169	169	2498	GV	KT	G1	7,5	6	8	1,5
170	170	2009	GV	KT	G1	7,5	5	7	1,5
171	171	4002	GV	KT	G1	0	0	0	0
172	172	2624	GV	KT	G1	7,5	8	9	1,5
173	173	2271	GV	KT	G1	8,5	10	12	1,5
174	174	2274	GV	KT	G1	8,5	9	11	1,5
175	175	2992	GV	KT	G1	7,5	5	6	1,5
176	176	1699	GV	KT	G1	8	14	18	1,5
177	177	1631	GV	KT	G1	8	13	15	1,5
178	178	3417	GV	KT	G1	8	6	8	1,5
179	179	2147	GV	KT	G1	8	9	12	1,5
180	180	935	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
181	181	1005	BZ	KT	E	0	0	0	0
182	182	1510	GV	KT	G1	7,5	8	8	1
183	183	2321	GV	KT	G1	7,5	9	10	1,5
184	184	2533	SI	KT	V	9	6	9	1,5
185	185	2340	GV	KT	G1	7,5	3	5	1,5
186	186	2965	GV	KT	G1	9	6	7	1,5
187	187	30596			N*	8,5	2	2	
188	188	5719			N*	0	0	0	0
189	189	2006	GV	KT	G1	7,5	8	10	1,5
190	190	2076	GV	KT	G1	7,5	7	9	1,5
191	191	2193	GV	KT	G1	8,5	7	9	1,5
192	192	2039	GV	KT	G1	7,5	10	12	1,5
193	193	1576	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
194	194	1600	GV	KT	G1	7,5	12	14	1,5
195	195	2190	GV	KT	G1	7,5	3	4	1,5
196	196	2208	GV	KT	G1	7,5	8	10	1,5

197	197	29458	ZU	Z	Z4, G1	7,5	1	1	1,5
198	198	295			N*	0	0	0	0
199	199	303	GV	KT	G1	7,5	29	29	1
200	200	5474			N*	3	0,3	0,3	1
201	201	3615	SI	K	V	7	7	13	2
202	202	648			N*	0	0	0	0
203	203	7543	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
204	204	4135			N*	0	0	0	0
205	205	702			N*	0	0	0	0
206	206	1422			N*	0	0	0	0
207	207	32625			N*	0	0	0	0
208	208	16026	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
209	209	14465	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
210	210	15059	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
211	211	17114	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
212	212	1080	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
213	213	18976	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
214	214	5241	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
215	215	4499	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
216	216	11439	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
217	217	4086	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
218	218	4223	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
219	219	3486	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
220	220	10010	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
221	221	8967	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
222	222	11645	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
223	223	3395	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
224	224	136044			N*	7	0,4	0,8	2
225	225	8327	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
226	226	3199	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
227	227	2135	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
228	228	1290	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
229	229	1442	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
230	230	1533	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
231	231	1457	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
232	232	1516	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
233	233	1720	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
234	234	1026	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
235	235	2069	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
236	236	9501	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
237	237	3405	ZU	Z	Z4	0	0	0	0

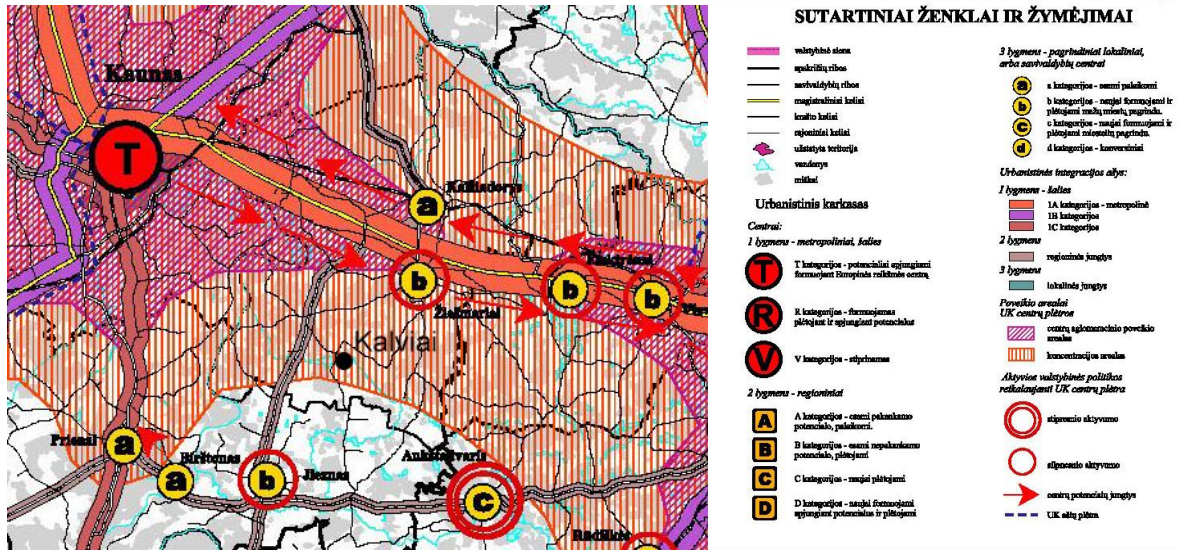
238	238	2871	TI	KT	I1	0	0	0	0
239	239	357	TI	KT	I1	3	1	1	1
240	240	10181	GV	KT	G1	7,5	1	1	1,5
241	241	2616	GV	KT	G1	8,5	8	10	1,5
242	242	242	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
243	243	702	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
244	244	1885	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
245	245	1211	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
246	246	1759	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
247	247	2344	GV	KT	G1	3	1	1	1
248	248	280	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
249	249	308	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
250	250	180	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
251	251	922	PA	KT	K	3	15	15	1
252	252	988	BZ	KT	E	0	0	0	0
253	253	28479			N, G2*	9	6	11	2
254	254	9575			N*	5	7	7	1
255	255	14789			N*	0	0	0	0
256	256	10083	MI	M	M4	0	0	0	0
257	257	2514	PR	KT	P	8	12	12	1
258	258	20716	ZU	Z	Z4, G1	7	0,4	0,4	1
259	259	6159	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
260	260	7762	GV	KT	G1	8,5	1	2	2
261	261	2435	MI	M	M4	0	0	0	0
262	262	3228	MI	M	M4	0	0	0	0
263	263	2430	GV	KT	G1	8,5	5	7	1,5
264	264	3870	GV	KT	G1	8,5	8	9	1,5
265	265	2201	GV	KT	G1	8,5	6	8	1,5
266	266	3162			N*	0	0	0	0
267	267	2197			N*	0	0	0	0
268	268	1480			N*	0	0	0	0
269	269	102844	ZU	Z	Z4, G1	10	1	1	1
270	270	10535	PR	KT	P	5	14	14	1
271	271	1685	PR	KT	P	5	4	4	1
272	272	505	MI	M	M4	0	0	0	0
273	273	18600	MI	M	M4	0	0	0	0
274	274	83783	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
275	275	40065	ZU	Z	Z4, G1	8,5	1	1	1,5
276	276	38150	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
277	277	81832	ZU	Z	Z4, G1	7,5	0,2	0,2	1,5
278	278	37232			N*	0	0	0	0

279	279	2297	GV	KT	G1	8,5	11	16	1,5
280	280	20295	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
281	281	18665	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
282	282	47512	ZU	Z	Z4, M4	0	0	0	0
283	283	8209	GV	KT	G1	7,5	1	1	1,5
284	284	12929	ZU	Z	Z4	0	0	0	0
285	285	97343	MI	M	M1, Z4	0	0	0	0
286	286	5287	MI	M	M4	0	0	0	0

Pastaba. N* – nesuformuotas žemės sklypas.

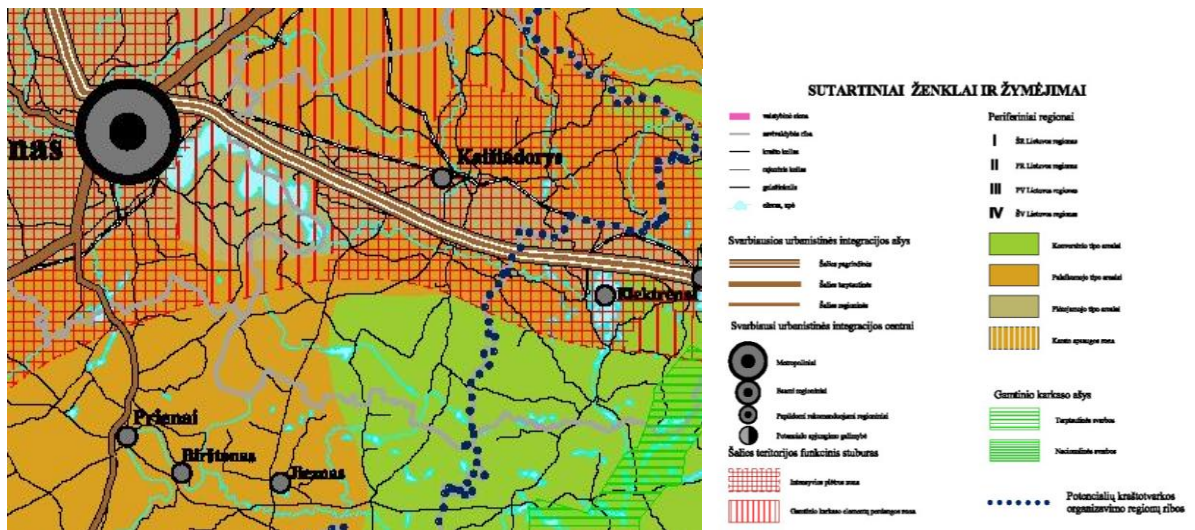
Priedas nr. 5. Kalvių bažnytkaimio situacija galiojančiuose teritorijų planavimo dokumentuose

Kalviai patenka į šalies bendrą urbanistinio karkaso koncentruojančio poveikio arealą (1 pav.).

1 pav. Lietuvos Respublikos bendrojo plano urbanistinio karkaso brėžinio fragmentas

Pagal Lietuvos Respublikos bendrojo plano teritorijos erdvinės koncepcijos brėžinį Kalvių bažnytkaimio teritorija patenka į konversinio tipo arealą (2 pav.)

2 pav. Lietuvos Respublikos bendrojo plano teritorijos erdvinės koncepcijos brėžinio fragmentas

Pagal Lietuvos Respublikos bendrąjį planą Kalvių bažnytkaimis patenka į teritoriją, kurioje numatomi tokie prioritetingi interesai:

- Ž – intensyvus žemės ūkis;
- m – tausojantis miškų ūkis;
- r – ekstensyvi rekreacija.

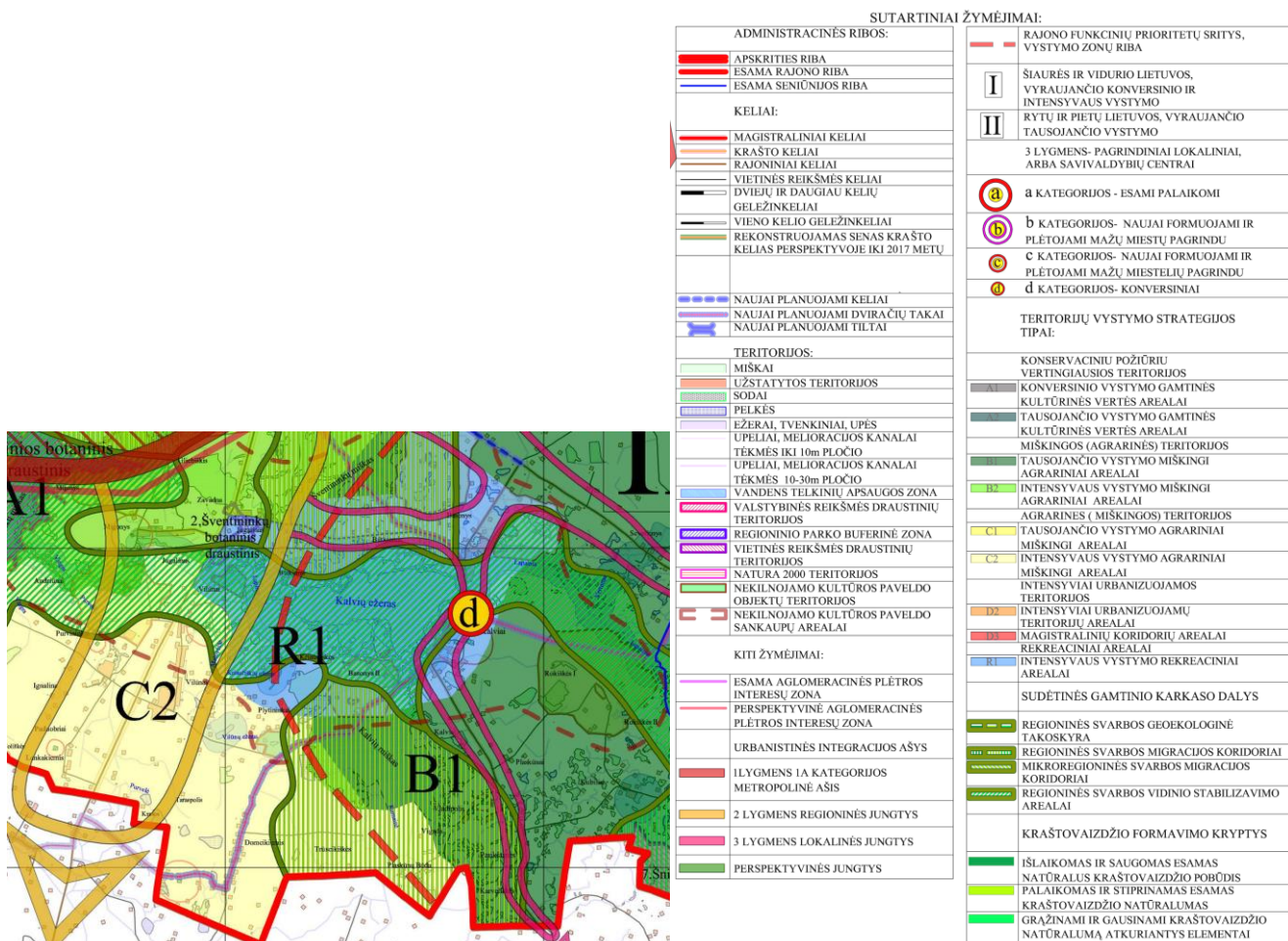
Foninis naudojimas: *Ž* – intensyvus žemės ūkis, *m* – tausojantis miškų ūkis. Kalvių teritorija kartu su Kalvių ežeru yra numatoma kaip perspektyvi rekreaciniams infrastruktūros interesams.

Pagal Kaišiadorių rajono savivaldybės teritorijos bendrąjį planą, Kalvių teritorija priskiriama *d* kategorijos centrams:

„*d* kategorijos centrams priskiriami jau susiformavę kompaktiško užstatymo kaimai, turintys pakankamas aptarnavimo zonas ir gerus ryšius su šiose teritorijose esančiomis gyvenamosiomis vietovėmis. Visų *d* kategorijos centrų teritorijas siūloma konsoliduoti su gretimomis vietovėmis. Bendrojo plano koncepcijos rengimo stadijoje apjungiamų teritorijų ribos suprantamos kaip sąlyginės užstatytų ir numatytų užstatymui teritorijų ribos arba centralizuotų inžinerinių sistemų veiklos ribos. Centrų teritorijos tikslinamos rengiant žemesnio lygmens planavimo dokumentus.“ (Kaišiadorių rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas, 2008 m.).

Pagal Kaišiadorių rajono savivaldybės teritorijos bendrojo plano koncepcijos nr. 1 brėžinį, Kalvių teritorija patenka į intensyvaus vystymo rekreacijai arealą (3 pav.):

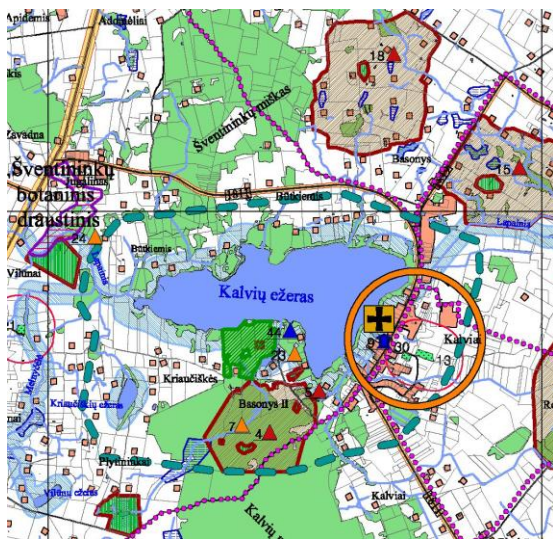
„Šiuose arealuose prioritetą teikiamas visų rekreacijos formų plėtrai ir pažintiniam turizmui. Draudžiama veikla, keičianti saugomų urbanistinių ir architektūrinių kompleksų bei kitų saugomų objektų vertės požymius. Draudžiama pramonės įmonių plėtra ir statyba, ribojama intensyvi žemės ūkio plėtra. Rekomenduojama didinti miškingumą keičiant žemės ūkio paskirties žemę į miškų ūkio paskirtį. Papildomas prioritetą teikiamas apsauginių želdynų formavimui.“ (Kaišiadorių rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas, 2008 m.).

3 pav. Kaišiadorių rajono savivaldybės teritorijos bendrojo plano koncepcijos nr. 1 bendrosios erdvinės koncepcijos brėžinio fragmentas

Kalvių teritorijoje prioritetinga tikslinė žemės paskirtis – K (kitos teritorijos), U 4.1.1. – ekstensyvaus (kompaktiško užstatymo), U 4.1.2. – ekstensyvaus dispersiško užstatymo bendrojo tvarkymo miestų, miestelių, kaimų ar jų dalių sklypai, Ž 2.1. – ekstensyvaus pritaikymo rekreacinių agrarinių teritorijų (agroparkų) sklypai.

Pagal Kaišiadorių rajono savivaldybės teritorijos bendrojo plano sprendinius, rekreacijos, turizmo, gamtos ir kultūros paveldo plėtojimo brėžinį, Kalvių teritorija kartu su Kalvių ežeru numatoma kaip rekreacinė zona, Kalviuose numatomas aptarnavimo centras (4 pav.).

	APSKRITIES RIBA
	ESAMA RAJONO RIBA
	ESAMA SENIŪNIJOS RIBA
	SKLYPŲ RIBOS
ESAMI KELIAI:	
	MAGISTRALINIAI KELIAI
	KRAŠTO KELIAI
	RAJONINIAI KELIAI
	VIEŠOSIOS REIKŠMĖS KELIAI
ESAMI GELEŽINKELIAI:	
	DVIJŲ IR DAUGIAU KELIŲ GELEŽINKELIAI
	VIEŲ GELEŽINKELIAI
VANDENS TELKINIAI:	
	EŽERAI, TVENKINIAI, UPĖS
	UPELIAI, MELIORACIJOS KANALAI
	TĖKMĖS IKI 10m PLOČIO
	UPELIAI, MELIORACIJOS KANALAI
	TĖKMĖS 10-30m PLOČIO
KITOS TERITORIJOS:	
	VANDENS TELKINIŲ APSAUGOS ZONOS
	PELKĖS
	UŽSTATYTOS TERITORIJOS
	KAPINĖS
	SODAI
TRASOS:	
	NACIONALINĖ VANDENS TURIZMO TRASA
	VIDAUS VANDENS KELIAS
AUTOTURIZMO	
	"JONO PAULIAUS II PILIGRIMŲ KELIAS"
	"KETURIŲ SOSTINIŲ KELIAS"
DVIRAČIŲ TURIZMO	
	NACIONALINIŲ DVIRAČIŲ TRASŲ TINKLAS
	TRANZITINIAI DVIRAČIŲ KELIAI
	ŽIEDINIAI DVIRAČIŲ KELIAI
	KITI DVIRAČIŲ KELIAI

	REGIONINIAI PARKAI	
	BIOSFEROS POLIGONAI	
	REGIONINIŲ PARKŲ BUFERINĖS APSAUGOS ZONOS	
	VALSTYBINIO KERNAVĖS KULTŪRINIO REZERVATO BUFERINĖS APSAUGOS ZONA	
NATURA 2000 TERITORIJOS:		
	Natura 2000 paukščių apsaugai svarbi teritorija- Būdos-Pravieniškų miškai- yra Būdos-Pravieniškų miškų biosferos poligono teritorijoje. Natura 2000 paukščių apsaugai svarbi teritorija- Kauno marios- yra Kauno marių regioninio parko teritorijoje.	
	Natura 2000 buveinių apsaugai svarbi teritorija- Kauno marios- yra Kauno marių regioninio parko teritorijoje. Natura 2000 buveinių apsaugai svarbi teritorija- Kaukinės miškas- yra Kaukinės botaninio-zoologinio draustinio teritorijoje. Natura 2000 buveinių apsaugai svarbi teritorija- Nemuno kilpos- yra Nemuno kilpų regioninio parko teritorijoje.	
	BUVEINIŲ APSAUGAI SVARBIOS TERITORIJOS	
	Natura 2000 buveinių apsaugai svarbi teritorija- Kauno marios- yra Kauno marių regioninio parko teritorijoje. Natura 2000 buveinių apsaugai svarbi teritorija- Kaukinės miškas- yra Kaukinės botaninio-zoologinio draustinio teritorijoje. Natura 2000 buveinių apsaugai svarbi teritorija- Nemuno kilpos- yra Nemuno kilpų regioninio parko teritorijoje.	
	NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ TERITORIJOS	
	NEKILNOJAMŲJŲ KULTŪROS VERTYBIŲ TERITORIJŲ APSAUGOS ZONOS	
TURIZMO IR REKREACIJOS INFRASTRUKTŪRA		
ESAMA	NUMATOMA	
		PAPLŪDIMYS
		KELTAS
		PRIEPLAUKA
		POILSIO AIKŠTELĖ
		STOVYKLAVIETĖ
		REGYKLA
		TURIZMO INFORMACIJOS CENTRAS
		KULTŪROS CENTRAS
		MUZIEJUS
		KEMPINGAS
		KAIMO TURIZMO SODYBA
		VIEŠBUTIS
		BAŽNYČIA
		REKREACINĖS ZONOS
		ESAMI APTARNAVIMO CENTRAI
		PLANUOJAMI APTARNAVIMO CENTRAI
		REKREACINIAI MIŠKAI

4 pav. Kaišiadorių rajono savivaldybės teritorijos bendrojo plano sprendinių, rekreacijos, turizmo, gamtos ir kultūros paveldo plėtojimo brėžinio fragmentas

Pagal teritorijoje galiojančius teritorijų planavimo dokumentus Kalviuose pagrindinės plėtojimo kryptys – miškų ūkio ir rekreacinė, taip pat ekstensyvi žemės ūkio kryptis. Teritorijoje nenumatoma vystyti pramonės sritis.

Numatomi eksperimentinio projekto sprendiniai neturėtų prieštarauti numatytiems teritorijos plėtojimo sprendiniams aukštesniuose dokumentuose.

Šaltiniai:

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS. *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano*. 2002, Nr. IX-1154. [interaktyvus] [žiūrėta 2017-05-16]. Prieiga per: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.284909>

A.STALAUČINSKIENĖS PROJEKTAVIMO STUDIJA. *Kaišiadorių rajono savivaldybės teritorijos bendrasis planas*. Kaišiadorys 2008 m.